

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ Ι. ΦΙΛΑΝΔΡΟΥ

ΣΧΟΛΗΡΧΟΥ

ΓΕΝΙΚΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΤΕΥΧΟΣ Β'

ΒΥΖΑΝΤΙΑΚΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΚΑΤΑ ΤΟ ΝΕΟΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΤΗΣ ΠΑΤΡ. ΚΕΝΤΡ. ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ

ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟΣ

ΑΠΟ ΤΗΣ ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΡΩΜΑΙΟΥΣ ΥΠΟΤΑΓΗΣ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΜΕΧΡΙ ΤΗΣ ΥΠΟ ΤΩΝ ΤΟΥΡΚΩΝ ΑΛΩΣΕΩΣ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

*Μετά συνοπτικής περιλήψεως
τῶν κυριωτέρων ἐκ τῆς Ρωμαϊκῆς Ἱστορίας καὶ τῶν προνομίων
ταῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου.*

ΔΙΑ ΤΟΥΣ ΜΑΘΗΤΑΣ ΤΩΝ ΠΛΗΡΩΝ ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ ΣΧΟΛΩΝ

«Ἡ ἀγωγή καὶ ἡ ἐκπαίδευσις πρέπει νὰ
ἐμπνέωσιν εἰς τοὺς παῖδας σεβασμὸν πρὸς
τὴν θεὸν καὶ τὸν βασιλέα». PAUL GIRARD
(Ἀθηναίων ἀγωγή - ἐπίλογος).

ΒΙΒΛΙΟΕΚΔΟΤΙΚΟΝ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ

Π. ΑΓΓΕΛΙΔΟΥ ΚΑΙ ΣΑΣ

ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ

Γαλατᾶ, ὁδῷ Μαχμουδιέ, ἀριθ. 19.

1910

Πάντα τὰ ἀντίτυπα δέον νὰ φέρωσι τὴν ἐπογραφὴν τοῦ
συγγραφέως.

ΤΟΙ ΣΕΒΑΣΤΟΙ ΜΟΙ
ΠΡΟΛΑΒΟΜΕΝΟΙ
ΚΑΙ ΙΣΑ ΠΑΤΡΙ ΑΓΑΠΗΣΑΝΤΙ ΜΕ
ΠΟΛΛΑΧΟΣ ΔΕ ΚΑΙ ΑΟΚΗΣ ΥΠΕΡ ΤΗΣ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΜΟΡΦΩΣΕΩΣ ΜΟΥ

ΕΡΓΑΣΘΕΝΤΙ ΚΑΙ ΜΟΧΘΗΣΑΝΤΙ

ΠΑΝΟΣΙΩΤΑΤΟΙ ΙΕΡΟΜΟΝΑΧΟΙ

ΓΑΒΡΙΗΛ ΚΟΝΤΩ,

ΕΥΣΕΒΑΣΤΟΣ ΚΑΙ ΕΥΓΝΟΜΟΝΟΣ

ΑΦΙΕΡΩ

Ο ΠΟΝΗΣΑΣ

Ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῶν Βιβλιοεκδοτικῶν Καταστημάτων

Π. Ἀγγελίδου καὶ Σίας.

Ἐν Γαλατῇ, ὁδὸς Μπιλοῦς, ἀριθ. 12.

ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ

Πρὸς διαφώτισιν τοῦ ἀναγνώστου περὶ τοῦ σκοποῦ
καὶ τοῦ τρόπου τῆς συντάξεως τοῦ ἔργου.

Θάρρος ἀντλῶν ἐκ τῆς θερμῆς καὶ ἐνθουσιώδους ὑποδοχῆς, τῆς ὁποίας ἔτυχεν ἐκ μέρους τῶν λογίων, τοῦ διδασκαλικοῦ καὶ μαθητικοῦ κόσμου, ὡς καὶ ἐκ μέρους τῶν λαϊκῶν τάξεων τὸ Α' τεύχος τῆς *Γενικῆς Ἑλληνικῆς Ἱστορίας* μου, ἀσμένως προβαίνω εἰς τὴν ἐκδοσὶν καὶ τοῦ Β' αὐτῆς τεύχους μὲ τὴν γλυκερὰν ἰδέαν καὶ ἐλπίδα, ὅτι τῆς αὐτῆς θέλει τύχει καὶ τοῦτο ἐκ μέρους αὐτῶν ἐνθέρμου ὑποδοχῆς καὶ ἐκτιμησεως, ἑφ' ᾧ καὶ εὐχαριστῶ πάντας θερμῶς.

Ὁ σκοπὸς μετὰ τοῦ προορισμοῦ καὶ τοῦ Β' τοῦτου τεύχους γνωστὸς ἐκ τοῦ Α' τοιούτου.

Ἡ διαίρεσις καὶ ἡ διανομὴ τῆς ὕλης σχεδὸν ἡ ἴδια, ὡς καὶ τὸ γλωσσικὸν ὕφος τοῦ κειμένου, μὲ μόνην τὴν διαφορὰν, ὅτι δὲν ἀπαντῶσιν, ὅσοι ἐν τῷ Α' τεύχει, τύποι τῆς καθαρῶς δημῶδους γλώσσης, καθότι προϋποτίθεται, ὅτι σὺν τῷ χρόνῳ καταρτίζεται καλλίτερον ὁ μαθητῆς εἰς τε τὸ γραμματικὸν καὶ τὸ συντακτικὸν μέρος.

Τὰ ἠθικὰ σεμπεράσματα, αἱ συγκεντρωτικαὶ ἐρωτήσεις καὶ αἱ ἀνακεφαλαιωτικαὶ ἀσκήσεις ἐτέθησαν καὶ αὐτίς, δι' ὃν λόγον καὶ σκοπὸν ἀναφέρουσι τὰ *Προλεγόμενα* τοῦ Α' τεύχους.

Πρὶν ἢ εἰσελθῶ εἰς τὴν καθαρῶς *Βυζαντικὴν Ἑλληνικὴν Ἱστορίαν* ἔκρινα καλὸν νὰ προτάξω ἐν εἰδει εἰσαγωγῆς ὀλίγα τινὰ συνεκτικὰ τῆς *Ἀρχαίας* πρὸς τὴν *Μέσην Ἑλλην. Ἱστορίαν*, καθὼς καὶ συνοπτικὴν περίληψιν τῶν κυριωτέρων ἱστορικῶν γεγονότων τῆς Ρώμης, ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῆς ὁποίας ἐπὶ τόσους αἰῶνας διετέλεσε δουλεῦον τὸ ἀρχαῖον Ἑλληνικὸν ἔθνος· ταῦτα δέ, ἵνα μὴ ἐπέρχηται χαλάρωσις εἰς τὴν συνοχὴν καὶ ἀλληλου-

χίαν τῶν ἱστορικῶν γεγονότων καὶ μεταπίπτῃ τοιουτοτρόπως ὁ μαθητὴς ἀποτόμως ἀπὸ τοῦ ἐνὸς εἰς τὸ ἄλλο ἱστορικὸν τμήμα, χωρὶς ποσῶς νὰ γνωρίζῃ, τί εἰς τὸ μεταίχμιον ἀκριβῶς δύο μεγάλων ἐποχῶν συνέβη καὶ εἰς ποίαν κατάστασιν διετέλει τότε ὁ τλήμων καὶ πολυπαθὴς Ἑλληνισμὸς.

Ἐπειδὴ δὲ ἡ Βυζαντιανὴ Ἱστορία στενωῶς καὶ ἀρρήκτως συνέχεται μετὰ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς τοιαύτης, ἐπιμελῶς ἐφρόντισα, ἵνα καταλλήλως παρεμβάλω, εἰ τι ἐκκλησιαστικὸν γεγονός συνδέεται ἀναποσπάτως μετὰ τῆς πολιτικῆς Ἱστορίας, ἵνα οὕτως ἐκ παραλλήλου, ὡς ἀδελφαὶ διδμοὶ, βαίνωσι συνεσταφανωμένοι: **Ἑθνικὴ καὶ Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία.**

Ἱστορικά τινα σημεῖα καὶ χωρὶα ἐκτίθενται ἐπὶ τὸ διεξοδικώτερον ὀλίγον, χάριν τῶν πρωτοπερίων ἰδίᾳ διδασκάλων, εἰς τοὺς ὁποίους δύναται τὸ ἔργον νὰ χρησιμεύσῃ καὶ ὡς πρόχειρον βοήθητικὸν ἐγγεγραμμένον. Οὗτοι ἄλλως τε κανονίζοντες ἀναλόγως τοῦ εἰς τὴν διάθεσιν αὐτῶν χρόνου καὶ τῆς δυνάμεως τῶν μαθητῶν τὴν διδαχθησομένην ἱστορικὴν ὕλην, δύνανται ἐν ἀνάγκῃ καὶ νὰ παραλείψωσι ἐπὶ τέλους μαθήματα τινα, ὡς τὰ περὶ **Ρωμαιοκρατίας** καὶ τινα ἄλλα διεξοδικὰ χωρὶα τοῦ κειμένου, ἢ ἀπλῶς τοῦλάχιστον νὰ ἀναγινώσκωσι αὐτὰ ἐνώπιον τῶν μαθητῶν, ἵνα οὗτοι ἔχωσιν ἔστω καὶ ἀμυδρὰν τινα ἰδέαν περὶ τούτων, μὴ καταστρέφῃται δὲ οὕτως ὀλοτελῶς καὶ ἡ ἱστορικὴ ἐνότης καὶ συνέχεια.

Εἰς τὸ τέλος τοῦ βιβλίου, ἤτοι εἰς τὰ μετὰ τὴν ἀλωσιν, ἐθεώρησα καλὸν διὰ τε τοὺς διδάσκοντας καὶ τοὺς διδασκόμενους, καθὼς καὶ διὰ τὸν λαόν, νὰ ἐπιπροσθέσω μετὰ πάσης τῆς δυνατῆς προσοχῆς καὶ ἐπιμελείας συνοπτικὴν ἐν **Παραρτήματι** περίληψιν τῶν ἀνακαιρέτων **Προνομίων** τοῦ Οἰκουμένου Πατριαρχείου, ἵνα οἱ μαθηταὶ διδασκόμενοι, ἔστω καὶ ἐν ὀλίγοις, μανθάνωσι, ποῦ ἔγκειται ἡ ἔθνικὴ καὶ θρησκευτικὴ αὐτοπαρξία καὶ ὑπόστασις τοῦ ἐν τῇ Ὀθωμανικῇ Αὐτοκρατορίᾳ Ὀρθοδόξου Ἑλληνισμοῦ, οὕτω δὲ ἐκτιμῶσι καὶ σέβωνται ἀναλόγως τὴν τῶν Προνομίων ἀξίαν καὶ ὠφέλειαν.¹

Τὸ ἔργον ἄλλως τε ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ τῆς Σεβαστῆς Π. Κ. Ἐ. Ἐπιτροπῆς Προγράμματος καὶ ἄλλων ἰσοῦ σεβασμοῦ Ἐκπαιδευτικῶν Προγραμμάτων συνταχθέν, προσρίζεται καὶ διὰ τὸν ἐν τῇ ὑπαίθρῳ μᾶλλον χῶρον τῶν Ἑπαρχικῶν μαθητικῶν κόσμων, ὅστις ἀποφοιτῶν τὸ πολὺ ἐκ τῶν Δημοτικῶν Σχολείων καὶ μὴ θυνάμενος διὰ λόγους εὐνοήτους ὁ δυστυχὴς νὰ συνεχίσῃ τὰς σπουδὰς του, ἀγνοεῖ τοιουτοτρόπως τὴν ἑλπίαν αὐτοῦ ἱστορίαν, τοῦθ' ἔπερ εὐνόητον πόσον ἐπιζήμιον ἀποβαίνει εἰς αὐτὸν κατὰ τὸν μετέπειτα ἰδίως αὐτοῦ βίον.

1. Ἐν τῇ συντάξει τοῦ περὶ **Προνομίων** κεφαλαίου μεγάλως συνεβάλετό μοι ὁ ἐκ τῶν σεβαστῶν μοι διδασκάλων καὶ ἀγαπητῶν μοι νῦν συναδέλφων Αἰδ. Οἰκονόμος Κωνσταντῖνος Γ. Λουίζος, πρὸς ὃν καὶ δημοσίᾳ ἐκφράζω τὰς θερμὰς ἐπὶ τούτῃ εὐχαριστίας μου.

Ἄλλὰ καὶ διὰ τοὺς πολλοὺς προώρισται τὸ ταπεινὸν μου πόνημα, καθότι καὶ ὁ λαὸς ἔχει ἀνάγκην καταλλήλων καὶ ὑπὸ πᾶσαν ἐποψίν προσιτῶν εἰς αὐτὸν ἱστορικῶν ἀναγνωσμάτων πρὸς πλείονα καὶ τελειοτέραν ἐθνοπρεπῆ μόρφωσιν καὶ θρησκευτικὴν αὐτοῦ συγκρότησιν.

Τοιοῦτον ἐν ὀλίγοις ἰσχυραῖς γραμμαῖς καὶ τὸ Β' τοῦτο Τεῦχος τῆς βιογραφικῶς συντεταγμένης **Γενικῆς Ἑλληνικῆς Ἱστορίας μου**, ἐκ τῆς εὐνοικῆς ὑποδοχῆς τοῦ ὁποίου ἐξαρτᾶται ἡ ἐκτύπωσις καὶ τοῦ Γ' καὶ τελευταίου αὐτῆς τεύχους.

Ἐργαζομαι ἐν Καλλιπόλει τῇ 12 Μαΐου 1910.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Ι. ΦΙΛΑΝΔΡΟΣ

Σχολάερχος.

ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΥΖΑΝΤΙΑΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΜΑΘΗΜΑ 1^{ον}

α' *Τι λέγεται 'Ελληνική Βυζαντιακή' Ιστορία.*

1) *'Η 'Ιστορία* τὴν ὁποῖαν θὰ διδαχθῶμεν ἐφέτος λέγεται *'Ελληνική Βυζαντιακή' Ιστορία*. *'Η 'Ελληνική* αὕτη ἱστορία λέγεται καὶ *Βυζαντιακή* ἢ *Βυζαντινή*, διότι οἱ Ἕλληνες τότε πρωτεύουσαν πόλιν εἶχον τὸ *Βυζάντιον*. Ἐπίσης λέγεται καὶ *Μέση* ἢ *Μεσαιωνική*, διότι οἱ χρόνοι ἐκεῖνοι μὲ ἓν ἔνομα λέγονται *Μεσαίων*.

2) *'Ελληνική Βυζαντιακή* λοιπὸν ἱστορία λέγεται ἢ γνῶσις καὶ ἢ ἀφήγησις, δηλ. ἢ περιγραφὴ, ἔλων τῶν σπουδαίων καὶ ἀξιολόγων γεγονότων τὰ ἑποῖα συνέβησαν εἰς τὰς Ἕλληνικὰς πολιτείας, ὅτε ἔλος ὁ Ἕλληνας μὲς πρωτεύουσαν εἶχε τὸ *Βυζάντιον*.

Α' *Συνοχὴ τῆς 'Αρχαίας πρὸς τὴν Μέσην 'Ελληνικὴν' Ιστορίαν.*

1) *'Εμάθομεν* πέρυσι ἀπὸ τὴν *'Αρχαίαν 'Ελληνικὴν' Ιστορίαν*, ὅτι ἡ ἀρχαία Ἑλλάς, ἐπειδὴ ἔπαυσε δυστυχῶς νὰ ἦγε ἠθικὴ καὶ πολεμικὴ, παρήκμασε τελευταῖον καὶ ἔνεκα τούτου ὑπετάγη εἰς τοὺς Ῥωμαίους καὶ ἔγινεν ἐπαρχία Ῥωμαϊκὴ (146 π. Χ.).

Δὲν κατεστράφη ἔμως ἔλως διόλου καὶ δὲν ἐχάθη ἀπὸ τὸ πρόσωπον τῆς γῆς, διότι τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος εἶναι προωρισμένον ἀπὸ τὸν Θεὸν νὰ ζήσῃ καὶ νὰ ἀκμάσῃ εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα.

2) Ἀπὸ τὴν Ἀρχαίαν ἐπίσης Ἑλληνικὴν Ἱστορίαν ἐμάθομεν, ὅτι ἐκεῖνο, τὸ ὅποσον ἔσωσε τότε τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος, εἶναι ἡ μεγάλη του προκοπὴ εἰς τὰ γράμματα, τὰς τέχνας καὶ τὰς ἐπιστήμας, διότι οἱ Ῥωμαῖοι ἐπειδὴ δὲν εἶχον ἀκόμη προοδεύσῃ εἰς αὐτὰ, ἐτίμων καὶ ἐσέβοντο τοὺς Ἑλληνας διὰ τὰς γνώσεις των.

Β' Τὰ ἐν Ἀσίᾳ καὶ Αἰγύπτῳ Ἑλληνικὰ κράτη ὑποτάσσονται εἰς τοὺς Ῥωμαίους.

1) Εἰς τὴν **Μικρὰν Ἀσίαν** ὑπῆρχεν, ὅπως γνωρίζομεν ἀπὸ τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν Ἱστορίαν τὸ Βασίλειον τῆς **Συρίας**, ἡ τῶν **Σελευκιδῶν**, εἰς δὲ τὴν **Αἴγυπτον**, τὸ βασίλειον τῶν **Πτολεμαίων**. Οἱ βασιλεῖς αὐτῶν ἐξηκολούθησαν μὲ ζῆλον καὶ προθυμίαν τὸ μέγα ἔργον τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου ἐκτιζόν δηλ. πάντοτε εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα νέας Ἑλληνικὰς πόλεις καὶ διέδιδον εἰς αὐτὰς τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα καὶ τὰς Ἑλληνικὰς τέχνας καὶ ἐπιστήμας.

2) **Ἄλλ' οἱ πολεμικοὶ καὶ παντοδύναμοι Ῥωμαῖοι**, ἀφοῦ ἐκυρίευσαν τὴν κυρίως **Ἑλλάδα** καὶ τὴν **Ἑλληνικὴν Μακεδονίαν**, ὑπέταξαν ἐπὶ τέλους καὶ τὰ κράτη ταῦτα. ὅτ λοιπὸν ἔτη π. Χ. ὑπέταξεν εἰς τοὺς Ῥωμαίους καὶ τὸ βασίλειον τῶν **Πτολεμαίων**.

Γ' Οἱ Ῥωμαῖοι γίνονται κοσμοκράτορες.

1) **Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω βασιλείων** οἱ Ῥωμαῖοι ὑπέταξαν καὶ ὅσα ἄλλα μικρὰ Ἑλληνικὰ βασίλεια ὑπῆρχον τότε, καθὼς καὶ κάθε ἄλλην πόλιν καὶ χώραν μὲ τὸν καιρὸν δὲ κατώρθωσαν νὰ ἐξουσιάσῃεν ἕλον σχεδὸν τὸν τότε γνωστὸν κόσμον.

1) Ἡ **Ἡπειρος** λοιπὸν, ἡ **Θράκη**, ἡ **Μικρὰ Ἀσία**, ἡ **Παλαιστίνη** μὲ τὴν **Ἱερουσαλήμ**, ἡ **Αἴγυπτος**, τὰ βόρεια μέρη τῆς **Ἀφρικῆς**, τὰ σημερινὰ Εὐρωπαϊκὰ κράτη: **Ἰσπανία**, **Πορτο-**

γαλία, **Γαλλία**, **Ἀγγλία**, **Ἀυστρία**, **Γερμανία**, **Σερβία**, **Βουλγαρία** καὶ **Ρουμανία** καὶ τόσα ἄλλα ἀκόμη μέρη τῆς γῆς, ἦσαν Ῥωμαϊκά. Τοιοῦτοτρόπως οἱ Ῥωμαῖοι μὲ τὰς ἀρετὰς των καὶ τὴν μεγάλην πολεμικὴν των κατώρθωσαν νὰ γείνουν παντοδύναμοι καὶ **κοσμοκράτορες**.

Ἡθικὸν συμπέρασμα. Ἔθνος ἐνάρετον, ἠθικὸν καὶ πολεμικὸν προοδεύει καὶ ἀκμάζει πάντοτε.

Συγκεντρωτικαὶ ἐρωτήσεις. Ποία ἦτο ἡ τύχη τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος; Εἰς πόσους ὑπέταξεν καὶ διατί; Ποῖα ἄλλα Ἑλληνικὰ βασίλεια ὑπέταξαν οἱ Ῥωμαῖοι; Τί ἐπὶ τέλους ἔγιναν οἱ Ῥωμαῖοι;

ΜΑΘΗΜΑ 2^{ον}

Δ' Πῶς ἐκυβέρνησαν οἱ Ῥωμαῖοι τὴν Ἑλλάδα.

1) Ὁ **Μούμμιος**, ἀφοῦ ἐκυρίευσεν τὴν ὠραίαν Κόρινθον, τοὺς μὲν ἀνδρας, ὅπως γνωρίζομεν, κατέσφαξε, τὰς δὲ γυναῖκας καὶ τὰ παιδιά ἐπώλησεν ὡς δούλους· ἔπειτα ἀπέστειλεν ὅλα τὰ καλλιτεχνήματα τῆς πλουσίας πόλεως εἰς τὴν Ῥώμην, ἐκρήμισε τὰ τεῖχη τῆς καὶ κατέκαυσεν αὐτήν. Αὐτὰ ἔπαθον καὶ ὅσαι ἄλλαι Ἑλληνικαὶ πόλεις ἐπολέμησαν ἐναντίον τῶν Ῥωμαίων.

2) Τότε ὅλαι αἱ Ἑλληνικαὶ δημοκραταὶ κατελύθησαν, οἱ δὲ Ῥωμαῖοι τὴν μὲν Μακεδονίαν ἐκυβέρνησαν ὡς ἐπαρχίαν των (ἔστειλαν δηλαδὴ εἰς αὐτὴν διοικητὴν, τὸν ὅποσον ὠνόμαζον **Πραιτωρα**, καὶ στρατεύματα καὶ ὑπαλλήλους διὰ νὰ εἰσπράττωσι τοὺς φόρους), εἰς δὲ τὴν κυρίως Ἑλλάδα ἐπέτρεψαν εἰς τὴν ἀρχὴν νὰ διοικῆται μὲ τοὺς ἰδικούς της νόμους.

Μεθ' ὅλα ταῦτα αἱ Ἑλληνικαὶ πολιτεῖαι, ἂν καὶ ἐλέγοντο αὐτόνομοι, δὲν ἠδύναντο ἔμως τίποτε νὰ πράξουν χωρὶς τὴν γνώμην καὶ τὴν θέλησιν τῆς Ῥωμαϊκῆς κυβερνήσεως.

3) Οἱ Ῥωμαῖοι ἔστειλαν καὶ ἀντιβασιλεῖα εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὁ ὅποιος ἐλέγετο **Ἀνθύπατος**. Οἱ Ἕλληνες ὑπέφερον πολὺ ἀπὸ

τους Ἀνθυπάτους αὐτούς, οἱ ὅποιοι ἐτυράνουν καὶ ἐβασάνιζον τὸν δυστυχῆ Ἑλληνικὸν λαόν. Αὐτὴ εἶναι ἢ πλεόν χειροτέρα καὶ δυστυχισμένη ἐποχὴ, ἀπὸ ὅσας ἕως τώρα ἐπέρασεν ὁ Ἑλληνισμός.

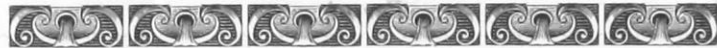
Ε' Μιθριδατικὸς πόλεμος.

1) Ὄταν οἱ Ἕλληνες εἶδον, ὅτι ἔχασαν πλεόν τὴν πολιτικὴν τῶν αὐτονομίαν καὶ τὴν ἀτομικὴν τῶν ἐλευθερίαν, ἤρχισαν νὰ σκέπτονται, πῶς νὰ ἐπαναστατήσουν ἐναντίον τῶν Ῥωμαίων, διὰ νὰ ἐλευθερωθοῦν πάλιν. Ἀφορμὴν εἰς μίαν τοιαύτην ἐπανάστασιν ἔδωκεν ὁ βασιλεὺς τοῦ ἐν Ἀσίᾳ Πόντου **Μιθριδάτης**.

2) Οὗτος, ἀφοῦ ἐδίωξε τοὺς Ῥωμαίους ἀπὸ τὴν Μ. Ἀσίαν, ἀπεφάσισε νὰ καταπολεμήσῃ αὐτοὺς καὶ εἰς τὴν Εὐρώπῃν. Οἱ Ἕλληνες τότε καὶ πρὸ πάντων οἱ Ἀθηναῖοι, οἱ ὅποιοι ἐδίψων ἀπὸ ἐλευθερίαν, συνεμάχησαν μετὰ τοῦ Μιθριδάτου καὶ ἐπολέμησαν εἰς τὴν ἀρχὴν μὲ μεγάλην ἀνδρείαν ἐναντίον τῶν Ῥωμαίων. Ὄταν ὅμως οἱ Ῥωμαῖοι ἐστειλαν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὸν Στρατηγὸν Σύλλαν οὗτος κατῴρθησε νὰ νικήσῃ ὅλους τοὺς ἄλλους συμμάχους, τελευταῖον δὲ καὶ τοὺς Ἀθηναίους, τοὺς ὅποιους ἐτιμώρησε πολὺ σκληρὰ. Ἀπὸ τότε ὅλη ἡ Ἑλλὰς ἔμεινεν ἡσύχως ὑποτεταγμένη εἰς τοὺς Ῥωμαίους καὶ περιέμενε τὴν ἀγίαν καὶ εὐλογημένην ἡμέραν, κατὰ τὴν ὅποιαν θὰ ἐγίνετο καὶ πάλιν ἐλευθέρη καὶ ἀνεξάρτητος. Ἰδοὺ ὅποιαν κακὴν τύχην εἶχε διὰ τοὺς Ἕλληνας ὁ πόλεμος αὐτός, ὁ ὅποιος ἀπὸ τὴν Μιθριδάτην ὠνομάσθη **Μιθριδατικὸς**.

Ἠθικὸν συμπέρασμα. Ὁ εὐγενὴς κατακτητὴς δὲν πρέπει νὰ φέρηται σκληρῶς καὶ ἀπανθρώπως πρὸς τὸν λαόν, τὸν ὅποιον ὑποτάσσει.

Συγκριτικαὶ ἐρωτήσεις. Τί ἐπαθεν ἡ Κόρινθος καὶ τόσαι ἄλλαι Ἑλληνικαὶ πόλεις ἀπὸ τὸν Μούμμιον; Πῶς ἐκυβέρνησαν τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν κυρίως Ἑλλάδα οἱ Ῥωμαῖοι; Πῶς ἐλέγετο ὁ Ῥωμαῖος ἄρχων τῆς Μακεδονίας καὶ πῶς ὁ τῆς κυρίας Ἑλλάδος; Ποῖος ἦτο ὁ Μιθριδάτης; Ποῖος πόλεμος ὠνομάσθη Μιθριδατικὸς καὶ διατί; Τί ἔπαυον οἱ Ἕλληνες κατὰ τὸν πόλεμον καὶ τί κατόπιν ἐπαθον;

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΠΕΡΙΛΗΨΙΣ

ΤΩΝ ΚΥΡΙΩΤΕΡΩΝ ΕΚ ΤΗΣ ΡΩΜΑΪΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

ΜΑΘΗΜΑ 3^{ον}

Ζ' Οἱ Ῥωμαῖοι.

1) **Καταγωγὴ τῶν Ῥωμαίων.**—Οἱ Ῥωμαῖοι ἦσαν ἀρχαῖος λαὸς τῆς Ἰταλίας, ἡ ὁποία κεῖται πρὸς δυσμὰς τῆς Ἑλλάδος. Πολλὰ ἔτη π. Χ. εἰς τὴν χερσόνησον τῆς Ἰταλίας κατόικουν διάφοροι φυλαί. Ἀπὸ αὐτὰς κυριώτεραι ἦσαν αἱ ἀκόλουθοι τρεῖς: οἱ **Λατῖνοι**, οἱ **Εἰρουσκοὶ** καὶ οἱ **Σαβῖνοι**. Μὲ τὸν καιρὸν αἱ φυλαὶ αὗται συνεχωνεύθησαν εἰς μίαν καὶ τοιοῦτοτρόπως ἐγένεον ἓν νέον ἔθνος, τὸ ὅποιον ἀπὸ τὴν πρωτεύουσάν του Ῥώμην ὠνομάσθη **Ῥωμαῖκόν**.

2) **Ξένοι ἀποικοὶ εἰς τὴν Ἰταλίαν.**—Ὅπως εἰς τὴν Ἑλλάδα, τοιοῦτοτρόπως καὶ εἰς τὴν Ἰταλίαν ἤλθον ξένοι ἀπὸ ἄλλα μέρη καὶ κατόικησαν εἰς αὐτὴν καὶ μάλιστα Ἕλληνες. Γνωρίζομεν ἀπὸ τὴν Ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν Ἱστορίαν, ὅτι, τόσον πολλοὶ Ἕλληνικαὶ ἀποικίαι ὑπῆρχον εἰς τὰ νότια μέρη τῆς Ἰταλίας καθὼς καὶ εἰς τὴν νήσον Σικελίαν, ὥστε τὰ μέρη ἐκεῖνα ὠνομάζοντο **Μεγάλῃ Ἑλλάδι**.

3) **Ἡ Τρωαδῆτις Αἰνείας εἰς τὴν Ἰταλίαν.**—Ἐπισημοτέρα ὅμως ἀπὸ ἕλας τὰς ἀποικίας, ὅσαι ἐγίναν εἰς τὴν Ἰταλίαν, ἦτο μία Τρωικὴ τοιαύτη. Ὅπως ἀναφέρει ἡ παράδοσις, μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Τροίας ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, ὁ **Τρωαδῆτις Αἰνείας**, σωθεὶς μὲ τὴν βοήθειαν τῶν Θεῶν, περιεπλανήθη μὲ μερικὸς ἄλλους Τρώας εἰς πολλὰ καὶ διάφορα μέρη τῆς γῆς. Τελευ-

ταίον ἔφθασαν εἰς τὴν Ἰταλικὴν πόλιν **Λάτιον**, εἰς τὴν ἑποίαν ἐδασίλευεν ὁ Λάτιος. Τούτου τὴν θυγατέρα ἐνυμφεύθη ὁ Αἰνείας καὶ τοιοιτοτρόπως ἐγένετο αἷμα νὰ συγχωνευθῶσιν οἱ **Λατῖνοι** μετὰ τοὺς **Τρῶας**. Ἴδου διατὶ οἱ **Ρωμαῖοι** καυχῶνται, ὅτι κατάγονται ἀπὸ τοὺς **Τρῶας** καὶ ὅτι εἶναι συγγενεῖς μετὰ τοὺς Ἕλληνας. Ὁ Αἰνείας ἔγεινε μετὰ ταῦτα βασιλεὺς τῶν Λατίνων.

4) **Ἡ κτίσις τῆς Ρώμης**. — Ὑστερον ἀπὸ πολλὰ ἔτη δύο ἀπόγονοι τοῦ Αἰνείου, οἱ ἀδελφοὶ **Ρῶμος** καὶ **Ρωμύλος**, ἔκτισαν πλησίον εἰς τὸν ποταμὸν τῆς Ἰταλίας **Τιβεριν**, μίαν νέαν πόλιν. Ἐνῶ ὁμοῦ ἐκτίζοντο τὰ τεῖχη τῆς πόλεως, οἱ δύο ἀδελφοὶ ἐφιλονίκησαν ἀναμεταξύ των καὶ ὁ **Ρῶμος** ἐφρονεῖτο ὑπὸ τοῦ **Ρωμύλου**. Οὗτος τότε ἔδωκε τὸ ὄνομά του εἰς τὴν νέαν πόλιν ὠνομάσας αὐτὴν **Ρώμην**, τοὺς δὲ κατοίκους τῆς **Ρωμαίου**.

Ἡ πόλις αὕτη ἦτο γεγραμμένον ὑπὸ τῆς τύχης νὰ γίνῃ μετὰ τὸν καιρὸν μία ἀπὸ τὰς μεγαλυτέρας πόλεις τοῦ κόσμου, παντοδύναμος καὶ κοσμοκράτωρ.

Ἡθικὰ συμπεράσματα α') Ἡ Ρώμη εἶναι μία ἀπὸ τὰς πολὺ ἀρχαίας πόλεις. — β') Συμφώνως πρὸς τὴν **Ρωμαϊκὴν** παράδοσιν οἱ **Ρωμαῖοι** ἦσαν συγγενεῖς μετὰ τοὺς Ἕλληνας.

Συγκεντρωτικαὶ ἐρωτήσεις. Ἀπὸ ποίας φυλᾶς ἔγιναν οἱ **Ρωμαῖοι**; Ποία χώρα ἐλέγετο **Μεγάλη Ἑλλάς**; Ποῖος ἐπίσημος ἔξενος ἦλθεν εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ τί ἐγένετο οὗτος; Ἀπὸ ποίους καὶ εἰς ποίαν θέσιν ἐκτίσθη ἡ **Ρώμη**; Πόθεν ἔλαβε τὸ ὄνομά της ἡ **Ρώμη**;

ΜΑΘΗΜΑ 5ον

Ζ' Πῶς ἐκυβέρνησαν πολιτικῶς οἱ **Ρωμαῖοι**.

1) **Τὰ τρία πολιτεύματα τῆς Ρώμης**. — Οἱ **Ρωμαῖοι** εἰς τὴν ἀρχὴν εἶχον βασιλεῖς, οἱ ὅποιοι ἐκυβέρνησαν αὐτοὺς **βασιλικῶς**· κατόπιν κατήργησαν τὴν βασιλείαν καὶ ἐκυβέρνησαν **δημοκρατικῶς** τελευταῖον, καὶ ἀφοῦ κατηργήθη ἡ δημοκρατία, εἶχον **αὐτοκράτορας**, οἱ ὅποιοι ἐκυβέρνησαν αὐτοὺς **ἀπολυταρχικῶς**.

2) **Ὁ πρῶτος βασιλεὺς τῶν Ρωμαίων**. — Ὁ πρῶτος βασιλεὺς τῶν **Ρωμαίων** εἶναι ὁ **Ρωμύλος**, ὁ ὅποτος ἔθεσε τοὺς πρῶτους νόμους τῆς **Ρώμης**: διήρσε τοὺς κατοίκους αὐτῆς εἰς δύο τάξεις, εἰς τοὺς **Πατριεῖους** (τοὺς ἐλευθέρους καὶ πλουσίους πολίτας) καὶ εἰς τοὺς **Πληβεῖους** (τοὺς πτωχοὺς καὶ ἐργατικούς πολίτας). συνεκρότησε **Βουλὴν**, ἣ ἐποία ὠνομάζετο **Σύγκλητος**: συνέστησε τακτικὸν πεζικὸν καὶ ἵππικὸν στρατὸν καὶ ἐφρόντισε διὰ τὴν θρησκείαν τῶν ὑπηκόων του, ἣ ἐποία ἦτο πίστις εἰς τοὺς οἰωνοὺς, τοὺς χρησμούς καὶ τὰς μαντείας.

3) **Οἱ μετὰ τὸν Ρωμύλον ἐπισημότεροι βασιλεῖς τῆς Ρώμης**. — Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ **Ρωμύλου** ἐδασίλευσαν οἱ ἐξῆς ἄξιοι λόγου βασιλεῖς: ὁ σοφὸς καὶ νομοθέτης **Νουμάς** ὁ **Πομπήλιος**, ὁ ὅποτος διήρσε καὶ τὸ ἡμερολόγιον ἀπὸ 10 εἰς 12 μῆνας. — Ὁ **Ἄγκος Μάρκος**, ὁ ὅποτος πρῶτος ἔκτισε φυλακὰς διὰ τοὺς κακούργους καὶ κατεσκεύασε γέφυραν ἐπὶ τοῦ **Τιβέρεως** ποταμοῦ, ἣ ἐποία ἐθεωρεῖτο ἱερά: — Ὁ **Λεύκιος Ταρκίνιος Πρίσκος**, ὁ ὅποτος ἀνήγειρε σχολεῖα, ἔδρυσεν ἀμφιθέατρον, ἵπποδρόμιον διὰ τοὺς ἀγῶνας καὶ ἔθεσε τὰ θεμέλια τοῦ **Καπιτωλίου**, τὸ ὅποιον ἦτο μέγας ναὸς τοῦ **Διός**. — Ὁ **Σερούϊος Τύλλιος** ὁ ὅποτος ἔδωκεν εἰς τὸν λαὸν πολλὰς ἐλευθερίας καὶ προνόμια, δι' αὐτὸ καὶ θεωρεῖται ὁ **Σόλων** καὶ **Θησεὺς** τῶν **Ρωμαίων** καὶ τελευταῖος ὁ **Ταρκίνιος Σουπέρβος** (ὑπερήφανος), ὁ ὅποτος ἔκτισεν ὑδραγωγεῖα καὶ ἀπετελείωσε τὸ **Καπιτώλιον**.

4) **Κατάλυσις τῆς βασιλείας**. — Ἐπειδὴ ὁ **Ταρκίνιος Σουπέρβος** ἐφάνη σκληρὸς καὶ ἀπάνθρωπος, ὁ δὲ υἱὸς του **Σίξτος** ἀισχρὸς καὶ ἀκόλαστος οἱ **Ρωμαῖοι** ἐξώρισαν αὐτοὺς καὶ κατέλυσαν τὴν βασιλείαν.

Ἡθικὸν συμπέρασμα. Ἡ σκληρὰ καὶ τυραννικὴ βασιλεία μετὰ τὸν καιρὸν φέρει μόνη τὴν ἀτάρτησίν της.

Συγκεντρωτικαὶ ἐρωτήσεις. Ποῖον πολιτεύμα εἶχον οἱ **Ρωμαῖοι**; Ποῖος ἦτο ὁ πρῶτος βασιλεὺς τῆς **Ρώμης** καὶ τί οὗτος ἐπραξεν; Εἰς πόσας τάξεις διηροῦντο οἱ ἀρχαῖοι κάτοικοι τῆς **Ρώμης**; Πῶς ἐλέγετο ἡ **Βουλὴ** τῶν **Ρωμαίων**. Ποῖος **Ρωμαῖος** βασιλεὺς διήρσε πρῶτος τὸ ἡμερολόγιον εἰς 12 μῆ-

νας; Τι ἔκαμε πρῶτος ὁ Ἄγκος Μάρκος; Ποῖος εἶναι ὁ τελευταῖος Ρωμαῖος βασιλεὺς καὶ τί οὗτος ἐπραξεν; Ἐπὶ τῆς βασιλείας τίνος βασιλεύς καὶ διατὶ κατηργήθη ἡ βασιλεία;

ΜΑΘΗΜΑ 6^{ον}

Η' Τὸ δημοκρατικὸν πολίτευμα τῆς Ρώμης.

1) **Βαθμοὶ καὶ τίτλοι τῶν Ρωμαίων ἀρχόντων.**— Ἀφοῦ κατηργήθη ἡ βασιλεία οἱ Ρωμαῖοι ἤλλαξαν τὸ πολίτευμά των εἰς **δημοκρατικόν**. Ἀντὶ ἐνὸς βασιλεύς διωρίζοντο τότε δύο ἄρχοντες, οἱ ὅποιοι ὠνομάζοντο Ἔπατοι, δηλ. ἀνώτατοι ἄρχοντες. Κατόπιν διώρισαν ἕνα ἄρχοντα, ὁ ὅποιος εἶχεν ὅλην τὴν ἐξουσίαν εἰς τὰς χειράς του καὶ ὠνομάζετο **Δικτάτωρ**.

Μὲ τὸν καιρὸν ἤρχισαν νὰ διαρίζωνται καὶ ἄρχοντες ἐκ μέρους τοῦ λαοῦ, οἱ ὅποιοι ὠνομάζοντο **δήμαρχοι**. Ἄλλοι πάλιν ἄρχοντες ἐλέγοντο **δέκαρχοι** καὶ ἄλλοι ἄλλως.

2) **Διάφοροι πόλεμοι τῶν δημοκρατομένων Ρωμαίων.**— Οἱ Ρωμαῖοι κατὰ τὸ διάστημα τῆς δημοκρατίας των ἔκαμαν πολλοὺς καὶ διαφόρους πολέμους πρὸς διαφόρους λαούς. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἐπολέμησαν πρὸς τοὺς **Γαλάτας** (Γάλλους) καὶ τοὺς **Δαιτίους**, μετὰ ταῦτα πρὸς τοὺς **Σαμνίτας** (κατοίκους τῆς νοτίου ὀρεινῆς Ἰταλίας), κατόπιν πρὸς τοὺς **Ταραντίνους** (κατοίκους τοῦ **Τάραντος**, πόλεως τῆς Ἰταλίας) καθὼς καὶ πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Ἡπείρου **Πύρρον**.

8) **Λυβικὸι ἢ Καρχηδονικοὶ πόλεμοι.**— Ἄλλ' οἱ μεγαλύτεροι καὶ αἱματηρότεροι πόλεμοι τῶν Ρωμαίων κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἦσαν οἱ τρεῖς **Λυβικὸι ἢ Καρχηδονικοὶ πόλεμοι** οἱ ὅποιοι διήρκεσαν 44 περίπου ἔτη.

Τὰ βόρεια μέρη τῆς Ἀφρικῆς μὲ ἐν ὄνομα ἐλέγοντο **Λυβίη**. Εἰς τὴν παραλίαν τῆς Λυβίης ὑπῆρχεν ἡ μεγάλη καὶ ἰσχυρὰ πόλις **Καρχηδών**. Οἱ κάτοικοι αὐτῆς **Καρχηδόνιοι**, ἠθέλησαν νὰ ἀναμιχθῶσιν εἰς τὰ πράγματα τῆς νήσου **Σικελίας** τοῦτο δὲν τὸ

ἐπέτρεψαν οἱ Ρωμαῖοι καὶ τοιουτοτρόπως ἤρχισαν πεισματώδεις πόλεμοι μεταξὺ Καρχηδονίων καὶ Ρωμαίων. Κατὰ τοὺς πολέμους τούτους ἄλλοτε μὲν ἐνίκων οἱ Ρωμαῖοι, ἄλλοτε πάλιν οἱ Καρχηδόνιοι. Τελευταῖον ὅμως οἱ Ρωμαῖοι ἐνίκησαν κατὰ κράτος τοὺς Καρχηδόνιους καὶ ὑπέταξαν αὐτούς. Ἡ πόλις τῶν Καρχηδονίων τότε κατεστράφη καὶ ὅλη ἡ περιφέρεια αὐτῆς ἔγεινε Ρωμαϊκὴ, ὀνομασθεῖσα **Ἀφρική**.

Οἱ διασημότεροι στρατηγοὶ κατὰ τοὺς πολέμους τούτους ἦσαν τῶν μὲν Καρχηδονίων ὁ **Βάρκας Ἀμίλλκας** καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ **Ἀννίβας**, τῶν δὲ Ρωμαίων **Σκηπίων ὁ πρεσβύτερος** καὶ **Σκηπίων ὁ νεώτερος**, οἱ ἔποιοι ἀπὸ τοὺς πολέμους, τοὺς ὁποίους ἔκαμαν εἰς τὴν Ἀφρικήν, ὠνομάσθησαν **Ἀφρικανοὶ**.

Ἡθικὸν συμπέρασμα. Συνεχεῖς καὶ ἀδιάκοποι πόλεμοι φέρουσι πολλὰς τὰ ἔθνη εἰς τὴν καταστροφὴν.

Συγκεντρωτικαὶ ἐρωτήσεις. Ποῖον πολίτευμα ἔλαβον οἱ Ρωμαῖοι μετὰ τὴν κατάργησιν τῆς βασιλείας; Εἰπέ μου μερικοὺς βαθμοὺς καὶ τίτλους τῶν Ρωμαίων ἀρχόντων; Πρὸς ποίους ἐπολέμησαν οἱ Ρωμαῖοι κατὰ τὸ διάστημα τῆς δημοκρατίας; Ποιοὶ εἶναι οἱ μεγαλύτεροι καὶ αἱματηρότεροι πόλεμοι τῶν Ρωμαίων κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν; Ποία εἶναι ἡ αἰτία αὐτῶν; Τί ἦτο καὶ ποῦ ἔκειτο ἡ Καρχηδών; Ποιοὶ ἐπὶ τέλους ἐνίκησαν εἰς τοὺς Καρχηδονικοὺς πολέμους; Ποιοὶ στρατηγοὶ διεκρίθησαν εἰς τοὺς πολέμους αὐτούς;

ΜΑΘΗΜΑ 7^{ον}

Θ' Πόλεμοι τῶν Ρωμαίων ἐν τῇ Ἀνατολῇ.

1) **Ἐποταγὴ τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς κυρίως Ἑλλάδος.**— Ἀφοῦ οἱ Ρωμαῖοι ἐνίκησαν κατὰ κράτος τοὺς Καρχηδόνιους, ἐστράφησαν κατόπιν πρὸς τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν κυρίως Ἑλλάδα, τὰς ὁποίας ὑπέταξαν, ὅπως γνωρίζομεν, καὶ αὐτάς.

Ὡστε, ὅταν ἡ Μακεδονία καὶ ἡ κυρίως Ἑλλάς ὑπετάγησαν εἰς τοὺς Ρωμαίους, οὗτοι ἐκυβερνῶντο δημοκρατικῶς. Κατὰ τὴν

ἐποχὴν ἀκριβῶς αὐτὴν ἐγίνε καὶ ὁ **Μιθριδατικὸς πόλεμος**, τὸν ὁποῖον ἐδιδάχθημεν εἰς τὴν **εἰσαγωγὴν** τοῦ βιβλίου.

Γ' Ἐμφύλιοι ταραχαὶ ἐντὸς τῆς Ρώμης.

1) **Στάσις τῶν Γράκχων.**—Οἱ Ρωμαῖοι, ἐπειδὴ ἐπλούτησαν πολὺ ἀπὸ τοὺς συχνοὺς ἐξωτερικοὺς πολέμους, ἤρχισαν τῶρα νὰ γίνωνται διεφθαρμένοι καὶ ἄσωτοι. Ὁ ἄπλοὺς ὅμως λαὸς ὑπέφερε πολὺ ἀπὸ τὴν πτωχείαν, διότι δὲν ἐλάμβανε σχεδὸν τίποτε ἀπὸ τὰ πλοῦσια λάφυρα τῶν πολέμων, καὶ ἐπανεστάτησεν ἐναντίον τῶν πλουσίων. Ἀρχηγοὶ τῆς στάσεως αὐτῆς ἦσαν οἱ δύο ἀδελφοὶ **Γράκχοι**, τέκνα τῆς ἐναρέτου Κορνηλίας, ἡ ὅποια ἦτο θυγάτηρ τοῦ Σκηπίωνος τοῦ Ἀφρικανοῦ τοῦ πρεσβυτέρου.

2) **Μάριος καὶ Σύλλας.**—Μετὰ τὴν στάσιν τῶν Γράκχων ἐγίναν ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς Ρώμης καὶ ἄλλοι πολλοὶ πόλεμοι καὶ ταραχαί. Κατὰ τοὺς πολέμους τούτους ἀνεφάνησαν δύο κακοὶ Ρωμαῖοι, ὁ **Μάριος** καὶ ὁ **Σύλλας**, οἱ ὅποιοι, μολοντοὶ ἦσαν ἀπὸ μικρὰς οἰκογενείας, κατώρθωσαν ὅμως νὰ γίνουν στρατηγοὶ καὶ ὑπατοὶ.

3) **Προγραφαὶ Μαρίου καὶ Σύλλας.**—Ὁ Μάριος καὶ ὁ Σύλλας ἦσαν ἀναμεταξύ των φοβεροὶ ἐχθροί. Διὰ νὰ κατορθώσουν δὲ νὰ ἔχουν πάντοτε εἰς τὰς χεῖράς των τὴν ἐξουσίαν, κατεδίκαζον εἰς θάνατον κάθε Ρωμαῖον πολίτην, ὁ ὅποιος ἠναντιώνετο εἰς τὰ σχέδιά των. Τοιοῦτοτρόπως ἐφονεύθησαν τότε πολλαὶ χιλιάδες ἀθῶων καὶ ἐντίμων Ρωμαίων πολιτῶν. Αἱ φοβεραὶ αὗται σφαγαὶ τῶν κακούργων καὶ αἰμοδύρων **Μαρίου** καὶ **Σύλλας** λέγονται μὲ μίαν λέξιν **προγραφαί**.

Ἠθικὸν συμπέρασμα. Οἱ κακοὶ ἄνθρωποι, ὅταν λάβουν καὶ ἐξουσίαν εἰς τὰς χεῖρας των, γίνονται περισσότερο ἐπικίνδunami καὶ φοβεροί.

Συγκεντρωτικαὶ ἐρωτήσεις. Ὑστερον ἀπὸ ποίους πολέμους ἐστράφησαν οἱ Ρωμαῖοι καὶ πρὸς τὴν Ἑλλάδα; Τί ἔκαμαν οἱ πτωχοὶ Ρωμαῖοι, ὅταν εἶδον, ὅτι δὲν λαμβάνουν σχεδὸν τίποτε ἀπὸ τὰ λάφυρα; Τί ἦσαν οἱ Γράκχοι; Τί ἦτο ὁ Μάριος καὶ ὁ Σύλλας, καὶ τί ἔκαμαν; Τί λέγονται **προγραφαί**;

ΜΑΘΗΜΑ 8^{ον}

ΙΑ' Οἱ κυριώτεροι στρατηγοὶ καὶ ὑπατοὶ τῆς Ρωμαϊκῆς ταύτης ἐποχῆς τῶν Αὐτοκρατόρων.

1) **Ὁ Πομπήϊος.**—Μετὰ τὸν Μάριον καὶ τὸν Σύλλαν ἀνεφάνη εἰς τὴν Ρώμην εἰς πλοῦσιος, ἀλλὰ καὶ πολὺ φιλόδοξος ἀνὴρ, ὁ **Πομπήϊος**. Οὗτος, ἀφῶ ἐγίνε στρατηγὸς τῶν Ρωμαίων, ἐφάνη νικητὴς εἰς πολλοὺς πολέμους· κατώρθωσε μάλιστα—μετὰ τὸν Σύλλαν—νὰ νικήσῃ κατὰ κράτος τὸν βασιλέα τοῦ Πόντου εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν Μιθριδάτην, καὶ νὰ διορίσῃ ἐκεῖ ἄλλον ἡγεμόνα.

2) **Συνωμοσία τοῦ Κατιλίνα.**—Ἐνῶ τὰ Ρωμαϊκὰ στρατεύματα ἐνίκων καὶ ἐθριάμβευον δεξιᾷ καὶ ἀριστερᾷ ἐκτὸς τῆς Ρώμης, ἐντὸς αὐτῆς ἐσχηματίζετο μεγάλη καὶ φοβερὰ συνωμοσία. Πολλοὶ δηλ. ἐλευεῖνοι Ρωμαῖοι ὠρκίσθησαν νὰ φονεύσουν τοὺς βουλευτὰς καὶ νὰ γίνουν αὐτοὶ ἄρχοντες διὰ νὰ ἀρπάσουν περιουσίας καὶ γίνουν καὶ αὐτοὶ πλοῦσιοι. Ἀρχηγὸς αὐτῆς τῆς συνωμοσίας ἦτο εἰς διεφθαρμένος δολοφόνος, ὁ ὅποιος ὠνομάζετο **Κατιλίνας**.

3) **Ὁ Κικέρων.**—Ἀπὸ τὴν φοβερὰν αὐτὴν καταστροφὴν ἔσωσε τὴν Ρώμην εἰς σώφρων καὶ φιλόπατρις Ρωμαῖος, ὁ **Κικέρων**. Οὗτος εἶναι ὁ μέγας ρήτωρ τῶν Ρωμαίων, ὁ ὅποιος μὲ τὴν εὐφυΐαν του καὶ μὲ τὴν πολλὴν μελέτην κατώρθωσε νὰ γίνῃ σπουδαῖος ρήτωρ, ὅπως ὁ Δημοσθένης εἰς τὰς Ἀθήνας.

Ὁ Κικέρων λοιπόν, μόλις ἐπληροφορήθη τὴν τρομερὰν αὐτὴν συνωμοσίαν, ἀμέσως εἰδοποίησε τοὺς βουλευτὰς, οἱ ὅποιοι, τοὺς μὲν ἄλλους συνωμῶτας συνέλαβον καὶ ἐφόνευσαν εὐθὺς ἀμέσως, τὸν δὲ Κατιλίναν, ὁ ὅποιος ἐπρόφθασε νὰ φύγῃ ἐκτὸς τῆς Ρώμης, τὸν κατεδίωξαν, ἕως ὅτου ἐφονεύθη καὶ αὐτός.

Ὁ Κικέρων διὰ τὸ μέγα αὐτὸ καλόν, τὸ ὅποιον ἔκαμεν εἰς τὴν πατρίδα του, ὠνομάσθη «**πατὴρ τῆς πατρίδος**».

Ἠθικὸν συμπέρασμα. Εἰς φρόνιμος καὶ φιλόπατρις πολίτης δύναται νὰ σώσῃ τὴν πατρίδα του ἀπὸ μέγα κακόν.

Συγκεντρωτικάί ἐρωτήσεις. Τίς ἦτο ὁ Πομπήϊος; Τί ἐπραξεν οὗτος; Ἐνθ' ὁ Ρωμαϊκὸς στρατὸς ἐνίκα ἐξῶ, τί ἐγένετο μέσα εἰς τὴν Ρώμην; Τί ἦτο ὁ Κατιλίνας καὶ τί ἐσκέφηθ' ἐν τῇ πράξει; Τί ἐπέτυχεν; Τί ἦτο ὁ Κικέρων; Ποῖον μέγα καλὸν ἔκαμεν οὗτος εἰς τὴν πατρίδα του; Πῶς ὠνομάσθη διὰ τοῦτο ὁ Κικέρων;

ΜΑΘΗΜΑ 9^{ον}

ΙΒ' Τριαρχία.

1) **Ὁ Ἰούλιος Καῖσαρ.**—Ὁ Ἰούλιος Καῖσαρ κατήγετο ἀπὸ πλουσίαν οἰκογένειαν τῆς Ρώμης· εἶχε δὲ ἐκ φύσεως πολλὰς καὶ σπουδαίας ἀρετάς, διότι ἦτο ὠραῖος, εὐφυής, εὐγλωττος, ἀλλὰ καὶ γενναῖος καὶ στρατηγικὸς καὶ πρὸ πάντων πολὺ φιλόδοξος.

Ἦτο ἀκόμη ἀνώτατος ἄρχων καὶ στρατηγὸς ὁ Πομπήϊος, ὅταν ἐγένετο ὕπατος καὶ ὁ Καῖσαρ. Τότε οἱ δύο ἄρχοντες προσέλαβον καὶ τρίτον συνάρχοντα τὸν **Κράσσον**, καὶ διεμοιράσθησαν οἱ τρεῖς τὸ κράτος καὶ τὴν ἐξουσίαν. Τοιοῦτρόπως ἔχομεν τριανδρίαν ἢ τριαρχίαν ἐν Ρώμῃ.

2) **Ὁ Καῖσαρ δικτάτωρ.**—Ὁ Καῖσαρ ἔκαμε πολλοὺς καὶ διαφοροὺς πολέμους καὶ παντοῦ καὶ πάντοτε ἐνίκα καὶ ἐθριάμβευε· διὰ ταῦτα ἢ πατρίς του ἔκαμεν αὐτὸν ἰσόβιον **δικτάτορα**, δηλ. ἀπόλυτον καὶ ἀνώτατον ἄρχοντα. Ὁ Καῖσαρ ἦτο καὶ συγγραφεὺς, διότι συνέγραψεν ὁ ἴδιος τὴν ἱστορίαν τῶν κυριωτέρων πολέμων, τοὺς ὁποίους ἔκαμε, καὶ τῶν χωρῶν, τὰς ὁποίας ἐπεσκέφηθ'.

3) **Ἔργα, σκέψεις καὶ θάνατος τοῦ Καίσαρος.**—Ὁ Καῖσαρ ἔκαμε πολλὰ πολεμικὰ καὶ εἰρηνικὰ ἔργα. Εὐηργέτησε τοὺς Ἕλληνας καὶ πρὸ πάντων τοὺς Ἀθηναίους καὶ Θεσσαλοὺς, διώρθωσε μὲ τὰς γνώσεις τοῦ ἀστρονόμου **Σωσιγένο**ς τὸ ἡμερολόγιον, τὸ ὅποιον ἔχομεν καὶ ἡμεῖς σήμερον καὶ τὸ ὅποιον ἀπὸ τὸ ὄνομα του ὠνομάσθη **Ἰουλιανόν**, καὶ ἐσκέπτετο νὰ κάμῃ πολλὰ ἀλλὰ καλὰ καὶ ὠφέλιμα ἔργα. Δὲν ἐπρόφρασεν ὅμως νὰ ἐκτελέσῃ αὐτὰ, διότι τὸν ἐδολοφόνησαν κάποιοι ἐλεεινοὶ καὶ κακοῦργοι

συμπολιταί του, ἀπὸ τοὺς ὁποίους πρῶτος ἦτο ὁ ἀγαπητὸς του **Βρούτος!**

4) **Δευτέρα τριαρχία. Ὁ Ὀκταύιος.**—Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Καίσαρος ἔλαβον τὴν ἐξουσίαν ἐν Ρώμῃ τρεῖς ἄλλοι ἄρχοντες, ὁ **Ὀκταύιος**, ὁ **Ἀντώνιος** καὶ ὁ **Λέπιδος**. Τοιοῦτοτρόπως ἔχομεν νέαν **τριαρχίαν**, ἢ ὁποία ἔκαμε πολλὰς σφαγὰς ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς Ρώμης καὶ πολλὰ ἀλλὰ τρομερὰ κακοουργήματα.

Τελευταῖον ὅμως ἀπὸ τοὺς τρεῖς αὐτοὺς ἄρχοντας ἔμεινε μόνος ὁ Ὀκταύιος, ὁ ὅποιος ἤρριψε νὰ ἀλλάσῃ τρόπους καὶ διαθέσεις καὶ νὰ γίνηται καλὸς· ἔκαμε πολλοὺς ἐπιτυχεῖς πολέμους καὶ πολλὰ καλὰ κατόπιν εἰς τὸ κράτος. Δι' ὅλα λοιπὸν αὐτὰ ἔλαβε τὸ πρῶτον ἱερατικὸν ἀξίωμα, ἐγένετο ὕπατος καὶ ὠνομάσθη **«πατὴρ τοῦ λαοῦ»** καὶ **Αὐγουστος** δηλ. σεβαστός.

Ὁ Αὐγουστος συνέδραμε πολὺ καὶ τοὺς Ἕλληνας καὶ πρὸ πάντων τοὺς Ἀθηναίους, εἰς τοὺς ὁποίους ἔκαμε πολλὰ καλὰ.

Ἡθικὸν συμπέρασμα.—Πολὺ ὀλίγοι μεγάλοι καὶ σπουδαῖοι ἄνδρες ἔλαβον καλὸν καὶ ζηλευτὸν τέλος εἰς τὸν κόσμον αὐτῶν.

Συγκεντρωτικάί ἐρωτήσεις.—Πόθεν κατήγετο καὶ ὅποιος ἦτο ὁ Ἰούλιος Καῖσαρ; Ποῖοι ἦσαν οἱ συνάρχοντες τοῦ Καίσαρος; Τί ἐπὶ τέλους ἐγένετο ὁ Καῖσαρ καὶ τί κατῴθωσεν; Τί ἄλλο ἦτο ὁ Καῖσαρ; Ποῖα εἶναι τὰ ἔργα καὶ αἱ σκέψεις τοῦ Καίσαρος; Πῶς ἀπέθανεν οὗτος; Ποῖος ἔλαβε μετὰ τὸν θάνατόν του τὴν ἐξουσίαν καὶ τί οὗτος ἐπραξεν; Ποῖος τελευταῖον ἔμεινε ἄρχων καὶ ὅποιος κατόπιν ἐγένετο; Πῶς ὠνομάσθη οὗτος ὑπὸ τοῦ λαοῦ καὶ πῶς ἐφέρεθ' ἐπὶ τοὺς Ἕλληνας;

ΜΑΘΗΜΑ 10^{ον}

ΙΓ' Ἡ αὐτοκρατορία ἐν Ρώμῃ.

3) **Ὁ Αὐγουστος γίνετο αὐτοκράτωρ.**—Ὁ Ὀκταύιος, ἀφοῦ ἐγένετο Αὐγουστος, κατῴθωσεν νὰ γίνῃ καὶ **αὐτοκράτωρ** δηλ. ἀνώτατος καὶ ἀπόλυτος ἄρχων καὶ κυβερνήτης τοῦ ἀπεράντου ἐκείνου

Ρωμαϊκού κράτους. Ὁ Αὐγούστος ἐφρόντισε καὶ διὰ τὰ γράμματα, τὰς τέχνας, καὶ τὰς ἐπιστήμας. Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς του ἐξῆσαν οἱ καλύτεροι ποιηταὶ καὶ συγγραφεῖς βιβλίων. Ἐπειδὴ λοιπὸν κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοῦ ἐφάνησαν πολλοὶ ἔνδοξοι ἄνδρες καὶ πρωΐδου-σεν ὁ κόσμος εἰς τὰ γράμματα καὶ τὰς ἐπιστήμας, δι' αὐτὸ ἡ ἐποχὴ τοῦ Αὐγούστου παραβάλλεται μὲ τὴν ἐποχὴν τοῦ Περι-κλέους καὶ ὠνομάσθη «*χρυσοῦς αἰὼν τῆς Ρώμης*».

2) *Γέννησις Ἰησοῦ Χριστοῦ*. — Ἐπειδὴ ὁ Αὐγούστος ἠθέ-λησε νὰ μάθῃ ἀκριβῶς, πόσον πληθυσμὸν εἶχεν ἡ Ρωμαϊκὴ Αὐτο-κρατορία, διέταξε νὰ ἀπογραφῶσιν ὅλοι οἱ κάτοικοι τοῦ μεγάλου καὶ ἀπεράντου Ρωμαϊκοῦ κράτους. Αὐτὴν λοιπὸν ἀκριβῶς τὴν ἐποχὴν καὶ ἡ Παρθένος Μαρία, ἐπῆγε μὲ τὸν Ἰωσήφ εἰς τὴν Βηθλεὲμ διὰ νὰ ἀπογραφῆ· ἐκεῖ δὲ ἐγέννησε τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰη-σοῦν Χριστόν, ὅπως γνωρίζομεν ἀπὸ τὴν Ἱερὰν ἱστορίαν.

3) *Θάνατος τοῦ Αὐγούστου*. — Ὁ Αὐγούστος ἐβασίλευσε 44 ἔτη καὶ ἀπέθανεν εἰς ἡλικίαν 76 ἐτῶν ἀφήσας τὸ κράτος εἰς τὸν υἱὸν τῆς συζύγου του *Λιβίας*, ἡ ὁποία ἐγέννησεν αὐτὸν ἀπὸ τὸν πρῶτον σύζυγόν της.

Μὲ τὸν θάνατον τοῦ Αὐγούστου ἔλειψε καὶ ἡ ἡσυχία καὶ εὐ-τυχία τοῦ κράτους, διότι οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς κατόπιν αὐτοῦ βασιλεῖς ἦσαν σκληροί, ἀπάνθρωποι καὶ ἀκόλαστοι.¹

4) *Γένεσις καὶ ἐξάπλωσις τοῦ Χριστιανισμοῦ*. — Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἦλθεν εἰς τὸν κόσμον διὰ νὰ κηρύξῃ τὴν ἀληθινὴν Χρι-στιανικὴν θρησκείαν εἰς τὰ διάφορα ἔθνη τῆς γῆς. Πρὸ Χριστοῦ ὅλοι οἱ λαοὶ ἦσαν εἰδωλωλάτραι· μόνον οἱ Ἑβραῖοι ἐλάτρευον ἕνα καὶ μόνον ἀληθινὸν Θεόν. Ἀφοῦ δὲ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χρι-στὸς ἐδίδαξεν ἐπὶ τῆς γῆς, ἀνελήφθη εἰς τοὺς οὐρανοὺς. Ἀφήκεν ὅμως τοὺς Μαθητὰς καὶ Ἀποστόλους του, οἱ ὅποιοι διεσκορπίσθη-

1. Οἱ αὐτοκράτορες τῆς Ρώμης ἀπὸ τὸν Αὐγούστον καὶ ἐξῆς ἐλέγοντο καὶ *Καίσαρες* μέχρι τῆς βασιλείας τοῦ σκληροῦ *Δομιτιανοῦ*, ὁ ὁποῖος εἶναι ὁ τελευταῖος ὁ ὁποῖος ἔφερε καὶ τὸ ὄνομα τοῦ *Καίσαρος*. Μετὰ τὸν *Δομιτιανόν* οἱ αὐτοκράτορες ἐλέγοντο μόνον *Αὐγούστοι*, οἱ δὲ ἀντιβασιλεῖς ἐλέ-γοντο *Καίσαρες*.

σαν εἰς ὅλα τὰ μέρη τοῦ κόσμου καὶ ἐξήπλωσαν τὸν Χρι-στιανισμόν.

Ἡθικὸν συμπέρασμα. Ἡ ἐποχὴ, κατὰ τὴν ὁποίαν ἤρχισε νὰ παρακμάξῃ τὸ μέγα Ρωμαϊκὸν κράτος καὶ νὰ διαφθεῖρηται ὁ κόσμος, ἐθεωρήθη ὑπὸ τοῦ Θεοῦ καὶ κατάλληλος περιστάσις νὰ στείλῃ τὸν Υἱὸν του εἰς τὴν γῆν, διὰ νὰ σώσῃ τὸν κόσμον.

Συγκεντρωτικαὶ ἐρωτήσεις. Ὁ Ὀκταβίος ἀπὸ Αὐγούστου τί ἐγένετο ἀκόμη; Τί ἔκαμεν ὁ Ὀκταβίος ὡς Αὐγούστος; Πῶς λέγεται ἡ ἐποχὴ τοῦ Αὐγού-στου καὶ διατί; Πότε καὶ πού ἐγεννήθη ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς; Ποίαν ἐποχὴν ἐξέλεξε ὁ Θεὸς νὰ στείλῃ τὸν Υἱὸν του καὶ διατί; Πότε καὶ εἰς ποίαν ἡλικίαν ἀπέθανεν ὁ Αὐγούστος; Ποῖον ἀφήκε διάδοχόν του; Τί ἔκα-μεν ὁ Χριστὸς καὶ οἱ Ἅγιοι Ἀπόστολοι;

ΜΑΘΗΜΑ 11^{ον}

ΙΔ' Οἱ μετὰ τὸν Αὐγούστον αὐτοκράτορες.

1) *Οἱ κυριώτεροι ἀπὸ τοὺς αὐτοκράτορας τῆς ἐποχῆς ταύτης*. — Οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς μετὰ τὸν Αὐγούστον αὐτο-κράτορες ἦσαν ἄγριοι καὶ ἀνίκαντοι, σκληροὶ καὶ ἀπάνθρωποι, ἄσωτοι καὶ διεφθαρμένοι, πολυφάγοι καὶ πολυδάπανοι.

Οἱ κυριώτεροι ἀπὸ τοὺς μετὰ τὸν Αὐγούστον αὐτοκράτορες εἶναι οἱ ἑξῆς:

α') Ὁ *Βεσπεσιανός*, ὁ ὁποῖος ἔκτισε τὸ Κολοσσαῖον θέατρον, εἰς τὸ ὁποῖον ἐχώρουν 60 χιλιάδες θεατῶν καὶ τοῦ ὁποῖου τὰ ἐρεί-πια σφύζονται μέχρι σήμερον. Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Βεσπεσιανοῦ ἐπανεστῆσαν οἱ Ἰουδαῖοι τῆς Ἱερουσαλήμ. Ἀλλ' ὁ υἱὸς τοῦ βασιλέως *Τίτος* ἐπολιόρκησεν, ἐκυρίευσεν καὶ ἔκαυσε τὴν Ἱερου-σαλήμ καθὼς καὶ τὸν ναὸν τοῦ Σολομῶντος. Κατὰ τὸν πόλεμον αὐτὸν ἐφονεύθησαν ἕως ἕν ἑκατομμύριον Ἑβραῖοι· ὅσοι δὲ ἐσώ-θησαν, ἄλλοι μὲν ὑπετάγησαν ὡς δοῦλοι, ἄλλοι δὲ διεσκορπί-σθησαν ἐδῶ καὶ ἐκεῖ εἰς ὅλην τὴν γῆν, ὅπως βλέπομεν αὐτοὺς

σήμερον. Ἀπὸ τότε λοιπὸν ἐγένεον ἡ διασπορὰ τῶν Ἑβραίων εἰς ἔλρον τὸν κόσμον.

β') Ὁ **Τίτος**, ὁ ὁποῖος τόσον ἀγαθὸς καὶ φιλόανθρωπος μὲ τὸν καιρὸν εἶχε γίνῃ, ὥστε ἐθεώρει, ὅτι ἐχάνετο ἡ ἡμέρα ἐκείνη, κατὰ τὴν ὁποίαν δὲν ἔκαμνε κανὲν καλόν. Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Τίτου ἐγένετο πρώτην φοράν καὶ ἡ ἔκρηξις τοῦ ἡφαιστείου Βεζουβίου.

γ') Ὁ **Τραϊανός**, ὁ ὁποῖος ἦτο ἐνάρετος καὶ δίκαιος αὐτοκράτωρ. Ὁ Τραϊανὸς εἰργάσθη πολὺ διὰ τὴν πρόοδον τοῦ Ῥωμαϊκοῦ κράτους καὶ ἐφρόντισε περισσότερον εἰς τὸ νὰ διαδοθοῦν τὰ γράμματα. Ὁ Τραϊανὸς ἔκαμε πολλὰς χάριτας εἰς τὴν Ἑλλάδα, δι' αὐτὸ καὶ οἱ Ἕλληνες ἀπὸ εὐγνωμοσύνης ἔστησαν τὸν ἀνδριάντα του εἰς Ὀλυμπίαν. Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Τραϊανοῦ ἔζη καὶ ὁ σπουδαῖος Ἕλληνας συγγραφεὺς **Πλούταρχος**, τὸν ὁποῖον ὁ αὐτοκράτωρ ἠγάπησε καὶ ἐτίμησε πολὺ.

δ') Ὁ **Ἀδριανός**, ὁ εἰρηνικὸς καὶ δίκαιος καὶ εὐεργετικὸς οὗτος αὐτοκράτωρ, ὁ ὁποῖος ἐφρόντισε πολὺ διὰ τὰ γράμματα, τὰς τέχνας καὶ τὰς ἐπιστήμας. Ὁ Ἀδριανὸς ἐπεσκέφθη πολλάκις τὴν Ἑλλάδα καὶ μάλιστα τὰς Ἀθήνας, εἰς τὰς ὁποίας ἐνεγράφη καὶ ὡς **πολίτης** Ἀθηναῖος. Ὁ Ἀδριανὸς ἔκτισεν εἰς τὰς Ἀθήνας πολλὰ λαμπρὰ κτίρια, ἀπετελείωσε τὸν ναὸν τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς καὶ ἔκαμε πολλὰ εὐεργετήματα εἰς τοὺς Ἀθηναίους. Εἰς δὲ τὸ νοτιοανατολικὸν μέρος τῆς Ἀκροπόλεως ἔκτισε νέαν πόλιν τῶν Ἀθηναίων· ἐκεῖ δέ, ἔπου ἐχωρίζοντο αἱ δύο πόλεις ἔστησε πρὸς διάκρισιν μίαν ὑψηλὴν πύλην, ἡ ὁποία σῴζεται μέχρι σήμερον καὶ εἶναι γνωστὴ μὲ τὸ ὄνομα «**Πύλη τοῦ Ἀδριανοῦ**».

ε') Τὸν Ἀδριανὸν διεδέχθη ὁ **Ἀντωνίνος**, ὁ ὁποῖος ἀπὸ τὰς πολλὰς καὶ καλὰς του ἀρετὰς ὠνομάσθη **Εὐσεβής** καὶ τοῦτον ὁ **Μάρκος Αὐρηλιος**, ὁ ὁποῖος ἀπὸ τὴν ἀγάπην πρὸς τὰ γράμματα ὠνομάσθη **φιλόσοφος**.

Ἡθικὸν συμπέρασμα. Οἱ καλοὶ καὶ ἐνάρετοι βασιλεῖς ἀφίουν εἰς τὴν ἱστορίαν αἰώνιον καὶ εὐλογημένον τὸ ὄνομά των.

Συγκεντρωτικαὶ ἐρωτήσεις. Ὅποιοι ἦσαν οἱ μετὰ τὸν Αὐγουστον αὐτοκράτορες; Ποῖοι ἦσαν οὗτοι καὶ τί ἕκαστος ἐξ αὐτῶν ἔπραξε; Τί ἐγένεον εἰς

τὴν Παλαιστίνην ἐπὶ Βεσπεσιανοῦ; Ὅποῖος ἦτο ὁ Τίτος καὶ τί ἐπ' αὐτοῦ γαιολογικὸν φαινόμενον ἐγένεον; Ὅποῖος ἦτο ὁ Τραϊανὸς καὶ πῶς ἐφέρθη πρὸς τοὺς Ἕλληνας; Ποῖος διάσημος Ἕλληνας ἔζη ἐπὶ τῆς ἐποχῆς του; Ὅποῖος ἦτο ὁ Ἀδριανὸς καὶ τί οὗτος ἔπραξεν; Πῶς ἐφέρθη πρὸς τοὺς Ἕλληνας καὶ τί ἔκαμεν εἰς τὴν Ἑλλάδα; Ποῖον ἔργον αὐτοῦ σῴζεται ἀκόμη εἰς τὰς Ἀθήνας; Ποῖοι ἦσαν οἱ διάδοχοι τοῦ Ἀδριανοῦ;

ΜΑΘΗΜΑ 12^{ον}

ΙΔ' Ἐποχὴ τῆς στρατοκρατίας ἐν Ῥώμῃ.

Παρακμὴ τοῦ Ῥωμαϊκοῦ κράτους.

1) **Οἱ Πραιτωριανοί.** — Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ φιλοσόφου αὐτοκράτορος Μάρκου Αὐρηλίου ἀρχίζει ἡ παρακμὴ τοῦ Ῥωμαϊκοῦ κράτους καὶ ἡ **στρατοκρατία** ἐν Ῥώμῃ. Οἱ μετὰ ταῦτα βασιλεῖς ἦσαν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀνίκανοι, ἀκόλαστοι καὶ ἀνάξιοι λόγου· ἡ δὲ βασιλικὴ φρουρά, τὴν ὁποίαν ἀπετέλουν οἱ λεγόμενοι **Πραιτωριανοί**, κατεδίβαζε μὲ πρώτην ἀφορμὴν ἀπὸ τὸν θρόνον τοὺς βασιλεῖς καὶ ἀνεβίβαζεν ἐκείνους, οἱ ὅποιοι προσέφερον εἰς αὐτὴν περισσότερα χρήματα.

Τοιοιουτρόπως ὁ βασιλικὸς θρόνος ἐξετέθη εἰς δημοπρασίαν! Ἡ ἐποχὴ αὕτη λέγεται **αἰὼν τῆς στρατοκρατίας ἐν Ῥώμῃ**· ἀπ' ἐδῶ δὲ ἀκριβῶς ἀρχίζει ἡ παρακμὴ τοῦ Ῥωμαϊκοῦ κράτους.

2) **Σέπτιμος Σευήρος, Ἀλέξανδρος Σευήρος καὶ Αὐρηλιανός.** — Οἱ κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἄξιοι λόγου βασιλεῖς εἶναι: Ὁ **Σέπτιμος Σευήρος**, ὁ ὁποῖος ἐκυρίευσεν ἐκ δευτέρου τὸ ἐπαναστατήσαν Βυζάντιον καὶ ὑπέταξεν αὐτὸ εἰς τὴν Πέρινθον (σημερινὴν Ἡράκλειαν)· ὁ **Ἀλέξανδρος Σευήρος**, ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ ὁποῖου Ἀρταξέρξης ὁ Α' ὁ Σασσανίδης, ἔδρυσεν τὸ νέον Περσικὸν κράτος· καὶ ὁ **Αὐρηλιανός**, ὁ ὁποῖος πρῶτος ἐνεδύθη τὸ βα-

1. Ἀπὸ τότε λέγεται, ὅτι ἐπεκράτησεν ἡ συνήθεια ἐν τῇ Ὀρθοδόξῃ Ἀνατολικῇ Ἐκκλησίᾳ νὰ ἐγχειρίζῃ ὁ Μητροπολίτης **Ἡρακλείας** εἰς τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην τὴν ποιμαντορικὴν ράβδον κατὰ τὴν ἐνθρόνισίν του.

σιλικὸν διάδημα (στέμμα) καὶ ὁ ὁποῖος ἐνίκησε τὴν βασίλισσαν τῆς Συρίας **Ζηνοβίαν** καὶ ἠχμαλώτισεν αὐτὴν ἐντὸς τῆς πρωτεύουσας τῆς **Παλμύρας**.

ΙΕ' Οἱ διώκται τοῦ Χριστιανισμοῦ αὐτοκράτορες.

1) **Ὁ διωγμὸς τῶν Χριστιανῶν.** — Πολλοὶ βασιλεῖς τῆς ἐποχῆς αὐτῆς καθὼς καὶ τῆς προηγούμενης (μερικοὶ μάλιστα ἀπὸ ἐκείνους, τοὺς ὁποίους ἐδιδάχθημεν ἀνωτέρω), ἐπειδὴ ἔβλεπον τὸ μὲν κράτος νὰ παρακμάζη, τοὺς δὲ Χριστιανούς νὰ προσδεύωσι, κατεδίωξαν τὸν Χριστιανισμὸν ἐπὶ 300 ἔτη.

Ἐκεῖνοι δέ, οἱ ὅποιοι σκληρότερον ἀπὸ κάθε ἄλλον κατεδίωξαν τὸν Χριστιανισμὸν εἶναι δέκα καὶ ἀπὸ αὐτοὺς πάλιν πρῶτος εἶναι ὁ **Νέρων**, ὁ θηριώδης καὶ ἀπάνθρωπος αὐτὸς βασιλεὺς, καὶ τελευταῖος ὁ **Διοκλητιανός**, ὁ ὁποῖος ἐθανάτωσε πολλὰς χιλιάδας Χριστιανῶν, διότι δὲν ἠθέλησαν νὰ ἀρνηθῶσι τὸν Χριστὸν καὶ νὰ λατρεύωσι τὰ εἰδῶλα.

Οἱ κατὰ τοὺς διωγμοὺς τούτους φονευθέντες Χριστιανοὶ λέγονται **μάρτυρες**, καὶ τοιοῦτοι εἶναι ὁ Ἅγιος Γεώργιος, ὁ Ἅγιος Δημήτριος, ἡ Ἅγία Αἰκατερίνη, ἡ Ἅγία Βαρβάρα καὶ ἄλλοι.

Ἡθικὰ συμπεράσματα. α') Ἡ ἀγαλίνωτος στρατοκρατία βιάσκει μᾶλλον ἀντὶ τὴν ὠφελήσῃ. β') Ὁ Χριστιανισμὸς ἀπὸ τοὺς πρώτους χρόνους τῆς ἐμφανισθεῖς του κατατεδιώχθη καὶ ἐπολεμήθη.

Συγκεντρωτικὰ ἐρωτήσεις. Ὅποια ἐποχὴ ἀρχίζει διὰ τὴν Ρώμην μετὰ τὸν Μάρκον Αὐρηλίον; Ποῖοι διήθθηνον τότε τὰ ἐν Ρώμῃ καὶ τί οὗτοι ἐπραττον; Εἰς ποίαν κατάστασιν κατήντησεν ἡ βασιλεία καὶ ὁ θρόνος; Ποῖοι εἶναι οἱ ὁπωσδήποτε ἀξιόλογοι βασιλεῖς τῆς ἐποχῆς ταύτης; Τί ἔκαμεν ὁ Σέπτιμος Σευήρος καὶ ὅποια συνθήκη ἐγένετο ἀπὸ τὸ γεγονός ἐκεῖνο εἰς τὴν Ἐκκλησίαν μας; Τί ἐγένετο ἐπὶ Ἀλεξάνδρου Σευήρου; Τί πρῶτος ἔκαμεν ὁ Ἀδρηλιανὸς καὶ πρὸς ποῖον ἐπολέμησεν; Τί ἔπαθον οἱ Χριστιανοὶ ἀπὸ τοὺς Ρωμαίους αὐτοκράτορας καὶ διατί; Ἐπὶ πόσα ἔτη διήρκεσεν ὁ κατὰ τῶν Χριστιανῶν διωγμὸς καὶ πόσοι βασιλεῖς κατεδίωξαν αὐτοὺς σκληρότερον; Ποῖος εἶναι ὁ πρῶτος καὶ ποῖος ὁ τελευταῖος τῶν φοβερῶν αὐτῶν βασιλέων; Πῶς ἀνομάσθησαν οἱ κατὰ τοὺς διωγμοὺς φονευθέντες Χριστιανοί;

ΜΑΘΗΜΑ 13^{ον}

ΙΣΤ' Ἀπόλυτος μοναρχία ἐν Ρώμῃ.

1) **Ὁ Διοκλητιανός.** — Ὁ Διοκλητιανὸς ἦτο ἀνδρείος καὶ γενναῖος Ρωμαῖος στρατηγός. Ὅταν δὲ ἐγένετο αὐτοκράτωρ, κατώρθωσε νὰ κυβερνᾷ τὸ κράτος ὡς ἀπόλυτος (ἐλεύθερος) μονάρχης.

Ἐπειδὴ τὸ κράτος κατ' αὐτὴν τὴν ἐποχὴν ἤρχισε νὰ προσβάλληται σχεδὸν ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη ἀπὸ ἀγρίους καὶ βαρβάρους ἐχθρούς, ὁ Διοκλητιανὸς ἐνόησεν, ὅτι μόνος του ἦτο δύσκολον νὰ κυβερνήσῃ καὶ προφυλάξῃ αὐτό, διὰ ταῦτα καὶ προσέλαβε καὶ ἄλλον συνάρχοντα, τὸν ὅποιον ὠνόμασε καὶ αὐτὸν **Αὔγουστον**. Ὁ δεύτερος οὗτος Αὔγουστος ἦτο ὁ **Μαξιμιανός**.

2) **Κωνσταντῖνος ὁ Χλωρός.** — Μὲ τὸν καιρὸν οἱ δύο συναύγουστοι Διοκλητιανὸς καὶ Μαξιμιανός, ἐνόησαν, ὅτι μόνοι τῶν δὲν ἠδύνατο νὰ κυβερνήσωσι καὶ νὰ προφυλάξωσι τὸ ἀπέραντον ἐκεῖνο Ρωμαϊκὸν κράτος ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς, δι' αὐτὸ καὶ προσέλαβον καὶ ἄλλους δύο δευτέρας τάξεως συνάρχοντας, τοὺς ὁποίους ὠνόμασαν **Καίσαρας** (ἀντιβασιλεῖς). Οἱ δύο οὗτοι Καίσαρες ἦσαν ὁ **Κωνσταντῖνος ὁ Χλωρός** καὶ ὁ **Γαλέριος**. Ὁ Κωνσταντῖνος ν Χλωρός διωρίσθη Καίσαρ, δηλ. ἀντιβασιλεὺς, εἰς τὴν Βρεττανίαν (Ἀγγλίαν), Γαλλίαν καὶ Ἰσπανίαν.

Ὁ Κωνσταντῖνος ἐπωνομάζετο **Χλωρός**, διότι ἦτο παρὰ πολὺ χλωμός. Μόνος αὐτὸς ἀπὸ ὅλους σχεδὸν τοὺς βασιλεῖς τῆς Ρώμης δὲν κατεδίωξε τοὺς Χριστιανούς, διὰ τοῦτο καὶ οἱ Χριστιανοὶ τὸν ἠγάπησαν πολὺ. Ὁ Κωνσταντῖνος εἶχε καὶ υἱὸν τὸν **Κωνσταντῖνον**, αὐτὸν ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος ἐγένετο μετὰ ταῦτα μέγας αὐτοκράτωρ, ὅπως θὰ διδαχθῶμεν καὶ θὰ μάθωμεν κατωτέρω.

3) **Ὁ ἐπὶ Διοκλητιανοῦ φοβερὸς διωγμὸς τῶν Χριστιανῶν.** — Ὁ Διοκλητιανὸς καὶ ὁ Καίσαρ Γαλέριος, ἐπειδὴ ἐνόμισαν, ὅτι αἰτία τῆς διαφθορᾶς καὶ τῆς παρακμῆς τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους ἦσαν οἱ Χριστιανοί, ἀπεφάσισαν νὰ ἐξαφανίσωσιν ὅλως διόλου ἀπὸ τὸ πρόσωπον τῆς γῆς τὸν Χριστιανισμὸν. Ἐκίνησαν λοιπὸν τρο-

μερὸν κατὰ τῶν Χριστιανῶν διωγμῶν, κατὰ τὸν ἑποῖον πολλὰι χιλιάδες ἀνδρῶν, γυναικῶν καὶ παιδῶν ἐδασανίσθησαν καὶ ἐθανατώθησαν, ἐκάησαν τὰ ἱερὰ βιβλία τῶν Χριστιανῶν καὶ κατεστράφησαν οἱ ναοὶ αὐτῶν.

Οὗτος εἶναι ὁ τελευταῖος, ἀλλὰ καὶ ὁ φοβερώτερος ἐκ τῶν δέκα διωγμῶν τῶν Χριστιανῶν.

4) **Ἡ Διοκλητιανὸς καὶ ὁ Μαξιμιανὸς ἀποχωροῦν ἀπὸ τὴν αὐτοκρατορίαν.** — Τελευταῖον δὲ οἱ δύο Αὐγουστοὶ Διοκλητιανὸς καὶ Μαξιμιανὸς παρητήθησαν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν καὶ τότε Αὐγουστοὶ μὲν ἔγιναν ὁ **Κωνσταντῖος** ὁ **Χλωρὸς** καὶ ὁ **Γαλέριος**, Καίσαρες δὲ ὁ **Σεβήρος** καὶ ὁ **Μαξιμῖνος** καὶ τελευταῖον ὁ υἱὸς τοῦ Χλωροῦ **Κωνσταντῖνος**.

Ἐδῶ τελειώνει ἡ **Ρωμαϊκὴ Ἱστορία** καὶ ἀρχίζει πλέον ἡ **Ἑλληνικὴ Βυζαντιακὴ Ἱστορία**.

Ἡθικὸν συμπέρασμα. Ὅταν ἐν ἔθνος φθάσῃ εἰς τὴν παρακμὴν του, εἶναι πολὺ δύσκολον νὰ στηριχθῇ πλέον καὶ νὰ προοδεύσῃ.

Συγκεντρωτικαὶ ἐρωτήσεις. Ὅποιος ἦτο ὁ Διοκλητιανὸς καὶ τί οὗτος ἐπραξεν; Ποῖος προσέλαβε συνάρχοντάς του καὶ διατί; Ποιοὶ ἦσαν οἱ Αὐγουστοὶ καὶ ποιοὶ οἱ Καίσαρες καὶ ποῦ; Ποῖος ἐπωνομάσθη χλωρὸς καὶ διατί; Ποῖον τρομερὸν γεγονός ἐγένετο ἐπὶ Διοκλητιανοῦ καὶ διατί; Ἐμείναν μέχρι τέλους ὁ Διοκλητιανὸς καὶ ὁ Μαξιμιανὸς εἰς τὴν ἀρχὴν; Ποιοὶ τοὺς διεδέχθησαν ὡς Αὐγουστοὶ καὶ ποιοὶ τῶρα ἔγιναν Καίσαρες; Ἐνταῦθα εἰς ποῖον ἱστορικὸν σημεῖον εὐρισκόμεθα;

Ἀνακεφαλαιωτικαὶ ἀσκήσεις. Εἰς ποῖους καὶ διατί ὑπετάγη ἡ ἀρχαία Ἑλλάς; Ποίας ἄλλας Ἑλληνικὰς χώρας ὑπέταξαν οἱ Ῥωμαῖοι; Ποῖος πόλεμος ὀνομάσθη Μιθριδατικός; Πόθεν κατάγονται οἱ Ῥωμαῖοι καὶ πῶς ὀνομάσθησαν οὕτως; Εἰς πόσας τάξεις διηροῦντο οἱ ἀρχαῖοι Ῥωμαῖοι; Πότε διηρέθη τὸ ἡμερολόγιον εἰς 12 μῆνας; Πόσοι εἶναι οἱ βαθμοὶ καὶ οἱ τίτλοι τῶν Ῥωμαίων ἐπὶ δημοκρατίας; Ποιοὶ λέγονται Καρχηδονιακοὶ πόλεμοι; Μετὰ τοὺς Καρχηδονιακοὺς πολέμους πρὸς ποῖους ἐστράφησαν οἱ Ῥωμαῖοι; Τί λέγονται **προγράφαί** καὶ πότε αὗται ἔγιναν; Τίς ἦτο ὁ Πομπήϊος, ὁ Κικέρων καὶ ὁ Κατιλίνας; Ὅποιος ἦτο ὁ Ἰούλιος Καίσαρ, τί ἔγινε καὶ πῶς ἀπέθανεν; Ποῖος ὀνομάσθη πρῶτον Αὐγουστος; Πότε ἐγεννήθη ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός; Τί ἔγενεν ἐπὶ Βεσπεσιανοῦ καὶ Τίτου εἰς τὴν Παλαιστίνην; Ποῖος ἦτο ὁ Ἀδριανός; Τί ἦσαν οἱ Πραιτωριανοὶ καὶ τί οὗτοι ἐπραττον; Πότε ἐκηρύχθησαν οἱ φοβεροὶ κατὰ τῶν Χριστιανῶν διωγμοί;

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟΝ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΥΖΑΝΤΙΑΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΜΑΘΗΜΑ 14^{ον}

ΙΖ' Κωνσταντῖνος ὁ Μέγας.

(306 — 337 μ. Χ.)

1) **Καταγωγὴ τοῦ Κωνσταντῖνου.** — Ὁ Κωνσταντῖνος ἦτο υἱὸς Κωνσταντῖνου τοῦ Χλωροῦ καὶ τῆς εὐσεβεστάτης Χριστιανῆς Ἑλένης· ἐγεννήθη δὲ τὸ ἔτος 274 Μ. Χ. Ὁ Κωνσταντῖνος εἶχεν ἀνάστημα ὑψηλόν, πρόσωπον ὠραῖον, σῶμα ρωμαλέον καὶ ψυχὴν γενναίαν καὶ τολμηράν. Ἐπειδὴ λοιπὸν ὁ Κωνσταντῖνος εἶχε πολλὰς καὶ σπανίας ἀρετάς, ὁ Διοκλητιανὸς ἔκαμεν αὐτόν, νέον ἀκόμη, χιλιάρχον τὸν ἐκράτει ὅμως πάντοτε περιορισμένον εἰς τὴν Νικομήδειαν τῆς Ἀνατολῆς, ὅπως καὶ ὁ Γαλέριος κατόπιν, διότι ἐφοδοῦντο τὸν Κωνσταντῖνον. Ἐκεῖ ὅμως ὠφελήθη πολὺ ὁ Κωνσταντῖνος, διότι ἔμαθε καὶ τὴν τέχνην τοῦ νὰ κυβερνᾷ καὶ τὴν τέχνην τοῦ πολέμου.

2) **Ὁ Κωνσταντῖνος γίνετα Αὐγουστος.** — Βλέπων ὁ Κωνσταντῖνος, ὅτι πολλοὶ ἄλλοι κατώτεροι ἀπὸ αὐτὸν καὶ ἀνίκανοι ἐλάμβανον διάφορα πολιτικὰ ἀξιώματα, ἐνῶ αὐτὸς ἔμενε στάσιμος καὶ περιορισμένος, ἤρχισε νὰ στενοχωρηταὶ καὶ νὰ λυπηταὶ περισσότερο. Ἐπειδὴ δὲ ἐφοβεῖτο καὶ τὸν κακὸν Γαλέριον, ὁ ὁποῖος ἐσκέπτετο νὰ τὸν φονεύσῃ, ἔφυγε μὲ τρόπον ἐπιτήδειον ἀπὸ τὴν Νικομήδειαν καὶ ἐπῆγεν εἰς τὴν Βρεττανίαν πλησίον εἰς τὸν πατέρα του. Ὅταν δὲ ὕστερον ἀπὸ ὀλίγα ἔτη ἀπέθανεν ὁ πατὴρ του,

ὁ στρατὸς ἀνεκέρηξε τὸν Κωνσταντῖνον Αὐγουστον εἰς ἡλικίαν 30 ἐτῶν τὸ ἔτος 306 μ. Χ.

3) **Ὁ Κωνσταντῖνος προστάτης τῶν Χριστιανῶν.** — Ὁ Κωνσταντῖνος, μόλις ἐγένεν Αὐγουστος, ἔδειξε μεγάλην ἀγάπην πρὸς τοὺς Χριστιανούς καὶ ἐπροστάτευσεν αὐτούς, διότι ὡς ἐξυπνος ἐνόησεν, ὅτι ὁ Χριστιανισμὸς εἶναι θεῖα καὶ ἀληθινὴ θρησκεία, οἱ δὲ Χριστιανοὶ καλοὶ καὶ ὠφέλιμοι εἰς τὸν κόσμον.

Καὶ δὲν ἐγένε μὲν ἀμέσως Χριστιανός, ἐφρόντιζεν ὅμως νὰ προστατεύῃ καὶ νὰ βοηθῇ τοὺς χριστιανούς καὶ νὰ λέγῃ φανερώς, ὅτι ὁ Χριστιανισμὸς εἶναι ἡ ἀληθινὴ θρησκεία. Δι' ἄλλα λοιπὸν αὐτὰ οἱ Χριστιανοὶ τὸν ἠγάπων παρὰ πολὺ καὶ ἐγένοντο μὲ μεγάλην προθυμίαν στρατιῶταί του.

4) **Οἱ μετὰ τοῦ Κωνσταντίνου λοιποὶ συνάρχοντες.** — Ἐνῶ δὲ Κωνσταντῖνος ἦτο Αὐγουστος εἰς τὴν Βρεττανίαν, εἰς τὴν Ρώμην Καίσαρ καὶ κατόπιν Αὐγουστος ἦτο ὁ **Μαξέντιος**, εἰς τὴν Νικομήθειαν ὁ **Γαλέριος** καὶ μετὰ τὸν θάνατον ἐκείνου ὁ **Δικίνιος** καὶ ὁ **Μαξιμίος**.

Ἠθικὸν συμπέρασμα. Ἡ ἀξία πάντοτε ἐκτιμᾶται ἐκεῖνος δέ, ὁ ὁποῖος εἶναι ἐπιμελής καὶ προοδευτικός, μίαν ἡμέραν θά διακριθῇ καὶ θά διατρέψῃ.

Συγκεντρωτικαὶ ἐρωτήσεις. Τίνος υἱὸς ἦτο ὁ Κωνσταντῖνος; Ὁποῖος ἦτο ὁ Κωνσταντῖνος; Τί ἐγένεν εἰς τὰς ἀρχάς καὶ ποῦ ἔμειναν ὁ Κωνσταντῖνος; Πῶς καὶ διατί ὑπῆγεν εἰς τὴν Νικομήθειαν; Πότε ὁ Κωνσταντῖνος ἐγένεν Αὐγουστος; Πῶς ἐφέβθη ὁ Κωνσταντῖνος πρὸς τοὺς Χριστιανούς καὶ διατί οὕτως; Ἐγένεν ἀμέσως ὁ Κωνσταντῖνος Χριστιανός; Ποιοὶ ἦσαν οἱ μετὰ τοῦ Κωνσταντίνου λοιποὶ συνάρχοντες;

ΜΑΘΗΜΑ 15^{ον}

ΙΗ' Οἱ πρῶτοι πόλεμοι τοῦ Κωνσταντίνου.

1) **Ὁ Κωνσταντῖνος βλέπει τὸν σταυρὸν εἰς τὸν οὐρανόν.** — Ὁ Μαξέντιος, ἐπειδὴ ἐφθόνηε τὸν Κωνσταντῖνον, ἠθέλησε νὰ ἐπιτεθῇ καὶ νὰ πολεμήσῃ αὐτόν. Ὁ Κωνσταντῖνος μὲ μεγάλην στρα-

τηρικὴν τέχνην καὶ ταχύτητα φθάνει τότε μὲ τὸν στρατόν του ἐξω ἀπὸ τὴν Ρώμην ἑτοιμός νὰ καταδιώξῃ τὸν ἀντίπαλόν του.

Ὁ στρατὸς τοῦ **Μαξεντίου** ἦτο πολὺ περισσότερος ἀπὸ τοῦ Κωνσταντίνου. Ἐνῶ δὲ Κωνσταντῖνος εὐρίσκετο εἰς μεγάλην στενοχωρίαν καὶ λύπην, ἐσκέφθη νὰ ζητήσῃ τὴν βοήθειαν τοῦ μόνου ἀληθινοῦ Θεοῦ τῶν Χριστιανῶν. Τὴν στιγμὴν λοιπὸν κατὰ τὴν ὁποίαν προσήυχετο, περὶ τὴν μεσημβρίαν εἶδεν αἴφνης εἰς τὸν οὐρανὸν νὰ φεγγοβολῇ ἓνα σταυρὸν μὲ τὴν ἐπιγραφὴν «**ἐν τούτῳ νικά**» τὴν δὲ νύκτα ἐφάνη εἰς τὸν ὕπνον του ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, ὁ ὁποῖος τῷ εἶπε νὰ κατασκευάσῃ σημαίαν μὲ σταυρὸν καὶ νὰ προχωρήσῃ ἐναντίον τοῦ ἐχθροῦ χωρὶς νὰ φοβηθῇ.

2) **Ὁ Κωνσταντῖνος νικά τὸν Μαξέντιον.** — Τὴν ἄλλην ἡμέραν ὁ Κωνσταντῖνος κατεσκευάσε χρυσὴν καὶ ὠραίαν σημαίαν μὲ τὸν σταυρὸν εἰς τὸ μέσον καὶ μὲ τὰ ἀρχικὰ γράμματα τοῦ Χριστοῦ «**Χ. Ρ.**» τὴν ὁποίαν ὠνόμασε **Δάβαρον**.

Μὲ τὴν βοήθειαν λοιπὸν τοῦ σταυροῦ ὠρμησεν ὁ Κωνσταντῖνος κατὰ τοῦ Μαξεντίου καὶ ἐνίκησεν αὐτόν κατὰ κράτος. Ὁ Μαξέντιος φεύγων ἠθέλησε νὰ διαβῇ ἔφιππος τὸν Ἰβερὸν ποταμόν· ἀλλ' ἐκεῖ ἔπεσε κάτω καὶ ἐπνίγη, διότι ἐκρημνίσθη ἡ γέφυρα τοῦ ποταμοῦ. Τότε ὁ Κωνσταντῖνος ἐκυρίευσεν τὴν Ρώμην, τὴν ὁποίαν ἔκαμε πρωτεύουσάν του, καὶ τοιοῦτότρόπως ἔμεινε μόνος **Αὐτοκράτωρ** εἰς τὴν **Δύσιν**.

3) **Θάνατος τοῦ Μαξιμίου.** — Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μαξεντίου ἔμειναν τρεῖς ἄρχοντες εἰς τὸ Ρωμαϊκὸν κράτος, δηλ. ὁ Κωνσταντῖνος, ὁ Δικίνιος καὶ ὁ Μαξιμίος. Ἄλλ' ὕστερον ἀπὸ ὀλίγον καιρὸν ἀπέθανεν ὁ Μαξιμίος καὶ τοιοῦτοτρόπως ἔμειναν δύο μόνον ἄρχοντες τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους, ὁ Κωνσταντῖνος εἰς τὴν Δύσιν καὶ ὁ Δικίνιος εἰς τὴν Ἀνατολήν.

Συνεμάχησαν λοιπὸν τότε καὶ οἱ δύο μεταξύ των καὶ συνεφώνησαν νὰ εἶναι ἡγαπημένοι καὶ νὰ μὴ πειράζωσι τοὺς Χριστιανούς. Ὁ Κωνσταντῖνος μάλιστα, διὰ νὰ εἶναι περισσότερον ἡγαπημένος, ἔδωκεν εἰς τὸν Δικίνιον ὡς σύζυγον τὴν ἀδελφὴν του **Κωνσταντίαν**.

Ἡθικὸν συμπέρασμα. Ἡ δύναμις τοῦ τιμίου Σταυροῦ εἶναι μεγάλη, ὅστις δὲ πιστεύει καὶ ζητεῖ τὴν βοήθειαν αὐτοῦ σώζεται ἀπὸ κάθε κακόν.

Συγκεντρωτικαὶ ἐρωτήσεις. Πῶς ἐφέρθη ὁ Μαξέντιος πρὸς τὸν Κωνσταντῖνον; Τί ἔκαμε τότε ὁ Κωνσταντῖνος; Τί εἶδε καὶ τί ἐπραξε πρὸ τοῦ νὰ ἐπιτεθῇ ὁ Κωνσταντῖνος κατὰ τοῦ Μαξεντίου; Τί ἦτο τὸ *Δάβαρον*; Τί ἀπέγινεν ὁ Μαξέντιος; Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μαξεντίου πόσοι καὶ ποιοὶ ἄρχοντες ἔμειναν; Τί ἀπέγινεν ὁ Μαξιμῖνος καὶ πόσοι τότε ἄρχοντες ἔμειναν; Τί συνέβησαν ὁ Κωνσταντῖνος καὶ ὁ Λικίνιος καὶ πῶς συνεδέθησαν ἀναμεταξύ των στενιώτερον;

ΜΑΘΗΜΑ 16^{ον}

ΙΘ' Ὁ Κωνσταντῖνος Μονοκράτωρ.

1) Ὁ Κωνσταντῖνος νικᾷ τὸν Λικίνιον. — Ἡ μεταξύ Κωνσταντῖνου καὶ Λικινίου ἀγάπη καὶ φιλία δὲν διήρκεσε πολὺν καιρὸν, διότι ἔκαθε ἀπὸ τοὺς δύο ἐσκέπτετο, πῶς νὰ γίνῃ μόνος αὐτοκράτωρ καὶ μονάρχης. Ἐκτὸς δὲ τούτου, ὁ Λικίνιος ἐφάνη ἄπιστος καὶ ἤρχισε νὰ καταδιώκῃ τοὺς Χριστιανούς. Τοιοῦτοτρόπως ἤρχισεν ὁ μεταξὺ των πόλεμος. Ὁ Κωνσταντῖνος ἐπολέμησε καὶ ἐνίκησε τὸν Λικίνιον πρῶτον μὲν εἰς τὴν Ἀδριανούπολιν· κατόπιν δὲ κυνηγῶν τὸν Λικίνιον ἕως εἰς τὸ Βυζάντιον, ἐφθασεν αὐτὸν εἰς τὴν Χρυσόπολιν (Σκούταρι), ὅπου ἐνίκησεν αὐτὸν κατὰ κράτος.

Συγχρόνως δὲ ὁ ἀνδρεῖος υἱὸς τοῦ Κωνσταντῖνου *Κρίσπος* κατενίκησε τὸν στόλον τοῦ Λικινίου εἰς τὸν Ἑλλήσποντον.

Ὁ Λικίνιος νικηθεὶς καὶ εἰς τὴν Χρυσόπολιν φεύγει εἰς τὴν Νικομήδειαν, ὅπου συνέλαβεν αὐτὸν ὁ Κωνσταντῖνος αἰχμάλωτον. Τότε ἡ ἀδελφὴ τοῦ Κωνσταντῖνου καὶ σύζυγος τοῦ Λικινίου Κωνσταντία παρεκάλεσε τὸν ἀδελφόν της νὰ χαρίσῃ τὴν ζωὴν τοῦ συζύγου της Λικινίου καὶ νὰ ἐπιτρέψῃ εἰς αὐτὸν νὰ ζήσῃ ὡς ἰδιώτης (ἀπλοῦς πολίτης) εἰς τὴν Θεσσαλονίκην.

Ἐπειδὴ ὁμως καὶ ἐκεῖ ἐφάνη καὶ πάλιν ἄπιστος ὁ Λικίνιος, ὁ Κωνσταντῖνος διέταξε τότε καὶ τὸν ἐφόνευσαν.

2) Ὁ Κωνσταντῖνος μονοκράτωρ. Ἀνύψωσις τοῦ Χριστιανισμοῦ. — Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Λικινίου ὁ Κωνσταντῖνος ἔμεινε πλέον μόνος αὐτοκράτωρ τοῦ μεγάλου καὶ ἀπεράντου Ρωμαϊκοῦ κράτους. Ἀφοῦ λοιπὸν ἔγινε *μονοκράτωρ*, ἀπεφάσισε νὰ ἀνυψώσῃ τὸν Χριστιανισμόν. Πρὸς τὸν σκοπὸν λοιπὸν τούτον ἐπροστάτευσε τοὺς Χριστιανούς καὶ ἔδωκεν εἰς αὐτοὺς μεγάλα ἀξιώματα. Ἐκτίσσε πολλὰς καὶ ὠραίας Ἐκκλησίας καὶ ἔδωκεν εἰς αὐτάς πολλὰς καὶ μεγάλας δωρεάς. Ὁ Χριστιανισμὸς λοιπὸν ἤρχισε νὰ προοδεύῃ καὶ νὰ γίνηται πλέον ἐπίσημος θρησκεία τοῦ κράτους.

3) Ἡ πρώτη Οἰκουμενικὴ Σύνοδος. — Ὁ Κωνσταντῖνος δὲν κατεδίωξε τὰς ἄλλας θρησκείας· ἀλλ' ἐπροστάτευσε βασιλικώτατα τὸν Χριστιανισμόν, διὰ τὴν πρόσδοον τοῦ ὁποῦ ἐνδιεφέρετο πολὺ. Διὰ τοῦτο, ὅταν εἶδεν, ὅτι εἰς αἰρετικὸς ἱερεὺς τῆς Ἀλεξανδρείας, ὁ Ἄρειος, ἐδίδασκεν σατανικῶς, ὅτι ὁ Χριστὸς δὲν εἶνε υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ κτίσμα τοῦ Πατρὸς, συνεκάλεσεν εἰς τὴν Νίκαιαν τῆς Μ. Ἀσίας τὴν πρώτην Οἰκουμενικὴν Σύνοδον ἀπὸ 318 Πατέρας (ἐπισκόπους). Οὗτοι κατεδίκαν τὸν Ἄρειον καὶ ἔγραψαν τὸ Σύμβολον τῆς Πίστεως (τὸ *Πιστεύω*) ἕως εἰς τὸ ὄγδοον ἄρθρον. Ἡ πρώτη αὕτη Οἰκουμενικὴ Σύνοδος συνήλθε τὸ 325 μ. Χ.

Ἡθικὸν συμπέρασμα. Διὰ νὰ εἶναι τις μέγας πολιτικός, πρέπει νὰ γνωρίζῃ, ποῦ ἔγκειται ἡ δύναμις ἐνὸς κράτους, καὶ νὰ δύναιται νὰ ἐκμεταλλεῖται αὐτὴν προσέτι δὲ νὰ εἶναι πολὺ διορατικός, διὰ νὰ βλέπῃ μακρὰν, τί ἢμπορεῖ νὰ συμβῇ μίαν ἡμέραν.

Συγκεντρωτικαὶ ἐρωτήσεις. Πόσον διήρκεσεν ἡ μεταξύ Κωνσταντῖνου καὶ Λικινίου φιλία καὶ διατί τόσο; Ποῦ ἐνίκησεν ὁ Κωνσταντῖνος τὸν Λικίνιον; Πῶς ἐλέγετο ὁ υἱὸς τοῦ Κωνσταντῖνου καὶ τί οὗτος ἐπραξεν; Τί ἀπέγινε κατόπιν ὁ Λικίνιος; Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Λικινίου τί ἔγινεν ὁ Κωνσταντῖνος; Πῶς ἐφέρθη πρὸς τοὺς Χριστιανούς καὶ τί ἔγινε τότε ὁ Χριστιανισμὸς; Τί ἦτο ὁ Ἄρειος καὶ τί ἐπίστευεν; Ποῶς καὶ ποῦ συνεκάλεσε τὴν πρώτην Οἰκουμενικὴν Σύνοδον; Πότε συνήλθεν ἡ Α' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος καὶ τί αὕτη ἐπραξεν;

ΜΑΘΗΜΑ 17^{ον}

Κ' "Ιδρυσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

1) Ἡ βασιλομήτωρ Ἑλένη εἰς Ἱερουσαλήμ. — Εὗρεσις τοῦ τιμίου Σταυροῦ. — Ἡ εὐσεβεστάτη μήτηρ τοῦ Κωνσταντίνου Ἑλένη ὑπῆγεν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα καὶ ἐκεῖ, ἀφοῦ ἠρεύνησε πολὺ, εὗρε τὸν τάφον καὶ τὸν Σταυρὸν τοῦ Σωτῆρος. Εἰς τιμὴν δὲ τῆς Ἀναστάσεως ἔκτισε κατ' ἐντολὴν τοῦ Κωνσταντίνου ἐπάνω εἰς τὸν Ἅγιον Τάφον λαμπροτάτην Ἐκκλησίαν τῆς Ἀναστάσεως.

Ἡ Ἑλένη ἐπέστρεψε κατόπιν εἰς τὴν Ρώμην, ὅπου ἔφερε καὶ μέρος τοῦ Τιμίου Σταυροῦ εἰς τὸν Αὐτοκράτορα Κωνσταντίνον ὕστερον δὲ ἀπὸ ὀλίγα ἔτη ἀπέθανεν εἰς ἡλικίαν 80 ἐτῶν καὶ ἐκηδεύθη βασιλικῶς.

Ἡ ἀνεύρεσις καὶ ἀνύψωσις τοῦ Σταυροῦ ἑορτάζεται ὑπὸ τῶν Χριστιανῶν κάθε ἔτος τὴν 14ην Σεπτεμβρίου.

2) Μετάθεσις τῆς πρωτεύουσας ἀπὸ τὴν Ρώμην εἰς τὸ Βυζάντιον. — Ἔως τῶρα πρωτεύουσα τοῦ μεγάλου Ρωμαϊκοῦ κράτους ἦτο ἡ ἀρχαία Ρώμη. Ἀλλ' ὁ Κωνσταντίνος δὲν ἤθελεν ὡς πρωτεύουσάν του τὴν Ρώμην, τῆς ὁποίας οἱ κάτοικοι ἦσαν ὄλοι σχεδὸν εἰδωλολάτραι καὶ εἰς τὴν ὁποίαν ἐχύθη τόσον αἷμα Χριστιανικὸν κατὰ τοὺς φοβεροὺς ἐκείνους διωγμοὺς.

Ἀπεφάσισε λοιπὸν νὰ κάμῃ ἄλλην πρωτεύουσαν καὶ ὡς τοιαύτην ἔκρινε κατάλληλον τὸ Ἑλληνικώτατον Βυζάντιον, τὸ ὁποῖον ἔκτισε ἄλλοτε ὁ ἀπὸ τὰ Μέγαρα Ἑλλην Βύζας. Τὸ Βυζάντιον εὕρισκετο ἐπάνω εἰς τὴν Θράκην παραλίως εἰς τὸν Βόσπορον καὶ τὴν Προποντίδα.¹

Ἐκτισε λοιπὸν τότε ὁ Κωνσταντίνος νέα μεγάλη τεῖχη τριγύρω εἰς αὐτὸ καὶ τὸ ἐστόλισε μὲ λαμπρὰ ἀνάκτορα, Ἐκκλησίας, Σχο-

1. Ἀπὸ τὸ Βυζάντιον ὠνομάσθη κατόπιν ἡ μεγάλη Ρωμαϊκὴ Αὐτοκρατορία Βυζαντιακὴ καθὼς καὶ ἡ Ἑλληνικὴ Ἱστορία τῆς ἐποχῆς ταύτης ὠνομάσθη ἐπίσης Βυζαντιακὴ.

λεῖα, βιβλιοθήκας καὶ πολλὰ ἄλλα ὠραιότατα κτίρια. Ἀπὸ τότε τὸ Βυζάντιον πρὸς τιμὴν τοῦ Κωνσταντίνου ὠνομάσθη **Κωνσταντινούπολις** καὶ **Νέα Ρώμη** καὶ ἔγινεν ἡ νέα καὶ μεγάλη πρωτεύουσα τοῦ κράτους καὶ ὄλου τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Τὰ ἐγκαίνια τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἔγιναν τὴν 11ην Μαΐου τοῦ ἔτους 330 μ. Χ.¹

Ὁ Κωνσταντίνος διὰ νὰ στολίσῃ τὴν Κωνσταντινούπολιν ἔφε-
ρεν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα πολλὰ λαμπρὰ ἔργα τῆς τέχνης· τόσον δὲ ἠγάπησε τοὺς Ἑλληνας, ὥστε, ἐνῶ ἦτο μονοκράτωρ, ἐθεώρει τιμὴν του νὰ ὀνομάζῃται **στρατηγὸς τῶν Ἀθηναίων**.

3) Ἐκστρατεία τοῦ Κωνσταντίνου κατὰ τῶν Περσῶν. — Ἐνῶ ὁ Κωνσταντίνος κατεγίνετο εἰς τὸ νὰ θέσῃ εἰς τάξιν τὸ κράτος του, ὁ βασιλεὺς τῶν Περσῶν **Σαπὸρ** ἐκήρυξε πόλεμον ἐναντίον του· διότι ἤθελε νὰ λάβῃ ὀπίσω, ὅσας ἐπαρχίας ἐκυριεύσαν ἄλλοτε οἱ Ρωμαῖοι ἀπὸ τοὺς Πέρσας. Ὁ Κωνσταντίνος τότε ἐξεστράτευσεν εἰς τὴν Ἀσίαν διὰ νὰ πολεμήσῃ τοὺς Πέρσας, οἱ ὅποιοι εἰσώρμησαν εἰς τὴν Μεσοποταμίαν. Κατὰ τὸν πόλεμον θμῶς αὐτὸν ἠσθένησε βαρέως, οἱ δὲ ἰατροὶ τὸν συνεβούλευσαν νὰ ὑπάγῃ εἰς τὰ θερμὰ λουτρὰ τῆς **Ἑλενουπόλεως**, τὰ ὁποῖα ἦσαν εἰς τὴν Βιθυνίαν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας.

4) Βάπτισις καὶ θάνατος τοῦ Κωνσταντίνου. — Ἐνῶ ὁ Κωνσταντίνος εὕρισκετο εἰς τὰ λουτρὰ τῆς Βιθυνίας προησθάνθη, ἔτι θὰ ἀποθάνῃ, καὶ διέταξε νὰ τὸν φέρουν εἰς τὰ ἀνάκτορα τῆς Νικομηδείας. Ἐκεῖ δὲ, ἀφοῦ ἐβαπτίσθη ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου τῆς Νικομηδείας Εὐσεβίου, ἀπέθανε τὴν 21 Μαΐου τοῦ ἔτους 337 μ. Χ. εἰς ἡλικίαν 63 ἐτῶν.²

Τὸ σῶμα τοῦ Κωνσταντίνου τὸ ἔθεσαν εἰς χρυσοῦν φέρετρον

1. Ἀπὸ τὸν Μέγαν Κωνσταντίνον καὶ ἐξῆς οἱ Ἑλληνας ἤρχισαν νὰ γίνωνται ἐλεύθεροι, ἔως ὅτου μὲ τὸν καιρὸν ἔλαβον καὶ τὴν βασιλείαν εἰς τὰς χεῖράς των καὶ τοιοῦτοτρόπως ἡ μεγάλη ἐκείνη Βυζαντιακὴ αὐτοκρατορία ἔγινε πλέον Ἑλληνικὴ.

2. Μετὰ τὸν Μ. Κωνσταντίνον ὄλοι οἱ Αὐτοκράτορες τῆς Κωνσ/πόλεως ἦσαν Χριστιανοί.

καὶ τὸ ἔφερον εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου τὸ ἔθαψαν μὲ μεγάλην παράταξιν εἰς τὸν ναὸν τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων.

Ὅλος ὁ κόσμος καὶ πρὸ πάντων οἱ Χριστιανοὶ ἔκλαυσαν καὶ ἐθρήνησαν τὸν Κωνσταντῖνον.

Ἡ Χριστιανικὴ Ἐκκλησία διὰ τὰ μεγάλα καλὰ, τὰ ὅποια ἔκαμιν εἰς τὸν Χριστιανισμόν, ἐτίμησε μεγάλως αὐτόν, τὸν κατέταξε μεταξὺ τῶν Ἀγίων καὶ τὸν ὠνόμασεν **Ἰσαπόστολον** ἢ δὲ πολιτεία καὶ ἡ Ἱστορία διὰ τὰ μεγάλα πολιτικὰ καὶ πολεμικὰ του κατορθώματα τὸν ὠνόμασε **Μέγαν**.

Ἡθικὰ συμπεράσματα. Τῶν μεγάλων ἀνδρῶν τὰ ὀνόματα μένουσιν αἰώνια καὶ ἀθάνατα εἰς τὸν τόπον, ὅπου ἐβρέθη ὁ Σταυρός. — Ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος μὲ τὴν νέαν πρωτεύουσάν του ἀνέστησε τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος.

Συγκεντρωτικαὶ ἐρωτήσεις. Ποῖος ἀνεῦρε τὸν Τιμὸν Σταυρόν; Τί ἐγένετο κατόπιν ἐπάνω εἰς τὸν τόπον, ὅπου ἐβρέθη ὁ Σταυρός; Πότε ἐορτάζεται ἡ ἀνεύρεσις τοῦ Σταυροῦ; Ποῖαν πρωτεύουσάν εἶχεν ὁ Κωνσταντῖνος καὶ διατί αὐτήν; Πῶς ἐστόλισε τὴν πρωτεύουσάν του; Πότε ἐγέναν τὰ ἐγκαίνια τῆς νέας πρωτεύουσας του; Ποία εἶνε ἡ τελευταία ἐκστρατεία τοῦ Κωνσταντῖνου καὶ τί κατέληξε αὐτήν; Ποῦ καὶ ὑπὸ τίνος ἐδαπτίσθη ὁ Κωνσταντῖνος; Ποῦ καὶ πότε ἀπέθανεν ὁ Κωνσταντῖνος καὶ ποῦ ἐτάφη; Πῶς καὶ διατί ὠνομάσθη ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς Ἱστορίας ὁ Κωνσταντῖνος; Ἀπὸ τοῦ Μ. Κωνσταντῖνου καὶ ἐξῆς εἰς ποῖαν κατάστασιν εὗρισκοντο οἱ Ἕλληνες; Πόθεν ἔλαβε τὸ ὄνομά της ἡ Βυζαντινικὴ Ἱστορία καὶ Αὐτοκρατορία;

ΜΑΘΗΜΑ 18^{ον}

ΚΑ' Οἱ μετὰ τὸν Μ. Κωνσταντῖνον αὐτοκράτορες.

1) **Οἱ τρεῖς υἱοὶ τοῦ Μ. Κωνσταντῖνου.** — Ἰουλιανὸς ὁ Παραβάτης. — Πρὶν ἀκόμη ἀποθάνῃ ὁ Μ. Κωνσταντῖνος διεμοίρασε τὸ κράτος του εἰς τοὺς τρεῖς ἀγαπητούς του υἱούς, τὸν Κωνσταντῖνον, τὸν Κωνσταντῖνον καὶ τὸν Κώνσταντα,¹ οἱ ὅποιοι δυστυ-

1. Ὁ ἀνδρὸς καὶ ὁρατὸς Κρίσπος εἶχεν ἀποθάνῃ δυστυχῶς προηγουμένως.

χῶς ἤρχισαν νὰ πολεμῇ ὁ εἰς τὸν ἄλλον, ἕως ὅτου ἐξησθένισαν καὶ ἀπέθανον ὅλοι.

Μετὰ τὸν θάνατον αὐτῶν αὐτοκράτωρ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐγένετο ὁ ἀνεψιὸς τοῦ Μ. Κωνσταντῖνου Ἰουλιανός, ὁ ὁποῖος ἦτο πολὺ ἐγγράμματος καὶ ἄξιος βασιλεὺς.

Ὁ Ἰουλιανὸς ἐπροστάτευσε τὰ ἑλληνικὰ γράμματα, ἢ δὲ Ἑλλὰς ὠφελήθη πολὺ ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα τοῦτον. Κατὰ διαταγὴν του ἐκτίσθησαν καὶ ἐστολίσθησαν πολλὰ ἑλληνικὰ πόλεις, αἱ ὅποια ἦσαν κατεστραμμέναι καὶ ἤρχισαν καὶ ἄλλιν νὰ γίνωνται δημόσιοι ἀγῶνες καὶ πανηγύρεις.

Ὁ Ἰουλιανὸς ἠθέλησε νὰ ἀναζωογονήσῃ τὴν εἰδωλολατρείαν, διὰ τοῦτο καὶ ἐπροστάτευσε αὐτὴν πολὺ· ἐζήτησε μάλιστα καὶ χρησὸν ἀπὸ τὸ Μαντεῖον τῶν Δελφῶν, τὸ ὁποῖον ὅμως τῇ ἀπήνητησεν, ὅτι ἐχάθη διὰ παντὸς πλέον ἢ ἀρχαία δόξα του.

Ὁ Ἰουλιανός, ἐπειδὴ ἠθέλησε νὰ ἀρνηθῇ τὸν Χριστὸν καὶ νὰ γίνῃ ἀπὸ Χριστιανὸς εἰδωλολάτρης, ὠνομάσθη ἀποστάτης (διότι ἔφυγεν ἀπὸ τὸν Χριστιανισμόν) καὶ παραβάτης (διότι παρέβη, δηλ. ἐπάτησε τὸν ὅρκον, τὸν ὁποῖον ἔδωκεν εἰς τὸν Χριστόν, ὅτι θὰ εἶναι πάντοτε Χριστιανός). Καὶ ὁ Ἰουλιανὸς ἀπέθανεν εἰς τὸν πόλεμον κατὰ τῶν Περσῶν.

2) **Οἱ μετὰ τὸν Ἰουλιανὸν αὐτοκράτορες.** — Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ παραβάτου Ἰουλιανοῦ ἐβασίλευσαν κατὰ σειρὰν οἱ ἐξῆς αὐτοκράτορες: ὁ Ἰοβιανός, ὁ Οὐαλεντινιανὸς καὶ ὁ Οὐάλης.

Ὁ Οὐαλεντινιανὸς κατήγετο ἀπὸ πτωχὴν οἰκογένειαν· ἐξελέγη δὲ αὐτοκράτωρ, διότι ἦτο πολὺ ρωμαλέος καὶ ἄξιος στρατηγός.

3) **Πρώτη διαίρεσις τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους.** — Ὁ Οὐαλεντινιανός, ἐπειδὴ ἔβλεπεν, ὅτι μόνος του δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ κυβερνήσῃ τὸ μέγα καὶ ἀπέραντον ἐκεῖνο κράτος, προσέλαβεν ὡς Αὐγουστον καὶ τὸν ἀδελφόν του Οὐάλεντα. Διήρесе λοιπὸν τὸ Ρωμαϊκὸν κράτος εἰς δύο, εἰς Ἀνατολικὸν καὶ Δυτικὸν· καὶ τὸ μὲν Δυτικὸν μὲ πρωτεύουσάν τὴν Ρώμην καὶ τὰ Μεδιόλανα ἀνέλαβε νὰ κυβερνᾷ αὐτός, τὸ δὲ Ἀνατολικὸν μὲ πρωτεύουσάν τὴν Κωνσταντινούπολιν ὁ ἀδελφός του Οὐάλης.

Αὕτη εἶναι ἡ πρώτη διαίρεσις τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους, τὴν

ἐποίαν θὰ ἀκολουθήσῃ καὶ ἄλλη, ἕως οὗ τελευταῖον θὰ χωρισθῶσιν ὀριστικῶς τὰ δύο κράτη, — ὅπως θὰ μάθωμεν κατωτέρω, — καὶ θὰ μείνῃ μόνη ἡ **Ἀνατολικὴ Ρωμαϊκὴ Αὐτοκρατορία** μετὰ τὸ ὄνομα **Ἑλληνικὴ Βυζαντιανή**.

Ἡθικὸν συμπέρασμα. Μετὰ τὴν ἐμφάνισιν τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἤρχισε πλέον νὰ χάνηται ἡ εἰδωλολατρεία, διότι ὁ Χριστιανισμὸς εἶχε καὶ ἔχει θεῖαν δύναμιν.

Συγκεντρωτικαὶ ἐρωτήσεις. Ποιοὶ ἦσαν οἱ υἱοὶ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου; Πῶς ἐβασίλευσαν καὶ ποιοὶ τοὺς διεδέχθη; Τί ἦτο ὁ Ἰουλιανός; Τί ὠφελήθη ἀπὸ αὐτὸν ὁ Ἑλληνισμὸς; Πῶς ἐφέρθη πρὸς τὸν Χριστιανισμὸν ὁ Ἰουλιανός; καὶ τί ἠθέλησε νὰ κάμῃ; Τί ἀπήντησε τὸ Μαντεῖον πρὸς αὐτόν; Ποῦ καὶ πῶς ἀπέθανεν ὁ Ἰουλιανός; Ποιοὶ βασιλεῖς τὸν διεδέχθησαν; Ποιοὶ πρῶτοι διήρσαν καὶ διαιμοράσθησαν τὸ Ρωμαϊκὸν κράτος; Ἐξηκολούθησε νὰ μὲν πάντοτε διχρημένον;

ΜΑΘΗΜΑ 19^{ον}

ΚΒ' Ἡ μεγάλη τῶν Ἐθνῶν μετανάστευσις.

Γότθοι καὶ Οὔννοι.

1) **Γότθοι.** — **Μετανάστευσις** ἑνὸς ἔθνους λέγεται ἡ ἀπὸ ἓν εἰς ἄλλο μέρος μετάβασις καὶ ἐγκατάστασις αὐτοῦ. Εἰς τὰ βόρεια μέρη τῆς Εὐρώπης, τὰ ὅποια δὲν εἶχον ὑποταχθῆ εἰς τοὺς Ρωμαίους, δηλ. εἰς τὴν σημερινὴν Ρωσσίαν καὶ Γερμανίαν, ὑπῆρχον πολλὰ βάρβαρα ἔθνη, ἐν ἀπὸ τὰ ὅποια ἦσαν καὶ οἱ **Γότθοι**. Οὗτοι ἦσαν **Γερμανικῆς φυλῆς** (καθὼς οἱ Ἀλλεμάνοι, οἱ Φράγκοι, οἱ Σάξωνες, οἱ Βάνδαλοι, οἱ Βουργούνδιοι, οἱ Ἀλανοὶ καὶ ἄλλοι).

Οἱ βάρβαροι οὗτοι λαοὶ καὶ πρὸ πάντων οἱ Γότθοι συχνὰ ἠνώχλων ἐκ βορρᾶ τὴν Ρωμαϊκὴν αὐτοκρατορίαν. Πρὸ τοῦ Μεγάλου μάλιστα Κωνσταντίνου, ἀπὸ τοῦ ἔτους 200 μ. Χ. καὶ ἐξῆς, ὅποτε ἤρχισε νὰ παρακμάζῃ τὸ Ρωμαϊκὸν κράτος, οἱ βάρβαροι Γότθοι εἰσώρμησαν ἐντὸς αὐτοῦ καὶ ἐλεηλάτησαν πολλὰς χώρας τῆς Ρω-

μαϊκῆς Αὐτοκρατορίας· κατώρθωσαν μάλιστα νὰ κυριεύσουν καὶ τὸ Βυζάντιον καὶ τὰς Ἀθήνας καὶ κατέστρεψαν πολλὰ ἀριστουργήματα τῆς τέχνης ἐν αὐταῖς. Ἄλλ' ἐξεδιώχθησαν μετὰ ταῦτα ὑπὸ τῶν Ρωμαίων καὶ ἀπὸ τότε μέχρι τῶν διαδόχων τοῦ Μ. Κωνσταντίνου, τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος δὲν προσεβλήθη πλέον ἀπὸ τοὺς βαρβάρους.

Οἱ Γότθοι διηροῦντο εἰς δύο, ἦτοι εἰς **Ὀστρογότθους** (Ἀνατολικούς Γότθους, διότι κατῆκον πρὸς Ἀνατολὰς) καὶ εἰς **Βησιγότθους** (Δυτικούς Γότθους, διότι κατῆκον πρὸς Δυσμᾶς).

2) **Οὔννοι.** — Οἱ Οὔννοι ἦσαν ἔθνος Μογγολικῆς φυλῆς, ἄγριον, βάρβαρον καὶ φοβερὰ ἄσχημον. Οὔτοι κατῆκον εἰς τὰ βόρεια μέρη τῆς Ἀσίας, ἦτοι εἰς τὴν σημερινὴν Σιβηρίαν. Ἐπειδὴ δὲ ἦσαν λαὸς πολεμικός, κατώρθωσαν νὰ ὑποτάξουν τοὺς πρὸς νότον αὐτῶν εὐρισκομένους γείτονάς των **Σίνας** (Κινέζους), τοὺς ὁποίους ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἐτυράνουν καὶ ἐβασάνιζον. Ἄλλ' οἱ Σῖναι τελευταῖον ἐπανεστάτησαν ἐναντίων των, ἐνίκησαν τοὺς Οὔννους καὶ τοὺς ἐξεδιώξαν ἀπὸ τὴν χώραν των. Τότε οἱ **Οὔννοι** ἤρχισαν νὰ φεύγωσι πρὸς Δυσμᾶς, δηλ. πρὸς τὴν σημερινὴν Ρωσσίαν, ὅπου κατῆκον οἱ Γότθοι, οἱ ὅποιοι πρὸ καιροῦ εἶχον ὑποτάξει ἐκεῖ τοὺς Σλαύους. Οἱ Οὔννοι ἐπολέμησαν, ἐνίκησαν τοὺς Γότθους, ἐφόνευσαν μάλιστα καὶ τὸν βασιλεῖα αὐτῶν καὶ ὑπέταξαν τοὺς **Ὀστρογότθους**.

Οἱ δὲ **Βησιγότθοι** ἤρχισαν τότε νὰ φεύγωσι πρὸς Δυσμᾶς καὶ Νότον καὶ τοιουτοτρόπως ἤρχισε μίᾳ μεγάλῃ καὶ φοβερᾷ κίνησις ἐλθὼν τῶν βορείων βαρβάρων λαῶν τῆς Εὐρώπης, ἡ ὁποία λέγεται: **Μεγάλῃ τῶν ἐθνῶν μετανάστευσις**· λέγεται δὲ **μεγάλῃ**, καὶ διότι πολλὰ ἔθνη ἔλαβον μέρος εἰς αὐτὴν καί, διότι μεγάλα γεγονότα τότε ἐξ αἰτίας τῆς ἐγίναν καὶ μεγάλα ἐπακόλουθα εἶχεν αὐτή.

Δύο ἀπὸ τὰ μεγάλα αὐτὰ ἐπακόλουθα εἶναι: ἡ μετὰ ταῦτα **καταστροφὴ τοῦ Δυτικοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους** καὶ ἡ **σύστασις νέων ἐν Εὐρώπῃ βασιλείων**.

Ἡθικὸν συμπέρασμα. Οἱ βάρβαροι λαοὶ καταλαμβάνουν ἀγρίως διὰ τῶν ἐπιδρομῶν των νέας χώρας, χωρὶς νὰ σέβωνται τὸν πολιτισμὸν τῶν χωρῶν ἐκείνων.

Συγκεντρωτικαὶ ἐρωτήσεις. Τί λέγεται μετανάστευσις τῶν ἐθνῶν; Ποιοὶ βάρβαροι λαοὶ κατέφκουν κατ' αὐτοὺς τοὺς χρόνους τὰ βόρεια μέρη τῆς Εὐρώπης; Τί ἦσαν οἱ Γότθοι; Πότε καὶ ποῦ πρῶτον ἐπέδραμον οἱ βάρβαροι Γότθοι; Ποίας μεγάλας πόλεις τότε ἐκυρίευσαν; Τί ἦσαν οἱ Οὐννοι; Ποῦ κατ' ἀρχὰς κατέφκουν; Ποῦ κατόπιν διηρθύθησαν καὶ διατί; Εἰς τί διηροῦντο οἱ Γότθοι; Διατί ἢ μετανάστευσις αὕτη λέγεται *μεγάλη*;

ΜΑΘΗΜΑ 20^{ὸν}

ΚΓ' Δευτέρα εἰσβολὴ Γότθων εἰς τὸ Ρωμ. Κράτος.

1) **Ὁ Οὐάλης καὶ οἱ Γότθοι.** — Αὐτοκράτωρ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἦτο ὁ **Οὐάλης**, ὅταν οἱ Οὐννοι ἐπέδραμον εἰς τὴν σημερινὴν Ρωσίαν καὶ ὑπέταξαν τοὺς Ὀστρογότθους, οἱ ὅποιοι ὑπέφερον πολλὰ δεινὰ ἀπὸ τοὺς ἀγρίους αὐτοὺς κατακτητὰς.

Τότε οἱ Βησιγότθοι, φοβούμενοι μὴ πάθωσι τὰ ἴδια, ἐζήτησαν ἀπὸ τὸν Οὐάλεντα τὴν ἀδειαν νὰ διαβῶσι τὸν Δούναβιν ποταμὸν καὶ νὰ κατοικήσωσιν, εἰς οἰονδήποτε μέρος τοῦ κράτους τοῦ ἠθελεν ἐπιτρέψῃ εἰς αὐτούς.

Ὁ Οὐάλης, χωρὶς νὰ σκεφθῇ σοβαρῶς, ἐπέτρεψεν εἰς αὐτοὺς νὰ διέλθωσι τὸν Δούναβιν καὶ νὰ κατοικήσωσιν εἰς τὴν σημερινὴν Βουλγαρίαν. Εἰσώρμησαν λοιπὸν τότε εἰς τὸ Ἀνατολικὸν Ρωμαϊκὸν κράτος 200 χιλιάδες πολεμιστὰι Γότθοι καὶ ἕως 1 ἑκατομμύριον λαός.

2) **Θάνατος τοῦ Οὐάλεντος.** — Ἐπειδὴ οἱ ἄρχοντες τοῦ Ἀνατολικοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους δὲν ἐφρόντισαν, ὅσον ἔπρεπε, διὰ τοὺς Βησιγότθους, οὗτοι ὡς ἄγριοι καὶ βάρβαροι ἤρχισαν νὰ κάμνουν πολλὰς ταραχὰς καὶ φόνους καὶ καταστροφὰς εἰς τὸ κράτος. Ὅταν δὲ κατόπιν ἐπέρασαν τὸν Δούναβιν καὶ Ὀστρογότθοι καὶ ἠνώθησαν μετ' αὐτούς, τότε ἐπέδραμον τὴν **Θράκην** καὶ **Μακεδονίαν** καὶ ἐληλάτησαν αὐτάς.

Ὁ Οὐάλης τότε ἠναγκάσθη νὰ ἐκστρατεύσῃ ἐναντίον τῶν Γότθων συγκροτήσας δὲ πεισματώδη μάχην πλησίον εἰς τὴν Ἀδριανούπολιν, ἐνίκηθη δυστυχῶς ἀπὸ τοὺς Γότθους καὶ ἐφρονεύθη μετὸ περισσότερον μέρος τοῦ στρατοῦ του.

3) **Οἱ Γότθοι λεηλατοῦσι τὴν Θράκην, Μακεδονίαν καὶ Θεσσαλίαν.** — Τότε οἱ Γότθοι προῦχώρησαν μέχρι Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἀπὸ αὐτὴν μὲν ἀπεκρούσθησαν, ἀλλὰ κατεπλημμύρισαν τὴν **Θράκην**, τὴν **Μακεδονίαν** καὶ τὴν **Θεσσαλίαν**, εἰς τὰς ὁποίας ἔκαμαν πολλὰ δεινὰ. Καὶ εἰς τὴν ἀρχὴν αἱ λεηλασιαὶ καὶ αἱ καταστροφαὶ τῶν Γότθων περιωρίσθησαν ἕως ἐδῶ κατόπιν ἕμως (395 μ. Χ.) προῦχώρησαν, — ὅπως θὰ ἴδωμεν κατωτέρω, — μετὸν ἀρχηγόν των **Ἀλάριχον** ἀκόμη περισσότερον μέχρι καὶ αὐτῆς τῆς **κυρίως ἀρχαίας Ἑλλάδος**.

Αὕτη εἶναι ἡ δευτέρα εἰσβολὴ καὶ ἐπιδρομὴ τῶν Γότθων εἰς τὸ Ρωμαϊκὸν κράτος.

Καὶ αἰτίοι μὲν αὐτὴν τὴν φορὰν εἶναι οἱ Οὐννοι, οἱ ὅποιοι κατεδίωκον τοὺς Γότθους· ἀλλ' ὑπεύθυνος δι' ἑλας αὐτάς τὰς καταστροφὰς εἶναι ὁ Οὐάλης, ὁ ὅποιος μετὸ τὴν ἀπερισκεψίαν ἐδέχθη τοὺς Γότθους εἰς τὸ κράτος του, καὶ ἡ κακὴ πρὸς αὐτοὺς συμπεριφορὰ τῶν ὑπαλλήλων τοῦ κράτους.

Ἡθικὸν συμπέρασμα. Μία ἀπερισκεψία ἐνὸς ἄρχοντος φέρει πολλὰς καὶ μεγάλας καταστροφὰς εἰς τὸν λαόν του.

Συγκεντρωτικαὶ ἐρωτήσεις. Ποῖος ἦτο αὐτοκράτωρ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὅταν οἱ Οὐννοι κατεδίωκον τοὺς Γότθους; Τί ἐζήτησαν τότε ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα οἱ Βησιγότθοι; Πόσοι διήλθον τότε τὸν Δούναβιν ποταμὸν καὶ ποῦ ἐγκατεστάθησαν; Ἐμείναν ἡσυχοὶ ἢ ἔχι καὶ διατί; Τί ἐπραξάν τότε οἱ Γότθοι; Ποία εἶναι ἡ δευτέρα εἰσβολὴ τῶν Γότθων εἰς τὸ Ρωμαϊκὸν κράτος; Πῶς ἀπέθανεν ὁ Οὐάλης; Ποῖος εἶναι ὁ ὑπεύθυνος τῆς εἰσβολῆς ταύτης;

ΜΑΘΗΜΑ 21^{ον}

ΚΔ' Θεοδόσιος ὁ Μέγας (379 — 395 μ. Χ.).

1) **Ἵ Θεοδόσιος νικᾷ καὶ περιορίζει τοὺς Βησιγότθους.**— Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Οὐάλεντος αὐτοκράτωρ τοῦ Ἀνατολικοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους διωρίσθη ὁ Θεοδόσιος. Οὗτος ἦτο υἱὸς ἑνὸς γενναίου καὶ ἀνδρείου στρατηγοῦ, τοῦ Θεοδοσίου, καὶ κατήγετο ἀπὸ τὴν Ἰθηρίαν (Ἰσπανίαν).

Ἵ Θεοδόσιος, ἅμα ἔγινεν αὐτοκράτωρ, ἀνέλαβε τὸν φοβερὸν ἀγῶνα κατὰ τῶν Γότθων καὶ ἐπὶ 5 ἕως 7 ἔτη τοὺς ἐπολέμει ἀδικόπως. Τελευταίον δὲ κατώρθωσε διὰ τοῦ πολέμου καὶ τῆς πολιτικῆς του νὰ περιορίσῃ τοὺς βαρβάρους ἐκείνους καὶ νὰ εἰρηνοποιήσῃ τὴν Ἀνατολήν. Καὶ ἄλλους μὲν ἀπὸ αὐτοὺς ἐπέτρεψε νὰ ἐγκατασταθῶσιν ὡς σύμμαχοι εἰς τὴν Θράκην, Βουλγαρίαν καὶ Μικρὰν Ἀσίαν, ἄλλους δὲ πάλιν κατέταξεν ὡς μισθοφόρους στρατιώτας εἰς τὸν αὐτοκρατορικὸν στρατὸν καὶ τοὺς μετεχειρίζετο ὡς ὄργανα ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν τοῦ κράτους.

2) **Ἵ Θεοδόσιος προσιάτης τοῦ Χριστιανισμοῦ.**— Ἵ Θεοδόσιος ἐπροσάτευσε μεγάλως τὴν ὀρθόδοξον ἐκκλησίαν καὶ ἐπολέμησε φοβερὰ τοὺς ἐθνικούς.¹ Μὲ ἐν βασιλικὸν διάταγμα κατήγγησεν ἕλως διόλου τὴν εἰδωλολατρείαν καὶ τὰς θυσίας τῶν ἐθνικῶν, ἔπαυσε τοὺς Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας καθὼς καὶ ἔλας τὰς ἐθνικὰς ἑορτὰς καὶ πανηγύρεις καὶ ἔκλεισεν ἅπαξ διὰ παντὸς τὸ γνωστὸν Μαντεῖον τῶν Δελφῶν.

Δυστυχῶς ὅμως ὁ φανατικὸς ὄχλος εὔρε τότε καιρὸν καὶ κατέστρεψε, — χωρὶς νὰ γνωρίζῃ τί κάμνει, — πολλὰ ἀριστουργήματα τῆς Ἑλληνικῆς τέχνης, δηλ. ἀγάλματα, ἀνδριάντας, ναοὺς εἰδωλολατρικῶς κλπ.

3) **Ἵ Θεοδόσιος συγκαλεῖ τὴν Β' Οἰκουμενικὴν σύνοδον.**—

Ἐπὶ τῆς βασιλείας ἀκόμη τοῦ Οὐάλεντος οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Ἀρείου, Ἀρειανοί, εἶχον προδεύσῃ παρὰ πολὺ. Τώρα δὲ ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Θεοδοσίου ἤρχισαν νὰ προδεύουν καὶ οἱ Πνευματομάχοι, οἱ ὅποιοι ἐδλασφήμουν κατὰ τοῦ Ἀγίου Πνεύματος καὶ ἔλεγον, ὅτι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα δὲν εἶναι Θεός, ἀλλὰ κτίσμα τοῦ Υἱοῦ. Οἱ Πνευματομάχοι ἀρχηγὸν εἶχον τὸν Μακεδόσιον, Πατριάρχην τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Θεοδοσίου, ὁ ὅποτος ἐμίσει φοβερὰ τὰς αἱρέσεις, Πατριάρχην τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἔκαμε τὸν πολυμαθῆ καὶ εὐγλωττον Γρηγόριον τὸν Ναζιανζηνὸν καὶ ὑπὸ τὴν προεδρείαν ἐκείνου συνεκρότησεν ἐν Κωνσταντινουπόλει τὴν δευτέραν Οἰκουμενικὴν Σύνοδον. Ἡ Σύνοδος αὕτη κατεδίκασε τοὺς Ἀρειανούς καὶ τοὺς Πνευματομάχους καὶ ἀπετελείωσε τὸ Σύμβολον τῆς Πίστεως, δηλ. τὸ «Πιστεύω», ἀφοῦ προσέθεσεν εἰς τὰ 7 πρῶτα ἄρθρα τοῦ καὶ ἄλλα πέντε τοιαῦτα. Τοιοῦτοτρόπως τὸ Σύμβολον τῆς Πίστεως ἀπετελέσθη ἀπὸ 12 ἄρθρα καὶ ἀπὸ τότε διατηρεῖται ὑπὸ τῶν ὀρθοδόξων Χριστιανῶν ἀναλλοίωτον, δηλ. χωρὶς νὰ προστεθῆ, οὔτε νὰ ἀφαιρεθῆ οὐδὲ μίᾳ λέξει, οὐδὲ ἐν ἴσῳ ἀπὸ αὐτοῦ.

Ἡθικὸν συμπέρασμα. Ὁ καλὸς καὶ φιλόπατρις βασιλεὺς πρέπει νὰ ἦναι γενναῖος, ἀνδρείος, ἐνάρετος καὶ εὐσεβής· διότι τότε καὶ μόνον εἶναι δυνατόν νὰ εὐδοκιμήσῃ καὶ νὰ προαθῆ τὸ κράτος του.

Συγκεντρωτικαὶ ἐρωτήσεις. Ποῖος ἦτο ὁ διάδοχος τοῦ Οὐάλεντος; Πόθεν κατήγετο καὶ τίνας υἱὸς ἦτο αὐτός; Τί ἀνέλαβεν ἀμέσως, ὅταν ἀνέβῃ εἰς τὸν θρόνον; Πῶς περιώρισεν τοὺς Γότθους; Ποῦ ἐγκατέστησεν τοὺς Γότθους καὶ τί ἄλλους ἀπὸ αὐτοὺς ἔκαμε; Πῶς ἐφάρθη ὁ Θεοδόσιος πρὸς τὸν Χριστιανισμὸν καὶ πῶς πρὸς τοὺς Ἑθνικούς; Τί ἔπραξε τότε ὁ φανατικὸς Χριστιανικὸς ὄχλος; Τί ἦσαν οἱ Ἀρειανοὶ καὶ τί οἱ Πνευματομάχοι; Τί ἔκαμιν ὁ Θεοδόσιος διὰ νὰ τοὺς περιορίσῃ; Πότε ἐγράφησαν τὰ ἐπιλοιπα ἄρθρα τοῦ Συμβόλου τῆς Πίστεως; Ποῖος ἦτο τότε Πατριάρχης τῆς Κωνσταντινουπόλεως;

1. Ἑθνικοὶ μὲ ἐν ὄνομα ἐλέγοντο οἱ εἰδωλολάτραι.

ΚΕ' Τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ Μ. Θεοδοσίου.

1) Ὁ Θεοδοσίος ἀμαρτάνει πλὴν μετανοεῖ. — Ὁ Θεοδοσίος εἶναι ὁ πρῶτος αὐτοκράτωρ, εἰς τὸν ὅποιον ἐπεβλήθη ἐκκλησιαστικὴ τιμωρία. Ὁ αὐτοκράτωρ οὗτος, ἐπειδὴ ἦτο νευρικός καὶ δεξύθυμος, διέταξε διὰ μίαν στάσιν (ταραχὴν, ἐπανάστασιν), ὃ ὅποια ἔγινεν εἰς τὴν Θεσσαλονίκην, νὰ τιμωρηθῶσι σκληρῶς οἱ στασιασταί. Τότε ὁ Ἐπίσκοπος τῶν Μεδιολάνων Ἀμβρόσιος δὲν ἐπέτρεψεν εἰς αὐτὸν νὰ κοινωνήσῃ τῶν ἀχράντων μυστηρίων, ἕως ὅτου μετενόησε πικρὰ καὶ δημοσίᾳ ἐνώπιον πολλοῦ κόσμου τὴν ἡμέραν τῶν Χριστουγέννων ἐζήτησε συγχώρησιν τοῦ ἀμαρτήματός του. Ἴδου πόσον εὐσεβὴς καὶ θεοφοβούμενος Χριστιανὸς ἦτο ὁ αὐτοκράτωρ Θεοδοσίος.

2) Ἐνωσις τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους καὶ νέα (δευτέρα) αὐτοῦ διαίρεσις εἰς Ἀνατολικὸν καὶ Δυτικόν. — Ἐπειδὴ εἰς τὸ Δυτικὸν Ρωμαϊκὸν κράτος συνέβαινον πάντοτε ταραχαί, διότι οἱ βασιλεῖς αὐτοῦ δὲν ἠδύναντο νὰ κυβερνήσουν αὐτὸ καλῶς, ὁ Μ. Θεοδοσίος ἐξεστράτευσεν δις κατ' αὐτοῦ καὶ τελευταῖον κατώρθωσε νὰ ἐνώσῃ τὴν Ἀνατολὴν μὲ τὴν Δύσιν εἰς ἓν καὶ πάλιν μέγα καὶ ἰσχυρὸν κράτος.

Πρὶν ὅμως ἀποθάνῃ ὁ Θεοδοσίος διεμοίρασε τὸ κράτος του εἰς τοὺς δύο υἱούς του Ἀρκαδίον καὶ Ὀνώριον· καὶ εἰς μὲν τὸν πρῶτον ἔδωκε τὴν Ἀνατολήν, εἰς δὲ τὸν δεύτερον τὴν Δύσιν. Ἐπειδὴ ὅμως καὶ οἱ δύο υἱοὶ τοῦ Μ. Θεοδοσίου ἦσαν ἀκόμη ἀνήλικοι, ἐκυβέρνησαν τὰ δύο κράτη οἱ ἐπίτροποι αὐτῶν· καὶ τοῦ μὲν Ἀρκαδίου ἐπίτροπος ἦτο ὁ Γαλάτης Ρουφῖνος, τοῦ δὲ Ὀνωρίου ὁ Βανδηλος Στειλίχων, δηλ. ἄνθρωποι ξένοι καὶ ἄλλοθνηεῖς.

Τοιοῦτοτρόπως διηρέθη καὶ πάλιν (διὰ δευτέραν καὶ τελευταίαν φοράν) τὸ Ρωμαϊκὸν κράτος εἰς Ἀνατολικὸν καὶ Δυτικόν, χωρὶς νὰ ἐνωθῇ πλέον.

3) Θάνατος τοῦ Θεοδοσίου. — Ἐνῶ ὁ Θεοδοσίος εὐρίσκειτο εἰς

τὰ Μεδιόλανα, ἠσθένησεν ἀπὸ ἰδρωπα καὶ ἀπέθανεν εἰς ἡλικίαν 50 ἐτῶν, τὸ ἔτος 395 μ. Χ.

Ἐπειδὴ ὁ Θεοδοσίος κατώρθωσε νὰ κρατήσῃ τὸ Ἀνατολικὸν κράτος εἰς τὴν θέσιν του, νὰ περιορίσῃ τοὺς Γότθους, νὰ ἐγώσῃ τὸ Δυτικὸν καὶ νὰ κάμῃ τόσα ἄλλα λαμπρὰ καὶ ὠφέλιμα ἔργα, ὠνομάσθη **Μέγας**.

Τὸν Θεοδοσίον ὀνομάζουσι καὶ **ἔσχατον αὐτοκράτορα** τῶν Ρωμαίων, διότι μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ ἀρχίζει ἡ παρακμὴ τοῦ Δυτικοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους, ἕως ὅτου ἐπὶ τέλους θὰ ἐπέβη καὶ ἡ κατάλυσις αὐτοῦ, ὅπως θὰ μάθωμεν κατωτέρω.

Καὶ τώρα ἄς ἴδωμεν πρῶτον, τί ἀπέγινε τὸ Δυτικὸν Ρωμαϊκὸν κράτος μὲ τὸν Ὀνώριον καὶ τὸν ἐπίτροπον καὶ στρατηγὸν **Στειλίχωνα**, καὶ κατόπιν ἐξετάζομεν καὶ τὸ Ἀνατολικὸν μὲ τὸν Ἀρκαδίον καὶ τὸν ἐπίτροπόν του **Ρουφῖνον**.

Ἡθικὸν συμπέρασμα. Εἰς τὰς ἐντολάς τοῦ Θεοῦ πρέπει νὰ ὑπακούωσιν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι καὶ αὐτοὶ ἀκόμη οἱ βασιλεῖς, διότι ὁ Θεὸς εἶναι ὁ ἀνώτατος ὄλων ἄρχων καὶ δημιουργός.

Συγκεντρωτικαὶ ἐρωτήσεις. Ὅποιος ἦτο ὁ χαρακτήρ τοῦ Θεοδοσίου; Τί ἔπαθεν ὁ Θεοδοσίος ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν καὶ διατί; Πῶς ἐλέγετο ὁ ἐπίσκοπος, ὁ ὅποιος ἐπέβαλεν ἐκκλησιαστικὴν ποινὴν εἰς τὸν Θεοδοσίον; Τί ἔπραξε τότε ὁ Θεοδοσίος; Εἰς ποίαν κατάστασιν εὐρίσκειτο τότε τὸ Δυτ. Ρωμαϊκὸν κράτος καὶ τί ἔπραξεν ὁ Θεοδοσίος; Ποία εἶναι ἡ τελευταία διαίρεσις τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους; Ποιοὶ ἦσαν οἱ υἱοὶ τοῦ Θεοδοσίου; Εἰς ποίαν ἡλικίαν ἐβασίλευσαν; Ποιοὶ ἀντ' αὐτῶν ἐκυβέρνησαν τὰ δύο κράτη; Πῶς καὶ ποῦ ἀπέθανεν ὁ Θεοδοσίος; Διατί ὁ Θεοδοσίος ὠνομάσθη **Μέγας** καὶ πῶς ἄλλως ἐλέγετο;

ΜΑΘΗΜΑ 23^{ον}ΚΣΤ' Τὸ Δυτικὸν Ρωμ. κράτος ἀπὸ τοῦ
Ὀνωρίου καὶ ἐξῆς.

Νεαὶ βαρβάρων εἰσβολαί.

1) *Τρίτη ἐπιδρομὴ τῶν Γότθων* — Ἀλάριχος. — Ἐπειδὴ οἱ υἱοὶ καὶ διάδοχοι τοῦ Μ. Θεοδοσίου ἦσαν, ὡς εἴπωμεν, μικροὶ καὶ ἀνίκανοι βασιλεῖς, οἱ Γότθοι, ὅσοι ἀπὸ τοῦ Μ. Θεοδοσίου ὑπηρέτουν ὡς μισθοφόροι εἰς τὸν αὐτοκρατορικὸν στρατὸν, ἐπανεστάτησαν κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Κωνσταντινουπόλεως Ἀρκαδίου ἔχοντες δὲ ἀρχηγὸν τὸν Ἀλάριχον ἐληλάτησαν τὴν Θράκην, Μακεδονίαν, Θεσσαλίαν καὶ Ἀττικὴν καὶ προῦχώρησαν διὰ τοῦ Ἰσθμοῦ τῆς Κορίνθου ἕως εἰς τὴν Πελοπόννησον.

Τότε ἐκάη καὶ πάλιν ἡ Κόρινθος καὶ κατεστράφησαν πολλὰ λαμπρὰ ἀριστουργήματα τῆς τέχνης, ὅπως ὁ ἐν Ἐλευσίνοι ναὸς τῆς Δήμητρος, ὁ ἐν Ὀλυμπίᾳ περίφημος ναὸς τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς καὶ ἄλλα. Μόνον ἡ ὄχυρὰ ἀκρόπολις τῶν Θηβῶν ἐσώθη καὶ αἱ Ἀθηναί, διότι προσέφερον πολλὰ πλούσια δῶρα εἰς τοὺς Γότθους.

Τελευταῖον ὅμως ἔφθασεν ἀπὸ τὸ Δυτικὸν Ρωμαϊκὸν κράτος μὲ ἀρκετὸν στρατὸν ὁ ἐπίτροπος καὶ στρατηγὸς τοῦ Ὀνωρίου Στειλίχων, ὁ ὅποιος κατενίκησε τοὺς Γότθους καὶ ἠνάγκασεν αὐτοὺς νὰ φύγωσιν ὀπίσω εἰς τὴν Ἠπειρον. Ἀπὸ τότε ἐπὶ ἀρκετὰ ἔτη ἡ κυρίως Ἀρχαία Ἑλλάς ἀπηλλάγη ἀπὸ τὰς καταστρεπτικὰς αὐτὰς τῶν βαρβάρων λαῶν ἐπιδρομὰς.

2) Ὁ Ἀλάριχος εἰς τὴν Ἰταλίαν. — Οἱ ἀνόητοι ὅμως καὶ ἀγνώμονες ἄρχοντες τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀφοῦ ἔκαμαν συνθήκην μὲ τοὺς Γότθους, διώρισαν τὸν Ἀλάριχον στρατηγὸν τῆς Ἰλλυρίας καὶ κατέπεισαν αὐτὸν νὰ εἰσορμήσῃ εἰς τὸ Δυτικὸν Ρωμαϊκὸν κράτος τὸ ἔτος 400 μ. Χ.

Ἐπὶ δύο ὀλόκληρα ἔτη διήρπαξε καὶ ἐληλάτει ὁ Ἀλάριχος

μὲ τὰ βάρβαρα στρατεύματά του τὴν βόρειον Ἰταλίαν τελευταῖον ὅμως ἐνίκηθη ὑπὸ τοῦ Στειλίχωνος καὶ ἠναγκάσθη, — ἀλλ' ἀφοῦ ἔλαβε πολλὰ χρήματα, — νὰ φύγῃ ἀπὸ τὴν Ἰταλίαν καὶ νὰ ἐπιστρέψῃ καὶ πάλιν εἰς τὴν Ἰλλυρίαν (σημερινὴν βόρειον Ἀλβανίαν).

3) *Σύστασις νέων βασιλείων ἐν Εὐρώπῃ.* — Ὁ Στειλίχων, διὰ νὰ πολεμήσῃ τὸν Ἀλάριχον, εἶχεν ἀποσύρῃ ἀπὸ τὰς βορείους ἐπαρχίας ὅλα σχεδὸν τὰ Ρωμαϊκὰ στρατεύματα. Τότε διάφοροι Γερμανικοὶ λαοί, Βουργούνδιοι, Βάνδαλοι, Φράγκοι καὶ ἄλλοι μὲ ἀρχηγὸν τὸν φοβερὸν Ραδάγαισον, ὤρμησαν ἀπὸ τὰ βόρεια μέρη εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ ἐληλάτουν αὐτήν. Ἀλλ' ὁ γενναῖος καὶ ἀνδρείος Στειλίχων ἐνίκησε καὶ αὐτοὺς καὶ τοὺς ἠνάγκασε νὰ διασκορπισθοῦν εἰς τὰ βόρεια καὶ νοτιοδυτικὰ μέρη τῆς Εὐρώπης. Τότε οἱ μὲν Βουργούνδιοι ἔδρυσαν εἰς τὴν νοτιοδυτικὴν Γαλατίαν τὸ Βουργουνδικὸν βασίλειον, οἱ δὲ Φράγκοι εἰς τὴν βορειοδυτικὴν Γαλατίαν τὸ Φραγκικὸν, οἱ Βάνδαλοι τὸ Βανδαλικὸν εἰς τὴν Ἰθηρίαν (Ἰσπανίαν) καὶ ἄλλοι ἐγκατεστάθησαν ἄλλαχοῦ.

Ἡθικὸν συμπέρασμα. Ἀνέκαθεν οἱ βάρβαροι καὶ ἄγριοι βόρειοι λαοὶ τῆς Εὐρώπης δὲν ἔπαυσαν ἀπὸ τοῦ νὰ προσβάλλουν καὶ νὰ λεηλατοῦν τὸ Ρωμαϊκὸν κράτος.

Συγκεντρωτικαὶ ἐρωτήσεις. Ἐπὶ τίνος βασιλείῳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπανεστάτησαν διὰ τρίτην φοράν οἱ Γότθοι καὶ διατί; Ποῖος ἦτο ἀρχηγὸς αὐτῶν καὶ ἕως ποῦ ἐπροχώρησαν τότε; Ποῖαι πόλεις καὶ ποῖα ἀριστουργήματα κατεστράφησαν τότε; Ποῖαι πόλεις ἐσώθησαν καὶ πῶς; Ποῖος ἐξεδίωξε τὴν φοράν αὐτὴν τοὺς Γότθους ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα καὶ ποῦ οὗτοι ἔφυγον; Πῶς ἐφέρθησαν τότε οἱ ἀνόητοι καὶ ἀγνώμονες ἄρχοντες τῆς Κωνσταντινουπόλεως; Ποῦ διηυθύνθησαν κατόπιν οἱ Γότθοι μὲ τὸν Ἀλάριχον; Τί ἐπραξεν ὁ Στειλίχων διὰ νὰ πολεμήσῃ τοὺς Γότθους; Πῶς συνεστήθησαν νέα βασίλεια ἐν Εὐρώπῃ καὶ ποῖα ἦσαν ταῦτα;

ΜΑΘΗΜΑ 24^{ον}

ΚΖ' Τὸ Δυτικὸν Ρωμαϊκὸν κράτος εἰς τὴν κατάλυσιν αὐτοῦ.

1) **Πολιορκία καὶ ἀλωσις τῆς Ρώμης ὑπὸ τοῦ Ἀλαρίχου.** — Οἱ ἐχθροὶ τοῦ Στειλίχωνος κατηγορήσαν αὐτὸν εἰς τὸν αὐτοκράτορα Ὀνώριον, ὅστις πεισθεὶς εἰς τὰς συκοφαντίας ἐφόρευσε τὸν ἀνδρεῖον καὶ γενναῖον στρατηγόν. Τότε δ' Ἀλάριχος εἰσέβαλεν καὶ πάλιν εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ ἐπολιορκήσῃ τὴν Ρώμην, ἡ ἧτοίκα ἀπὸ τοὺς χρόνους τοῦ Ἀννίδα δὲν εἶχεν ἴδη ἄλλον ἐχθρὸν πρὸ τῶν πυλῶν τῆς. Ὁ Ὀνώριος εἶχεν ἀφήσῃ τότε τὴν Ρώμην καὶ ὠχυρῶθη εἰς τὴν πόλιν **Ραβένναν**.

Ὁ Ἀλάριχος κατῶρθωσε νὰ κυριεύσῃ τὴν Ρώμην, τὴν ἐποίαν παρέδωκεν εἰς τοὺς στρατιώτας του νὰ τὴν διαρπάσῃ καὶ τὴν λεηλατήσῃ κατόπιν προῦχώρησεν εἰς τὴν νότιον Ἰταλίαν, ἔπου ἔμως ἀσθενήσας ἀπέθανεν.

2) **Οἱ Γότθοι εἰς τὴν Ἰβηρίαν, — Οἱ Βάνδαλοι εἰς τὴν Ἀφρικὴν.** — Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀλαρίχου οἱ Γότθοι μετὰ τὸν νέον αὐτῶν ἀρχηγόν **Αττάουλφον** διηρθύθησαν πρὸς νότον τῆς Γαλατίας καὶ εἰς τὰ βόρεια μέρη τῆς Ἰβηρίας ἔδρυσαν, — ἀφοῦ ἐξεδίωξαν τοὺς Βανδάλους, — τὸ **Βησιγοτθικὸν βασιλεῖον** μετὰ τὴν **Τολῶσαν**. Οἱ δὲ Βάνδαλοι πάλιν, ἀφοῦ διεπέρασαν τὸν πορθμὸν τοῦ Γιβραλτάρ, ἔφθασαν εἰς τὰ βόρεια μέρη τῆς Ἀφρικῆς καὶ ἐκεῖ ἔδρυσαν κράτος ληστρικὸν μετὰ τὴν **Καρχηδόνα**.

Τοιοῦτοτρόπως τώρα ἔχομεν τοὺς μὲν Βησιγότθους εἰς τὴν Ἰσπανίαν, τοὺς δὲ Βανδάλους εἰς τὴν Ἀφρικὴν.

3) **Εἰσβολὴ τῶν Οὐννων καὶ ὁ Ἀττίλας.** — Ἐνῶ αὐτοκράτωρ τοῦ Ἀνατολικοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους ἦτο ὁ Θεοδοσίος δ Β' ὁ Μικρὸς, — ἔπως θὰ μάθωμεν κατωτέρω, — τοῦ δὲ Δυτικοῦ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ὀνωρίου ὁ **Οὐαλεντιανὸς δ Γ'**, εἰσέβαλον εἰς αὐτὰ

οἱ ἄγριοι καὶ βάρβαροι **Οὐννοι** μετὰ τὸν φοβερὸν καὶ ἀπάνθρωπον ἀρχηγόν των **Ἀττίλαν**.

Ὁ Ἀττίλας, ἀφοῦ ἔκαμε μεγάλας καταστροφὰς εἰς τὸ Ἀνατολικὸν Ρωμαϊκὸν κράτος, εἰσώρμησε κατόπιν καὶ εἰς τὸ Δυτικὸν καὶ προῦχώρησεν ἕως εἰς τὴν Ρώμην. Μετὰ πολλὰς ἔμωσ παρακλήσεις καὶ πλοῦσια δῶρα κατῶρθωσαν οἱ Ρωμαῖοι νὰ ἀπαλλαγῶσιν ἀπὸ τὸν φοβερὸν Ἀττίλαν, ὁ ὅποιος ὕστερον ἀπὸ ἄλλογον καιρὸν ἠσθένησε καὶ ἀπέθανεν καὶ τοιοῦτοτρόπως ἐσώθη καὶ πάλιν ἡ Δυτικὴ Ρωμαϊκὴ Αὐτοκρατορία.

Ἡθικὸν συμπέρασμα. Αἱ συκοφαντίαι, αἱ ἀπερισκεψίαι καὶ αἱ κακαὶ διαθέσεις ὀδηγοῦσι πολλάκις εἰς τὸν ὄλεθρον καὶ τὴν καταστροφὴν.

Συγκεντρωτικαὶ ἐρωτήσεις. Πῶς ἀπέθανεν ὁ Στειλίχων; Τί ἔκαμε τότε ὁ Ἀλάριχος; Ἀπὸ πότε ἡ Ρώμη δὲν εἶδεν ἐχθροὺς πρὸ τῶν πυλῶν τῆς; Τί ἔπαθε τότε ἡ Ρώμη ἀπὸ τὸν Ἀλάριχον; Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀλαρίχου ποῦ εἶχεν ἀρχηγόν οἱ Γότθοι καὶ ποῦ διηρθύθησαν; Ποῦ ἔδρυσαν νέον κράτος καὶ ποῖα ἦτο ἡ πρωτεύουσα αὐτοῦ; Ποῦ ἦσαν κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοῦ οἱ Βάνδαλοι καὶ ποῦ κατόπιν ἐγκατεστάθησαν; Ἐπὶ τίνων βασιλέων εἰσέβαλον οἱ Οὐννοι εἰς τὸ Ρωμαϊκὸν κράτος; Ποῖος ἦτο ὁ ἀρχηγὸς των καὶ πῶς ἐπωνομάσθη οὗτος; Ποῦ κατ' ἀρχὰς καὶ ποῦ κατόπιν διηρθύθησαν οἱ Οὐννοι; Πῶς ἐσώθη τότε ἡ Δυτικὴ Ρωμαϊκὴ Αὐτοκρατορία;

ΜΑΘΗΜΑ 25^{ον}

ΚΗ' Κατάλυσις τοῦ Δυτικοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους.

1) **Οἱ Βάνδαλοι κυριεύουσι καὶ λεηλατοῦσι τὴν Ρώμην.** — Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ὀνωρίου αὐτοκράτορος τῆς Δύσεως ἐγένετο ὁ **Οὐαλεντινιανὸς δ Γ'**, ὁ ὅποιος ὡς ἀνήλικος εἶχεν ὡς ἐπίτροπον τὴν ἀδελφὴν του **Πλακιδίαν** τοῦτον ἐδολοφόνησε καὶ διεδέχθη ὁ **Μάξιμος**, ὁ ὅποιος ἠνάγκασε τὴν χήραν τοῦ Οὐαλεντινιανοῦ τοῦ **Γ' Εὐδοξίαν** νὰ γίνῃ σύζυγός του.

Τότε ἡ Εὐδοξία προσεκάλεσεν εἰς βοήθειαν αὐτῆς τοὺς ἐν Ἀφρικῇ Βανδάλους, οἱ ὅποιοι μετὰ τὸν ἀρχηγόν των **Γεζέριχον**

έρχονται εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ κυριεύουσι τὴν Ρώμην, τὴν ὁποίαν ἐληλάτησαν ἀγρίως ἐπὶ 14 ἡμέρας, ἐνῶ ὁ Μάξιμος εἶχε δολοφονηθῆ. Οἱ βάρβαροι Βάνδαλοι κατέστρεψαν, ὅσα ἀριστουργήματα τῆς τέχνης εὕρισκοντο ἀκόμη εἰς τὴν Ρώμην, καὶ κατόπιν ἐπέστρεψαν εἰς τὴν Ἀφρικὴν μὲ πολλοὺς αἰχμαλώτους καὶ πλοῦσια λάφυρα.

Ἀπὸ τότε ἔμεινεν ἡ λέξις **Βανδαλισμός**, ἡ ὁποία σημαίνει ἀγρίαν καὶ βάρβαρον καταστροφὴν.

2) **Ὁ ἔσχατος αὐτοκράτωρ τῶν Ρωμαίων — Οἱ Ἐροῦλοι.** — Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μαξίμου ἐβασίλευσαν διάφοροι χωρὶς ἀξίαν καὶ ἰκανότητα καὶ ἀσήμενοι αὐτοκράτορες, τελευταῖος τῶν ὁποίων ἦτο ὁ δεκαπενταετής **Ρωμύλος Αὐγουστύλος**, ὁ ὅποιος κατὰ τυχαίαν σύμπτωσιν φέρει τὸ ὄνομα τοῦ κτίστου καὶ πρώτου βασιλέως τῆς Ρώμης Ρωμύλου.

Οἱ Ρωμαῖοι εἶχον ὡς μισθοφόρους στρατιώτας διαφόρους βαρβάρους λαοὺς, εἰς ἀπὸ τούτους ὁποῖους αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν ἐποχὴν ἦσαν οἱ Γερμανικῆς φυλῆς **Ἐροῦλοι**.

Ὁ ἄρχηγός τῶν Ἐροῦλων **Ὀδόακρος** βλέπων τὴν ἀδυναμίαν τοῦ Ρωμύλου Αὐγουστύλου ἐκθρονίζει αὐτόν, καταλύει τὸ Δυτικὸν Ρωμαϊκὸν κράτος καὶ ἀναγορεύεται αὐτὸς ἄρχων ὑπὸ τὸ ὄνομα **βασιλεὺς τῆς Ἰταλίας** τὸ ἔτος 476 μ. Χ.

3) **Ἐπίλογος τῆς ἀρχαίας Ρωμαϊκῆς ἱστορίας.** — Τοιοῦτοτρόπως κατελύθη τὸ Δυτικὸν Ρωμαϊκὸν κράτος καὶ ἐσθέσθη τὸ ὄνομα αὐτοῦ, ἀφοῦ ἐξῆσεν ἐπὶ 1230 ἔτη καὶ ἐξουσίασεν ἕλον σχεδὸν τὸν τότε γνωστὸν κόσμον. Ἡ ἱστορία αὐτοῦ ἀρχίζει ἀπὸ τοῦ 754 π. Χ. δηλ. ἀπὸ τῆς κτίσεως τῆς Ρώμης ὑπὸ τοῦ Ρωμύλου καὶ τελειώνει τὸ 476 μ. Χ., ὁπότε ἤρχισαν εἰς τὴν Ἰταλίαν νὰ ἰδρύνονται διάφορα ἄλλα νεώτερα κράτη ἀπὸ λαοὺς μέχρι πρὸ ἐλπίου ἀγνώστους.

4) **Τὰ αἴτια τῆς παρακμῆς καὶ καταλύσεως τοῦ Δυτικοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους.** — Τὰ αἴτια τῆς παρακμῆς καὶ καταλύσεως τοῦ Δυτικοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους εἶνε· α') διότι οἱ ἀπόγονοι τῶν ἀρχαίων ἐνδόξων Ρωμαίων ἔχασαν τὴν φιλοπατρίαν καὶ τὴν γενναϊότητα τῶν μεγάλων προγόνων των καὶ β'), διότι οἱ νεώτεροι

Ρωμαῖοι εἶχον διαφθαρεῖ εἰς βαθμὸν ἀπίστευτον καὶ ἀπὸ ἐνάρετοι καὶ εὐσεβεῖς ἔγιναν ἀνήθικοι καὶ ἀσεβεῖς· λαὸς δέ, ὁ ὅποιος θὰ παύσῃ ἀπὸ τοῦ νὰ ἦνε εὐσεβὴς καὶ ἠθικός, θὰ παύσῃ καὶ ἀπὸ τοῦ νὰ ἦνε ἀνδρείος καὶ πολεμικός καὶ μίαν ἡμέραν ἢ θὰ καταστραφῇ ὅλως διόλου ἀπὸ τὸ πρόσωπον τῆς γῆς, ἢ θὰ ὑποταγῇ εἰς ἄλλον λαὸν ἀνδρείον καὶ πολεμικόν.

Ἡ τελευταία τύχη περιέμενε καὶ τοὺς ἄλλοτε μεγάλους καὶ ἐνδόξους, μετὰ ταῦτα δὲ μικροὺς καὶ ἀδόξους Ρωμαίους.

Ἠθικὰ συμπεράσματα. Τὰ ἔθνη ἔχουσιν ἀκμὴν καὶ παρακμὴν· καὶ ἀκμάζουσι μὲν, ὅταν εἶνε εὐσεβῆ, ἐνάρετα καὶ πολεμικά, παρακμάζουσι δέ, ὅταν καταντήσωσιν ἀσεβῆ, ἀνήθικα καὶ διεφθαρμένα. — β' Μόνον ὁ εὐσεβὴς καὶ πολεμικός λαὸς ἢ ἄνθρωπος προοδεύει εἰς τὸν κόσμον.

Συγκεντρωτικαὶ ἐρωτήσεις. Ποῖος καὶ πῶς ἐβασίλευσεν εἰς τὴν Ρώμην μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ὀνωρίου; Ποῖος καὶ πῶς διεδέχθη αὐτόν; Ποίαν συνέζεύχθη καὶ τί κατόπιν αὐτῆ ἐπραξεν; Τί ἐπραξαν οἱ Βάνδαλοι, ὅταν προσεκληθῆσαν εἰς βοήθειαν τῆς Ρώμης; Τί λέγεται **Βανδαλισμός**; Ποῖος εἶνε ὁ τελευταῖος αὐτοκράτωρ τῆς Ρώμης; Ποῖοι κατέλυσαν τὸ Δυτ. Ρωμαϊκὸν κράτος; Τί ἦσαν οἱ Ἐροῦλοι καὶ πῶς ἐλέγετο ὁ ἀρχηγός των; Πότε ἰδρῦθη καὶ πότε κατελύθη τὸ Δυτ. Ρωμαϊκὸν κράτος; Πόσα ἔτη ἐξῆσε τοῦτο; Ποῖα εἶνε τὰ αἴτια τῆς παρακμῆς καὶ καταλύσεώς του;

Ἀνακεφαλαιωτικαὶ ἀσκήσεις. Τί ἦτο ὁ Μ. Κωνσταντῖνος; Ποῖον σημεῖον εἶδεν οὗτος καὶ τί κατόπιν ἐπραξεν; Πῶς ἐφέρθη πρὸς τοὺς Χριστιανούς ὁ Μ. Κωνσταντῖνος; Πῶς ὠνομάσθη ὁ Μ. Κωνσταντῖνος καὶ διατί; Ποῦ καὶ ὑπὸ τίνας ἀνευρέθη ὁ Τίμιος Σταυρός; Τί ἦτο ὁ Ἰουλιανός; Τί λέγεται μεγάλη τῶν ἐθνῶν μετανάστευσις καὶ ποῖα ἦσαν τὰ ἔθνη ταῦτα; Ἐπὶ τίνας βασιλέως καὶ πῶς διήλθον τὸν Δούναβιν οἱ Γότθοι; Ποῖος ἦτο Θεοδοσίος ὁ Μέγας καὶ τί ἐπὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ ἐγίναν; Πότε συνστάθη καὶ πότε συνεπληρώθη τὸ Σύμβολον τῆς Πίστεως; Τί ἦτο ὁ Ἀλάριχος; Ποῦ διηρθύθησαν τελευταῖον οἱ Γότθοι καὶ ποῖα νέα βασιλεία συνεστήθησαν ἐν Ἑρῶπῃ; Τί ἦσαν οἱ Βάνδαλοι καὶ ποῦ τελευταῖον ἐγκατεστάθησαν; Ἐπὶ τίνας βασιλέως εἰσέβαλον οἱ Οὐνοὶ; Πῶς καὶ πότε κατελύθη τὸ Δυτικὸν Ρωμαϊκὸν κράτος;

ΜΕΡΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΟΙ ΧΡΟΝΟΙ

ΚΑΘΑΡΩΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΥΖΑΝΤΙΑΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

(395 — 1453)

ΗΤΟΙ

ΑΠΟ ΤΗΣ ΕΙΣ ΑΝΑΤΟΛΙΚΟΝ ΚΑΙ ΔΥΤΙΚΟΝ ΟΡΙΣΤΙΚΗΣ ΔΙΑΙΡΕΣΕΩΣ
 ΤΟΥ ΡΩΜΑ-Ι-ΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ
 ΜΕΧΡΙ ΤΗΣ ΥΠΟ ΤΩΝ ΤΟΥΡΚΩΝ ΑΛΩΣΕΩΣ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

ΜΑΘΗΜΑ 26^{ον}

ΚΘ' Εἰσαγωγή εἰς τὴν καθαρῶς Ἑλληνικὴν
 Βυζαντιακὴν Ἱστορίαν.

1) Ἑλληνικὴ Ἀνατολικὴ Αὐτοκρατορία, ἢ ἐπικαλουμένη *Βυζαντιακὴ*. — Ἀφ' οὗτου διὰ τελευταίαν φοράν τὸ ἔτος 395 μ. Χ. διηρέθη ὀριστικῶς τὸ μέγα Ρωμαϊκὸν κράτος εἰς Ἀνατολικὸν καὶ Δυτικὸν, τὸ πρῶτον ἀπὸ αὐτὰ ἀπέτελεσεν ἰδιαίτεράν αὐτοκρατορίαν ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἀνατολικὴ Αὐτοκρατορία. Ἐπειδὴ δὲ αὕτη περιελάμβανεν ἕλλην τὴν κυρίως Ἑλλάδα, καθὼς καὶ τὰς λοιπὰς Ἑλληνικὰς χώρας καὶ νήσους (Μακεδονίαν, Ἡπειρον, Θράκην, Μικρὰν Ἀσίαν, Μιτυλήνην, Χίον, Σάμον, Ρόδον, Κύπρον, Κρήτην κτλ.) καὶ ἐπειδὴ οἱ κάτοικοι αὐτῆς ἦσαν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὡς πρὸς τὴν καταγωγὴν καὶ τὴν γλῶσσαν Ἕλληνες, οἱ ὁποῖοι κατάρθωσαν νὰ συγχωνεύσουν μὲ τὸν ἑαυτὸν των ἕλας τὰς ἄλλας φυλάς, διὰ τοῦτο ἢ Ἀνατολικὴ Αὐτοκρατορία ἐπωνομάσθη καὶ

Ἑλληνικὴ συγχρόνως δὲ καὶ *Βυζαντιακὴ*, διότι καθ' ἕλλην τὴν διάρκειαν αὐτῆς πρωτεύουσαν εἶχε τὸ *Βυζάντιον*.

Μὲ τὸν καιρὸν ἀνέβησαν πλέον εἰς τὸν βασιλικὸν θρόνον καὶ Ἕλληνες, ἢ Ἑλληνικὴ γλῶσσα ἐγένετο ἐπίσημος γλῶσσα τοῦ κράτους καὶ ἐκόπησαν Ἑλληνικὰ νομίσματα.

2) *Μεσαιωνικὴ Ἱστορία*. — Ἡ Ἀρχαία Ἑλληνικὴ Ἱστορία ἀρχίζει ἀπὸ τοὺς ἀρχαιστάτους χρόνους καὶ φθάνει μέχρι τοῦ ἔτους 476 μ. Χ., ὅποτε οἱ Ἑρῶλοι κατέλυσαν διὰ παντὸς τὸ Δυτικὸν Ρωμαϊκὸν κράτος καὶ ἔμεινε μόνον τὸ Ἀνατολικόν. Ἀπὸ τοῦ ἔτους τούτου (476 μ. Χ.) ἀρχίζει ἄλλη μεγάλη περίοδος τῆς Ἑλληνικῆς Ἱστορίας, ἢ ὁποία λέγεται *Μεσαιωνικὴ ἐποχὴ* ἢ *Μεσαιωνικοὶ χρόνοι*, καὶ φθάνει μέχρι τοῦ 1453, ὅποτε οἱ Τούρκοι ἐκυρίευσαν τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Ἡ ἐποχὴ αὕτη μὲ μίαν λέξιν λέγεται καὶ *Μεσαίων* καὶ ἡ ἱστορία αὐτῆς *Μεσαιωνικὴ ἱστορία*: ὁ δὲ Ἑλληνισμὸς, ὁ ὁποῖος ἔζησε κατ' αὐτὴν τὴν ἐποχὴν λέγεται *Μεσαιωνικὸς Ἑλληνισμὸς*.

Ὡστε, ὅταν λέγωμεν *Βυζαντιακὴν Ἱστορίαν*, ἐννοοῦμεν τὴν Μεσαιωνικὴν Ἑλληνικὴν Ἱστορίαν, δηλ. τὴν περιγραφὴν ὄλων τῶν ἀξιολόγων γεγονότων, τὰ ὁποῖα συνέβησαν εἰς τὸν Μεσαιωνικὸν Ἑλληνισμὸν, ὅταν οὗτος πρωτεύουσαν εἶχε τὸ Βυζάντιον, τὸ ὁποῖον κατόπιν μετωνομάσθη *Κωνσταντινούπολις*.

3) *Σύστασις τοῦ Βυζαντιανοῦ κράτους*. — Τὸ Βυζαντιανὸν κράτος, δηλ. ἡ Ἑλληνικὴ Ἀνατολικὴ αὐτοκρατορία, ἐδρύθη ὑπὸ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου, δηλ. ἀφ' οὗτου οὗτος τὸ ἔτος 330 μ. Χ. μετέφερε τὴν πρωτεύουσάν του ἀπὸ τὴν Ρώμην εἰς τὸ Βυζάντιον· κυρίως ὅμως ἀρχίζει ἀπὸ τὸ ἔτος 395, δηλ. ἀφ' οὗτου ἐχωρίσθη διὰ παντὸς τὸ Ἀνατολικὸν ἀπὸ τὸ Δυτικὸν κράτος καὶ κατ' ἄλλους ἀπὸ τοῦ 476 μ. Χ. ἀφ' οὗτου δηλ. κατελύθη ὑπὸ τῶν Ἑρῶλων τὸ Δυτικὸν Ρωμαϊκὸν κράτος.

4) *Γενικὴ διαίρεσις τῆς Βυζαντιανῆς Ἱστορίας*. — Ἡ Ἑλληνικὴ Βυζαντιακὴ Ἱστορία διαιρεῖται κυρίως εἰς δύο μεγάλας περιόδους: α') Ἀπὸ τοῦ Ἀρκαδίου μέχρι τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Σταυροφόρων Φράγκων, (δηλ. ἀπὸ τοῦ ἔτους 395 — τοῦ 1204 μ. Χ.) καὶ β') Ἀπὸ τῆς ἀλώσεως τῆς

Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Φράγκων μέχρι τῆς ἀλώσεως αὐτῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων (δηλ. ἀπὸ τοῦ 1204 μέχρι τοῦ 1453 μ. Χ.).

Ἠθικὸν συμπέρασμα. Τὰ ἔθνη ἀκμάζουσι καὶ παρακμάζουσι. Καὶ ἀκμάζουσι μὲν, ὅταν εἶναι εὐσεβῆ, ἠθικὰ καὶ πολεμικὰ, παρακμάζουσι δέ, ὅταν γίνωσιν ἀσεβῆ, ἀνήθικα καὶ δειλά.

Συγκεντρωτικαὶ ἐρωτήσεις. Ποῖον τμήμα τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους ὠνομάσθη **Ἀνατολικὴ αὐτοκρατορία**; Πῶς ἄλλως ὠνομάσθη καὶ διατεί; Ποίας χώρας περιείχεν; Ποία περίοδος τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἀρχίζει ἀπὸ τοῦ 476, πῶς λέγεται αὕτη καὶ ἕως ποῦ φθάνει; Τί ἐννοοῦμεν, ἔστιν λέγωμεν **Βυζαντιανὴν Ἱστορίαν**; Ὑπὸ τίνος ἰδρύθη τὸ **Βυζαντιανὸν κράτος**; Πόθεν κυρίως ἀρχίζει τοῦτο; Εἰς πόσας περιόδους διαιρεῖται κυρίως ἡ Βυζαντιανὴ Ἱστορία; Πόθεν ἀρχίζει καὶ ἕως ποῦ φθάνει ἡ κάθε μία ἀπὸ αὐτᾶς;

ΠΕΡΙΟΔΟΣ Α'

ΑΠΟ ΤΟΥ ΑΡΚΑΔΙΟΥ ΜΕΧΡΙ ΤΗΣ ΑΛΩΣΕΩΣ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ
ΥΠΟ ΤΩΝ ΦΡΑΓΚΩΝ (395—1204 μ. Χ.)

ΜΑΘΗΜΑ 27^{ον}

Α' Οἱ διάδοχοι τοῦ Μ. Θεοδοσίου.

1) **Ὁ Ἀρκάδιος.** — Εἶδομεν καὶ προηγουμένως, ὅτι ὁ Μέγας Θεοδόσιος διεμεύρασε τὸ κράτος του εἰς τοὺς δύο υἱοὺς του Ἀρκάδιον καὶ Ὀνώριον, ὅτι ἡ διαίρεσις αὕτη τοῦ κράτους ἦτο ἡ τελευταία καί, ὅτι ὁ μὲν Ὀνώριος ἔλαβε τὴν Δύσιν, ὁ δὲ Ἀρκάδιος τὴν Ἀνατολήν. Ἐπίσης εἶδομεν, ὅτι τὸ Δυτικὸν Ρωμαϊκὸν κράτος δὲν διήρκεσεν ἐπὶ πολὺ καί, ὅτι τελευταίον τὸ ἔτος 476 κατελύθη ὑπὸ τῶν Ἑρούλων.

Τώρα λοιπὸν θὰ ἐξετάσωμεν τὸ Ἀνατολικὸν κράτος, δηλ. τὴν

Ἀνατολικὴν Ἑλληνικὴν αὐτοκρατορίαν, ἡ ὅποια ἔζησε περὶ τὰ 1000 ἀκόμη ἔτη.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μ. Θεοδοσίου αὐτοκράτωρ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἔγινεν, — ὅπως εἴπομεν καὶ ἀνωτέρω, — ὁ υἱὸς του **Ἀρκάδιος**. Ἐπειδὴ ἕμως οὗτος ἦτο ἀνήλικος καὶ ἀνίκανος, ἐκυβέρνησα τὸ κράτος ὡς ἐπίτροπος ὁ Γαλάτης **Ρουφίνος** καὶ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ρουφίνου ὁ ἐλεεινὸς **Εὐτρόπιος** καὶ ἡ δοξομανθῆς καὶ ἀκόλαστος σύζυγος τοῦ βασιλέως **Εὐδοξία**.

2) **Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος.** — Κατ' αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν ἐποχὴν Πατριάρχης τῆς Κ)πόλεως ἦτο ὁ εὐσεβὴς καὶ ἐνάρετος **Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος**. Ὁ Χρυσόστομος ἦτο εἰς ἀπὸ τοὺς Μεγάλους Ἐκκλησιαστικοὺς Πατέρας καὶ ὁ μέγιστος ρήτωρ τῆς Ἐκκλησίας.

Ἐπειδὴ ὁ Χρυσόστομος κατηγορεῖ ἀπὸ τὸν ἄμβωνα τὴν διαφθορὰν τοῦ βασιλικοῦ παλατίου καὶ τὴν ἀκολασίαν τῆς Εὐδοξίας, αὕτη τὸν κατεδίωξε φοβερά. Κατῴρθωσε μάλιστα καὶ νὰ τὸν ἐκθρονίσῃ δύο φορές καὶ νὰ τὸν ἐξορίσῃ εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν.

Κατὰ τὴν δευτέραν του ἐξορίαν ὁ ἅγιος Ἰωάννης, ἐπειδὴ ὑπέφερε πολλὰ βάσανα, ἀπέθανε τὸ ἔτος 407 μ. Χ.

3) **Ἐπιδρομὴ τῶν Βησιγόθων ἐπὶ Ἀρκάδιον.** — **Ἀλάριχος.** — Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ἀρκადίου, οἱ Βησιγόθοι, — ὅσους κατῴρθωσε νὰ συμβιδάσῃ καὶ προσλάβῃ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ κράτους ὁ φρόνιμος αὐτοκράτωρ Μέγας Θεοδόσιος — ἐπανεστάτησαν, ὅπως εἶδομεν καὶ προηγουμένως, κατὰ τῶν Βυζαντινῶν καὶ μετὰ ἀρχηγὸν τὸν **Ἀλάριχον** ἐλεηλάτησαν τὴν Θράκην, Μακεδονίαν, Θεσσαλίαν, Στερεὰν Ἑλλάδα καὶ Πελοπόννησον. Τότε ὁ γνωστὸς εἰς ἡμᾶς ἐπίτροπος τοῦ Ὀνωρίου Στειλίχων, ἦλθεν ἀπὸ τὴν Δύσιν καὶ ἐνίκησε τοὺς Βησιγόθους. Ὁ δὲ Ἀρκάδιος διώρισε τὸν Ἀλάριχον διοικητὴν καὶ στρατηγὸν τῶν βορειοδυτικῶν χωρῶν τοῦ κράτους καὶ μετὰ πολλὴν ἀχαριστίαν ἔπεισεν αὐτὸν κατόπιν νὰ εἰσορμήσῃ εἰς τὸ δυτικὸν Ρωμαϊκὸν κράτος.

Ἠθικὰ συμπεράσματα. α) Ὁ κακοῦτης ἄνθρωπος, ὅταν δὲν θέλῃ νὰ ἀκούῃ συμβουλὰς καὶ ἐπιπλήξεις διὰ τὰ σφάλματά του, δὲν διορθώνεται ποτέ. β) Ὁ φθόνος δὲν γνωρίζει νὰ προτιμᾷ τὸ συμφέρον του.

Συγκεντρωτικάί ἐρωτήσεις. Μετά τὴν διαίρεσιν τοῦ Ῥωμαϊκοῦ κράτους, τὴν ὁποίαν ἔκαμαν ὁ Μ. Θεοδοσίος εἰς τοὺς υἱοὺς του, ἠνώθη πλέον ἄλλην μίαν φορὰν τὸ κράτος εἰς ἓν καὶ πάλιν; Πόσα ἀκόμη ἔτη ἔζησε τὸ Ἀνατολικὸν κράτος; Πῶς καὶ ποιοὶ ἐκυβέρνησαν ἐπὶ Ἀρκαδίου τὸ κράτος; Ποῖος ἐκκλησιαστικὸς πατήρ καὶ ρήτωρ ἔζη κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν; Τί οὗτος ἔπαθεν, ἀπὸ ποῖον καὶ διατί; Τί ἔκαμαν οἱ Βησιγόθοι ἐπὶ Ἀρκαδίου; Πῶς ἐλέγετο ὁ ἀρχηγὸς των; Ποῖαι χῶραι τότε ἔπαθον ἀπὸ τοὺς Βησιγόθους; Ποῦ διηυθύνθησαν κατόπιν οὗτοι;

ΜΑΘΗΜΑ 28^{ον}

ΔΑ' Βασιλεία Θεοδοσίου Β' τοῦ Μικροῦ.

(408 — 450 μ. Χ.)

1) **Θεοδόσιος ὁ β' ὁ Μικρός.** — Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀρκαδίου ἀνέβη εἰς τὸν θρόνον ὁ υἱὸς του **Θεοδόσιος ὁ β' ὁ Μικρός**, ἑγγονος τοῦ Μεγάλου Θεοδοσίου. Ἐπειδὴ δὲ καὶ αὐτὸς ἦτο ἀνίκανος νὰ κυβερνήσῃ μόνος του τὸ κράτος, ἐκυβέρνησεν κατ' ἀρχὰς αὐτὸ ὁ ἐπίτροπός του **Ἀνθέμιος**, ὁ ὁποῖος ἦτο καλὸς στρατηγός, καὶ κατόπιν ἡ ἀδελφὴ τοῦ βασιλέως **Πουλχερία**.

2) **Πουλχερία καὶ Εὐδοκία.** — Ἡ Πουλχερία ἦτο γυνὴ εὐφυῆς καὶ πεπαιδευμένη· ἐφρόντισε δὲ νὰ νυμφεύσῃ τὸν ἀδελφὸν τῆς Θεοδοσίου μὲ τὴν σοφὴν **Ἀθηναΐδα**, ἡ ὁποία ἦτο κόρη τοῦ φιλοσόφου **Λεοντίου**. Ἡ Ἀθηναΐς ἦτο ἐθνικὴ, δηλ. εἰδωλολάτριάς, βαπτισθεῖσα δὲ κατόπιν ἔγινε Χριστιανὴ καὶ ὠνομάσθη **Εὐδοκία**. Ἡ Εὐδοκία εἶνε ἡ πρώτη γνησίᾳ Ἑλληνίς, ἡ ὁποία ἀνέβη εἰς τὸν θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἐφόρεσε τὸ Ἑλληνικὸν στέμμα. Ἡ Εὐδοκία ἐφρόντισε νὰ εἰσαγάγῃ εἰς τὴν βασιλικὴν αὐλὴν τῆς Κωνσταντινουπόλεως τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ τὰς ἐν γένει Ἑλληνικὰς συνηθείας, ἐνῶ προηγουμένως ἐλαλεῖτο εἰς τὰ ἀνάκτορα ἡ Λατινικὴ. Αὕτη ἔδρασε μίαν μεγάλην καὶ ἀνωτέραν σχολὴν, ἡ ὁποία ἐλέγετο **Πανδιδακτήριον**, δηλ. Πανεπιστήμιον, καὶ συνετέλεσε πολὺ εἰς τὸ νὰ ἐξελληνισθῇ ἡ αὐλὴ καὶ ἡ πόλις τοῦ Βυζαντίου.

3) **Δύο σπουδαῖα γεγονότα τῆς βασιλείας Θεοδοσίου τοῦ Μικροῦ.** — Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Θεοδοσίου τοῦ Μικροῦ καὶ τῆς Εὐδοκίας ἐγράφησαν ὅλοι οἱ νόμοι τῶν προηγουμένων βασιλέων εἰς ἓν βιβλίον, τὸ ὁποῖον ὠνομάσθη **Θεοδοσιανὸς κώδιξ**. Τότε ἐπίσης ἔγινεν τῷ 431 εἰς τὴν Ἐφεσον τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἡ **Γ' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος**, ἡ ὁποία κατεδίκασε καὶ ἀνεθεμάτισε τὸν αἰρετικὸν **Νεστόριον**, διότι δὲν παρεδέχετο τὴν Παρθένον **Μαρίαν** ὡς Μητέρα τοῦ Χριστοῦ.

4) **Εἰσβολὴ τῶν Οὐννων.** — **Ἀττίλας.** — Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ Θεοδοσίου τοῦ Β' εἰσέβαλον εἰς τὸ Βυζαντιανὸν κράτος οἱ ἄγριοι καὶ φοβεροὶ Οὐννοι μὲ τὸν φοβερὸν καὶ ἀπαίσιον ἡγεμόνα των **Ἀττίλαν** καὶ ἐξήτησαν ἀπὸ τὸν Θεοδόσιον πολλὰ χρήματα. Καὶ πρὶν ἐπλήρωσον οἱ Βυζαντινοὶ χρήματα εἰς τοὺς Οὐννους, διὰ νὰ μὴ ἐνοχλῶνται ἀπὸ αὐτοῦς. Αὐτὴν ὄμως τὴν φορὰν ὁ Ἀττίλας ἐξήτησε περισσότερα· ἐπειδὴ δὲ ὁ Θεοδόσιος δὲν ἐδέχθη νὰ πληρῶσῃ αὐτά, ὁ Ἀττίλας εἰσέβαλεν εἰς τὸ κράτος καὶ ἐληλάτησε φοβερὰ ὄλας τὰς μεταξὺ τοῦ Εὐξείνου πόντου καὶ τῆς Ἀδριατικῆς θαλάσσης χώρας (ἕως 70 πόλεις τοῦ κράτους.) Τότε ὁ Θεοδόσιος ἠναγκάσθη νὰ διπλασιάσῃ τὸν πρὸς τοὺς Οὐννους φόρον (δύο καὶ ἡμισυ ἑκατομμύρια σημερινῶν φράγκων) καὶ νὰ πικραχωρήσῃ εἰς αὐτοὺς τὸ ἡμισυ τῆς σημερινῆς Βουλγαρίας καὶ μέρος τῆς Σερβίας.

Τόσον ἄγριος, θηριώδης καὶ ἀπαίσιος ἦτο εἰς τὸ πρόσωπόν του ὁ Ἀττίλας, ὥστε καὶ αὐτοὶ οἱ ἀπεσταλμένοι τοῦ αυτοκράτορος ἔτρεμον ἔμπροσθέν του ἀπὸ ὅπου δὲ καὶ ἂν διήρχετο, κατέστρεφε τὰ πάντα μὲ τὸ πῦρ καὶ μὲ τὸν σίδηρον. Διὰ τοῦτο ὁ Ἀττίλας ὠνομάσθη: **μάστιξ τοῦ Θεοῦ**.

Ἡθικὸν συμπέρασμα. Ὁ πεπαιδευμένος καὶ ἀνεπτυγμένος ἄνθρωπος, ὅπου καὶ ἂν εὐρίσκηται, ἔννοεῖ μὲ κάθε τρόπον νὰ μορφῶνῃ καὶ ἀναπτύσῃ τοὺς ἀνθρώπους, διότι γνωρίζει τὴν ἀξίαν των γραμμάτων καί, ὅτι μὲ αὐτὰ ἐμπορεῖ κανεὶς νὰ γίνῃ εὐτυχὴς εἰς τὸν κόσμον.

Συγκεντρωτικάί ἐρωτήσεις. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀρκαδίου ποῖος ἀνέβη εἰς τὸν θρόνον καὶ πῶς οὗτος ἐκυβέρνησε τὸ κράτος; Πῶς ἐλέγετο ἡ ἀδελφὴ καὶ ἡ σύζυγος αὐτοῦ; Τί ἦτο προηγουμένως ἡ σύζυγος του καὶ τί

κατόπιν έγιναν; Τίνος θυγάτηρ ἦτο, πῶς ὠνομάζετο προηγουμένως καὶ τί ἔκαμαν, ὅταν ἐγίνε βασιλίςσα; Ποῖα σπουδαία ἔργα ἐγίναν ἐπὶ τῆς βασιλείας Θεοδοσίου τοῦ Β' τοῦ Μικροῦ; Τί ἔκαμαν οἱ Οὐννοὶ ἐπὶ Θεοδοσίου; Ποῖας χώρας ἐλεηλάτησαν; Τί ἠναγκάσθη νὰ κάμῃ τότε ὁ Θεοδοσίος; Ἐπλήρωνον καὶ προηγουμένως φόρον οἱ Βυζαντινοὶ εἰς τοὺς Οὐννοὺς καὶ διατί; Πῶς ἐλέγετο ὁ ἡγεμὼν τῶν Οὐννων; Ὅποιος ἦτο εἰς τὸ πρόσωπον καὶ πῶς διὰ τοῦτο ἐπικωμάσθη;

ΜΑΘΗΜΑ 29ον

ΑΒ' Διάδοχοι τοῦ Θεοδοσίου Β'.

1) **Μαρκιανὸς καὶ Πουλχερία** (450—457 μ. Χ.). — Θεοδοσίος ὁ Μικρὸς καὶ ἡ σύζυγός του Εὐδοκία ἀπέθανον ἄτεκνοι. Τότε ἐδασίλευσεν ἡ Πουλχερία, ἡ ἑποία εἶναι ἡ πρώτη γυνή, ἡ ἑποία βασιλεύει μόνη χωρὶς βασιλεῖα· κατόπιν ἔμωσ ἐνυμφεῦθη τὸν γενναῖον Θράκα στρατηγὸν **Μαρκιανόν**.

2) **Ἐκδιώξις τῶν Οὐννων**. — Ὁ Μαρκιανὸς ἐκυβέρνησε τὸ κράτος καλῶς. Ὅταν δὲ ὁ Ἀττίλας ἔστειλε νὰ ζητήσῃ τὸν τακτικὸν φόρον, ὁ Μαρκιανὸς εἶπεν εἰς τοὺς ἀπεσταλμένους του, ὅτι: «διὰ μὲν τοὺς φίλους ἔχει χρυσόν, διὰ δὲ τοὺς ἐχθροὺς ἔχει σίδηρον καί, ὅτι αὐτὸς ὁ αὐτοκράτωρ θὰ ὑπάγῃ μὲ τὸν στρατὸν του εἰς τὴν Ἀττίλαν, διὰ νὰ περιορίσῃ τὸ θράσος του».

Ὁ Ἀττίλας ὠργίσθη πολὺ μὲ τὴν ὑπερήφανον αὐτὴν ἀπάντησιν τοῦ γενναίου Μαρκιανοῦ· δὲν ἐτόλμησεν ἔμωσ νὰ ὀρμήσῃ κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, διότι ἐφοβήθη τὸν γενναῖον καὶ ἀνδρεῖον αὐτοκράτορα. Ἀφῆκε λοιπὸν τὸ Βυζαντιανὸν κράτος καὶ ἐξεστράτευσεν μὲ πολλὰς χιλιάδας στρατοῦ εἰς τὴν Δυτικὴν Εὐρώπην.

3) **Κατατρόπωσις τῶν Οὐννων — Θάνατος τοῦ Ἀττίλα**. — Ὁ Ἀττίλας ἐπροχώρησεν ἔως εἰς τὴν σημερινὴν Γαλλίαν, ἐκεῖ ἔμωσ εἰς μίαν θέσιν, ἡ ἑποία λέγεται **Καταλαννικὰ πεδία** ἐνικήθη κατὰ κράτος ἀπὸ τὸν ἀνδρεῖον στρατηγὸν τῶν Ρωμαίων **Ἀέτιον** τῷ 451 μ. Χ. Ὑστερον ἀπὸ ὀλίγον καιρὸν ἀπέθανε καὶ

αὐτὸς ὁ Ἀττίλας καὶ τοιοῦτοτρόπως ἀπηλλάγη ὁ κόσμος ἀπὸ τὸ ἀνθρωπόμορφον ἐκείνο τέρας τῆς πλέον ἀγρίας φυλῆς.

Ἀπὸ ὅσα ἔως τώρα ἐδιδάχθημεν, ἐμάθομεν, ὅτι οἱ φοβεροὶ Γότθοι καὶ Οὐννοὶ ὕστερον ἀπὸ πολλοὺς πολέμους μὲ τοὺς Βυζαντινοὺς ἠναγκάσθησαν οἱ περισσότεροὶ νὰ φύγωσιν εἰς τὴν Δυτικὴν Εὐρώπην, ἔπου ἔδρυσαν διάφορα βασιλεία. Τοῦτο εἶνε μέγα εὐτύχημα διὰ τὸ Ἑλληνικὸν Βυζαντιανὸν κράτος, διότι, ἐὰν ἔμενον μέσα εἰς αὐτό, θὰ ἔβλαπτον πολὺ τὴν πρόσδον καὶ τὸν πολιτισμὸν του.

4) **Δ' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος**. — Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Μαρκιανοῦ καὶ τῆς Πουλχερίας ἐγίνε εἰς τὴν Χαλκηδόνα (Καδήκιον) καὶ ἡ Δ' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος, ἡ ἑποία κατεδίκασε τοὺς αἰρετικὸς Μονοφυσίτας **Διόσκουρον** καὶ **Εὐτυχήν**, διότι παρεδέχοντο, ὅτι ὁ Χριστὸς εἶχε μίαν μόνον φύσιν τὴν **θεῖαν**, ἐνῶ ὁ Ἰησοῦς ἦτο **Θεάνθρωπος**.

Ἀπὸ τότε πρώτην φοράν οἱ Ἐπίσκοποι τῆς Κωνσταντινουπόλεως, Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας καὶ Ἱεροσολύμων ὠνομάσθησαν **Πατριάρχαι**.

5) **Διάδοχοι τοῦ Μαρκιανοῦ**. — Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μαρκιανοῦ ἐβασίλευσαν οἱ ἐξῆς ὄχι πολὺ λόγου ἄξιοι βασιλεῖς: Ὁ **Δέων ὁ Α'** ὁ **Θραξ**, ὁ ἑποῖος εἶνε ὁ πρῶτος βασιλεὺς, ὁ ἑποῖος ἐστρέφη ὡς αὐτοκράτωρ ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου· ὁ **Ζήνων**, ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ ἑποίου ἐπεσεν ἡ Ρώμη εἰς τὰς χεῖρας τῶν Ἑρούλων καὶ κατελύθη ὀριστικῶς τὸ Δυτικὸν Ρωμαϊκὸν κράτος· ὁ **Ἀναστάσιος ὁ Δίκουρος**, ὁ ἑποῖος διὰ νὰ προφυλάξῃ τὸ κράτος ἀπὸ τοὺς βαρβάρους ἐκτίσεν ἀπὸ τὴν λίμνην τῶν Δέρκων μέχρι τῆς Σηλυβρίας, δηλ. ἀπὸ τὸν Εὐξείνιον πόντον ἔως εἰς τὴν Προποντίδα, ἐν μέγα τεῖχος, τὸ ἑποῖον ὠνομάσθη **Ἀναστασιανὸν τεῖχος**· καὶ ὁ ἀγράμματος ἀλλὰ καλὸς στρατιωτικὸς βασιλεὺς **Ἰουστίνος ὁ Α'**, ὁ ἑποῖος ἐκυβέρνησε καλῶς ἐσωτερικῶς καὶ ἐξωτερικῶς τὸ κράτος.

Ἡθικὸν συμπέρασμα. Ἐμπρὸς εἰς τὴν γενναϊότητα καὶ πολεμικὴν τέχνην, ὀπισθοχωρεῖ καὶ ὁ πλέον βάρβαρος καὶ ἄγριος ἐχθρὸς.

Συγκεντρωτικαὶ ἐρωτήσεις. Ποῖος διεδέχθη Θεοδοσίον τὸν Μικρὸν;

Ποία εἶνε ἡ γυνή, ἡ ὁποία πρώτη χωρὶς βασιλέα ἔγινε βασίλισσα; Τί ἔκαμαν καὶ πάλιν οἱ Οὐνοὶ; Τί τοὺς ἀπήντησεν ὁ Μαρκιανός; Ἐπῆλθον καὶ πάλιν οὗτοι κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἢ ὄχι καὶ διατί; Ποὺ διηρθώθησαν κατόπιν, τί ἔπαθον ἐκεῖ καὶ ἀπὸ ποῖον; Τί ἀπέγινεν ὁ Ἀτίλας; Ὑστερον ἀπὸ τόσους πολέμους μὲ τοὺς Βυζαντινοὺς ποὺ διηρθώθησαν κατόπιν οἱ Γότθοι καὶ οἱ Οὐνοὶ; Ποῖον σπουδαῖον ἐκκλησιαστικὸν γεγονός ἐγένεν ἐπὶ τοῦ Μαρκιανοῦ; Διὰ ποῖον λόγον καὶ διὰ ποῖον σκοπὸν; Ποῖοι εἶνε οἱ διάδοχοι τοῦ Μαρκιανοῦ; Ποῖος αὐτοκράτωρ ἐστέφθη πρῶτος ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου; Ποῖος ἦτο βασιλεὺς τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὅταν ἔπεσε τὸ Δυτικὸν Ρωμ. κράτος; Τί ἔκαμε διὰ τὸ κράτος ὁ Ἀναστάσιος ὁ Δίκωρος καὶ διατί;

ΜΑΘΗΜΑ 30ὸν

ΔΓ' Ἰουστινιανὸς ὁ Μέγας.

(527—565 μ. Χ.)

1) **Καταγωγή καὶ χαρακτὴρ τοῦ Ἰουστινιανοῦ.** — Ὁ Ἰουστινιανὸς κατήγετο ὄχι ἀπὸ μεγάλην οἰκογένειαν, ἀνετράφη ὅμως καὶ ἐξεπαιδεύθη μὲ μεγάλην ἐπιμέλειαν. Ὁ Ἰουστινιανὸς ἐγεννήθη εἰς τὴν Ἀχρίδα τῆς Μακεδονίας καὶ ἔγινεν εἰς ἀπὸ τοὺς πλέον ἐνδόξους καὶ σημαντικωτέρους αὐτοκράτορας τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ὅταν ἀνέβη εἰς τὸν θρόνον ἦτο 45 ἐτῶν καὶ ἐβασίλευσε 38 ὀλόκληρα ἔτη. Ὁ αὐτοκράτωρ οὗτος εἶχεν ἓν μέγα καὶ ὠφέλιμον-προτέρημα· ἐγνώριζε δηλ. νὰ ἐκλέγη διὰ κάθε ἐργασίαν τοὺς καταλλήλους ἀνθρώπους, εἰ' αὐτὸ καὶ ἐπετύγχανεν εἰς ὅλας τὰς πολεμικὰς καὶ εἰρηνικὰς ἐργασίας του.

2) **Βασιλεία τοῦ Ἰουστινιανοῦ.** — Ὁ Ἰουστινιανὸς ἐλάμπρυνε καὶ ἐδόξασε τὸ κράτος μὲ μεγάλα καὶ σπουδαῖα ἔργα, τὰ ὁποῖα θαυμάζει καὶ ἐπαινεῖ ὅλος ὁ κόσμος. Σύμβουλοι καὶ συμβαητοὶ τοῦ Ἰουστινιανοῦ εἰς ὅλα σχεδὸν τὰ ἔργα του ἦσαν· α') οἱ δύο μεγάλοι στρατηγοὶ **Βελισάριος** καὶ **Ναρσής**· β') ὁ σπουδαῖος νομομαθὴς **Τριβωνιανὸς** καὶ γ') ἡ σύζυγός του **Θεοδώρα**, ἡ ὁποία, μολοντί κατήγετο ἀπὸ τὴν πλέον χαμηλὴν τάξιν τῆς κοινωνίας, ἅμα ὅμως ἔγινε βασίλισσα, ἔδειξε μὲ τὰς σπανίας βασιλικὰς ἀρε-

τάς τῆς, ὅτι ἦτο ἀξία διὰ τὸν μεγαλύτερον τότε βασιλικὸν θρόνον τῆς Οἰκουμένης.

3) **Στάσις τοῦ «Νίκα».** — Αἱ μεγάλοι καὶ σπάνιοι ἀρεταὶ τῆς ὠραίας βασιλείας Θεοδώρας ἐφάνησαν πρὸ πάντων εἰς μίαν στάσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἡ ὁποία ὠνομάσθη «**στάσις τοῦ νίκα**», διότι οἱ στασιασταὶ εἶχον ὡς σύνθημα, δηλ. ὡς σημεῖον συνεννόσεως, τὴν λέξιν: «**Νίκα**».

Εἰς τὸ ἵπποδρόμιον, τὸ ὁποῖον ἦτο μία μεγάλη πλατεῖα πλῆθον τῆς Ἁγίας Σοφίας, ὑπῆρχε συνήθεια νὰ γίνωνται διάφοροι ἀγῶνες καὶ πρὸ πάντων **ἀρματοδρομαί**, δηλ. ἀγῶνες μὲ ἄμάξας. Οἱ ἀγωνιζόμενοι ἔφερον διάφορα ὀνόματα ἀπὸ τὸ χρῶμα τῶν φορεμάτων των· οἱ κυριώτεροι δὲ ἀπὸ αὐτοὺς ἦσαν οἱ **Πράσινοι** καὶ οἱ **Γαλάξιοι**. Ὁ δὲ λαὸς ἦτο διηρημένος εἰς ἀνάλογα κόμματα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἄλλο μὲν ὑπεστήριξε τοὺς Πράσινοὺς, ἄλλο δὲ τοὺς Γαλαζίους.

Ἐπειδὴ δὲ οἱ βασιλεῖς ἠγάπων τοὺς Γαλαζίους, οἱ Πράσινοι ἐστασίασαν. Ὁ βασιλεὺς, διὰ νὰ περιορίσῃ καὶ τὰς δύο μερίδας ἀπεφάσισε νὰ τιμωρήσῃ καὶ τοὺς Γαλαζίους καὶ τοὺς Πράσινοὺς. Τότε ὅμως ἠνώθησαν οἱ Πράσινοι καὶ οἱ Γαλάξιοι καὶ ἔκαμαν τὴν φοβερὰν ἐκείνην στάσιν τοῦ «Νίκα». Ἐπὶ πέντε ὀλοκλήρους ἡμέρας ἐκαίετο καὶ ἐλεηλατεῖτο ἡ πρωτεύουσα τοῦ Μ. Κωνσταντίνου· τὸ ἡμισυ τῆς πόλεως κατεστράφη, ὁ ναὸς τῆς Ἁγίας Σοφίας ἐκάη καὶ πολλοὶ ἄλλοι μεγάλοι ζημίαι εἶχον γίνῃ.

4) **Ἡ καταστολὴ τῆς στάσεως.** — Ὁ βασιλεὺς Ἰουστινιανὸς τόσον πολὺ ἐφοβήθη ἀπὸ τὴν φοβερὰν αὐτὴν στάσιν καὶ εἰς τοιαύτην δύσκολον θέσιν ἦλθεν, ὥστε ἀπεφάσισε νὰ φύγῃ ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἡ γενναία ὅμως καὶ ἐξυπνος Θεοδώρα τὸν ἠμπόδισε καὶ μὲ τὴν βοήθειαν καὶ τὴν στρατηγικὴν ἐπιτηδειότητα τοῦ στρατηγοῦ Βελισαρίου κατάρθρωσε νὰ καταστείλῃ τὴν στάσιν. Τοιουτοτρόπως παρήλθεν ὁ φοβερὸς αὐτὸς κίνδυνος, ἀφοῦ ὅμως ἐσφάγησαν ἀρκεταὶ χιλιάδες κόσμου.

(Ἡθικὰ συμπεράσματα. α') Πολλάκις ἀπὸ μικρὰς καὶ ταπεινὰς οἰκογενεῖας ἀναδεικνύονται μεγάλοι ἄνδρες, ἀρκεῖ οὗτοι νὰ ἐκπαιδευθῶσι καὶ νὰ

μορφωθῶσι καλῶς. β') Εἰς τοὺς μεγάλους κινδύνους φαίνεται ἡ μεγάλη ἀξία ἐνὸς προσώπου.

Συγκεντρωτικαὶ ἐρωτήσεις. Πόθεν κατήγετο ὁ Ἰουστινιανός; Πόσων ἐτῶν ἔγινε βασιλεὺς καὶ πόσα ἔτη ἐβασίλευσεν; Ποῖον μέγα καὶ ὀφέλιμον προτέρημα εἶχεν οὗτος; Ὅποια ἦτο ἡ βασιλεία τοῦ Ἰουστινιανοῦ; Ποιοὶ ἦσαν οἱ σύμβουλοι καὶ συμβουλοὶ αὐτοῦ; Πόθεν κατήγετο ἡ Θεοδώρα καὶ τί εἶδεν, ἀμα ἔγινε βασίλισσα; Πότε κυρίως ἐφάνησαν αἱ σπουδαῖαι καὶ ἀπάνιαι ἀρεταὶ τῆς βασίλισσας Θεοδώρας; Τί εἶνε ἡ στάσις τοῦ **Νίκα** καὶ διατί ὠνομάσθη οὕτως; Ποῖα εἶνε τὰ αἰτία τῆς στάσεως ταύτης; Πῶς ἐλέγοντο οἱ ἀγωνιζόμενοι εἰς τὰς ἀρματοδρομίας τοῦ ἵπποδρομίου καὶ διατί οὕτω; Τί ἔπαθεν ἡ πρωτεύουσα κατὰ τὴν στάσιν ταύτην; Τί ἐσκέφη τότε ὁ Ἰουστινιανός νὰ πράξῃ κατὰ τὴν στάσιν ταύτην; Ποῖος τὸν ἠμπόδησεν; Ποῖος καὶ μὲ τὴν βοήθειαν τίνος κατέστειλε τὴν στάσιν τοῦ **Νίκα**;

ΜΑΘΗΜΑ 31^{ov}

ΑΔ' Τὰ ἔργα τοῦ Μ. Ἰουστινιανοῦ.

1) **Εἰρηνικὰ ἔργα.** — Τὰ ἔργα τοῦ Ἰουστινιανοῦ δυνάμεθα νὰ τὰ διαιρέσωμεν εἰς **εἰρηνικὰ** καὶ **πολεμικά**. Εἰρηνικὰ ἔργα τοῦ Ἰουστινιανοῦ εἶνε τὰ ἑξῆς:

α') **Ἡ νομοθεσία.** Ὁ Ἰουστινιανός μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ σοφοῦ νομοδιδασκάλου **Τριβωνιανοῦ** συνέλεξε καὶ κατέταξεν εἰς διάφορα βιβλία ἔλους τοὺς νόμους, ὅσοι ἐξεδόθησαν μέχρι τῶν ἡμερῶν του, τὰ ὅποια ὠνομάσθησαν «**Ἰουστινιάνειος Κώδιξ**» συγχρόνως δὲ ἔθεσε καὶ νέους σοφοὺς νόμους, οἱ ὅποιοι μέχρι τῆς σήμερον θεωροῦνται χρήσιμοι ἀπὸ ὅλα σχεδὸν τὰ πεπολιτισμένα ἔθνη τοῦ κόσμου.

β') **Ἡ σηροτροφία.** Μέχρι τῶν χρόνων τοῦ Ἰουστινιανοῦ οἱ μεταξοσκώληκες ἦσαν ἀγνωστοὶ εἰς τὴν Εὐρώπην δι' αὐτὸ καὶ ἡ μέταξα ἐνομιζέτο ὡς προῖόν δένδρων. Ἡ μεταξοσκώληκροτροφία ἐκαλλιεργεῖτο μυστικῶς εἰς τὴν Σινικὴν (Κίναν), ἡ μέταξα ἐπωλεῖτο ἀκριβώτατα, δι' αὐτὸ καὶ ὀλίγοι ἐφόρουσαν σηρικὰ (μεταξωτὰ) φορέματα. Ὁ Ἰουστινιανός ἄνωγει κατάρθρωσε μὲ τὴν βοήθειαν δύο

καλογήρων νὰ εἰσαγάγῃ εἰς τὸ κράτος του τὴν καλλιέργειαν τῆς μέταξης. Οὗτοι, ἀφοῦ ἔμαθον εἰς τὴν Σινικὴν τὸν τρόπον, κατὰ τὸν ὅποιον ἐκτρέφονται οἱ μεταξοσκώληκες, ἔκρυψαν μέσα εἰς τὰ ραβδία τῶν μεταξόσπορον, τὸν ὅποιον ἔφερον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἐκεῖ τότε ἰδρύθησαν μεταξουργεῖα καὶ τοιοῦτοτρόπως ἤρχισε νὰ εἰσρέῃ εἰς τὸ κράτος ἀφθονος πλοῦτος. Ἡ σηροτροφία ἄνωγει ἐφυλάττετο μυστικῶς μέχρι τοῦ 1130 μ. Χ. ὅποτε εἰς βασιλεὺς τῆς Σικελίας εἰς ἓνα πόλεμον μὲ τοὺς Βυζαντινοὺς ἠχημαλώτισε μεταξουργούς, διὰ τῶν ἐποίων διεδόθη ἡ μεταξουργία εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ κατόπιν εἰς ἕλλην σχεδὸν τὴν Εὐρώπην.

γ') **Ἡ ἀνοικοδόμησις τῆς Ἁγίας Σοφίας.** Ὁ ναὸς τῆς Ἁγίας Σοφίας ἐκτίσθη πρῶτον ὑπὸ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου ὑστερον ἄνωγει ἀπὸ 34 ἔτη ἐκρημνίσθη καὶ τὸν ἀνήγειρεν ἐκ δευτέρου ὁ υἱὸς του **Κωνσταντίνος**. Ὅτε δὲ ἦτο βασιλεὺς ὁ Ἀρκάδιος, ἐκάη καὶ τὸν ἀνέκτησεν ἐκ τρίτου Θεοδόσιος ὁ Β' ὁ Μικρός. Ἀλλ' ἐπὶ τοῦ Ἰουστινιανοῦ κατὰ τὴν φοβερὰν στάσιν τοῦ «**Νίκα**» ἐκάη καὶ πάλιν. Ὁ Ἰουστινιανός τότε ἔκτισεν ἐκ τετάρτου αὐτὸν τόσον ὠραῖον καὶ μεγαλοπρεπῆ, ὥστε ἦτο λαμπρότερος καὶ ἀπὸ αὐτὸν τὸν ναὸν τοῦ Σολομῶντος. Εἰς τὴν ἀνοικοδόμησιν αὐτοῦ ἐιργάσθησαν δέκα χιλιάδες ἐργάται ἐπὶ ἑξ περίπου ἔτη ἀρχιτέκτονες δὲ καὶ ἐπιστάται ἦσαν οἱ δύο σπουδαῖοι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καλλιτέχνηαι **Ἀνθέμιος ὁ Τραλλιανός** καὶ **Ἰσιδώρος ὁ Μιλήσιος**.

Ἐπὶ τὴν ἐτελείωσεν τὸ ἔργον, κατὰ τὰ ἐγκαίνια αὐτοῦ πρῶτος εἰσῆλθεν εἰς τὸν ναὸν ὁ Ἰουστινιανός· τόσον δὲ πολὺ ἐθαύμασε καὶ ἐχάρη, ὥστε ἐφώναξε: «**Νενίκηκά σε Σολομῶν**».

δ') **Ἡ Οἰκουμενικὴ Σύνοδος.** Ὁ Ἰουστινιανός συνεκάλεσε τῇ 553 εἰς τὴν Κων/πολιν τὴν πέμπτην Οἰκουμενικὴν Σύνοδον, ἡ ὅποια κατεδίκασε μερικὰ συγγράμματα τῶν Μονοφυσιτῶν, τὰ ὅποια περιεῖχον αἰρετικὰς διδασκαλίας,

ε') **Ἡ ἄνωγει εἰρηνικὰ ἔργα τοῦ Ἰουστινιανοῦ εἶνε τὰ ἑξῆς:** Εἰς τὰς ὄχθας τῶν ποταμῶν Δουνάβειος καὶ Εὐφράτου καθῶς καὶ εἰς τὴν Θράκην, Μακεδονίαν, Ἡπειρον καὶ Θεσσαλίαν ἔκτισε φρούρια· ἐπίσης ἔκτισε πολλοὺς ναοὺς, νοσοκομεῖα, γεφύρας,

ὄδραγωγεία καὶ πολλὰ ἄλλα δημόσια κτίρια, μὲ τὰ ὅποια ἐστόλισε τὴν πρωτεύουσάν αὐτοῦ. Ὁ Ἰουστινιανὸς ἐπροστάτευσε πολλὸν τὸν Χριστιανισμὸν καὶ ἐφάνη ὀλίγον σκληρὸς εἰς τοὺς Ἔθνικοὺς εἰδωλολάτρας.

Ἠθικὰ συμπεράσματα. α') Ὁ βασιλεὺς, ὁ ὁποῖος ἀγαπᾷ τὸν λαόν του, φροντίζει διὰ τὴν πρόοδον αὐτοῦ καὶ διὰ τὸ καλὸν του· β') Πρὸ παντὸς εἰς βασιλεὺς, — ὅπως καὶ κάθε ἄνθρωπος, — πρέπει νὰ εἶνε εὐσεβής, ἐνάρετος, καὶ φιλόανθρωπος.

Συγκριτικὰ ἐρωτήσεις. Εἰς πόσας τάξεις διαιροῦνται τὰ ἔργα τοῦ Ἰουστινιανοῦ; Ἀρίθμησον τὰ εἰρηνικὰ ἔργα τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Μὲ τὴν βοήθειαν τίνος ἔκαμε τὴν ὠραίαν νομοθεσίαν τοῦ Ἰουστινιανῶς; Πῶς ὠνομάσθησαν μὲ δύο λέξεις ὅλοι οἱ μὲχρι τοῦ Ἰουστινιανοῦ νόμοι; Πῶς θεωροῦνται οἱ νόμοι αὐτοῦ μὲχρι σήμερον; Τί ἐνομίζετο μὲχρι τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἢ μετὰ καὶ ποῦ ἐκαλλιεργεῖτο αὐτή; Πῶς ἔφεραν οὗτος εἰς τὸ κράτος του τὴν σπουδαιότητα; Πῶς κατόπιν διεδόθη αὐτή εἰς ἕλλην σχεδὸν τὴν Εὐρώπην; Ποῖος πρῶτος ἐκτίσεν τὴν Ἁγίαν Σοφίαν; Τί ἐπαθεν ὁ ναὸς μὲχρι τοῦ Ἰουστινιανοῦ; Ποῖος τελευταῖον ἐκτίσεν αὐτόν, ὅπως ἔχει σήμερον; Τί εἶπεν ὁ Ἰουστινιανὸς, ὅταν πρῶτην φοράν ἐμδῆκεν εἰς τὸν ναόν; Ποῖον σπουδαῖον ἐκκλησιαστικὸν γεγονός ἐγένετο ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ἰουστινιανοῦ; Ποῖα ἄλλα εἰρηνικὰ ἔργα ἐπραξεν οὗτος; Πῶς ἐφέρθη πρὸς τὸν Χριστιανισμὸν καὶ πῶς πρὸς τὸν Ἔθνησμον ὁ Ἰουστινιανός;

ΜΑΘΗΜΑ 23ον

ΔΕ' Πολεμικὰ ἔργα τοῦ Ἰουστινιανοῦ.

Βελισάριος καὶ Ναρσῆς.

1) **Ἐξωτερικοὶ πόλεμοι.** — Ὁ Ἰουστινιανὸς ἔκαμε πολλοὺς ἐκτὸς τοῦ κράτους του πολέμους. Ἐπολέμησε δηλ. πρὸς ἀνατολὰς κατὰ τῶν **Περσῶν**, πρὸς νότον κατὰ τῶν **Βανδάλων**, πρὸς δυσμὰς κατὰ τῶν **Ὀστρογότθων** καὶ πρὸς βορρᾶν κατὰ τῶν **Βουλγάρων**. Κατόρθωσε δὲ νὰ ἐκλέξῃ κατὰ τοὺς πολέμους τούτους ἀνδρείους καὶ ἐπιτηδείους στρατηγούς, ἰκανώτερος καὶ γενναίω-

τερος ἀπὸ τοὺς ὁποίους κατὰ πρῶτον λόγον ἦτο ὁ **Βελισάριος** καὶ κατὰ δεύτερον λόγον ὁ **Ναρσῆς**.

2) **Α' πόλεμος κατὰ τῶν Περσῶν.** — Ἀκόμη πρὸ τῆς στάσεως τοῦ «**Νίκα**» ὁ Ἰουστινιανὸς ἐπολέμησε πρῶτον κατὰ τῶν Περσῶν καὶ ἠνάγκασε τὸν βασιλέα αὐτῶν **Χοσρόην** τὸν Α' νὰ κλείσῃ εἰρήνην. Εἰς αὐτὸν τὸν πόλεμον πρῶτην φοράν διέπρεψεν ὁ Βελισάριος ὡς στρατηγός.

3) **Πόλεμος κατὰ τῶν Βανδάλων.** — Οἱ Βάνδαλοι ἦσαν, ὅπως γνωρίζομεν, βάρβαρος καὶ ἄγριος λαός, ὁ ὁποῖος κατὰ τὴν **μετανάστευσιν τῶν ἐθνῶν** κατέλαβε κατὰ πρῶτον τὴν σημερινὴν Ἰσπανίαν, κατόπιν δὲ ἐπέρασεν εἰς τὴν Ἀφρικὴν καὶ ἐγκατεστάθη εἰς τὰ βόρεια παράλια αὐτῆς, ὅπου ἄλλοτε ἦτο ἡ Καρχηδών. Οὗτοι συχνάκις ἐδραπέδον τὰς παραλίους πόλεις τῆς Ἰταλίας, τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Μ. Ἀσίας καὶ ἐβασάνιζον τοὺς Ὀρθοδόξους τῆς Ἀφρικῆς.

Ὁ Ἰουστινιανὸς μετὰ τὸν πρῶτον Περσικὸν πόλεμον ἐστειλε κατὰ τῶν Βανδάλων τὸν στρατηγὸν Βελισάριον μὲ πολλὸν στρατὸν καὶ πολλὰ πλοῖα (534 μ. Χ.). Ὁ Βελισάριος ἐνίκησεν εἰς τρεῖς μάχας κατὰ κράτος τοὺς Βανδάλους, ἐκυρίευσεν τὴν πρωτεύουσάν αὐτῶν Καρχηδόνα καὶ συνέλαβεν αἰχμάλωτον τὸν βασιλέα τῶν **Γελλίμερον**, τὸν ὁποῖον ἔφεραν εἰς Κωνσταντινούπολιν μὲ πολλοὺς θησαυρούς. Ἀπὸ τότε ἡ βόρειος Ἀφρικὴ ἐγένετο ἐπαρχία τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους.

4) **Α' πόλεμος κατὰ τῶν Ὀστρογότθων.** — Οἱ Ὀστρογότθοι ἐκυρίευσαν ἄλλοτε, — ὅπως γνωρίζομεν, — τὴν Ἰταλίαν, ἀλλ' ἀνεγνώριζον πάλιν τὴν Βυζαντινὴν κυριαρχίαν. Ἐπειδὴ ὁμοῦ δὲ Ἰουστινιανὸς ἤθελε νὰ ὑποτάξῃ ὅλως διόλου αὐτοὺς, ἐκήρυξεν ἐναντίον των πόλεμον, ὁ ὁποῖος διήρκεσεν 20 περίπου ἔτη.

Ἐστειλε λοιπὸν ἐναντίον των μὲ πολλὸν στρατὸν τὸν Βελισάριον, ὁ ὁποῖος ἐνίκησε κατὰ κράτος τοὺς Ὀστρογότθους, ἐκυρίευσεν τὴν Νεάπολιν, τὴν Ρώμην καὶ τὴν Ραβένναν, συνέλαβεν αἰχμάλωτον τὸν βασιλέα των **Ουϊτίγιν** καὶ ἔκαμε τὴν Ἰταλίαν ἐπαρχίαν τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους.

5) **Β' πόλεμος κατὰ τῶν Περσῶν.** — Ἐπειδὴ οἱ ἐχθροὶ τοῦ

Βελισαρίου κατηγορήσαν αὐτόν, ὅτι δῆθεν ἤθελε νὰ γίνῃ βασιλεὺς τῆς Ἰταλίας, ὁ Ἰουστινιανὸς τὸν ἀνεκάλεσεν ὀπίσω καὶ τὸν ἔστειλεν ἐναντίον τῶν Περσῶν, οἱ ὅποιοι ἤρχισαν καὶ πάλιν νὰ προσβάλλωσι τὸ Βυζαντιακὸν κράτος, ἀπὸ τὸ ὅποτον ἐκυρίευσαν καὶ μερικὰς πόλεις.

Ὁ Βελισάριος κατώρθωσε καὶ πάλιν νὰ νικήσῃ τοὺς Πέρσας, τοὺς ὁποίους ἐξεδίωξεν ἀπὸ τὸ Βυζαντιακὸν κράτος. Ὅταν ἕμως ἔφυγεν ὁ Βελισάριος ἀπὸ τὴν Μ. Ἀσίαν, οἱ Πέρσαι ἤρχισαν καὶ πάλιν νὰ λεηλατῶσι κατὰ διαφόρους καιροὺς τὰς ἐπαρχίας τῶν Βυζαντινῶν ἐπὶ 20 περίπου ἔτη, ἕως ὅτου ἐξηγνέθησαν πλέον καὶ ἔκλεισαν εἰρήνην.

Ἡθικὸν συμπέρασμα. Ἀπὸ τοὺς πρώτους χρόνους τῆς ἰδρύσεως τοῦ Βυζαντιακοῦ κράτους πολλοὶ καὶ διάφοροι ἐχθροὶ προσέβαλλον αὐτό· ἀλλ' οἱ Βυζαντινοὶ τοὺς ἐπολέμουν καὶ τοὺς ἀπέκρουον πάντοτε.

Συγκεντρωτικαὶ ἐρωτήσεις. Πρὸς ποίους ἐπολέμησεν ἐξωτερικῶς ὁ Ἰουστινιανός; Ποιοὶ ἦσαν οἱ στρατηγοὶ του; Πρὸς ποίους πρῶτον ἐπολέμησεν ὁ Ἰουστινιανός; Ποῖος στρατηγὸς διέπρεψεν εἰς τὸν πόλεμον αὐτόν; Τί ἦσαν καὶ ποῦ εὑρίσκοντο αὐτοὺς τοὺς χρόνους οἱ Βάνδαλοι; Διατί καὶ μὲ ποῖον τοὺς ἐπολέμησεν ὁ Ἰουστινιανός; Τί κατώρθωσε νὰ τοὺς κάμῃ; Πῶς ἐλέγετο ὁ βασιλεὺς των; Ποῦ εὑρίσκοντο κατ' αὐτοὺς τοὺς χρόνους οἱ Ὄστρογότθοι; Τί ἐπαθον ἀπὸ τὸν Ἰουστινιανόν; Ποῖος ἦτο ὁ βασιλεὺς των καὶ ποῖος ὁ στρατηγὸς τῶν Βυζαντινῶν; Ἐμείναν κατ' αὐτὸ τὸ διάστημα ἡσυχοὶ οἱ Πέρσαι; Τί ἔκαμαν τότε οἱ ἐχθροὶ του τὸν Βελισάριον; Ποῦ κατόπιν ἔστειλεν αὐτόν ὁ βασιλεὺς; Πότε καὶ διατί ἔκλεισαν εἰρήνην οἱ Πέρσαι;

ΜΑΘΗΜΑ 33^{ον}

ΔΣΤ' Συνέχεια τῶν πολεμικῶν ἔργων τοῦ Ἰουστινιανοῦ.

1) **Β' πόλεμος κατὰ τῶν Ὄστρογότθων.** — Ἄμα ὁ Βελισάριος ἀνεχώρησεν ἀπὸ τὴν Ἰταλίαν, οἱ Ὄστρογότθοι ἔκαμαν ἄλλον βασιλέα, τὸν **Τωτίλαν**, καὶ ἐξηκολούθησαν τὸν πόλεμον κατὰ τῶν

Βυζαντινῶν. Τότε ὁ Ἰουστινιανὸς ἔστειλε καὶ δευτέραν φοράν ἐναντίον τῶν τῶν Βελισαρίου. Τὴν φοράν ἕμως αὐτὴν δὲν εἶχεν ἀρκετὸν στρατόν, δι' αὐτὸ καὶ δὲν κατώρθωσε νὰ θριαμβεύσῃ, ἕπως εἰς τὴν πρώτην ἐκστρατείαν, ὁ ἀνδρῆτος στρατηγός.

2) **Ἄδικος τιμωρία τοῦ Βελισαρίου.** — Λέγουσιν, ὅτι μετὰ τὴν ἀποτυχίαν αὐτὴν τοῦ Βελισαρίου, οἱ ἐχθροὶ του ἐσυκοφάντησαν καὶ πάλιν αὐτόν εἰς τὸν βασιλέα, ὅτι δῆθεν ἦτο συνωμότης ἐναντίον του· ὁ δὲ αὐτοκράτωρ ἐπίστευσεν ὅλας αὐτὰς τὰς συκοφαντίας, καθήρσεν ἀπὸ ὅλα τὰ ἀξιώματα τὸν Βελισάριον καὶ ἔρριψεν αὐτόν εἰς τὴν φυλακὴν. Κατόπιν ἕμως ἀπεδείχθη, ὅτι ἦτο ὅλως διόλου ἀθῶος, καὶ ἀνέλαβε καὶ πάλιν τὴν προτέραν θέσιν του.

3) **Ἡ Ἰταλία ἐξαρχία τοῦ Βυζαντιακοῦ κράτους.** — Ὁ αὐτοκράτωρ, ἀφ' οὗ ἀνεκάλεσεν ἀπὸ τὴν Ἰταλίαν τὸν Βελισάριον, ἔστειλεν ἐναντίον τῶν Ὄστρογότθων τὸν στρατηγὸν **Ναρσῆν** μὲ περισσώτερον στρατόν. Οὗτος ἐνίκησε κατὰ κράτος τοὺς Ὄστρογότθους καὶ ἀπέδιωξεν αὐτοὺς ἀπὸ τὴν Ἰταλίαν. Ἀπὸ τότε ἡ Ἰταλία ἔγινεν ἐξαρχία τοῦ Βυζαντιακοῦ κράτους καὶ ἐκυβερνᾶτο ὑπὸ **Ἐξάρχου** (διοικητοῦ), ὁ ὅποιος διορίζετο ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Πρῶτος τοιοῦτος ἐξαρχὸς διορίσθη ὁ **Ναρσῆς**, ὁ ὅποιος ἐκυβέρνησεν αὐτὴν ἐπὶ 15 ἔτη.

4) **Καταγωγὴ τῶν Βουλγάρων.** — Οἱ Βούλγαροι ἦσαν **Ταταρικῆς** ἢ **Τουρανικῆς φυλῆς**, δηλ. Τουρκικῆς καταγωγῆς. Λέγεται δέ, ὅτι ὠνομάσθησαν **Βούλγαροι**, διότι κατόκησαν πλησίον εἰς τὸν **Βόλγαν** ποταμόν, ὁ ὅποιος εὑρίσκεται εἰς τὴν σημερινὴν Ρωσίαν. Ἡ ἀγρία καὶ βάρβαρος φυλὴ τῶν Βουλγάρων ἦλθεν ἀπὸ τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Ἀσίας καὶ ὑπέταξε τοὺς **Σλαύους**, οἱ ὅποιοι κατόκουν εἰς τὴν σημερινὴν Ρωσίαν.

Ἀπὸ τοὺς Σλαύους ἔλαβον οἱ Βούλγαροι τὴν Σλαυϊκὴν γλῶσσαν καὶ τὰς Σλαυϊκὰς συνηθείας καὶ μὲ τὸν καιρὸν ἐξεσλαυίσθησαν καὶ ἀφωμοιώθησαν μὲ ἐκείνους.

Οἱ Βούλγαροι, ὅταν ὑπέταξαν τοὺς Σλαύους, ἦσαν βαρβαρώτεροι ἀπὸ αὐτοὺς· κατόκησαν δὲ κατ' ἀρχὰς πλησίον εἰς τὰ παράλια τῆς Μαύρης θαλάσσης καὶ μὲ τὸν καιρὸν προὐχώρησαν καὶ ἦλθον ἕως εἰς τὴν Δακίαν (σημερινὴν Ρουμανίαν).

5) **Πρώτη εισβολή τῶν Βουλγάρων καὶ κατατρόπωσης αὐτῶν.** — Τὸν χειμῶνα τοῦ ἔτους 559 μ. Χ. οἱ Βούλγαροι εὗρον τὸν Δούναβιν ποταμὸν παγωμένον· τότε διέβησαν αὐτὸν μὲ πολλοὺς Σλαύους, ἐλεηλάτησαν τὴν Θράκην καὶ ἐφθασαν μέχρι τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Ὁ αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς τότε, ἐπειδὴ εὐρέθη εἰς πολὺ δύσκολον θέσιν, ἐνεθυμήθη καὶ πάλιν τὸν γενναῖον Βελισάριον, τὸν ὅποιον εἶχε παρημελημένον καὶ καταφρονημένον. Ὁ Βελισάριος, ἂν καὶ γέρον πλέον, κατήρτισε στρατόν, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀπὸ ἱππεῖς, καὶ μὲ τοὺς ἀρχαίους συναγωνιστάς του ὤρμησεν ἐναντίον τῶν Βουλγάρων, τοὺς ὁποίους ἔφερον εἰς ἓν στενὸν μέρος, ὅπου τοὺς ἐνίκησε κατὰ κράτος.

6) **Θάνατος τοῦ Ἰουστινιανοῦ.** — Ὁ Ἰουστινιανὸς ἀπέθανε τῇ 565 μ. Χ. ἀφ' οὗ ἐβασίλευσεν ἐνδόξως περὶ τὰ 38 ἔτη. Ἡ ἱστορία ἐκτιμῶσα τὰ μεγάλα αὐτοῦ ἔργα ὠνόμασεν αὐτὸν **Μέγαν** καὶ ἀναφέρει μὲ θαυμασμὸν καὶ ἐκτίμησιν τὸ ὄνομά του.

Ἡθικὰ συμπεράσματα. α) Τὰ μεγάλα εἰρηνικὰ ἔργα καὶ τὰ ἐπιτυχῆ πολεμικὰ τοιαῦτα δοξάζουσι τοὺς βασιλεῖς καὶ ἀφίνουσι τὸ ὄνομα αὐτῶν ἀθάνατον εἰς τὴν ἱστορίαν. β) Ὁ φθόνος εἶνε φοβερὸν πρᾶγμα, διότι οὔτε τὸ ἰδικόν του συμφέρον ἐννοεῖ νὰ γνωρίζῃ. γ) Πρέπει κανεὶς νὰ φοβῆται τὰς διαβολὰς καὶ ἂν ἀκόμη ἦνε ψευδής.

Συγκεντρωτικαὶ ἐρωτήσεις. Τί ἔκαμαν οἱ Ὀστρογότθοι, ὅταν ὁ Βελισάριος ἀνεχώρησεν ἀπὸ τὴν Ἰταλίαν; Ἐστάλη πάλιν κατ' αὐτῶν ὁ Βελισάριος καὶ τί κατόρθωσεν; Τί ἔκαμαν τότε οἱ ἔχθροί τοῦ Βελισαρίου; Ποῖος στρατηγὸς ἐστάλη τότε κατὰ τῶν Ὀστρογότθων καὶ τί κατόρθωσεν; Τί ἔγινεν ἐπὶ τέλους ἡ Ἰταλία; Ποίαι φυλῆς καὶ καταγωγῆς ἦσαν οἱ Βούλγαροι; Διατί ὠνομάσθησαν οὕτως; Πόθεν ἦλθον καὶ ποῦ κατ' ἀρχὰς κατόκησαν; Ποῖον λαὸν ὑπέταξαν καὶ τί ἔπαθον ἀπὸ αὐτόν; Ἔως ποῦ μὲ τὸν καιρὸν κατέβησαν οἱ Βούλγαροι; Πότε καὶ πῶς διέβησαν οἱ Βούλγαροι τὸν Δούναβιν καὶ ἔως ποῦ προχώρησαν; Τί ἔκαμε τότε ὁ αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανός; Ποῖον ἀπέστειλεν ἐναντίον των καὶ τί οὗτος κατόρθωσε νὰ κάμῃ; Πότε ἀπέθανεν ὁ Ἰουστινιανὸς καὶ πόσα ἔτη ἐβασίλευσεν; Πῶς ὠνόμασεν αὐτόν ἡ ἱστορία καὶ διατί;

ΜΑΘΗΜΑ 34^{ον}

ΑΖ' Οἱ διάδοχοι τοῦ Ἰουστινιανοῦ.

1) **Μαυρίκιος.** — Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μ. Ἰουστινιανοῦ ἐβασίλευσαν: **Ἰουστίνος ὁ Β'**, **Τιβέριος ὁ Α'** καὶ ὁ **Μαυρίκιος**. Ἄξις ὅμως λόγου καὶ σημαντικὸς εἶνε ὁ γενναῖος καὶ ἐμπειροπόλεμος πρῶην στρατηγὸς **Μαυρίκιος**, ὁ ὅποιος κατήγετο ἀπὸ τὴν Καππαδοκίαν τῆς Μ. Ἀσίας.

Ὁ Μαυρίκιος ἦτο εἰς ἀπὸ τοὺς ἰκανωτέρους καὶ ἐνδοξοτέρους αὐτοκράτορας τοῦ Βυζαντιτικοῦ κράτους, ἐφρόντισε πολὺ διὰ τὴν ὑπεράσπισιν αὐτοῦ καὶ ἐπὶ 20 ἔτη ἐπολέμησε μὲ τοὺς Πέρσας, ἕως ὅτου κατόρθωσε νὰ τοὺς ταπεινώσῃ. Οὗτος ἐπανέφερεν εἰς τὸν Περσικὸν θρόνον τὸν ὑπὸ τῶν Περσῶν ἐκθρομισθέντα βασιλέα αὐτῶν **Χοσρόην τὸν Β'** καὶ ἐπολέμησεν ἐπιτυχῶς πρὸς βορρᾶν ἐναντίον τῶν Σλαύων καὶ τῶν Ἀδάρων, περὶ τῶν ὁποίων θὰ εἰπωμεν κατωτέρω.

2) **Βασιλεία τοῦ Μαυρικίου.** — Ὁ Μαυρίκιος εἶνε ὁ **πρῶτος βασιλεὺς**, ὁ ὅποιος κατήγετο ἀπὸ ἐλληνικὴν χώραν, διότι ἡ πατρὶς του Καππαδοκία ἦτο ἐλληνικωτάτη. Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Μαυρικίου ἔλοι οἱ αὐτοκρατορικοὶ νόμοι, τὰ βασιλικά διατάγματα καὶ τὰ διάφορα κυβερνητικὰ ἔγγραφα ἐγράφοντο εἰς τὴν **Ἑλληνικὴν** πλέον γλῶσσαν· τὸ Βυζαντιτικὸν κράτος ἔχασε πλέον τὸν Ῥωμαϊκὸν χαρακτήρα, τὸν ὅποιον εἶχε πρὶν, καὶ ἤρχισε νὰ γίνηται καθαρῶς Ἑλληνικόν, ὅπως ἦτο δίκαιον καὶ φυσικόν. Δι' ἔλα λοιπὸν αὐτὰ ὁ Μαυρίκιος ὠνομάσθη ἀπὸ μερικοὺς ἱστορικοὺς **«ὁ πρῶτος Ἕλλην αὐτοκράτωρ»**.

3) **Θάνατος τοῦ Μαυρικίου.** — Ἐπειδὴ ὁ Μαυρίκιος ἠθέλησε κατ' ἀνάγκην ἀπὸ οἰκονομίαν νὰ ἐλαττώσῃ τοὺς μισθοὺς τῶν στρατιωτῶν, νὰ ἀναδιοργανώσῃ τὸν στρατὸν καλύτερον καὶ νὰ ὑποβάλλῃ τοὺς στρατιώτας εἰς τάξιν καὶ πειθαρχίαν, οὗτοι δυσηρεστήθησαν, ἐστασίασαν καὶ ἀνηγάρευσαν αὐτοκράτορα τὸν ἐκατόνταρχον **Φωκᾶν**.

Ὁ Φωκᾶς ἦτο ἀπάνθρωπος τύραννος· διέταξε καὶ ἔσφαξαν τὸν Μαυρίκιον καὶ τοὺς ὅ υἱοὺς του, ἐθανάτωσε πολλοὺς ἄλλους ἐπισημοὺς πολιτικοὺς καὶ στρατιωτικοὺς ἀνδρας καὶ ἔφερε τὸ κράτος εἰς ἐλεεινὴν κατάστασιν. Τελευταῖον ὁμως συνέλαβεν αὐτὸν ὁ στρατηγὸς Ἡράκλειος καὶ τὸν παρέδωκεν εἰς τὸν λαόν, ὃ ἐποίησε τὸν ἐθανάτωσεν.

ΔΗ' Ἀβαροὶ καὶ Σλαῦοι.

1) Ὁ **Χαγᾶνος**.— Ἄλλοι ἐχθροὶ τοῦ Βυζαντιακοῦ κράτους κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς ἦσαν οἱ Ἀβαροὶ καὶ Σλαῦοι.¹ Οἱ Ἀβαροὶ ἦσαν βάρβαρον ἔθνος ἀπὸ τὸ γένος τῶν Σκυθῶν καὶ κατοικοῦν εἰς τὰ Νότια τῆς σημερινῆς Ρωσίας καὶ εἰς τὰς μεταξὺ τῆς Μαύρης θαλάσσης καὶ τῆς Οὐγγαρίας χώρας. Ὁ ἡγεμὼν τῶν Ἀβάρων ἐλέγετο **Χαγᾶνος**.

Μὲ τούτους Ἀβάρους ἠνώθησαν καὶ πολλοὶ Σλαῦοι καθὼς καὶ ὅσοι Οὐννοι ὑπῆρχον ἀκόμη εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα.

Οἱ δὲ Σλαῦοι, ὅπως γνωρίζομεν ἐκ τῶν προηγουμένων, κατόικουν εἰς τὴν σημερινὴν Ρωσίαν.

2) Ἡ **ἐπιδρομὴ Ἀβάρων καὶ Σλαύων**.— Καὶ πρὸ τοῦ Μαυρικίου, πρὸ πάντων ὁμως ἐπὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ, ὁ Χαγᾶνος εἰσέβαλε πολλάκις μὲ τούτους Ἀβάρους καὶ Σλαύους εἰς τὸ Βυζαντιακὸν κράτος. Ἄλλ' ὁ Μαυρίκιος ἐπολέμησε καὶ ἐνίκησεν αὐτοὺς εἰς πολλὰς μάχας, ἕως ὅτου τοὺς ἠνάγκασε νὰ ἐπιστρέψωσιν ὀπίσω εἰς τὰς πέρας τοῦ Δουνάβειος ποταμοῦ πατρίδας των.

Ἡθικὸν συμπέρασμα. Τὸ Ἑλληνικὸν Βυζαντιακὸν κράτος ἀπὸ τοὺς πρώτους ἀκόμη χρόνους τῆς συστάσεώς του περιεκυκλοῦτο καὶ ἠνωχλεῖτο ἀπὸ διαφόρους βαρβάρους λαοὺς, τοὺς ὁποίους πάντοτε ἐνίκα καὶ ἐξεδιώκεν.

Συγκεντρωτικαὶ ἐρωτήσεις. Ποῖος εἶνε ὁ πλέον ἀξιόλογος ἀπὸ τοὺς διαδόχους τοῦ Ἰουστινιανοῦ; Πρὸς ποίους κατ' ἀρχὰς ἐπολέμησε καὶ τί κατώτερον εἶχε;

¹ Σλαῦοι σήμερον εἶνε οἱ Ρῶσοι, οἱ Σέρβοι, οἱ Βούλγαροι, οἱ Μαυροβούνιοι καὶ ἄλλοι.

ἦσαν οὗτος; Τί ἐγένετο ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Μαυρικίου; Τί εἶνε ὡς πρὸς τὴν ἐθνικότητα τῶν αὐτοκρατόρων τοῦ Βυζαντίου ὁ Μαυρίκιος; Πῶς ὠνομάσθη ἀπὸ μερικοὺς ἱστορικοὺς καὶ διατί; Πῶς ἀπέθανεν ὁ Μαυρίκιος; Ποῖος τὸν διεδέχθη, ὁποῖος ἦτο οὗτος, τί ἐπραξε καὶ πῶς ἀπέθανε; Τί ἦσαν οἱ Ἀβαροὶ καὶ οἱ Σλαῦοι καὶ πῶς ἐλέγετο ὁ ἀρχηγὸς των; Ποῖος τοὺς ἐπολέμησεν;

ΜΑΘΗΜΑ 35^{ον}

ΔΘ' Ἡράκλειος.

(610—641).

1) **Καταγωγὴ καὶ χαρακτὴρ τοῦ Ἡρακλείου**.— Ὁ Ἡράκλειος κατήγετο ἀπὸ μεγάλην οἰκογένειαν· ὁ πατὴρ του ὠνομάζετο ἐπίσης Ἡράκλειος καὶ ἦτο ἑπαρχος (διοικητὴς) τῆς Ἀφρικῆς. Ὁ Ἡράκλειος ἦτο ἀνδρεῖος, εὐσεβέστατος, ρωμαλαῖος καὶ πολὺ εὐφυής. Οὗτος εἶνε εἰς ἀπὸ τοὺς ἰκανωτέρους καὶ ἐνδοξοτέρους αὐτοκράτορας τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ὁ Ἡράκλειος εὐρίσκετο εἰς τὴν Ἀφρικὴν πλησίον τοῦ πατρὸς του, ὅταν ἡ **Σύγκλητος** (δηλ. τὸ ἀνώτατον συμβούλιον τοῦ κράτους), ἐπειδὴ ὑπέφερε πολὺ ἀπὸ τὸν ἄρπαγα Φωκᾶν, ἀνηγόρευσε αὐτὸν αὐτοκράτορα. Ὁ Ἡράκλειος τότε ἦλθεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, συνέλαβε καὶ ἐφόνευσεν, ὅπως εἶδομεν, τὸν Φωκᾶν καὶ ἀνέβη τοιοῦτοτρόπως εἰς τὸν θρόνον τὸ ἔτος 610 μ. Χ.

2) **Εἰσβολὴ Ἀβάρων, Σλαύων καὶ Περσῶν εἰς τὸ Βυζαντιακὸν κράτος**.— Ὅταν ἀνέβη εἰς τὸν θρόνον ὁ Ἡράκλειος, εὔρε τὸ κράτος εἰς ἐλεεινὴν καὶ ἀξιοθρήνητον κατάστασιν. Ὁ στρατὸς εὐρίσκετο εἰς μεγάλην ἀταξίαν καὶ ἀπειθαρχίαν, τὰ ταμεῖα τοῦ κράτους ἦσαν κενὰ ἀπὸ χρήματα, ἐνῆ οἱ Ἀβαροὶ, Σλαῦοι καὶ Πέρσαι εἰσέβαλλον εἰς τὸ κράτος καὶ ἐληγλάτουσαν αὐτό.

Ἐπειδὴ λοιπὸν τὸ κράτος εὐρίσκετο εἰς ἀθλιότητα, ὁ βασιλεὺς τῶν Περσῶν **Χοσρόης Β'** ἐκυρίευσεν τὴν Μ. Ἀσίαν, τὴν Αἴγυπτον, τὴν Συρίαν καὶ τὴν Ἱερουσαλήμ· συνέλαβεν αἰχμάλωτον τὸν Πατριάρχην τῆς Ἱερουσαλήμ **Ζαχαρίαν** καὶ ἤρπασεν ἀπὸ τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Τάφου τὸν Τίμιον Σταυρὸν τοῦ Χριστοῦ μας.

3) **Οι Πέρσαι ἀπέναντι τῆς Κωνσταντινουπόλεως.** — Εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν οἱ Πέρσαι ἐπροχώρησαν εἰς τὴν Χαλκηδὸνα (Καδῆ-κισοῖ) ἀπέναντι τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὅπου ἔμειναν ἐπὶ 10 περίπου ἔτη. Ὁ ταλαίπωρος αὐτοκράτωρ ἦλθε τότε εἰς πολὺ δύσκολον θέσιν καὶ τόσοσιν πολὺ ἀπηλπίσθη, ὥστε ἐσκέπτετο νὰ φύγῃ ἀπὸ τὴν Κων/πολιν εἰς τὴν Καρχηδὸνα. Κατεπίεσθη ὅμως ἀπὸ τὸν Πατριάρχην **Σέργιον** νὰ μείνῃ ὠρκίσθη μάλιστα μέσα εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἀγίας Σοφίας, ὅτι θὰ ἀντισταθῇ μετ' ὅσας τὰς δυνάμεις του κατὰ τοῦ ἐχθροῦ καί, ὅτι ἐν ἀνάγκῃ θὰ θυσιάσῃ καὶ τὴν ζώῃν του ἀκόμη.

4) **Πολεμικαὶ προετοιμασίαι τοῦ Ἡρακλείου.** — Ὁ Ἡράκλειος εἶνε περίφημος διὰ τὰ μεγάλα πολεμικὰ κατορθώματά του ἐναντίον τῶν Περσῶν. Εἰς τὰ πρῶτα ἔτη τῆς βασιλείας του ὁ Ἡράκλειος ἐγύμνασε τὸν στρατὸν του καὶ τὸν ἔκαμεν ἀξιόμαχον ἔπειτα συνωμολόγησεν εἰρήνην μετ' αὐτοὺς Ἀθάρους καὶ κατόπιν, ἀφοῦ ἀφῆκε τὴν κυβέρνησιν τοῦ κράτους εἰς τὸν ὑπουργὸν τοῦ **Βῶνον** καὶ εἰς τὸν Πατριάρχην **Σέργιον**, ἠτοιμάσθη νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τῶν Περσῶν. Ἐπειδὴ δὲ ἦτο εὐφυῆς καὶ στρατηγικός, δὲν ἠθέλησε νὰ ἐρμήσῃ κατ' εὐθείαν ἐναντίον των, ἀλλὰ τοὺς ἀφῆκεν ἡσυχούς εἰς τὴν ἀπέναντι τῆς Κων/πόλεως Χαλκηδὸνα καὶ ἔλαβεν ἄλλον δρόμον, ὅπως θὰ ἴδωμεν κατωτέρω.

Ἡθικὸν συμπέρασμα. Ἐν κράτος διὰ νὰ ἦνε ἀκμαῖον καὶ ἐτοιμοπόλεμον, πρέπει νὰ ἦνε καλῶς στρατιωτικῶς διοργανωμένον καὶ πλούσιον εἰς χρῆμα κυβερνητικόν.

Συγκεντρωτικαὶ ἐρωτήσεις. Τίνος υἱὸς ἦτο ὁ Ἡράκλειος, πῶθεν κατήγετο καὶ ὅποιος ἦτο ὡς πρὸς τὸν χαρακτήρα του; Ποῦ εὑρίσκετο κατ' ἀρχὰς ὁ Ἡράκλειος καὶ πῶς ἐγένετο αὐτοκράτωρ; Εἰς ποίαν κατάστασιν εὑρίσκετο τὸ κράτος, ὅταν ὁ Ἡράκλειος ἐγένετο βασιλεὺς; Ποιοὶ ἐχθροὶ εἰσέβαλον εἰς τὸ κράτος εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς βασιλείας τοῦ Ἡρακλείου; Ποῖος ἦτο τότε βασιλεὺς τῶν Περσῶν καὶ τί ἐπραξεν οὗτος; Ἔως ποῦ ἐπροχώρησαν τότε οἱ Πέρσαι; Τί ἐπαθε τὴν φορὰν ταύτην ἡ Ἱερουσαλήμ; Εἰς ποίαν θέσιν εὑρέθη τότε ὁ Ἡράκλειος καὶ τί ἐσκέφθη διὰ μίαν στιγμὴν νὰ κάμῃ; Ποῖος τὸν ἠμπόδισε καὶ τί ὑπεσχέθη τότε ὁ Ἡράκλειος; Τί ἐφρόντισε νὰ κάμῃ εἰς τὰ πρῶτα ἔτη

τῆς βασιλείας του ὁ Ἡράκλειος; Διατί φημίζεται ὁ Ἡράκλειος; Εἰς ποῖον ἀφῆκε τὴν κυβέρνησιν τοῦ κράτους του, ὅταν ἐξεστράτευσε κατὰ τῶν Περσῶν; Ἐπετέθη ἐναντίον τῶν ἐν Χαλκηδὸν Περσῶν ἢ ὄχι καὶ διατί;

ΜΑΘΗΜΑ 36ον

Μ' Πόλεμοι τοῦ Ἡρακλείου κατὰ τῶν Περσῶν.

1) **Α' πόλεμος κατὰ τῶν Περσῶν.** — Ἀφοῦ ἐτελείωσε τὰς πολεμικὰς του προετοιμασίας ὁ Ἡράκλειος, ἐξέπλευσε μετ' ἑαυτὸν στρατὸν καὶ στόλον εἰς τὰ νοτιοδυτικὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας καὶ εἰς τὴν Ἰσσοὺν τῆς Κιλικίας, — ὅπου ἄλλοτε ἐθριάμβευσε ὁ Μ. Ἀλέξανδρος, — ἐνίκησε τοὺς Πέρσας τὸ ἔτος 622 μ. Χ. Οἱ ἀπέναντι τῆς Κωνσταντινουπόλεως Πέρσαι, ἐπειδὴ ἐφοβήθησαν, μήπως ὁ Ἡράκλειος διακόψῃ τὸν δρόμον αὐτῶν πρὸς τὴν Περσίαν, ἀνεχώρησαν ἀπὸ τὴν Χαλκηδὸνα τοῦτο ἀκριβῶς ἐπέδωκε καὶ ὁ Ἡράκλειος.

Ὁ αὐτοκράτωρ μετὰ τὴν πρώτην μεγάλην ταύτην μάχην ἐπέστρεψε νικητὴς εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν.

2) **Β' πόλεμος κατὰ τῶν Περσῶν. — Πολιορκία τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Ἀβάρων καὶ Περσῶν.** — Ἀφοῦ ὁ Ἡράκλειος ἐκανόνισε τὰ πράγματα τοῦ κράτους του, ἐξεστράτευσε καὶ δευτέραν φορὰν ἐναντίον τῶν Περσῶν, ὄχι ὅμως καὶ πάλιν ἐκ νότου, ἀλλ' ἀπὸ τὰ βόρεια παράλια τῆς Μ. Ἀσίας. Ἐφθάσε λοιπὸν διὰ τοῦ Εὐξείνου Πόντου εἰς τὴν Τραπεζοῦντι καὶ ἀπὸ ἐκεῖ εἰσέβαλε μαζί με τοὺς Ἀρμενίους εἰς τὴν Περσίαν καὶ ἐλεηλάτησεν αὐτήν.

Ὁ Χοσρόης τότε διὰ νὰ ἀναγκάσῃ τὸν Ἡράκλειον, — ὅπως ἄλλοτε ὁ Ἀρταξέρξης τὸν Ἀγησίλαον, — νὰ φύγῃ ὀπίσω εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἔκαμε συμμαχίαν μετ' ἑαυτὸν τῶν Ἀβάρων καὶ ἔστειλε στρατὸν ἀρκετὸν, ὁ ὁποῖος μαζί με τοὺς Ἀθάρους ἐπολιορκήσθη τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν.

3) **Ἡρωϊκὴ ἄμυνα τῆς Κων/πόλεως.**— **Ἀκάθιστος ὕμνος.**— Ὁ γενναῖος αὐτοκράτωρ Ἡράκλειος διόλου δὲν ἐταράχθη, ἔταν ἔμαθε τὴν πολιορκίαν τῆς πρωτεύουσας του, οὔτε κἀν ἐσκέφθη νὰ τρέξῃ εἰς βοήθειάν της, διότι εἶχεν ἐμπιστοσύνην εἰς τὸν ὑπουργόν του Βῶνον καὶ εἰς τὸν Πατριάρχην Σέργιον. Καὶ πραγματικῶς οἱ Βυζαντινοὶ ἐπολέμησαν μὲ μέγαν ἡρωϊσμόν μὲ τὴν βοήθειαν δὲ τῆς Παναγίας ἐνίκησαν τοὺς ἐχθροὺς κατὰ κράτος καὶ τοὺς ἠνάγκασαν νὰ φύγωσιν ὀπίσω ἄπρακτοι.

Ἀπὸ τότε εἰς ἀνάμνησιν τῆς νίκης ταύτης ἐγράφη ὁ **Ἀκάθιστος ὕμνος** (οἱ Χαιρετισμοὶ τῆς Παναγίας), ὁ ὅποιος ψάλλεται κατ' ἔτος εἰς τὴν Ἐκκλησίαν κάθε Παρασκευὴν τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς πρὸς τιμὴν τῆς Θεοτόκου, ἢ ὅποια ἐπροστάτευε τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Τὸ νικητήριον ἄσμα τοῦ Ἀκαθίστου ὕμνου εἶνε: «Τῇ Ὑπερμάχῳ στρατηγῇ τὰ νικητήρια κτλ.»¹

4) **Ἡ πόλεμος κατὰ τῶν Περσῶν.**— Ὁ Ἡράκλειος ἐξεστράτευσε καὶ τρίτην φοράν κατὰ τῶν Περσῶν, τοὺς ὁποίους ἐνίκησε καὶ πάλιν κατὰ κράτος εἰς τὴν Μεσοποταμίαν τῆς Μ. Ἀσίας. Μετὰ τὴν τελευταίαν ταύτην νίκην ὁ Χοσρόης Β' ἐδολοφονήθη ὑπὸ τῶν Περσῶν καὶ ἔγινε βασιλεὺς ὁ υἱὸς του Σιρόης, ὁ ὅποιος ἔκαμεν εἰρήνην μὲ τοὺς Βυζαντινοὺς. Τοιοῦτοτρόπως ὁ Ἡράκλειος ἔλαβεν ὀπίσω ὅλας τὰς ἐπαρχίας, τὰς ὁποίας ἐκυρίευσαν πρὶν οἱ Πέρσαι, ἠλευθέρωσε τὸν Πατριάρχην τῆς Ἱερουσαλὴμ Ζαχαρίαν καὶ ὄλους τοὺς Βυζαντινοὺς αἰχμαλώτους καὶ ἔλαβεν ὀπίσω τὸν Τίμιον Σταυρὸν τοῦ Σωτήρος.

Ἀφοῦ λοιπὸν εἰς διάστημα ἑξ ἑτῶν ἐδάμασε τοὺς Πέρσας ὁ Ἡράκλειος, ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Κων/πολιν μὲ μεγάλην πομπὴν καὶ παράταξιν καὶ μετὰ ἕν ἔτος ἐπῆγεν εἰς τὴν Ἱερουσαλὴμ, ὅπως ἀποκαταστήσῃ καὶ πάλιν εἰς τὸν θρόνον τὸν Πατριάρχην Ζαχαρίαν, καὶ ἀνύψωσε τὴν 14ην Σεπτεμβρίου τοῦ 629 εἰς τὴν ἰδίαν θέσιν τὸν Τίμιον καὶ Ζωοποιὸν Σταυρὸν. Τότε πρώτην φοράν ἐψάλη

1. Ὁ διδάσκαλος διδάσκει καὶ ἐρμηνεύει τοῦτο εἰς τοὺς μαθητὰς καθὼς καὶ τὸ κατωτέρω: «Σῶσον Κύριε τὸν λαόν σου κτλ.»

τὸ τροπάριον: «Σῶσον Κύριε τὸν λαόν σου κτλ.». Τὴν ἡμέραν αὐτὴν ἑορτάζει κατ' ἔτος μεγαλοπρεπῶς ἡ Ἐκκλησία μας.

5) **Τελευταῖα ἔτη τοῦ Ἡρακλείου.**— Τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ Ἡρακλείου δὲν εἶνε τόσο εὐτυχεῖ διότι τότε ἀνεφάνησαν οἱ Μωαμεθανοὶ Ἀραβες, οἱ ὅποιοι εἰσέβαλον εἰς τὸ Βυζαντιακὸν κράτος καὶ κατέλαβον διαφόρους αὐτοῦ ἐπαρχίας. Καὶ ἐξεστράτευσε μὲν ἐναντίον των ὁ Ἡράκλειος, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθη νὰ καταβάλλῃ αὐτούς· ἔπειτα δὲ ἀσθενήσας ἀπὸ ἕδρωπα ἀπέθανε τὸ ἔτος 641, ἀφοῦ ἔβασίλευσε 31 ἔτη.

Ἡθικὸν συμπέρασμα. Ὅστις, εἴτε βασιλεὺς εἴτε ἀπλοῦς πολίτης, ἔχει τὰς ἐλπίδας του εἰς τὸν Θεόν, πιστεύει χωρὶς ἀμφιβολίαν εἰς Αὐτὸν καὶ ἐργάζεται μὲ δραστηριότητα, πάντοτε διατρέχει καὶ θριαμβεῖ.

Συγκεντρωτικαὶ ἐρωτήσεις. Τί ἔκαμεν, ἀφοῦ ἐτελείωσε τὰς πολεμικὰς παρασκευὰς τοῦ Ὁ Ἡράκλειος; Ποῦ ἐξέπλευσε καὶ ποίας θαλάσσας διήλθεν; Ποῦ πρώτην φοράν ἐνίκησε τοὺς Πέρσας καὶ ποῖος ἄλλοτε Ἕλληνας ἐθριαμβεύσεν ἐκεῖ; Τί ἔκαμαν τότε οἱ Πέρσαι τῆς Χαλκηδόνος; Ποῦ ἐπῆγε κατόπιν ὁ Ἡράκλειος; Ἐξεστράτευσε καὶ δευτέραν φοράν κατὰ τῶν Περσῶν ὁ Ἡράκλειος καὶ ἀπὸ ποῦον σημεῖον τώρα; Ἔως ποῦ ἐπροχώρησε καὶ ποῖους ἄλλους εἶχε μαζί του; Τί ἔκαμε τότε ὁ Χοσρόης; Ποῖοι ἐπολιόρκησαν τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ τί οὗτοι ἔπαθον; Μὲ τὴν βοήθειαν τίνος ἐνίκησαν τὴν φοράν ταύτην οἱ Βυζαντινοὶ; Ποῖος εἶνε ὁ **Ἀκάθιστος ὕμνος**, διατί συνετάχθη καὶ πότε ψάλλεται; Ἐξεστράτευσε καὶ τρίτην φοράν κατὰ τῶν Περσῶν ὁ Ἡράκλειος καὶ μέχρι τίνος σημεῖου ἐπροχώρησε; Τί ἔπαθεν ὁ Χοσρόης καὶ ποῖος τὸν διεδέχθη; Τί ὠφελήθη ἀπὸ τὴν ἑκαταρασίαν αὐτὴν ὁ Ἡράκλειος; Ποῦ ἐπῆγε κατόπιν ὁ Ἡράκλειος; Ποῖα ἑορτὴ ἑορτάζεται ἀπὸ τότε καὶ διατί; Τί ἐψάλη τότε πρώτην φοράν; Ὅποια ἦσαν τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ Ἡρακλείου; Ποῖοι ἐχθροὶ τοῦ κράτους ἀνεφάνησαν τότε; Πῶς καὶ πότε ἀπέθανεν ὁ Ἡράκλειος.

ΜΑΘΗΜΑ 37^{ον}

ΜΑ' Μωαμεθανοὶ Ἀραβες.

1) Ἀρχαία κατοικία, καταγωγή καὶ θρησκεία τῶν Ἀράβων.¹ — Ἡ χώρα τὴν ὁποίαν κατέχουν οἱ Ἀραβες εἶνε μία μεγάλη χερσόνησος, ἡ ὁποία κεῖται νοτιοδυτικῶς τῆς Μ. Ἀσίας καὶ λέγεται Ἀραβία.

Οἱ Ἀραβες λέγεται, ὅτι κατάγονται ἀπὸ τὸν νότον υἱὸν τοῦ Ἀβραάμ Ἰσμαήλ. Οἱ Ἀραβες εἰς τοὺς ἀρχαίους χρόνους προώδευσαν ἀρκετὰ εἰς τὰς ἐπιστήμας· μετὰ τὸν καιρὸν ὅμως ἤρχισαν νὰ παρακμάζωσι καὶ μέχρι τοῦ σ' μ. Χ. αἰῶνος ἦσαν εἰδωλολάτραι καὶ ἔθνος ἀσύμμαντον.

2) Μωάμεθ. — Νέα μονοθεϊστικὴ θρησκεία τῶν Ἀράβων. — Ὁ Μωάμεθ εἶνε Ἀραβ, ἐγεννήθη δὲ εἰς τὴν πόλιν τῆς Ἀραβίας Μέκκαν τὸ ἔτος 571 μ. Χ. Ὁ Μωάμεθ δὲν ἐγνώριζε μὲν γράμματα, ἀλλ' ἦτο πολὺ εὐφυῆς, σπουδαῖος καὶ μέγας ἀνὴρ.

Ὅταν ὁ Μωάμεθ ἔγινε 40 ἐτῶν, ἀπεφάσισε νὰ ἐξαγάγῃ τοὺς ὁμοφύλους τοῦ ἀπὸ τὸ σκότος τῆς εἰδωλολατρείας· ἀφοῦ λοιπὸν ἔμαθε τὰς ἀρχὰς τῆς Ἰουδαϊκῆς καὶ Χριστιανικῆς θρησκείας, ἤρχισε νὰ κηρύττῃ, ὅτι «εἰς μόνος Θεὸς ὑπάρχει καὶ ὁ Μωάμεθ εἶνε ὁ προφήτης καὶ ἀπεσταλμένος Αὐτοῦ».

3) Φυγὴ τοῦ Μωάμεθ εἰς Μεδινάν. — Εἰς τὰς ἀρχὰς μόνον οἱ συγγενεῖς τοῦ Μωάμεθ τὸν ἐπίστευσαν, δηλ. ἡ σύζυγός του Χατιτζέ, ὁ γαμβρὸς τοῦ Ἀλῆς, ὁ πενθερὸς τοῦ Ἀμποῦ-μπεκὴρ καὶ μερικοὶ ἄλλοι. Οἱ ἐπίλοιποι ὅμως κάτοικοι τῆς Μέκκας ὄχι μόνον δὲν τὸν ἐπίστευσαν, ἀλλὰ καὶ τὸν κατεδίωξαν ἀπ' ἐκεῖ μετὰ τοὺς ὁπαδοὺς τοῦ. Ὁ Μωάμεθ τότε ἔφυγε καὶ ἐπῆγεν εἰς τὴν πόλιν Μεδινάν τὴν 16 Ἰουλίου τοῦ ἔτους 622 μ. Χ. Ἡ φυγὴ

1. Οἱ Ἀραβες δὲν εἶνε ὅλως διόλου μαῦροι, ἔπως οἱ κοινῶς λεγόμενοι Ἀράπηδες, ἀλλὰ μελαχροῖνοι. Οἱ καθ' αὐτὸ Ἀράπηδες λέγονται Αἰθίοπες καὶ κατοικοῦσι τὴν Ἀφρικήν.

αὕτη λέγεται Ἐγείρα (ἀραβιστί: Χητζρὲτ) καὶ ἀπὸ τότε οἱ Μωαμεθανοὶ μετροῦσι τὰ ἔτη των (Μωαμεθανικὴ χρονολογία).

4) Ἐξάπλωσις τῆς Μωαμεθανικῆς θρησκείας. — Εἰς τὴν Μεδινάν ὁ Μωάμεθ κατώρθωσε νὰ κάμῃ πολλοὺς ὁπαδοὺς· ἔπειτα μαζὶ μετὰ τοὺς ὁπαδοὺς τοῦ ἐξεστράτευσε κατὰ τῆς Μέκκας, τὴν ὁποίαν ἐκυρίευσε, καὶ ἠνάγκασε τοὺς κατοίκους αὐτῆς νὰ δεχθῶσι τὴν νέαν θρησκείαν τοῦ. Εἰς ὀλίγον δὲ χρονικὸν διάστημα ἡ Μωαμεθανικὴ θρησκεία ἐξηπλώθη εἰς ὅλην τὴν Ἀραβίαν καὶ μετὰ τὸν καιρὸν εἰς πολλὰ ἄλλα μέρη τῆς γῆς.

Ἡ θρησκεία αὕτη τοῦ Μωάμεθ μετὰ μίαν λέξιν λέγεται: Ἰσλαμισμὸς ἢ καὶ Μωαμεθανισμὸς· λέγεται ὅμως καὶ Μωαμεθανικὴ ἢ Μουσουλμανικὴ θρησκεία, οἱ δὲ Μωαμεθανοὶ λέγονται καὶ Μουσουλμάνοι.

Ἡθικὰ συμπεράσματα. α') Ἡ εἰδωλολατρεία εἶνε σκότος καὶ πλάνη, ἐνῶ ὁ μονοθεϊσμὸς εἶνε φῶς καὶ ἀλήθεια· β') Εἰς μεγαλοφυῆς ἀνὴρ σώζει ὀλόκληρα ἔθνη καὶ λαοὺς.

Συγκεντρωτικαὶ ἐρωτήσεις. Πῶς ὀνομάζεται καὶ ποῦ κεῖται ἡ χώρα τῶν Ἀράβων; Ποία εἶνε ἡ καταγωγή τῶν Ἀράβων; Ὅποιοι ἦσαν οἱ Ἀραβες κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους καὶ ὅποιοι ἔγιναν μετὰ ταῦτα; Τί ἦτο ὁ Μωάμεθ, ποῦ καὶ πότε ἐγεννήθη; Τί ἠθέλησε νὰ κάμῃ τοὺς ὁμοφύλους τοῦ ὁ Μωάμεθ, καὶ πόσον ἐτῶν ἦτο τότε; Ποίας θρησκείας ἔλαβεν ὅπ' ἔψιν καὶ τί ἐδίδασκε κατ' ἀρχὰς ὁ Μωάμεθ; Ποιοὶ εἰς τὰς ἀρχὰς ἐπίστευσαν αὐτόν; Ποῦ ἠναγκάσθη νὰ ὑπάγῃ κατόπιν ὁ Μωάμεθ καὶ διατί; Ἀπὸ πότε ἀρχίζει ἡ Μωαμεθανικὴ χρονολογία καὶ διατί; Πῶς ὀνομάζεται ἡ ἀρχὴ αὕτη; Τί κατώρθωσε νὰ κάμῃ εἰς τὴν Μεδινάν ὁ Μωάμεθ; Ἀπὸ ἐκεῖ ποῦ κατόπιν ὑπῆγεν; Πῶς λέγεται ἡ θρησκεία τοῦ Μωάμεθ;

ΜΑΘΗΜΑ 38^{ον}

ΜΒ' Ἰσλαμισμὸς.

1) Κυριώτερα δόγματα καὶ παραγγέλματα τῆς Μωαμεθανικῆς θρησκείας. — Ἱερὸν βιβλίον τῶν Μωαμεθανῶν εἶνε τὸ Κοράνιον, ὅπως διὰ τοὺς Χριστιανοὺς τὸ Εὐαγγέλιον. Τοῦτο διαι-

ρείται εἰς δύο μέρη, εἰς τὸ **Ἰμάν**, δηλ. τὸ δογματικόν, τὸ ὁποῖον διδάσκει, τί πρέπει νὰ πιστεύῃ εἰς Μωαμεθανὸς καὶ εἰς τὸ **Δίν**, δηλ. τὸ ἠθικόν, τὸ ὁποῖον διδάσκει, τί πρέπει νὰ πράττῃ οὗτος.

Κυριώτερα παραγγέλματα τοῦ Κορανίου εἶνε τὰ ἑξῆς:

α') Ὁ Μουσουλμάνος πρέπει νὰ πιστεύῃ εἰς τὸν ἕνα καὶ μόνον ἀληθινὸν Θεόν, τοῦ ὁποῖου ἀνώτερος ἀπόστολος καὶ προφήτης εἶνε ὁ Μωάμεθ.

β') Νὰ προσεύχηται πεντάκις τῆς ἡμέρας, ἀφοῦ προηγουμένως νιφθῇ καὶ καθαρισθῇ (ναμάζ-ἀπτέστ).

γ') Νὰ νηστεύῃ ἀπὸ πρωῆας μέχρι ἐσπέρας καθ' ἕνα τὸν μῆνα τοῦ **Ραμαζανίου**.

δ') Νὰ μὴ πίνῃ οἶνον καὶ νὰ μὴ τρώγῃ χοίρινον κρέας, διότι ὁ χοῖρος θεωρεῖται ἀκάθαρτον ζῷον.

ε') Νὰ ὑπάγῃ, ἅπαξ τοῦλάχιστον εἰς τὴν ζωὴν του, νὰ προσκυνήσῃ εἰς τὴν Μέκκαν καὶ εἰς τὴν Μεδινάν, ὅπου εἶνε ὁ τάφος τοῦ Μωάμεθ.

στ') Νὰ παραδέχῃται τὸ πεπρωμένον, δηλ. τὴν τύχην (ἐτζέλ) καὶ ἄλλα τινά.

2) **Καλίφαι**. Οἱ διάδοχοι τοῦ Μωάμεθ λέγονται **Καλίφαι**, δηλ. ἐπίτροποι· τὸ δὲ κράτος αὐτῶν μὲ μίαν λέξιν λέγεται **Καλιφάτον**. Οἱ Καλίφαι ἔχουσι εἰς τὰς χεῖράς των καὶ τὴν θρησκευτικὴν καὶ τὴν πολιτικὴν ἐξουσίαν.

Πρῶτος Καλίφης τοῦ Μωάμεθ ἔγινεν ὁ πενθερός του **Ἀμποῦ-μπεκῆρ**, ὅστις ἐδημοσίευσεν καὶ τὸ **Σουνᾶ**, δηλ. νόμον προφορικόν, τὸ ὁποῖον ἐκθέτει τοὺς λόγους καὶ τὰς πράξεις τοῦ Μωάμεθ.

Διάδοχος τοῦ Ἀμποῦ-μπεκῆρ εἶνε ὁ **Ἄμάρ**. Τότε οἱ Ἀραβες ὤρμησαν νὰ ἐξαπλώσωσι τὸν Ἰσλαμισμόν καὶ ἐκτὸς τῆς Ἀραβίας. Διάδοχος τοῦ Ἄμάρ ἔγινεν ὁ **Ἄσμαν** ἢ **Ἄσμαν**, — ἀπὸ τὸν ὁποῖον οἱ Μωαμεθανοὶ ὠνομάσθησαν καὶ **Ἄσμανοὶ** καὶ τὸ κράτος των **Ἄσμανικόν**, — καὶ τούτου διάδοχος ὁ **Ἄλῆς**.

Μία ἄλλη ἔμμος ἀραβικὴ οἰκογένεια, ἡ τῶν **Ἄμειάδων**, ἐπολέμησε τὸν Καλίφην Ἄλῆν καὶ τὴν οἰκογένειάν του καὶ τὸν ἐνίκησεν. Ἀπὸ τότε ἔλαβον τὴν Καλιφίαν οἱ **Ἄμειάδαι**.

Σήμερον Καλίφης ὄλων τῶν Μωαμεθανῶν εἶνε ὁ Σουλτάνος τῆς Τουρκίας.

ΜΓ' Εἰσβολὴ Ἀράβων εἰς τὸ Βυζαντ. κράτος.

1) **Οἱ Ἀραβες εἰς κατακτήσεις**.—Εἶδομεν καὶ προηγουμένως, ὅτι εἰς τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς βασιλείας τοῦ Ἡρακλείου οἱ Μωαμεθανοὶ Ἀραβες εἰσέβαλον εἰς τὸ Βυζαντιανὸν κράτος. Ὁ διάδοχος τοῦ Ἀμποῦ-μπεκῆρ Καλίφης **Ἄμάρ** ἐκυρίευσεν τότε τὴν μεγάλην πόλιν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας **Δαμασκόν** καὶ ὄλην τὴν **Συρίαν**, μετὰ ταῦτα τὸ ἔτος 637 μ. Χ. τὴν **Ἱερουσαλήμ**, κατόπιν τὴν **Ἀντιόχειαν**, ἀφοῦ τὴν ἐπολιόρησεν ἐπὶ 14 μῆνας, καὶ τελευταῖον τὴν **Αἴγυπτον** καὶ τὴν **Ἀλεξάνδρειαν**. Τότε λέγεται, ὅτι ἐκάη καὶ ἡ περίφημος Ἀλεξανδρινὴ Βιβλιοθήκη τῶν Πτολεμαίων.¹

2) **Διὰ τί ἀπέτυχε τότε κατὰ τῶν Ἀράβων ὁ Ἡράκλειος**. — Ὁ Ἡράκλειος ἐξεστράτευσε τότε, ὅπως εἶδομεν, ἐναντίον τῶν Ἀράβων, ἀλλ' ἀπέτυχε, χωρὶς νὰ κατορθώσῃ τίποτε. Τὰ αἴτια, διὰ τὰ ὅποια ἐνίκων πάντοτε οἱ Ἀραβες, ἦσαν τὰ ἑξῆς: α') διότι ἐγήρασε καὶ ἠσθένησεν ὁ Ἡράκλειος· β') διότι ὁ υἱὸς του Κωνσταντῖνος εἶχεν ὀλίγην στρατηγικὴν ἰκανότητα· γ') διότι πολλοὶ αἰρετικοὶ χριστιανοὶ τῆς Μ. Ἀσίας, ἐπειδὴ ἐμίσουν τοὺς Ὀρθόδοξους, ἐβοήθουν πάντοτε τοὺς Ἀραβας· δ') διότι οἱ Βυζαντινοὶ εἶχον τὴν ἐσφαλμένην ἰδέαν, ὅτι δῆθεν ὁ Θεὸς τοὺς τιμωρεῖ διὰ τὰς ἀμαρτίας των· ἐνῶ οἱ Ἀραβες, ἐπειδὴ ἐπίστευον, ὅτι, ὅστις πέσῃ εἰς τὸν πόλεμον, θὰ κερδήσῃ τὸν παράδεισον, ὡρμῶν ἀποφασιστικῶς εἰς τὰς μάχας.

Ἡθικὸν συμπέρασμα. Οἱ Ἀραβες καθὼς καὶ οἱ ἄλλοι Μωαμεθανοὶ, ἐπειδὴ εἶχον μεγάλην πίστιν καὶ ἀφοσίωσιν εἰς τὴν θρησκείαν των, προώδυσαν πολὺ.

1. Κατ' ἄλλους ἢ Ἀλεξανδρινὴ Βιβλιοθήκη κατεστράφη ἐπὶ τῆς βασιλείας τῆς Ἀλεξανδρείας **Κλεοπάτρας**, ὅτε πρὸ πολλῶν ἐτῶν ἐξεστράτευσαν ἐκεῖ οἱ Ρωμαῖοι.

Συγκεντρωτικά ἐρωτήσεις. Ποῖον εἶνε τὸ ἱερόν βιβλίον τῶν Μωαμεθανῶν; Εἰς πόσα μέρη διαιρεῖται καὶ πῶς Ἀραβιστὶ λέγονται ταῦτα; Ποῖα εἶνε τὰ κυριώτερα παραγγέλματα τοῦ Κορανίου; Πῶς λέγονται οἱ διάδοχοι τοῦ Μωάμεθ; Ποῖος εἶνε ὁ πρῶτος Καλίφης τοῦ Μωάμεθ καὶ τί οὗτος ἐδημοσίευσεν; Ποῖος εἶνε ὁ διάδοχος τοῦ πρώτου Καλίφου καὶ τί οὗτος ἐπραξεν; Πόθεν οἱ Μουσουλμάνοι ὀνομάσθησαν καὶ Ὁθωμανοί; Μὲ τὸν καιρὸν ποῖα ἄλλη Ἀραβικὴ οἰκογένεια ἀνεφάνη, καὶ τί αὕτη ἐπραξεν; Ποῖος εἶνε σήμερον ὁ Καλίφης ὄλων τῶν Μουσουλμάνων; Ἐπὶ τῆς βασιλείας τίνος αὐτοκράτορος τοῦ Βυζαντινοῦ εἰσέβαλον οἱ Ἀραβες εἰς τὸ Βυζαντιανὸν κράτος; Ποῖος ἦτο τότε Καλίφης τῶν Ἀράβων καὶ ποῖας πόλεις καὶ χώρας τοῦ Βυζαντιανοῦ κράτους οὗτος ἐκυρίευσεν; Τί λέγεται περὶ τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Ἀλεξανδρείας; Διατί ἀπέτυχε τότε κατὰ τῶν Ἀράβων ὁ Ἡράκλειος; Ποῖαν ἰδέαν εἶχον οἱ Ἀραβες περὶ τοῦ θανάτου αὐτῶν ἐν τῇ πολέμῳ;

ΜΑΘΗΜΑ 39^{ον}

ΜΓ' Οἱ μετὰ τὸν Ἡράκλειον αὐτοκράτορες.

1) **Κωνσταντῖνος ὁ Δ^{ος} ὁ Πωγωνάτος.**— Τὸν Ἡράκλειον διεδέχθη εἰς τὸν θρόνον ὁ ἀνίκανος υἱὸς του **Κωνσταντῖνος ὁ Γ'** καὶ τοῦτον ἐπ' ὀλίγον χρόνον ἄλλοι δύο ἀνάξιοι βασιλεῖς, κατόπιν ἀπὸ τοὺς ὁποῖους ἀνέβη εἰς τὸν θρόνον ὁ **Κωνσταντῖνος ὁ Δ'** ὁ **Πωγωνάτος** (668—685 μ. Χ.). Κωνσταντῖνος ὁ Δ' ἐπωνομάσθη καὶ **Πωγωνάτος**, δηλ. γενειοφόρος, διότι εἰς μίαν ἐκστρατείαν, τὴν ὁποίαν ἔκαμεν εἰς Σικελίαν, ἐνῶ ἀνεχώρησεν ἀγένειας, ἐπέστρεψε μὲ γενειάδα.

2) **Πολιορκία τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Ἀράβων.**— Τὸ ἔτος 671 μ. Χ. οἱ Ἀραβες ἐξεστράτευσαν κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τὴν ὁποίαν ἐπολιόρκησαν ἐκ διαλειμμάτων ἐπὶ 7 ἔτη· διότι τὸ μὲν καλοκαίριον ἐξηκολούθηον τὴν πολιορκίαν, τὸν δὲ χειμῶνα ἔλυον αὐτὴν καὶ ἤρχοντο μὲ τὸν στόλον τῶν εἰς τὴν Κύζικον, ὅπου διεχείμαζον.

Τὸ Βυζαντιανὸν κράτος διέτρεξε τότε μέγαν κίνδυνον· τὸ ἔβδομον ἔτος ὁ Ἕλληνας μηχανικὸς Καλλίνικος μὲ τὸ ὕγρον

πῦρ¹ κατέκαυσε τὸ περισσότερο μέρος τοῦ στόλου καὶ τοῦ στρατοῦ τῶν Ἀράβων, οἱ ὅποιοι ἤναγκάσθησαν τότε νὰ λύσωσι τὴν πολιορκίαν καὶ νὰ ἐπιστρέψωσιν ἄπρακτοι.

3) **Ἐγκατάστασις τῶν Βουλγάρων ἐν τῇ σημερινῇ Βουλγαρίᾳ.**— Μέχρι τῆς ἐποχῆς αὐτῆς οἱ Βούλγαροι κατήκουν πέραν τοῦ Δουνάβειος ἐνῶ ὅμως οἱ Ἀραβες ἐπολιόρκουν τὴν Κωνσταντινούπολιν, οἱ Βούλγαροι εὐρόντες εὐκαιρίαν διέδωκαν τὸν Δούναβιν καὶ ἐγκατεστάθησαν ὀριστικῶς εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ἐκεῖνην χώραν, ἣ ὁποία κεῖται μετὰ τὸ Δουνάβειος, Αἴμου, Εὐξείνου Πόντου καὶ Σερβίας. Ἡ χώρα αὕτη ὀνομάσθη ἀπὸ τότε **Βουλγαρία**.

Καὶ ἐξεστράτευσεν μὲν ἐναντίον τῶν Βουλγάρων τότε ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Πωγωνάτος, ἀλλ' ἐπειδὴ ἠσθένησεν ἀπὸ ποδαλγίας, ἤναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ καὶ νὰ δεχθῇ τοὺς Βουλγάρους ἐντὸς τοῦ κράτους τὸ ἔτος 679 μ. Χ.

4) **Ἐκτὴ Οἰκουμενικὴ Σύνοδος.**— Κωνσταντῖνος ὁ Πωγωνάτος συνεκάλεσεν ἐν Κων/πόλει καὶ τὴν ΣΤ' Οἰκουμενικὴν Σύνοδον, ἣ ὁποία κατεδίδασκε καὶ ἀνεθεμάτισε τοὺς ἀρετικοὺς **Μονοθελίτας**. Οὗτοι παρεδέχοντο καὶ ἐδίδασκον, ὅτι ὁ Χριστὸς εἶχε μόνον μίαν θέλησιν τὴν **Θεῖαν**· ἡ Σύνοδος ὅμως ἀπεφάσισεν, ὅτι ὁ Χριστὸς, καθὼς εἶχε δύο φύσεις, τοιοῦτοτρόπως εἶχε καὶ δύο θελήσεις, δηλ. μίαν ὡς Θεὸς καὶ μίαν ὡς ἄνθρωπος.

Κωνσταντῖνος ὁ Πωγωνάτος ἀπέθανεν τὸ ἔτος 685 μ. Χ.

ΜΕ' Λέων ὁ Γ' ὁ Ἰσαυρος.

1) **Καταγωγή Λέοντος Γ' τοῦ Ἰσαύρου.**— Μετὰ τὸν Κ. Πωγωνάτον ἐβασίλευσαν ἀλληλοδιαδόχως εἰς ὀλίγον χρονικὸν διάστημα πέντε ἀνάξιοι λόγου βασιλεῖς, οἱ ὅποιοι διέπραξαν πολλὰ σφάλματα καὶ πολλὰς ἀσχημίας. Τούτους διεδέχθη ὁ γενναῖος

1. Τὸ ὕγρον πῦρ ἦτο μίγμα χημικόν, τὸ ὅποτον ἔκατε καὶ ἐντὸς τοῦ ὕδατος καὶ ἦτο καταστρεπτικώτατον.

καὶ ἐμπειροπόλεμος στρατάρχης (γενικὸς ἀρχηγὸς τοῦ στρατοῦ) τῆς Ἀνατολῆς **Λέων δ' Ἰσαυρός**.

Ὁ Λέων ὑπῆρξεν εἰς ἀπὸ τοὺς ἱκανωτέρους καὶ δραστηριωτέρους αὐτοκράτορας· ὠνομάσθη δὲ Ἰσαυρός, διότι κατήγετο ἀπὸ τὴν Ἰσαυρίαν, ἐπαρχίαν τῆς Μ. Ἀσίας.

2) Δευτέρα πολιορκία τῆς Κων/πόλεως ὑπὸ τῶν Ἀράβων.

— Τὸ πρῶτον ἔτος τῆς βασιλείας τοῦ Λέοντος Ἰσαύρου οἱ Ἀράβες ἐπολιόρκησαν δευτέραν φοράν τὴν Κων/πολιν καὶ κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν μὲ 2800 πλοῖα καὶ 600 χιλιάδας στρατοῦ. Ἡ πολιορκία αὕτη ἦτο φοβερὰ καὶ διήρκεσεν ἕν περίπου ἔτος. Ὁ γενναῖος ὅμως καὶ φρόνιμος αὐτοκράτωρ μὲ τὴν ἀνδρείαν του καὶ τὴν ἐπιτηδειότητά του κατέκαυσε πολλὰ πλοῖα τῶν Ἀράβων μὲ τὸ ὑγρὸν πῦρ καὶ ἔφερον αὐτοὺς εἰς δύσκολον θέσιν.

Ἐπειδὴ δὲ ὑπέφερον οἱ Ἀράβες καὶ ἀπὸ τὸν χειμῶνα, τὴν πεῖναν καὶ τὰς ἀσθενείας, ἠναγκάσθησαν νὰ φύγωσι καὶ πάλιν ὀπίσω ἄπρακτοι, ἀφοῦ ἔπαθον φοβερὰν πανωλεθρίαν.

Ἡθικὸν συμπέρασμα. Ὅταν οἱ βασιλεῖς ἦνε ἀνίκανοι νὰ κυβερνήσωσι τὸ κράτος, οἱ ἐχθροὶ τότε εὐρίσκουσι καιρὸν καὶ ἐπιτίθενται κατ' αὐτοῦ· ὅταν ὅμως οἱ βασιλεῖς ἦνε ἱκανοί, γενναῖοι καὶ πολεμικοὶ καὶ οἱ ἐχθροὶ περιορίζονται καὶ τὸ κράτος προοδεύει καὶ ἀκμάζει.

Συγκεντρωτικαὶ ἐρωτήσεις. Ποιοὶ βασιλεῖς διεδέχθησαν τὸν Ἡράκλειον; Ποῖος ἐξ αὐτῶν εἶνε ἀξίος λόγου; Ποῖος βασιλεὺς τοῦ Βυζαντίου ὠνομάσθη Πωγωνάτος καὶ διατί; Πότε πρῶτην φοράν ἐξεστράτευσαν οἱ Ἀράβες κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως; Ἐπὶ πόσα ἔτη ἐπολιόρκησαν αὐτὴν καὶ τί τελευταῖον ἔπαθον; Τί ἦτο τὸ ὑγρὸν πῦρ καὶ ποῖος τὸ ἐφεῦρεν; Ποῦ κατῴκουν μέχρι τῆς ἐποχῆς αὐτῆς οἱ Βούλγαροι καὶ ποῦ ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Πωγωνάτου ἐγκατεστάθησαν; Ποῦ κεῖται ἡ χώρα, εἰς τὴν ὁποίαν τῶρα ἐγκατεστάθησαν, καὶ πῶς ἀπὸ τότε ὠνομάσθη; Τί ἔκαμε κατ' αὐτῶν ὁ Πωγωνάτος; Ποῖον σημαντικὸν ἐκκλησιαστικὸν γεγονός ἐγένετο ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Πωγωνάτου, ποῦ, πότε καὶ διατί; Τί ἦτο προηγουμένως οὗτος; Ποῖος ἀξίος λόγου βασιλεὺς ἔρχεται μετὰ τὸν Πωγωνάτον; Πῶς ἐπωνομάζετο οὗτος καὶ διατί; Τί ἦτο προηγουμένως οὗτος; Γί ἔκαμαν κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς βασιλείας τοῦ Ἰσαύρου οἱ Ἀράβες; Μὲ πόσα πλοῖα καὶ μὲ πόσον στρατὸν ἐξεστράτευσαν κατὰ τῆς Κων/πόλεως; Πόσον διήρκεσεν ἡ φοβερὰ αὕτη πολιορκία;

ΜΑΘΗΜΑ 40^{ον}

ΜΣΤ' Θρησκευτικαὶ καὶ πολιτικαὶ μεταρρυθμίσεις Λέοντος τοῦ Ἰσαύρου.

1) **Εἰκονομάχοι καὶ εἰκονομαχία.**— Ὁ Λέων ὁ Ἰσαυρός, ἂν καὶ ἦτο ἱκανὸς αὐτοκράτωρ, ὑπέπεσεν ὅμως καὶ εἰς μεγάλα σφάλματα, τὰ ὁποῖα ἐβλάψαν πολὺ τὸ κράτος. Ἐν ἀπὸ αὐτὰ εἶνε καὶ ἡ **εἰκονομαχία**. Ἐπειδὴ δηλ. ὁ Λέων ἐβλεπεν, ὅτι ὁ λαὸς ἐτίμα μέχρι λατρείας τὰς ἁγίας εἰκόνας, ἐφοβήθη, ὅπως ἔλεγε, μήπως οἱ Χριστιανοὶ περιπέσωσιν εἰς τὴν εἰδωλολατρείαν, καὶ διέταξε νὰ ἀφαιρεθῶσιν ἀπὸ τὰς Ἐκκλησίας αἱ εἰκόνες. Δὲν ἐσκέφθη ὅμως, ὅτι ἡ προσκύνησις τῶν εἰκόνων ἦτο ἀνάγκη θρησκευτικὴ καὶ βαθέως ἐρριζωμένη εἰς τὰς καρδίας τῶν περισσοτέρων Χριστιανῶν, οὔτε ἐφραντάσθη, πόσον δυσάρεστον ἀποτέλεσμα ἠδύνατο νὰ ἔχη μία τοιαύτη πράξις. Ἐνεκα λοιπὸν τούτου οἱ Χριστιανοὶ διηρέθησαν εἰς δύο μερίδας· καὶ, ὅσοι μὲν ἦσαν φίλοι τῶν εἰκόνων, ὠνομάζοντο **εἰκονόφιλοι** καὶ **εἰκονολάτραι**, ὅσοι δὲ ἦσαν ἐχθροὶ τῶν εἰκόνων, ἐλέγοντο **εἰκονομάχοι**.

2) **Τὸ λάθος τοῦ Λέοντος Ἰσαύρου.**— Ὁ σκοπὸς τοῦ Λέοντος ἦτο ἱερὸς καὶ ἅγιος, διότι, ὅπως εἶχον καταντήσει τότε τὰ θρησκευτικὰ μας πράγματα, ἦτο πραγματικῶς μεγάλη ἀνάγκη νὰ διορθωθῶσιν. Ἀλλ' ὁ Λέων δὲν μετεχειρίσθη διόλου κατάλληλα μέσα· διότι, ἀντὶ νὰ ἀφαιρῇ ἀμέσως τὰς εἰκόνας καὶ νὰ ἐρεθίσῃ τὸν λαόν, καλύτερον θὰ ἦτο, ἐὰν ἤνοιγε πολλὰ καὶ καλὰ σχολεῖα, εἰς τὰ ὁποῖα νὰ μορφώσῃ τὸν λαόν καὶ νὰ διδάξῃ εἰς αὐτὸν τὸ ὀρθὸν καὶ τὸ ἀληθές. Τότε ὁ λαὸς μόνος του θὰ ἐννοεῖ τὸ σφάλμα του καὶ θὰ ἐδιορθώοντο.

Ὁ Λέων ἔκαμε καὶ πολλὰς ἄλλας καλὰς ὅμως πολιτικὰς καὶ νομοθετικὰς μεταρρυθμίσεις, διὰ τὰς ὁποίας ἐπαινεῖται πολὺ.

3) **Ζ' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος.**— Ἡ αἵρεσις αὕτη τῶν εἰκονομάχων συνετάραξε τὸ κράτος ὑπὲρ τὰ 100 ἔτη. Εἰς τὰ 787 ὅμως

συνήλθεν εις τὴν Νίκαιαν ἢ Ἐβδόμη Οἰκουμενικὴ Σύνοδος, τὴν ὁποίαν συνεκάλεσεν, — ὅπως θὰ ἴδωμεν κατωτέρω, — ἡ βασίλισσα *Εἰρήνη ἢ Ἀττικὴ ἢ Ἀθηναία*.

Ἡ Σύνοδος αὕτη ἀπηγόρευσεν εἰς τοὺς Χριστιανοὺς νὰ λατρεύωσι τὰς εἰκόνας καὶ διέταξε μόνον χάριν τιμῆς νὰ προσκυνῶσιν αὐτάς. Ἡ τιμὴ ὅμως αὕτη δὲν γίνεται διὰ τὸ ζύλον καὶ τὸ χρῶμα τῆς εἰκόνας, ἀλλὰ μεταβαίνει εἰς τὸ εἰκονιζόμενον πρόσωπον. Ὅστε, ὅταν ἀσπαζώμεθα μίαν εἰκόνα, πρέπει νὰ φέρωμεν εἰς τὸν νοῦν μας τὸν ἅγιον τῆς εἰκόνας ἐκείνης καὶ τὰ ἔργα του, τὰ ὁποῖα ἔχομεν χρέος νὰ μιμώμεθα πάντοτε.

4) *Κυριακὴ τῆς Ὁρθοδοξίας*. — Μετὰ τὴν Ζ' Οἰκουμενικὴν Σύνοδον ἐφάνησαν καὶ ἄλλοι εἰκονομάχοι αὐτοκράτορες· τὸ ἔτος ὅμως 842 ἢ τότε αὐτοκράτειρα *Θεοδώρα* συνεκάλεσεν, — ὅπως θὰ ἴδωμεν κατωτέρω, — ἐν Κων/πόλει *Τοπικὴν Σύνοδον*, ἢ ὁποῖα ἀνεστήλωσεν ἄπαξ διὰ παντός τὰς ἁγίας εἰκόνας. Ἀπὸ τότε καθωρίσθη καὶ ἡ ἑορτὴ τῆς *Ὁρθοδοξίας*, ἢ ὁποῖα εἶνε ἡ πρώτη Κυριακὴ τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς.

ΜΖ' Διάδοχος τοῦ Λέοντος.

1) *Κωνσταντῖνος ὁ Ε' ὁ Κοπρώνυμος*. — Τὸν Λέοντα διεδέχθη ὁ υἱὸς του *Κωνσταντῖνος ὁ Ε' ὁ Κοπρώνυμος*. Καὶ αὐτὸς ἦτο ἐπίσης εἰκονομάχος· ἐπραξεν ὅμως καὶ πολλὰ πολεμικὰ ἔργα, μὲ τὰ ὁποῖα ὠφέλησε τὸ κράτος. Ἐξεστράτευσεν ἐπανειλημμένως κατὰ τῶν Βουλγάρων, τοὺς ὁποίους ἐνίκησεν εἰς τὴν Ἀγχιάλον καὶ ἀλλαχοῦ καὶ τοὺς ἐταπείνωσε φοβερά· ἐπίσης ἐνίκησε καὶ ἐταπείνωσε τοὺς Ἀράβας κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν εἰς τὴν Συρίαν καὶ πλησίον εἰς τὴν νῆσον Κύπρον.

Πρῶτος ὁ Κοπρώνυμος ἔκοψε χρυσὰ καὶ χάλκινα νομίσματα, ἐπάνω εἰς τὰ ὁποῖα ἔγραψεν ἑλληνιστὶ καὶ λατινιστὶ τὸ ὄνομά του. Ἐξ ὧλων τούτων ἐννοοῦμεν, ὅτι ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Ε' εἶνε εἰς ἀπὸ τοὺς ἐπισημοτέρους αὐτοκράτορας τῆς Κων/πόλεως. Ὁ Κοπρώνυμος ἀπέθανεν ἀπὸ ἐξανθηματικῶν πυρετῶν τὸ ἔτος 741 μ. Χ.

Ἡθικὸν συμπέρασμα. Εἰς ὅλας μὲν τὰς μεταρρυθμίσεις, πρὸ πάντων ὅμως εἰς τὰς Ἐρηστικὰς, ἀπαιτεῖται πολλὴ μελέτη καὶ μεγάλη προσοχή, διότι ἄλλως ἀποτυγχάνουσιν αὐταὶ μὲ πολὺ σοβαρὰς συνεπειάς.

Συγκεντρωτικαὶ ἐρωτήσεις. Ὅποιος ἦτο ὁ Λέων ὁ Ἰσαυρός; Ποῖον ἐκκλησιαστικὸν γεγονός ἐγένεον ἐπὶ τῆς βασιλείας του καὶ διατί; Τί δὲν ἐσκέφθη καλῶς ὁ Ἰσαυρός; Εἰς πόσας μερίδας διηρέθησαν τότε οἱ Χριστιανοὶ καὶ πῶς ὀνομάζοντο οὗτοι; Ποῖον εἶνε τὸ λάθος τοῦ Ἰσαυροῦ; Τί ἐπρεπε κυρίως νὰ πράξῃ προηγουμένως; Ποῖα ἄλλα ἔργα ἐπραξεν ὁ Ἰσαυρός; Ποῖα Σύνοδος ἐγένετο πρῶτον περὶ τῶν εἰκόνων, ἐπὶ τίνος βασιλείας, τοῦ συνήλθε καὶ τί αὕτη ἀπεφάσισε; Τί πρέπει νὰ φρονώμεν διὰ τὰς εἰκόνας; Μετὰ τὴν Οἰκουμενικὴν αὐτὴν Σύνοδον ἐγένεον ἄλλη τοιαύτη διὰ τὰς εἰκόνας; Ἐπὶ τίνος βασιλείας ἐγένεον αὕτη, ἀπεφάσισε καὶ τί ἀπεφάσισε; Πότε ἑορτάζομεν τὴν ἀναστήλωσιν τῶν εἰκόνων; Πόσος διεδέχθη Λέοντα τὸν Ἰσαυρόν; Ποῖα εἶνε τὰ πολεμικὰ αὐτοῦ ἔργα καὶ τί πρῶτος αὐτοῦ ἔκαμεν;

ΜΑΘΗΜΑ 41^{ον}

ΜΗ' Διάδοχοι Κωνσταντίνου τοῦ Ε'.

1) *Εἰρήνη ἢ Ἀττικὴ*. — Κωνσταντῖνον τὸν Ε' διεδέχθη ὁ υἱὸς του *Λέων ὁ Δ' ὁ Χάζαρος*, τοῦτον δέ, ἀφοῦ ἀπέθανεν, διεδέχθη ἡ φιλόδοξος σύζυγός του *Εἰρήνη ἢ Ἀττικὴ ἢ Ἀθηναία*, ἢ ὁποῖα ἐφάνη πολὺ σκληρὰ πρὸς τὸν υἱὸν τῆς Κωνσταντῖνον τὸν Στ'.

Ἡ Εἰρήνη συνεκάλεσεν, ὅπως εἶδομεν, καὶ τὴν Β' Οἰκουμενικὴν Σύνοδον, ἢ ὁποῖα ἀπεφάσισε τὴν προσκύνησιν τῶν εἰκόνων.

Ἡ Εἰρήνη ἠναγκάσθη ὑπὸ τῶν Ἀράβων νὰ πληρώνη εἰς αὐτοὺς ἐτήσιον φόρον καὶ ἠθέλησε νὰ λάβῃ, ὡς σύζυγον τὸν *Κάρολον τὸν Μέγαν*. Δὲν τὸ ἐπέτυχεν ὅμως, διότι πολλοί, οἱ ὁποῖοι ἦσαν δυσηρεστημένοι ἐναντίον αὐτῆς, ἀντέστησαν εἰς τοῦτο. Τελευταῖον ἡ Εἰρήνη ἐξεθρονίσθη καὶ ἐξωρίσθη εἰς τὴν νῆσον Λέσβον (*Μιτυλήνην*), ὅπου καὶ ἀπέθανεν.

ΜΘ' Νικηφόρος ὁ Α' ὁ Λογοθέτης.

1) **Πόλεμος κατὰ τῶν Ἀράβων.**—**Ἀροῦν-ἐλ-ρασιδ.**—Ὁ Νικηφόρος ὁ Α' ἦτο μέχρι φιλαργυρίας οἰκονόμος καὶ σκληρὸς, ἀλλ' ἦτο συγχρόνως καὶ δραστήριος καὶ γενναῖος αὐτοκράτωρ.

Γνωρίζομεν ἐκ τῶν προηγουμένων, ὅτι ἡ βασίλισσα Εἰρήνη ἢ Ἀττικὴ ἠναγκάσθη νὰ πληρώνη εἰς τοὺς Ἀραβας φόρον. Καλίφης (δηλ. διάδοχος τοῦ Προφήτου καὶ πολιτικὸς καὶ θρησκευτικὸς ἀρχηγὸς) τῶν Ἀράβων ἦτο τότε ὁ **Ἀροῦν-ἐλ-ρασιδ.**

Ὁ Νικηφόρος ἠρνήθη νὰ πληρώσῃ εἰς τοὺς Ἀραβας τὸν ταπεινωτικὸν αὐτὸν φόρον, δι' αὐτὸ καὶ ὁ Ἀροῦν-ἐλ-ρασιδ ἐκήρυξε πόλεμον κατὰ τῶν Βυζαντινῶν καὶ ἐνίκησεν αὐτούς. Ὑπεχρεώθη λοιπὸν τότε ὁ Νικηφόρος νὰ πληρώνη βαρύτερον φόρον. Ὑστερον ὅμως ἀπὸ ὀλίγον χρόνον ἀπέθανεν ὁ Ἀροῦν-ἐλ-ρασιδ, ὁ δὲ Νικηφόρος τότε κατώρθωσε νὰ ἐλευθερώσῃ τὸ κράτος ἀπὸ ὄλους τοὺς πρὸς τοὺς Ἀραβας φόρους, χωρὶς νὰ πληρώσῃ εἰς αὐτούς τίποτε.

2) **Καταστροφή τῶν Σλαύων τῆς Πελοποννήσου.**—Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Νικηφόρου ἐπανεστάτησαν εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ οἱ ἐκεῖ πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ἐγκατασταθέντες ὀλίγοι Σλαῦοι καὶ ἐπολιόρκησαν τὰς Πάτρας. Ἀλλ' οἱ Ἕλληγες μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου τοὺς ἐνίκησαν κατὰ κράτος καὶ τοὺς κατέστρεψαν ὄλους.

3) **Πόλεμος κατὰ τῶν Βουλγάρων.**—**Κροῦμος.**—Ἐπειδὴ οἱ Βούλγαροι ἤρχισαν νὰ ἐνοχλῶσι καὶ πάλιν τὸ Βυζαντιανὸν κράτος, ὁ Νικηφόρος ἐξεστράτευσε μὲ ἀρκετὸν στρατὸν ἐναντίον αὐτῶν καὶ προχωρήσας εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Βουλγαρίας ἐνίκησε πολλάκις τοὺς Βουλγάρους.

Ἡγεμῶν τῶν Βουλγάρων ἦτο τότε ὁ ἄγριος καὶ θηριώδης **Κροῦμος**, ὁ ὁποῖος τόσον πολὺ ἐφοβήθη ἀπὸ τὰς συχνὰς νίκας τοῦ Νικηφόρου, ὥστε ἐζήτησεν εἰρήνην ἀπὸ αὐτόν· ὁ Νικηφόρος ὅμως,—ὁ ὁποῖος ἐγνώριζε, πόσον ἀπιστὸν ἦτο τὸ ἐλεεινὸν ἔθνος τῶν Βουλγάρων καὶ πόσας φορὰς ἠπάτησε τοὺς αὐτοκράτορας τῆς Κωνσταντινουπόλεως,—δὲν ἐδέχθη τὴν εἰρήνην, ἀλλ' ἐφορμήσας καὶ πάλιν κατὰ τῶν Βουλγάρων κατώρθωσε νὰ κυριεύσῃ

καὶ αὐτὸ τὸ στρατόπεδον τοῦ Κρούμου, ὁ ὁποῖος μόλις κατώρθωσε νὰ διασωθῇ.

4) **Ἡρωϊκὸς θάνατος τοῦ Νικηφόρου.**—Ἐνῶ ὁ Νικηφόρος ἐπροχώρει νικητῆς κατὰ τῶν Βουλγάρων, αἰφνης καὶ παρ' ἐλπίδα διὰ προδοσίας εὐρέθη ἀποκεκλεισμένος καὶ περικυκλωμένος εἰς ἓν στενὸν μέρος ὑπὸ τῶν Βουλγάρων. Ἐκεῖ ἔγινε μάχη φοβερὰ καὶ πεισματώδης, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ Νικηφόρος μὲ τὸν στρατὸν του ἐπολέμησεν ἀνδρείως καὶ ἐφονεύθη ἡρωϊκῶς μαχόμενος.

Ὁ ἄγριος καὶ θηριώδης Κρούμος ἀπὸ τὴν φοβερὰν ἐκδίκησιν, τὴν ὁποίαν ἔτρεφεν ἐναντίον τοῦ Νικηφόρου, ἀπέκοψε τὴν κεφαλὴν τοῦ αὐτοκράτορος, τὴν ἀπεγύμνωσεν ἀπὸ τὰς σάρκας, τὴν περιέβαλε μὲ ἄργυρον καὶ τὴν μετεχειρίζετο ὡς ποτήριον, ἀπὸ τὸ ὅποιον ἔπινεν οἶνον, ἔταν διεσκέδαζε μὲ τοὺς ἀλλοίους του.

Ἴδου ὁποῖων ἀνθρωπομόρφων θηρίων ἀπόγονοι εἶνε οἱ σημερινοὶ Βούλγαροι, οἱ ὅποιοι καὶ ὕστερον ἀπὸ τόσα ἔτη σχεδὸν διόλου δὲν διαφέρουσιν ἀπὸ τοὺς ἀγρίους καὶ θηριώδεις προγόνους των.

Ἠθικὰ συμπεράσματα. α') Εἰς φιλότιμος ἄρχων θεωρεῖ ἀναξιοπρεπὲς νὰ πληρώνη φόρους εἰς ἄλλον καὶ φροντίζει μὲ κάθε τρόπον νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὸν φόρον ἐκεῖνον. β') Νικητῆς, ὁ ὁποῖος δὲν σέβεται, ἀλλ' ἐμπαίζει τοὺς πεσόντας νεκρούς, εἶνε ἀνίερος καὶ θηριώδης.

Συγκεντρωτικαὶ ἐρωτήσεις. Ποῖοι διεδέχθησαν Κωνσταντῖνον τὸν Ε'; Πῶς ἐφέρθη πρὸς τὸν υἱὸν τῆς Εἰρήνης ἢ Ἀττικῆ καὶ τί θρησκευτικὸν ἔργον ἔπραξεν αὐτῆ; Ποῖαν ὑποχρέωσιν ἔλαβεν αὐτῆ ἀπέναντι τῶν Ἀράβων; Ποῖον ἠθέλησε νὰ νυμφευθῇ Εἰρήνη ἢ Ἀττικὴ; Τί κατώρθωσε καὶ πῶς ἀπέθανεν; Ποῖος διεδέχθη τὴν Εἰρήνην καὶ ὁποῖος ἦτο οὗτος; Πῶς ἐλέγετο τότε ὁ Καλίφης τῶν Ἀράβων; Διατί οἱ Ἀραβες ἐπετέθησαν καὶ πάλιν ἐναντίον τῶν Βυζαντινῶν; Ἐπέτυχον ἐκεῖνον, τὸ ὅποιον ἐπεθύμουν; Τί ἔκαμαν οἱ ὀλίγοι Σλαῦοι τῆς Πελοποννήσου καὶ τί ἔπαθον κατόπιν; Πῶς ἐξεργάγη ὁ κατὰ τῶν Βουλγάρων πόλεμος; Ποῖος ἦτο τότε ἡγεμῶν τῶν Βουλγάρων καὶ ὁποῖος ἦτο οὗτος; Ἐπέτυχεν ὁ Νικηφόρος εἰς τὸν πόλεμον αὐτόν; Τελευταῖον τί ἔπαθε καὶ διατί; Πῶς ἐφέρθη ὁ Κρούμος πρὸς τὸν νεκρὸν τοῦ Νικηφόρου; Τί δεικνύει ἡ πράξις του ἐκεῖνη; Ὅποῖων λοιπὸν προγόνων ἀπόγονοι εἶνε οἱ σημερινοὶ Βούλγαροι;

ΜΑΘΗΜΑ 42^{ον}

Ν' Λέων ὁ Ε' ὁ Ἀρμένιος

(813 — 820 μ. Χ.)

1) **Βασιλεία Λέοντος τοῦ Ἀρμενίου.** — Μετὰ τὸν ἡρωϊκὸν θάνατον Νικηφόρου τοῦ Α' ἀνέβησαν εἰς τὸν θρόνον ἔξι καὶ τόσον πολὺ ἀξιόλογοι βασιλεῖς· τοὺτους ἕμως διεδέχθη ὁ Λέων ὁ Ε' ὁ Ἀρμένιος, ὁ ὁποῖος ἦτο γενναῖος, πολεμικὸς καὶ εἰς ὄλα ἀξίος καὶ λαμπρὸς αὐτοκράτωρ. Ὁ Λέων ἐπωνομάσθη Ἀρμένιος, ἴσως διότι ὁ πατὴρ του κατήγετο ἀπὸ τὴν Ἀρμενίαν.

2) **Ὁ Κροῦμος προχωρεῖ μέχρι Κωνσταντινουπόλεως.** — Μόλις ἀνέβη εἰς τὸν θρόνον ὁ Λέων ὁ Ε' καὶ ἀμέσως ὁ Κροῦμος ἐπροχώρησε μέχρι Κωνσταντινουπόλεως· ἐπειδὴ ἕμως εὔρε τὴν Κωνσταντινούπολιν καλῶς ὠχυρωμένην, ἠναγκάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ ὀπίσω. Εἰς αὐτὴν τὴν περίστασιν ἠθέλησεν ὁ Λέων νὰ συλλάβῃ αὐτὸν διὰ δόλου, ἀλλὰ δὲν τὸ κατώρθωσεν. Ὁ Κροῦμος τότε τόσον πολὺ ὠργίσθη διὰ τοῦτο, ὥστε ἐλεηλάτησεν, ἔκαυσε καὶ κατέστρεψε πολλὰς πόλεις, χωρία, μοναστήρια καὶ ἐπαύλεις τῆς Θράκης.

3) **Πανωλεθρία τῶν Βουλγάρων περὶ τὴν Μεσημβρίαν.** — Τὸ ἐπόμενον ἔτος ὁ Λέων, ἀφοῦ ἠτοίμασεν ἰκανὸν καὶ ἀξιόμαχον στρατὸν, ἐξεστράτευσεν ἐναντίον τῶν Βουλγάρων, τοὺς ὁποίους συνήντησε πλησίον τῆς Μεσημβρίας.¹ Ἐκεῖ ἔγινε μάχη φοβερὰ καὶ πεισματώδης, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ Λέων ἐνίκησε κατὰ κράτος τοὺς Βουλγάρους καὶ κατέσφαξεν αὐτούς. Μόνον ὁ Κροῦμος μὲ ὀλίγους στρατιώτας του κατώρθωσε νὰ σωθῇ· ἀλλὰ καὶ οὗτος μετ' ὀλίγον ἀπέθανε κατ' ἄλλους μὲν ἀπὸ πληγῆν, τὴν ὁποίαν ἔλαβεν εἰς τὴν μάχην ἐκείνην, κατ' ἄλλους δὲ πάλιν ἀπὸ ἀποπληξίαν, τὴν ὁποίαν ἔπαθεν ἀπὸ τὴν μεγάλην λύπην του.

Ὁ Λέων ἀφῆρεσε τότε ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους, ὅσας χώρας εἶχον

1. Παράλιος Ἑλληνικὴ πόλις τῆς Θράκης εἰς τὸν Εὐξείνιον Πόντον, τὴν ὁποίαν σήμερον δυστυχῶς ἔχουσιν οἱ Βούλγαροι.

κυριεῦσαι οὗτοι προηγουμένως ἀπὸ τοὺς Βυζαντινοὺς, καὶ ἔκτισαν ἐκ νέου ὄλας τὰς πόλεις τῆς Θράκης, τὰς ὁποίας εἶχον καταστρέψει οἱ Βούλγαροι.

4) **Θάνατος Λέοντος τοῦ Ἀρμενίου.** — Ὁ Λέων ὑπέβαλε τὸν στρατὸν εἰς αὐστηρὰν πειθαρχίαν καὶ ἐφρόντισε πολὺ διὰ τὴν γεωργίαν καὶ τὸ ἐμπόριον. Ἐπειδὴ ἕμως ἠθέλησε νὰ ἀπαγορεύσῃ τὴν προσκύνησιν τῶν εἰκόνων, ὁ λαὸς δυσηρεστήθη κατ' αὐτοῦ, οἱ δὲ ἐχθροὶ του εὔρον καιρὸν καὶ ἐνήργησαν συνωμοσίαν ἐναντίον του. Τὴν δευτέραν λοιπὸν ἡμέραν τῶν Χριστουγέννων ἐδολοφονήθη ἐντὸς τοῦ ναοῦ τῶν ἀνακτόρων, ἐνῶ ἔψαλλεν ὁ ἴδιος τὴν ἱερὰν ἀκολουθίαν.

ΝΑ' Διάδοχοι Λέοντος τοῦ Ε'.

1) **Μιχαὴλ Β' ὁ Τραυλὸς** (820 — 829). — Τὸν Λέοντα τὸν Ε' διεδέχθη ὁ στρατηγὸς καὶ διοργανωτὴς τῆς ἐναντίου τοῦ Λέοντος συνωμοσίας **Μιχαὴλ Β' ὁ Τραυλὸς**. Ἐπὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ οἱ Ἀραβες τῆς Ἀφρικῆς ἐκυριεύσαν τὴν νῆσον Σικελίαν, οἱ δὲ Σαρακηνοὶ (Ἀραβες πειραταὶ) ἀφῆρσαν ἀπὸ τοὺς Βυζαντινοὺς τὴν Κρήτην, εἰς τὴν ὁποίαν ἔδρυσαν Μωαμεθανικὸν κράτος, τὸ ὁποῖον διετηρήθη ἐπὶ 140 περίπου ἔτη.

Θεόφιλος. — Μιχαὴλ τὸν Τραυλὸν διεδέχθη ὁ υἱὸς του **Θεόφιλος** (829 — 842), ὁ ὁποῖος ἦτο πολὺ πεπαιδευμένος καὶ ἐπροστάτευσε τὰς τέχνας καὶ τὰς ἐπιστήμας. Οὗτος εἶνε ὁ τελευταῖος τῶν εἰκονομάχων αὐτοκρατόρων.

Ἐνώπιον τοῦ Θεοφίλου εἶχον παρουσιασθῆ μίαν ἡμέραν πολλὰ νέαι, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦτο καὶ ἡ ὠραία, πεπαιδευμένη καὶ εὐφυῆς **Εἰλασία** ἢ **Κασσιανή**. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Θεόφιλος περιεφρόνησεν αὐτὴν διὰ τὴν μεγάλην εὐφυΐαν της, ἡ Κασσιανὴ ἀπεσύρθη εἰς ἓν μοναστήριον, ὅπου συνέγραψε τὸ γνωστὸν «**Τροπάριον τῆς Κασσιανῆς**»,¹ τὸ ὁποῖον ψάλλεται εἰς τὰς Ἑκκλησίας τὴν Μεγά-

1. Τὸ ὠραῖον τοῦτο τροπάριον ἀρχίζει ὡς ἑξῆς: «**Κύριε ἢ ἐν πολλαῖς ἀμαρτίαις περιπεσοῦσα γυνή** κτλ.»

λην Τρίτην. Σύζυγος τοῦ Θεοφίλου ἦτο ἡ εὐσεβὴς καὶ εἰκονολάτρεις Θεοδώρα, ἡ ὁποία μετὰ τὸν θάνατον ἐκείνου τὸ ἔτος 842 διὰ Τοπικῆς Συνόδου ἀνεστήλωσε, ἔπως ἐμάθομεν καὶ προηγουμένως, τὰς ἁγίας εἰκόνας. (Κυριακὴ τῆς Ὁρθοδοξίας).

Ἡθικὸν συμπέρασμα. Δὲν πρέπει νὰ περιφρονῇ κανεὶς τὴν εὐγενῆ καὶ σεμνὴν εὐφυΐαν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν εἶνε δυνατόν νὰ ὠφελῆθῃ τι.

Συγκεντρωτικαὶ ἐρωτήσεις. Ὅποτος ἦτο Λέων ὁ Ἀρμένιος καὶ διατὶ ὠνομάσθη οὕτω; Τί ἔκαμεν ὁ Κροῦμος, μόλις ἀνέβη εἰς τὸν θρόνον ὁ Λέων ὁ Ε'; Ἐπέτυχεν ἐκεῖνο, τὸ ὅποτον ἐπεθύμη; Τί ἔπραξε κατόπιν καὶ διατὶ; Τί ἔπραξε τὸ ἐπόμενον ἔτος Λέων ὁ Ε'; Πῶς ἀπέθανεν ὁ Κροῦμος; Τί ἀφῆρσεν ἀπὸ τοῦ Βουλγάρου ὁ Λέων; Πῶς καὶ διατὶ ἀπέθανε Λέων ὁ Ε'; Ποῖος διεδέχθη αὐτὸν καὶ τί ἐγένετο ἐπὶ τῆς βασιλείας του; Ποῖος ἦτο ὁ τελευταῖος τῶν εἰκονομάχων βασιλεὺς; Τί συνέβη εἰς αὐτὸν ἀπὸ μίαν νέαν; Τί ἔπραξε κατόπιν αὐτῆ; Ποῖον εἶνε τὸ τροπάριον τῆς *Κασσιανῆς* καὶ πότε τοῦτο φάλλεται; Ποία ἦτο ἡ σύζυγος τοῦ Θεοφίλου καὶ ποῖον ἐκκλησιαστικὸν γεγονός ἐγένετο ἐπὶ τῆς βασιλείας αὐτῆς;

ΜΑΘΗΜΑ 43^{ον}

NB' Μιχαὴλ ὁ Γ'.

(842 — 867)

Σχίσμα τῶν Ἐκκλησιῶν.

1) **Βασιλεία Μιχαὴλ τοῦ Γ'.** — Τὸν Θεοφίλον διεδέχθη ὁ υἱὸς τοῦ Μιχαὴλ ὁ Γ'. Ἐπειδὴ ὁμοῦς οὗτος ἦτο ἀκόμη μικρὸς, ἐβασίλευσεν ὡς ἐπίτροπος αὐτοῦ ἡ μήτηρ του **Θεοδώρα**. Κατόπιν δὲ ἐπίτροπος καὶ διδάσκαλος τοῦ Μιχαὴλ ἐγένετο ὁ ἐκ μητρὸς θεῖος του **Βάρδας**, ἀνθρώπος ἀκόλαστος καὶ διεφθαρμένος, ὁ ὁποῖος ἀνέθρεψε τὸν βασιλοπαιδῆ μετὰ τὸν πλέον χειρότερον τρόπον. Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Μιχαὴλ τοῦ Γ' ἐξεστράτευσαν καὶ οἱ Ρῶσοι πρῶτην φοράν κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

NB' Σχίσμα τῶν Ἐκκλησιῶν.

(Ἀνατολικῆς καὶ Δυτικῆς).

1) **Ὁ Πάπας Νικόλαος.** — Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς βασιλείας Μιχαὴλ τοῦ Γ' Πάπας τῆς Ρώμης (δηλ. Πατριάρχης τῆς Δύσεως) ἦτο ὁ **Νικόλαος ὁ Α'**. Οὗτος, ἀφ' οὗ κατώρθωσε νὰ ὑποτάξῃ ὅλους τοὺς Ἐπισκόπους καὶ Μητροπολίτας τῆς Δύσεως, ἠθέλησε κατόπιν νὰ ὑποτάξῃ καὶ τὸν Πατριάρχην τῆς Κων/λεως, διὰ νὰ ἡμπορέσῃ κατόπιν νὰ ὑποτάξῃ καὶ τοὺς ἄλλους Πατριάρχας (Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας καὶ Ἱεροσολύμων), μετὰ τὸν καιρὸν δὲ καὶ ὅλον τὸν Χριστιανικὸν Ἑλληνισμόν.

2) **Ὁ Πατριάρχης Φώτιος.** — Εὐτυχῶς Πατριάρχης τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἔτυχε νὰ ἦνε τότε ὁ **Μέγας καὶ Ἱερὸς Φώτιος** (860), ὁ ὁποῖος ἦτο ὁ πλέον πολυμαθὴς καὶ πεπαιδευμένος ἀνὴρ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

Ὁ Ἱερὸς λοιπὸν Φώτιος ἀντέστη καὶ δὲν ἀφῆκε τὸν Πάπαν νὰ ὑποτάξῃ τὰς Ἐκκλησίας τῆς Ἀνατολῆς. Διὰ τοῦτο ὁ Πάπας ἀπὸ τὸν θυμὸν του, διότι δὲν ἐπέτυχον τὰ καταχθόνια σχέδιά του, ἀφώρισε τὴν Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν ἀλλὰ καὶ αὕτη ἀνταφώρισε τὸν Πάπαν καὶ τοιοῦτοτρόπως ἐγένετο τὸ σχίσμα μεταξὺ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν, τὸ ὁποῖον ἔσωσε τὸν Ἑλληνικὸν Χριστιανισμόν ἀπὸ ἓνα μέγαν καὶ φοβερὸν κίνδυνον. Ὁ ὀριστικὸς ὁμοῦς χωρισμὸς τῶν Ἐκκλησιῶν ἐγένετο εἰς τὰ 1054 μ. Χ., ὅτε Πατριάρχης τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἦτο **Μιχαὴλ ὁ Κυρουλάριος**.

3) **Τὰ αἷτια τοῦ σχίσματος.** — Σχίσμα τῶν Ἐκκλησιῶν λέγεται ὁ χωρισμὸς τῆς Δυτικῆς ἀπὸ τὴν Ὁρθόδοξον Ἀνατολικὴν Ἑλληνικὴν Ἐκκλησίαν τὰ αἷτια τοῦ σχίσματος ἀναφέρονται εἰς τὰ δόγματα καὶ εἰς τοὺς τύπους τῆς Ἐκκλησίας καὶ εἶνε πολλὰ καὶ διάφορα· ἐκτὸς τούτων ὁμοῦς ὑπῆρχον καὶ λόγοι πολιτικοί, διότι οἱ Πάπαι ἠγνόουν νὰ ὑποτάξωσι μαζὶ μετὰ τὴν Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὸν Ἀνατολικὸν Ὁρθόδοξον Ἑλληνισμόν,¹ νὰ τὸν ἐπιβά-

1. Σχετικὰ ἐπὶ τοῦ προκειμένου βλέπε εἰς Α' Τεῦχος, κεφάλ. Ε' ΣΤ' Ζ' καὶ Σελ. 13, 14, 15, 16.

λωσι τὴν Λατινικὴν γλῶσσαν καὶ τοιοῦτοτρόπως μὲ τὸν καιρὸν νὰ τὸν κάμωσι νὰ λησμονήσῃ τὴν γλῶσσαν τοῦ καὶ τὸν ἔθνισμόν του.

Ἴδου διατὶ λέγομεν, ὅτι ἔσωσε τὸ σχίσμα τὸν Ὁρθόδοξον Ἑλλητισμὸν ἀπὸ ἑνα μέγαν καὶ φοβερὸν κίνδυνον. Διότι τὰ μόνον χαρκτηριστικὰ ἐνὸς λαοῦ εἶνε ἡ **καταγωγὴ τοῦ**, ἡ **γλῶσσα τοῦ** καὶ πρὸ πάντων τὸ **αἶσθημα τοῦ ἔθνισμοῦ τοῦ**: ἔταν δὲ χάσῃ αὐτά, χάνει καὶ τὴν ἰδέαν τοῦ ἔθνισμοῦ τοῦ.

ΝΔ' Οἱ Βούλγαροι γίνονται Χριστιανοί.

1) **Κύριλλος καὶ Μεθόδιος.** — Εἰς τὰς ἡμέρας τοῦ αυτοκράτορος Μιχαὴλ τοῦ Γ' καὶ τοῦ Πατριάρχου Φωτίου ἔγιναν καὶ οἱ Βούλγαροι Χριστιανοί. Ὁ Μιχαὴλ καὶ ὁ Φώτιος ἔστειλαν εἰς τὴν Βουλγαρίαν δύο ἀδελφοὺς μοναχοὺς, οἱ ὅποιοι κατήχησαν τοὺς Βουλγάρους καὶ ἐδίδαξαν εἰς αὐτοὺς τὸν Χριστιανισμὸν, δι' αὐτὸ καὶ ὀνομάζονται **Ἀπόστολοι τῶν Σλαύων**.

Πρῶτος ἐβαπτίσθη ὁ ἡγεμὼν τῶν Βουλγάρων **Βόγορις**, τοῦ ὁποῦ ἀνάδοχος ἔγινεν ὁ αὐτοκράτωρ Μιχαὴλ ὁ Γ', τὸ παράδειγμα δὲ τοῦ ἡγεμόνος ἠκολούθησε κατόπιν καὶ ὁ λαός.

Ὁ Κύριλλος καὶ ὁ Μεθόδιος ἦσαν Ἕλληνες καὶ κατήγοντο ἀπὸ τὴν Θεσσαλονίκην· οὗτοι δὲ πρῶτοι ἐπενόησαν καὶ τὸ Σλαυικὸν ἀλφάβητον, εἰς τὸ ὅποιον μετέφρασαν κατόπιν τὰ ἱερά Εὐαγγέλια καὶ τὰ λοιπὰ Ἐκκλησιαστικὰ βιβλία.

Ἡθικὸν συμπέρασμα. Τὸ Σχίσμα τῶν Ἐκκλησιῶν ὑπῆρξεν ἡ σωτηρία τοῦ Ὁρθοδόξου Ἑλλητισμοῦ.

Συγκεντρωτικαὶ ἐρωτήσεις. Ποῖος διεδέχθη τὸν Θεόφιλον καὶ ποιοὶ ἦσαν οἱ ἐπίτροποι αὐτοῦ; Πότε πρῶτην φοράν ἐξεστράτευσαν οἱ Ρῶσοι κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως; Τί ἦτο ὁ Βάρδας; Ποῖον μέγα Ἐκκλησιαστικὸν γεγονός ἐγινεν ἐπὶ τῆς βασιλείας Μιχαὴλ τοῦ Γ'; Ποῖος ἦτο τότε Πατριάρχης καὶ ποῖος ἦτο Πάπης; Τί ἠθέλησε νὰ πράξῃ ὁ Πάπης οὗτος; Ποῖος ἀντέστη εἰς τὰ σχέδιά του καὶ τί ἐντεῦθεν προέκυψεν; Τί λέγεται **Σχίσμα** καὶ ποῖα εἶνε

τὰ αἷτια αὐτοῦ; Ὁφείλησεν ἢ ἐβλάψεν τὸ Σχίσμα τὸν Ἑλλητισμὸν; Πότε καὶ παρὰ τίνων οἱ Βούλγαροι ἐδέχθησαν τὸν Χριστιανισμὸν; Ποῖοι ἐδίδαξαν αὐτὸν εἰς αὐτούς; Τί ἄλλο ἐπραξάν διὰ τοὺς Βουλγάρους οὗτοι;

ΜΑΘΗΜΑ 44^{ον}

ΝΕ' Οἱ πρῶτοι βασιλεῖς τῆς Μακεδονικῆς δυναστείας.

1) **Βασίλειος ὁ Μακεδὼν** (867—886). — Τὸν ἄσωτον καὶ ἀχαρκτηρίστον Μιχαὴλ τὸν Γ' διεδέχθη ὁ **Βασίλειος ὁ Μακεδὼν**, ὁ ὁποῖος ἦτο γενναῖος Ἕλληνας βασιλεὺς καὶ ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ ὁποῦ τὸ κράτος ἔγινεν ἐντελῶς Ἑλλητικόν. Ὁ Βασίλειος ἐξέδωκε νόμους (τὰ **Βασιλικά**), οἱ ὅποιοι ἐγράφησαν εἰς μόνην τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ μέχρι τῆς σήμερον χρησιμεύουσιν εἰς ὅλον τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος· ἐπροστάτευσε τὰ γράμματα, τὴν γεωργίαν καὶ τὸ ἐμπόριον· ἐπολέμησε καὶ κατετρόπωσε τοὺς Ἀραβὰς καὶ διέδωκε τὸν Χριστιανισμὸν εἰς τοὺς Σέρβους, Βοσνίους καὶ Κροάτας καθὼς καὶ εἰς τοὺς κατοίκους τῆς Λακωνίας (τοὺς Μανιάτας), οἱ ὅποιοι ἕως τότε ἦσαν ἀκόμη εἰδωλολάτραι.

Ἐπὶ τῆς βασιλείας Βασιλείου τοῦ Μακεδόνος ἡ Λατινικὴ γλῶσσα ἔγινεν ὅλως διόλου ἀχρηστος καὶ μόνη ἡ Ἑλληνικὴ ἦτο ἡ ἐπίσημος γλῶσσα τοῦ κράτους.

2) **Λέων ὁ Σοφός.** — **Κωνσταντῖνος Ζ' ὁ Πορφυρογέννητος.** — **Ρωμανὸς ὁ Β'.** — Τὸν Βασίλειον Μακεδόνα διεδέχθησαν οἱ ἐξῆς ὄχι πολὺ ἄξιοι λόγου βασιλεῖς: α') ὁ υἱὸς τοῦ **Λέων ὁ σοφός**; β') ὁ υἱὸς τούτου **Κωνσταντῖνος ὁ Ζ' ὁ Πορφυρογέννητος**, ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ ὁποῦ ἡ βασιλίςσα τῶν Ρώσων **Ὀλγα** ἦλθεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐβαπτίσθη Χριστιανή· καὶ γ') ὁ υἱὸς τοῦ Πορφυρογεννήτου **Κωνσταντῖνος ὁ Ρωμανός**.

ΝΣΤ' Νικηφόρος Β' ὁ Φωκᾶς.

(946—969 μ. Χ.)

1) **Ὁ Νικηφόρος ὡς στρατηγός.** — Νικηφόρος ὁ Φωκᾶς, πρὶν βασιλευσθῆναι, ἦτο στρατηγὸς πολεμικώτατος καὶ ἔκαμε πολλὰ καὶ μεγάλα πολεμικὰ κατορθώματα. Ὅτε αὐτοκράτωρ ἦτο ἀκόμη ὁ Ρωμανὸς ὁ Β', ὁ Νικηφόρος κατετρόπωσε πολλὰκις τοὺς παρακμάσαντας Ἀραβας, ἀφῆρσεν ἀπὸ αὐτοῦ τὴν μεγάλην καὶ πλουσίαν νῆσον Κρήτην καὶ διέδωκε καὶ πάλιν εἰς αὐτὴν τὸν Χριστιανισμόν. Κατεπολέμησεν ἐπίσης τοὺς Ἀραβας, εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν, ἐκυρίευσεν ἀπὸ αὐτοῦ ὑπὲρ τὰς 60 πόλεις, ἠλευθέρωσεν ἀπὸ τὴν δουλείαν πολλὰς χιλιάδας Χριστιανῶν καὶ ἐπέστρεψε θριαμβευτικῶς εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν μὲ πολλὰ καὶ πλοῦσια λάφυρα.

2) **Ὁ Νικηφόρος αὐτοκράτωρ** — Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ρωμανοῦ ὁ λαὸς ἀνεβίβασεν εἰς τὸν θρόνον μὲ χαρὰν τὸν Νικηφόρον, ὁ ὁποῖος ἐνυμφεῦθη τὴν χήραν σύζυγον τοῦ Ρωμανοῦ **Θεοφανώ**.

Ὁ Νικηφόρος ἦτο ἄνθρωπος στρατιωτικὸς δι' αὐτὸ καὶ, μόλις ἀνέβη εἰς τὸν θρόνον, ἐξεστράτευσεν καὶ πάλιν μὲ πολλὰς χιλιάδας στρατοῦ κατὰ τῶν Ἀράβων τῆς Μ. Ἀσίας, ἀπὸ τοῦ ὁποῖου ἐκυρίευσεν τὴν Κιλικίαν, τὴν Συρίαν, τὴν νῆσον Κύπρον καὶ τὴν μεγάλην πόλιν Ἀντιόχειαν, εἰς τὴν ὁποίαν εὗρεν ἀμέτρητα πλοῦτη, διότι αὕτη ἦτο ἡ πλουσιωτέρα πόλις τῆς Ἀσίας. Ἀφοῦ δὲ ἐγκατέστησε Χριστιανούς κατοίκους εἰς τὰς χώρας αὐτάς, ἐπέστρεψε καὶ πάλιν θριαμβευτικῶς εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν.

3) **Θάνατος Νικηφόρου τοῦ Φωκᾶ.** — Ἐπειδὴ ὁ Νικηφόρος ἦτο αὐστηρὸς καὶ ἄνθρωπος τῆς τάξεως, ἠθέλησεν νὰ περιορίσῃ τὰς καταχρήσεις μὲ αὐστηρὰ μέτρα τοῦτο ὅμως δυσηρέστησεν πολλοὺς καὶ πρὸ πάντων τοὺς αὐλικούς καὶ τοὺς μοναχοὺς, τοὺς ὁποῖους ἠθέλησεν νὰ φορολογήσῃ, καὶ τοιοῦτοτρόπως ἐσχηματίσθη συνωμοσία ἐναντίον του. Μίαν λοιπὸν νύκτα ἐδολοφονήθη εἰς τὸν κοιτῶνα τῶν ἀνακτόρων ὑπὸ τοῦ ἰκανωτάτου στρατηγοῦ **Ἰωάννου τοῦ Τσιμισκῆ**, ὁ ὁποῖος ἦτο δυσηρεστήμενος ἐναντίον τοῦ αὐτοκράτορος, διότι ἐπαύθη ἀπὸ τὴν στρατηγίαν.

Ἡθικὸν συμπέρασμα. Ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον οἱ ἄνθρωποι τῆς ἀταξίας καὶ ἐλευσιότητος μισοῦσι καὶ καταδιώκουσι τοὺς ἀνθρώπους τῆς τάξεως καὶ τῆς παιθαρχίας, ἀντὶ νὰ τοὺς ἐπαινῶσι καὶ νὰ τοὺς μιμῶνται.

Συγκεντρωτικαὶ ἐρωτήσεις. Ποῖος διεδέχθη Μιχαὴλ τὸν Γ' καὶ ὁποῖος ἦτο οὗτος; Ποῖα εἶνε τὰ ἔργα Βασιλείου τοῦ Μακεδόνα; Τί συνέβη ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου; Τί ἦτο, πρὶν βασιλεύσῃ, Νικηφόρος ὁ Φωκᾶς καὶ τί οὗτος ἐπραξεν; Πότε ἐγένετο αὐτοκράτωρ ὁ Φωκᾶς καὶ ποῖαν ἐνυμφεῦθη; Τί ἐπραξεν ὡς αὐτοκράτωρ; Πότε, πῶς, ποῦ, ὑπὸ τίνος καὶ διατί ἐφονεύθη Νικηφόρος ὁ Φωκᾶς;

ΜΑΘΗΜΑ 45ον

ΝΖ' Ἰωάννης ὁ Τσιμισκῆς.

(969 — 976)

1) **Βασιλεία Ἰωάννου τοῦ Τσιμισκῆ.** — Καὶ ὁ Ἰωάννης ὁ Τσιμισκῆς, πρὶν γίνῃ αὐτοκράτωρ, ἦτο στρατηγός· οὗτος ἦτο συνετός, ἀνδρεῖος καὶ τόσο ἀφιλοχρήματος, ὥστε διεμοίρασε τὰ πατρικά του κτήματα εἰς τοὺς γείτονάς του.

Ὁ Τσιμισκῆς ἀνεδείχθη ἰκανώτατος αὐτοκράτωρ καὶ ἀνώτερος ἀπὸ τὸν προκάτοχόν του Φωκᾶν καὶ εἰς τὰ πολεμικὰ ἔργα καὶ εἰς τὴν κυβέρνησιν τοῦ κράτους.

2) **Πόλεμος κατὰ τῶν Ρώσων καὶ Βουλγάρων.** — Ἐπὶ τῆς βασιλείας Νικηφόρου τοῦ Φωκᾶ ὁ ἡγεμὼν τῶν Ρώσων **Σβιατοσλαῦος** ἐπολέμησεν τοὺς Βουλγάρους καὶ κατέλαβε τὴν Βουλγαρίαν. Ἐπειδὴ δὲ οἱ Ρῶσοι μὲ τοὺς Βουλγάρους προσέβαλλον τὸ Βυζαντικὸν κράτος, ὁ Τσιμισκῆς ἐξεστράτευσεν ἐναντίον αὐτῶν κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν μὲ πολυάριθμον στρατόν. Διέβη λοιπὸν τὰ στενὰ τοῦ Δῆμου, τὰ ὁποῖα κατὰ τύχην ἦσαν ἀφύλακτα, καὶ αἰφνιδίως ἐφθασεν ἔμπροσθεν εἰς τὰ τείχη τῆς πρωτεύουσας τῶν Βουλγάρων **Πρεσλαύας**, τὴν ὁποίαν ἐπολιόρκησεν στενῶς καὶ ἐκυρίευσεν μετονομάσας αὐτὴν **Ἰωαννούπολιν**.

3) **Κατατρόπωσις τῶν Ρώσων καὶ Βουλγάρων.** — Ἀπὸ τὴν

Πρεσλαύαν ὁ αὐτοκράτωρ ἔφθασεν εἰς τὸ **Δορύστολον** (σημερινὴν Σιλίστριαν), ὅπου εὔρε τὸν Σδιατοσλαῦον παρατεταγμένον μὲ 60 χιλιάδας Ρώσων καὶ Βουλγάρων. Ἐκεῖ ἔγινε πεισματώδης καὶ φονικωτάτη μάχη, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ γενναῖος αὐτοκράτωρ πρῶτος ὄρμησεν ἀκράτητος μὲ γυμνὸν τὸ ξίφος τοῦ ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν καὶ ἔτρεψεν αὐτοὺς εἰς ἀτακτον φυγὴν. Εἰς τὴν μάχην αὐτὴν ἐφονεύθησαν πολλαὶ χιλιάδες Ρώσων καὶ Βουλγάρων, ὁ δὲ Σδιατοσλαῦος ἐπληγώθη σοβαρά. Τέλος ὁ Σδιατοσλαῦος παρέδωκε τὸ Δορύστολον, — τὸ ὅποιον ὁ αὐτοκράτωρ πρὸς τιμὴν τοῦ στρατηλάτου καὶ μάρτυρος ἀγίου Θεοδώρου ὠνόμασε **Θεοδωρούπολιν**, — καὶ ἀπῆλθεν ἀπὸ τὴν Βουλγαρίαν.

4) **Κατάληψις τῆς ὅλης Βουλγαρίας.** — Τοιοῦτοτρόπως ὁ γενναῖος αὐτοκράτωρ ἐντὸς 4 μηνῶν ἐνίκησε κατὰ κράτος δύο μεγάλους καὶ φοβεροὺς Σλαυϊκοὺς λαοὺς, ἀπέδιωξε τοὺς Ρώσους ἀπὸ τὴν Βουλγαρικὴν χώραν καὶ ἐκυρίευσεν ὅλην τὴν Βουλγαρίαν. Κατόπιν διήρσεσεν αὐτὴν εἰς τμήματα καὶ διώρισεν ἐντοποιοὺς διοικητάς, οἱ ὅποιοι ὠνομάζοντο **Βοεβόδαι**.

5) **Πόλεμος κατὰ τῶν Ἀράβων.** — Ἀφού ὁ Ἰωάννης Τσιμισκῆς κατετρόπωσε τοὺς Ρώσους καὶ Βουλγάρους, ἠθέλησε νὰ ταπεινώσῃ καὶ τοὺς Ἀραβας καὶ ἐξεστράτευσεν ἐναντίον αὐτῶν. Εἶχε μάλιστα σκοπὸν νὰ προχωρήσῃ καὶ πέραν τῆς Μεσοποταμίας ἀκόμη, διὰ νὰ κυριεύσῃ τὴν πρωτεύουσαν τῶν Ἀράβων **Βαγδάτιον**, ὅπου ὑπῆρχον ἀναρίθμητοι θησαυροί.

Ὁ Καλίφης ὅμως τῶν Ἀράβων ἐζήτησεν εἰρήνην καὶ ὑπεσχέθη νὰ πληρώνην ἐτήσιον φόρον· ἐπειδὴ ὅμως μετ' ὀλίγον ὁ Καλίφης παρεβίασε τὴν συνθήκην, ὁ Τσιμισκῆς ἐξεστράτευσε καὶ ἐκ δευτέρου ἐναντίον τῶν Ἀράβων τοὺς ὁποίους κατετρόπωσε.

6) **Θάνατος τοῦ Τσιμισκῆ.** — Ἐνῶ ὁ Τσιμισκῆς ἐπέστρεφεν ἀπὸ τὴν δευτέραν κατὰ τῶν Ἀράβων ἐκστρατείαν του, ἐδηλητηριάσθη ὑπὸ ἐνὸς ἀβλικοῦ του, ὁ ὅποιος ἐφοβήθη, μήπως τιμωρηθῆ ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα, διότι εἶχεν ἀρπάσει πολλὰς ξένας γαίας ἀδίκως ἐν τῇ Μ. Ἀσίᾳ. Ἰδοὺ ὅποιον λυπηρὸν τέλος ἔλαβεν ὁ ἀνδρείος καὶ γενναῖος αὐτοκράτωρ Ἰωάννης ὁ Τσιμισκῆς.

Ἡθικὸν συμπέρασμα. Μόνον διὰ τοῦ πολέμου κατ' ἀνάγκην δαμάσσονται οἱ ἄγριοι καὶ βάρβαροι λαοί.

Συγκεντρωτικαὶ ἐρωτήσεις. Τί ἦτο πρὶν βασιλεύσῃ ὁ Ἰωάννης Τσιμισκῆς καὶ ὁποῖος ἀνεδείχθη, ὅταν ἔγινεν αὐτοκράτωρ. Ποῖος ἦτο τότε ἡγεμὸν τῶν Ρώσων καὶ τί οὗτος ἐπραξεν; Τί ἔκαμαν οἱ Ρῶσοι καὶ οἱ Βούλγαροι εἰς τοὺς Βυζαντινοὺς καὶ τί κατόπιν ἐπαθον; Ποῦ κατὰ πρῶτον διηυθύνθη ὁ Τσιμισκῆς καὶ ἐκεῖθεν ποῦ συνήντησε καὶ κατετρόπωσε τοὺς ἐχθροὺς; Ποῖα πόλεις μετωνομάσθη **Ἰωαννούπολις**, ποῖα **Θεοδωρούπολις** καὶ διατί; Τί ἔγινε κατόπιν ἢ Βουλγαρία καὶ πῶς ἐκυβερνᾶτο αὐτή; Κατὰ τίνων ἄλλων μετὰ ταῦτα ἐξεστράτευσεν ὁ Τσιμισκῆς; Πῶς ἀπέθανεν Ἰωάννης ὁ Τσιμισκῆς;

ΜΑΘΗΜΑ 46^{ον}

ΝΗ' Βασίλειος ὁ Βουλγαροκτόνος.

(976—1025).

1) **Βασιλεία τοῦ Βουλγαροκτόνου Βασιλείου.** — Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Τσιμισκῆ ἀνέβη εἰς τὸν θρόνον ὁ υἱὸς τοῦ Ρωμανοῦ τοῦ Β' καὶ τῆς Θεοφανοῦς **Βασίλειος ὁ Β' Βουλγαροκτόνος** εἰς ἡλικίαν 26 ἐτῶν. Ὁ Βασίλειος ἐφάνη ἀνώτερος ἀπὸ τοὺς δύο προκατόχους του· εἶνε δὲ ὁ ἐνδοξότερος καὶ σημαντικώτερος ἀπὸ τοὺς αὐτοκράτορας τοῦ Ἑλληνικοῦ Βυζαντιακοῦ κράτους.

Ἐπειδὴ ὁ Βασίλειος εἰς τὰς ἀρχὰς ἦτο μικρὸς, οἱ στρατηγοὶ ἐφαντάσθησαν, ὅτι ἠδύναντο νὰ κυβερνώσιν αὐτοὶ τὸ κράτος· ὅταν ἔμως εἶδον, ὅτι δὲν ἠδύναντο νὰ κάμωσιν, ὅτι ἠθελον, ἐπανεστάτησαν. Πρῶτος ἐπανεστάτησε ὁ **Βάρδας ὁ Σκληρός**, τὸν ὅποιον ἔμως ἐνίκησε καὶ κατέβαλεν ἄλλος ἰκανώτερος στρατηγός, ὁ **Βάρδας ὁ Φωκᾶς**.

2) **Πόλεμοι τοῦ Βασιλείου κατὰ τῶν Βουλγάρων.** — Ἄμα οἱ Βούλγαροι, — τοὺς ὁποίους ὁ Τσιμισκῆς εἶχε κάμη, ὅπως εἶδομεν, ὑποτελεῖς εἰς τοὺς Βυζαντινοὺς, — ἔμαθον τὴν στάσιν Βάρδα τοῦ Σκληροῦ, ἐπαναστάτησαν καὶ αὐτοί, διὰ νὰ γίνωσι καὶ πάλιν ἀνεξάρτητοι. Ἀρχηγὸς τῶν Βουλγάρων ἦτο ὁ Βοεβόδας **Σα-**

μουήλ, ὁ ὁποῖος ἔγινε τώρα βασιλεὺς μὲ πρωτεύουσαν τὴν **Πρόσπαν** καὶ ἔπειτα τὴν **Ἀχρίδα**.

Ἐξουσία εἰσέβαλεν εἰς τὸ Βυζαντιακὸν κράτος καὶ ἐληλάτησε τὴν **Θράκην**, **Μακεδονίαν**, **Ἡπειρον**, **Θεσσαλίαν**, **Στερεὰν Ἑλλάδα** καὶ **Πελοπόννησον**, προχωρήσας ἕως εἰς τὸ **Ταίναρον** ἀκρωτήριον. Τεσσαράκοντα ἔτη ἐπολέμει ὁ αὐτοκράτωρ, χωρὶς σχεδὸν διόλου νὰ ἀναπαυθῆ, ἐναντίον τῶν Βουλγάρων· καὶ ἐνίκηθη μὲν εἰς τὰς ἀρχὰς τὴν πρώτην φοράν πλησίον εἰς τὴν **Σαρδικὴν** ἢ **Τριαδίτισαν** (σημερινὴν **Σόφιαν**), ἀλλ' ἐνίκησεν ἔπειτα καὶ ἐκεῖνος κατὰ κράτος καὶ ὑπέταξε τοὺς Βουλγάρους.

3) **Ἀπαλλαγὴ τῆς Ἑλλάδος καὶ Πελοποννήσου.**—**Νικηφόρος ὁ Οὐρανός.**—Δεκαπέντε ἔτη οἱ Βούλγαροι κατεῖχον τὰς χώρας, τὰς ὁποίας ἐκυρίευσαν ἀπὸ τοὺς Βυζαντινοὺς· τέλος ὁ Βασίλειος ἔστειλεν ἐναντίον των τὸν στρατηγὸν τῶν Εὐρωπαϊκῶν χωρῶν **Νικηφόρον τὸν Οὐρανὸν** (ἄρχοντα πάσης Δύσεως). Ὁ Οὐρανὸς διὰ τῆς Θεσσαλονίκης εἰσῆλθεν εἰς τὴν **κυριῶς Ἑλλάδα**, ὅπου συνήντησε τὸν Σαμουήλ εἰς τὴν ἀντίπεραν ὄχθην τοῦ Σπερχεῖου ποταμοῦ.

Τὴν νύκτα ὁ Νικηφόρος ἐπέρασε μὲ τρόπον τὸν πλημμυρισμένον ποταμόν, ἐνῶ ὁ Σαμουήλ ἐκοιμᾶτο ἀμέριμνος, καὶ ἐπετέθη κατὰ τῶν Βουλγάρων, τοὺς ὁποίους κατέσφαξε· μόνον ὁ Σαμουήλ μὲ τὸν υἱὸν του καὶ μερικοὺς ἄλλους κατώρθωσε νὰ σωθῆ καὶ νὰ φύγῃ ἀμέσως εἰς τὴν Βουλγαρίαν. Τοιοῦτοτρόπως ὁ Οὐρανὸς ἀπῆλλαξε τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα καὶ Πελοπόννησον ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους, ἠλευθέρωσεν ὅλους τοὺς αἰχμαλώτους καὶ ἔλαβεν ἄπειρα λάφυρα.

4) **Ἐκστρατεία τοῦ Βασιλείου κατὰ τῶν Βουλγάρων.**—Εἶπομεν ἀνωτέρω, ὅτι ἐπὶ 40 ἔτη ἐπολέμει ἐκ διαλειμμάτων ὁ αὐτοκράτωρ κατὰ τῶν Βουλγάρων. Τὸ ἔτος 1002 ὁ Βασίλειος ἐκυρίευσεν τὸ Βιδύνιον καὶ ἀναζητῶν τὸν Σαμουήλ εὗρεν αὐτὸν εἰς τὴν ἀπέναντι ὄχθην τοῦ ποταμοῦ Ἀξιῦ (Βαρδᾶρι), ὅπου οἱ Βούλγαροι ἔπαθον, ὅτι πρὸ 7 ἐτῶν εἰς τὸν Σπερχεῖον. Τὴν νύκτα δηλ. ἐπέρασαν ὁ αὐτοκράτωρ τὸν πλημμυρισμένον ποταμόν, ἐπέπεσε

κατὰ τοῦ Σαμουήλ, τὸν ἐνίκησε καὶ τὸν ἔτρεψεν εἰς ἄτακτον φυγὴν.

Τὸ ἔτος 1014 ὁ Σαμουήλ ἦτο ὠχυρωμένος εἰς ἓν στενὸν τῆς **Μακεδονίας**, τὸ ὁποῖον λέγεται **Κλεισοῦρα** ἢ **Κλειδίον**. Ὁ Βασίλειος φθάσας ἐκεῖ περικυκλῶναι τὸ Κλειδίον, νικᾷ τὸν Σαμουήλ, ὁ ὁποῖος κατώρθωσε νὰ φύγῃ καὶ πάλιν ἐπιππος, καὶ αἰχμαλωτίζει 16 χιλιάδας Βουλγάρων.

Ὁ Βασίλειος ἔκαμε φοβερὰν ἐκδίκησιν κατὰ τῶν Βουλγάρων διὰ τὴν ἀπιστίαν καὶ τὴν θηριωδίαν των. Διέταξε δηλ. νὰ τυφλώσῃ τοὺς αἰχμαλώτους Βουλγάρους, ἀφῆσας εἰς κάθε 100 ἓνα μονόφθαλμον, διὰ νὰ τοὺς ὀδηγήσῃ εἰς τὴν Βουλγαρίαν.

Ὁ Σαμουήλ, ἅμα εἶδε τὸ θλιβερὸν αὐτὸ θέαμα, ἐλιποθύμησε καὶ μετ' ὀλίγον ἀπέθανεν.

Ἡθικὸν συμπέρασμα. Ὁ γενναῖος καὶ πολεμικὸς αὐτοκράτωρ ἀγωνίζεται πάντοτε διὰ τὴν ἀσφάλειαν, τὴν ἡσυχίαν καὶ τὴν πρόοδον τοῦ κράτους του μὲ κίνδυνον καὶ αὐτῆς ἀκόμη τῆς ζωῆς του.

Συγκεντρωτικαὶ ἐρωτήσεις. Ποῦς διεδέχθη τὸν Τσιμισκὴν καὶ ὅποιος ἦτο οὗτος; Πόσων ἐτῶν ἔγινε βασιλεὺς καὶ τί προήλθεν ἐκ τῆς ἡλικίας του; Τί ἔκαμαν ἀμέσως τότε οἱ Βούλγαροι; Ἔως ποῦ ἐπροχώρησαν οὗτοι; Ποῦς ἦτο τότε ἡγεμὼν τῶν Βουλγάρων καὶ ποῖα ἢ πρωτεύουσα αὐτῶν; Ἐπὶ πόσα ἔτη διήρκεσεν ὁ κατὰ τῶν Βουλγάρων πόλεμος; Ποῖαν τύχην ἔλαβεν εἰς τὴν ἀρχὴν ὁ κατὰ τῶν Βουλγάρων πόλεμος καὶ ποῖαν μετὰ ταῦτα; Ἐπὶ πόσα ἔτη ἔμειναν οἱ Βούλγαροι εἰς τὰς κυριευθείσας χώρας; Τί ἔγινε κατόπιν; Ποῦς ἔστειλε κατ' αὐτῶν ὁ Βασίλειος; Ποῦ συνήντησεν οὗτος τοὺς Βουλγάρους καὶ πῶς ἐπετέθη κατ' αὐτῶν; Μετὰ τὴν μάχην ταύτην τί ἔκαμεν ὁ ἡγεμὼν τῶν Βουλγάρων καὶ τί ἔγιναν αἱ χώραι τῆς κυριῶς Ἑλλάδος; Πότε ἐξεστράτευσεν ἐναντίον τῶν Βουλγάρων ὁ υἱὸς αὐτοκράτωρ; Ποῦ συνήντησε τοὺς Βουλγάρους καὶ πῶς ἐπετέθη κατ' αὐτῶν; Ποῦ ὠχυρώθησαν κατόπιν οἱ Βούλγαροι καὶ τί ἔκαμε τότε ὁ Βασίλειος; Πόσους αἰχμαλώτους συνέλαβεν ὁ αὐτοκράτωρ καὶ τί τοὺς ἔκαμεν; Πῶς ἀπέθανεν ὁ Σαμουήλ;

ΜΑΘΗΜΑ 47^{ον}

ΝΘ' Τὰ λοιπὰ κατορθώματα Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου.

1) **Ἑποταγή τῆς Βουλγαρίας.** — Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Σαμουήλ ἡγεμῶν τῶν Βουλγάρων ἐγένετο ὁ υἱὸς αὐτοῦ **Γαβριήλ**, ὁ ὁποῖος μετὰ ἕν ἔτος ἐφρονεῦθη πολεμῶν. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Γαβριήλ ὁ Βασίλειος ὑπέταξεν ἄλλους τοὺς Βοεβόδας (ἄρχοντας, διοικητὰς) τῶν Βουλγάρων καὶ ἐκυρίευσεν ἄλλην τὴν Βουλγαρίαν, τὴν ὁποίαν ἔκαμεν ἐπαρχίαν τοῦ Βυζαντιανοῦ κράτους.

2) **Ἐπιβίβησις τοῦ Βασιλείου εἰς Ἀθήνας.** — Μετὰ τὸ τέλος τοῦ Βουλγαρικοῦ πολέμου ὁ Βασίλειος ὑπῆγεν εἰς τὴν Ἀχρίδα καὶ εἰς τὴν Πρέσπαν, ὅπου εὕρισκοντο τὰ πλοῦσια ἀνάκτορα τῶν Βουλγάρων βασιλέων, ἀπὸ ἐκεῖ εἰς τὴν Λαμίαν καὶ ἐκεῖθεν πάλιν εἰς τὰς Θερμοπύλας. Ἐκαμε δὲ αὐτὴν τὴν περιουσίαν, διὰ νὰ βάλῃ εἰς τάξιν τὴν διοίκησιν τῶν χωρῶν, τὰς ὁποίας κατεῖχον πρὶν οἱ Βούλγαροι.

Ἀπὸ τὰς Θερμοπύλας ὁ Βασίλειος ἐφθασεν εἰς τὰς Ἀθήνας ἐκεῖ ἀνήλθεν εἰς τὴν Ἀκρόπολιν καὶ εἰσήλθεν εἰς τὸν Παρθενῶνα, ὁ ὁποῖος τότε εἶχε διασκευασθῆ εἰς ναὸν τῆς Θεοτόκου, ὅπου ἠδωχάριστησε τὸν Θεὸν διὰ τὰς νίκας του.

Ἀπὸ τὰς Ἀθήνας κατήλθεν εἰς τὸν Πειραιᾶ καὶ ἐκεῖθεν διὰ θαλάσσης ἐπέστρεψε, φέρων αἰχμαλώτους τὴν γυναῖκα καὶ τὰς θυγατέρας τοῦ Σαμουήλ, εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου τὸν ὑπέδεχθη ὁ λαὸς μὲ μεγάλην πομπὴν καὶ παράταξιν.

3) **Ἄλλα πολεμικὰ ἔργα τοῦ Βασιλείου.** — Μετὰ τοὺς Βουλγάρους ἀνεγνώρισαν τὴν κυριαρχίαν τῶν Βυζαντινῶν οἱ **Σέρβοι**, οἱ **Κροαταὶ** καὶ οἱ **Ἑνετοί**, κατεπολεμήθησαν οἱ **Χάζαροι** καὶ κατετροπώθη ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας Ὁθων ὁ Β', διότι ἠθέλησε νὰ καταλάβῃ τὴν Ἰταλίαν.

Ὁ Βασίλειος ἐπολέμησεν ἐπίσης καὶ ἐνίκησε τοὺς Ἐμίρας (ἄρ-

χοντας) τῆς Συρίας, καθὼς καὶ τὸν ἡγεμόνα τῆς Ἀρμενίας, καὶ τοὺς ὑπεχρέωσε νὰ ἀναγνωρίσωσι τὴν κυριαρχίαν τοῦ Βυζαντινοῦ.

4) **Ἐξωτερικαὶ σχέσεις τοῦ Βασιλείου.** — Ἐπὶ Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου ὁ ἡγεμὼν τῶν Ρώσων **Βλαδίμηρος**, υἱὸς τοῦ Σβιατοσλαύου καὶ ἑγγονος τῆς ἐκχριστιανισθείσης Ρωσίδος βασιλίσσης Ὀλγας, ἐκυρίευσεν ἀπὸ τοὺς Χριστιανούς τὰς πόλεις **Χερσῶνα** καὶ **Θεοδοσίαν**, αἱ ὁποῖαι ἔκειντο εἰς τὰ νότια παράλια τῆς σημερινῆς Ρωσίας ἐπὶ τοῦ Εὐξείνου Πόντου. Κατόπιν ἐζήτησε καὶ ἔλαβεν ὡς σύζυγον τὴν ἀδελφὴν τοῦ Βασιλείου **Ἄνναν** καί, ἀφοῦ ἐβαπτίσθη Χριστιανὸς εἰς τὴν Χερσῶνα, ἐπέστρεψεν ὀπίσω εἰς τοὺς Βυζαντινοὺς τὰς κυριευθείσας πόλεις καὶ ἐγένετο σύμμαχος των.

Ὁ Βλαδίμηρος, ἀφοῦ ἐγένετο ἐκεῖνος Χριστιανός, διέδωκε τὸν Χριστιανισμὸν εἰς ἄλλην τὴν Ρωσίαν· εἰς μίαν δὲ καὶ μόνην ἡμέραν ἐβαπτίσθησαν εἰς τὸν Δνεπέρον ποταμὸν ἄρκεται χιλιάδες Ρώσων.

5) **Τὸ τέλος τῆς βασιλείας Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου.** — Ὁ Βασίλειος διὰ τοὺς πολλοὺς καὶ καταστρεπτικοὺς πολέμους, τοὺς ὁποίους ἔκαμεν ἐναντίον τῶν Βουλγάρων ἐπωνομάσθη Βουλγαροκτόνος. Ὁ Βασίλειος εἶνε ὁ τελευταῖος ἀξίος λόγου ἀπὸ τοὺς Μακεδόνας αὐτοκράτορας. Ἐπὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ τὸ Ἑλληνικὸν Βυζαντιανὸν κράτος εὕρισκετο εἰς τὴν μεγίστην αὐτοῦ ἀκμὴν ὠργανώθη καλῶς ὁ στρατὸς καὶ ὁ στόλος, τὸ κράτος ἔλαβε μεγάλην ἔκτασιν, ἠδὲξήθησαν αἱ δημόσιαι εἰσπράξεις, προώδευσε πολὺ ἡ βιομηχανία καὶ τὸ ἐμπόριον καί, τὸ κυριώτερον, ἐπατάχθησαν καὶ ἐταπεινώθησαν οἱ προαιώνιοι ἡμῶν ἐχθροὶ Βούλγαροι.

Βασίλειος ὁ Βουλγαροκτόνος ἀπέθανε τὸ 1025 εἰς ἡλικίαν 70 ἐτῶν, ἀφοῦ ἐβασίλευσεν ἐνδόξως 19 ἔτη.¹

6) **Διάδοχοι τοῦ Βουλγαροκτόνου.** — Μετὰ τὸν θάνατον Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου ἀρχίζει ἡ παρακμὴ τῆς Μακεδονικῆς δυναστείας, διότι ἔλοι εἰς διάδοχοι αὐτοῦ ἦσαν ἀνίκανοι καὶ ἀνάξιοι, ἕως ὅτου ἀνέβη εἰς τὸν θρόνον, ὅπως θὰ ἴδωμεν κατωτέρω, ἡ δυναστεία τῶν **Κομνηνῶν**.

1. Ἐπὶ τῆς Μακεδονικῆς δυναστείας τὸ ἕλρον Ἑλληνικὸν Βυζαντιανὸν κράτος διηρεῖται εἰς μεγάλας Ἐπαρχίας, αἱ ὁποῖαι ὀνομάζοντο **Θέματα**.

Ἐπὶ τῆς βασιλείας ἐνὸς τῶν ἀναξίων διαδόχων τοῦ Βουλγαροκτόνου, τοῦ **Κωνσταντίνου Θ'** τοῦ **Μονομάχου**, οἱ Ρῶσοι ἐξεστράτευσαν καὶ πάλιν κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, χωρὶς ὁμῶς νὰ κατορθώσωσι τι. Ἐπὶ τοῦ Μονομάχου ἐπίσης ἀνεφάνη καὶ ἐξ Ἀνατολῶν νέος πολεμικὸς λαὸς, οἱ **Σελτζουκίδαι Τούρκοι**, περὶ τῶν ὁποίων θὰ ὁμιλήσωμεν κατωτέρω, καὶ ἔγινεν, ὅπως εἶπομεν ἀνωτέρω, ὁ ὀριστικὸς ἀποχωρισμὸς τῆς Ἀνατολικῆς καὶ Δυτικῆς Ἐκκλησίας.

Ἡθικὸν συμπέρασμα. Ὀλίγοι εἶνε οἱ αὐτοκράτορες ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι κατώρθωσαν νὰ θριαμβεύσωσιν εἰς τὰ πολεμικὰ ἔργα ἐπὶ σειρὰν πολλῶν ἐτῶν· εἰς ἕξ αὐτῶν εἶνε καὶ ὁ **Βασίλειος ὁ Βουλγαροκτόνος**.

Συγκεντρωτικαὶ ἐρωτήσεις. Ποῖος διεδέχθη τὸν Σαμουήλ; Μετὰ τὸν θάνατον τούτου, τί ἐπαθὸν οἱ ἄλλοι Βοεδοδοὶ καὶ τί ἔγινεν ἡ Βουλγαρία; Μετὰ τὸ τέλος τοῦ Βουλγαρικοῦ πολέμου ποῦ ὑπέγηεν ὁ Βασίλειος; Διατί ἔκαμε τὴν περιοδείαν ἐκείνην; Ποῦ κατόπιν διηυθύνθη καὶ ἐκεῖθεν, ποῦ ἐπέστρεψεν; Τί ἦτο τότε ὁ Παρθενῶν; Τί ἔκαμεν ἐντὸς αὐτοῦ ὁ Βασίλειος; Μετὰ ταῦς Βουλγάρους ποῖοι ἄλλοι ἀναγνώρισαν τὴν κυριαρχίαν τῶν Βυζαντινῶν καὶ ποῖοι ἄλλοι κατετροπώθησαν; Ἐπὶ Βασιλείῳ ποῖος ἦτο ὁ ἡγεμὸν τῶν Ρῶσων; Τί ἐπραξεν οὗτος; Πότε καὶ πῶς διεδόθη ὁ Χριστιανισμὸς εἰς τὴν Ρωσίαν; Διατί ὁ Βασίλειος ὀνομάσθη Βουλγαροκτόνος; Τί εἶνε ὁ Βασίλειος μεταξὺ ὄλων τῶν Μακεδόνων βασιλέων; Εἰς ποῖαν κατάστασιν εὐρίσκατο τὸ κράτος ἐπὶ Βασιλείῳ; Ποῖον εἶνε τὸ μεγαλύτερον γεγονός ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Βουλγαροκτόνου; Πόσα ἔτη ἐβασίλευσε καὶ πότε ἀπέθανε Βασίλειος ὁ Βουλγαροκτόνος; Ὅποιοι ὑπῆρξαν οἱ διάδοχοι αὐτοῦ; Ἐπὶ τίνος ἐκ τῶν διαδόχων τοῦ ἐξεστράτευσαν καὶ πάλιν οἱ Ρῶσοι κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως; Ποῖον γεγονός ἔλαβεν ὀριστικὸν τέλος ἐπ' αὐτοῦ; Πῶς ἐλέγοντο αἱ ἐπαρχίαι τοῦ Βυζαντιανοῦ κράτους; Πότε ἀνεφάνησαν οἱ Σελτζοὶ Τούρκοι.

ΜΑΘΗΜΑ 48ον

Ε' Ἐμφάνισις τῶν Σελτζούκων Τούρκων.

Παρακμὴ τῶν Ἀράβων.

1) **Καταγωγή τῶν Σελτζούκων.** — Οἱ Σελτζοὶ ἦσαν Τουρκικὸν ἔθνος, τὸ ὁποῖον κατῴκει τὰς πέριξ τοῦ Ὠξοῦ ποταμοῦ χώρας

τῆς Ἀσίας, αἱ ἐποταὶ κείνται βορειοανατολικῶς τῆς Περσίας, δηλ. τὸ Τουρκεστάν· ὀνομάσθησαν δὲ **Σελτζοὶ** ἢ καὶ **Σελτζουκίδαι** ἀπὸ τὸν γενάρχην των **Σελτζούκ**. Οἱ Σελτζοὶ μετὰ τὸν καιρὸν ἐπροχώρησαν πρὸς δυσμὰς, ἐπλησίασαν τοὺς Ἀράβους, ἐδέχθησαν τὸν Ἰσλαμισμὸν καὶ ἔγιναν μεγάλοι καὶ ἰσχυροὶ, ὅπως θὰ ἴδωμεν κατωτέρω.

2) **Παρακμὴ τῶν Ἀράβων.** — Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἡγεμῶνος καὶ Καλίφου τῶν Ἀράβων Ἀροῦν-ἐλ-ρασιδὸν διεμοιράσθησαν τὸ μέγα Ἀραβικὸν κράτος εἰς οὐκ ὀλίγους. Ἐπειδὴ ὁμοῦ οὗτοι καὶ οἱ διάδοχοι αὐτῶν ἐφιλονίκουν πάντοτε ἀναμεταξύ των, ἤρχισαν νὰ ἐξασθενῶσι καὶ μετὰ τὸν καιρὸν ἤρχισεν ὀλίγον κατ' ὀλίγον νὰ παρακμάξῃ τὸ ἄλλοτε μέγα καὶ ἰσχυρὸν Ἀραβικὸν βασίλειον.

Οἱ Σελτζοὶ Τούρκοι, ἀφοῦ ἐπλησίασαν τοὺς Ἀράβους, ὑπὲρ-ρέτουν κατ' ἀρχὰς πλησίον των ὡς μισοφόροι στρατιῶται καὶ σωματοφύλακες αὐτῶν καὶ μετὰ τὸν καιρὸν κατώρθωσαν νὰ λάβωσι τὰ μεγαλεῖτερα ἀξιώματα, διότι ἔγιναν καὶ ὑπουργοὶ καὶ στρατηγοὶ καὶ ἐπαρχοὶ εἰς διαφόρους Ἀραβικὰς ἐπαρχίας, πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον ἔδραψε πολὺ κατόπιν τοὺς Ἀράβους.

3) **Κατάλυσις τῆς Ἀραβικῆς Καλιφείας.** — Ἀφοῦ οἱ Τούρκοι ἀνεμίχθησαν εἰς τὰ πολιτικὰ πράγματα τῶν Ἀράβων, ἔκαμνον εἰς τὸ Ἀραβικὸν βασίλειον, ὅσα ἄλλοτε οἱ Πραιτωριανοὶ εἰς τὴν Ρωμαϊκὴν αὐτοκρατορίαν· κατεβίβαζον δηλ. καὶ ἀνεβίβαζον, ὅπως ἤθελον, τοὺς ἀδυνάτους ἡγεμόνας καὶ Καλίφας τῶν Ἀράβων. Μετὰ τὸν καιρὸν δὲ οἱ εἰς τὰς Ἀραβικὰς ἐπαρχίας Τούρκοι ἐπαρχοὶ ἐπανεστάτησαν καὶ ἀφῆρσαν ἀπὸ τοὺς Ἀράβους Καλίφας κατ' ἀρχὰς τὴν κοσμικὴν (δηλ. τὴν πολιτικὴν), μετὰ δὲ ταῦτα καὶ τὴν θρησκευτικὴν ἐξουσίαν. Τοιοῦτοτρόπως κατελύθη ἡ Ἀραβικὴ Καλιφεία, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἰδρῦθη ἡ Τουρκικὴ δυναστεία μετὰ μικρὰ αὐτόνομα Τουρκικὰ βασίλεια, τῶν ὁποίων οἱ ἡγεμόνες ἐκαλοῦντο **Σουλτάνοι**.

4) **Ὁ Σελτζουκίδης Τουρκοῦλβέυ.** — Ἐκ τῶν Τουρκικῶν βασιλείων, τὰ ὁποῖα ἰδρῦθησαν ἐπὶ τῆς καταλυθείσης Ἀραβικῆς Καλιφείας, διεκρίθη τὸ **Σελτζουκικόν**, τοῦ ὁποῖου γενάρχησ ἦτο, ὅπως εἶπομεν ἀνωτέρω, ὁ **Σελτζούκ**. Ἐγγονος τοῦ **Σελτζούκ**

ὑπῆρξεν ὁ Τουγρούλβει, ἐπὶ τοῦ ὁποίου, ἐνῶ βασιλεὺς τῶν Βυζαντινῶν ἦτο Κωνσταντῖνος ὁ Μονομάχος, ἔγιναν εἰς τὴν Ἀρμενίαν, τὴν ὁποίαν κατεῖχον τότε οἱ Βυζαντινοί, αἱ πρῶται μεταξὺ Τούρκων καὶ Χριστιανῶν συγκρούσεις.

ΕΑ' Δυναστεία τῶν Κομνηνῶν.

1) *Πρῶτοι Κομνηνοὶ αὐτοκράτορες.* — *Ἄλπ-Ἀρσλάν.* — Πρῶτος αὐτοκράτωρ τῆς δυναστείας τῶν Κομνηνῶν εἶνε ὁ στρατηγὸς *Ἰσαάκιος Α'* ὁ *Κομνηνός*, ὁ ὁποῖος κατήγετο ἀπὸ μεγάλης οἰκογένειας καὶ εἶχε προσφέρει μεγάλας ὑπηρεσίας εἰς τὸ κράτος. Τούτον διεδέχθη *Κωνσταντῖνος δ' Γ' ὁ Κομνηνός* καὶ τούτον *Ρωμανὸς δ' Δ' ὁ Διογένης*. Ἐπὶ τῆς βασιλείας τούτου Σουλτᾶνος τῶν Σελτζούκων Τούρκων ἦτο ὁ ἀνεψιὸς καὶ διάδοχος τοῦ Τουγρούλβει *Ἄλπ-Ἀρσλάν*, ὁ ὁποῖος ἐπετέθη κατὰ τῶν Βυζαντινῶν. Ὁ Ρωμανὸς ἐξεστράτευσε αὐτοπροσώπως κατὰ τῶν Σελτζούκων, τοὺς ὁποίους ἐνίκησεν εἰς τὰς ἀρχὰς καὶ τοὺς ἠνάγκασε νὰ ζητήσωσιν εἰρήνην, τὴν ὁποίαν ἐκεῖνος δὲν ἐδέχθη. Ἐξακολουθῶν δὲ τὸν πόλεμον ἐνίκηθη καὶ συνελήφθη αἰχμάλωτος ὑπὸ τοῦ *Ἄλπ-Ἀρσλάν*, ὁ ὁποῖος περιποιήθη αὐτὸν βασιλικῶς καὶ τὸν ἀπέλυσε κατόπιν ἀντὶ πολλῶν λύτρων.

Ὁ *Ἄλπ-Ἀρσλάν* ἐκτὸς τῆς Ἀρμενίας ὑπέταξεν ἕλα τὰ ἀνατολικά μέρη τῆς Μ. Ἀσίας, καθὼς καὶ τὴν Μεσοποταμίαν καὶ Συρίαν.

Οἱ διάδοχοι τοῦ Ἄλπ-Ἀρσλάν ἐκυρίευσαν καὶ πολλὰς ἄλλας χώρας τῶν Βυζαντινῶν καὶ ἔφθασαν ἕως εἰς τὴν Προποντίδα καὶ τὸ Αἰγαῖον πέλαγος· καὶ πρῶτον μὲν εἶχον πρωτεύουσαν τὴν *Νίκαιαν*, κατόπιν δὲ τὸ *Ἰκόνιον*, ὅπως θὰ ἴδωμεν κατωτέρω.

Ἡθικὸν συμπέρασμα. Τὰ ἔθνη ἀμάρζουσι καὶ παρακαμίζουσι διατηρεῖται δὲ περισσότερον εἰς τὴν ἀκμὴν τὸ εὐσεβὲς καὶ πολεμικὸν ἔθνος.

1. Τὸ σημερινὸν Ὀθωμανικὸν βασίλειον δὲν εἶνε συνέχεια τῆς πρώτης αὐτῆς Σελτζουκικῆς δυναστείας, ἀλλ' ἄλλων Τούρκων, Σελτζουκικῆς καὶ αὐτῶν καταγωγῆς, ὅπως θὰ ἴδωμεν κατωτέρω.

Συγκεντρωτικαὶ ἐρωτήσεις. Πόθεν κατάγονται οἱ Σελτζούκοι Τούρκοι; Τί ἔγιναν μὲ τὸν καιρὸν οὗτοι; Τί ἔγινε τὸ Ἀραβικὸν κράτος μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀροῦν-ἐλ-ρασιῦ; Ποίους ἐπλησίασαν οἱ Σελτζούκοι καὶ τί ἔλαβον ἀπὸ αὐτούς; Τί ἔκαμαν εἰς τοὺς Ἀραβίους οἱ Σελτζούκοι; Τί ἔκαμαν μὲ τὸν καιρὸν οἱ Σελτζούκοι Τούρκοι καὶ τί κατόπιν ἔγινεν ἐπὶ τοῦ Ἀραβικοῦ κράτους; Ἐκ τῶν ἰδρυθέντων μικρῶν Τουρκικῶν βασιλείων ποῖον διεκρίθη περισσότερο; Ἐπὶ τίνας ἡγεμόνας Σελτζούκου ἔγιναν αἱ πρῶται συγκρούσεις μεταξὺ Τούρκων καὶ Χριστιανῶν; Ποῖος εἶνε ὁ πρῶτος αὐτοκράτωρ ἐκ τῆς δυναστείας τῶν Κομνηνῶν; Ποῖος ἦτο ὁ διάδοχος τοῦ Τουγρούλβει καὶ τί συνέβη ἐπ' αὐτοῦ; Ποῖος ἦτο τότε αὐτοκράτωρ τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τί οὗτος ἐπαθεν; Εἰπέ μοι κατὰ σειρὰν τοὺς διαδόχους τοῦ Σελτζούκ. Ἔως ποῦ ἐπροχώρησεν ὁ *Ἄλπ-Ἀρσλάν*; Ποίαι πόλεις εἶχον πρωτεύουσας κατ' ἀρχὰς οἱ Σελτζούκοι; Τὸ σημερινὸν Ὀθωμανικὸν βασίλειον εἶνε συνέχεια τῆς πρώτης Σελτζουκικῆς δυναστείας τῶν Τουγρούλβει καὶ Ἄλπ-Ἀρσλάν;

ΜΑΘΗΜΑ 49ον

ΕΒ' Ἀλέξιος Α' ὁ Κομνηνός.

(1081—1118).

1) *Βασιλεία τοῦ Ἀλεξίου τοῦ Α'.* — Ὁ Ἀλέξιος κατήγετο ἀπὸ μεγάλην στρατιωτικὴν καὶ ἀριστοκρατικὴν οἰκογένειαν· ἀνέβη δὲ τὸν θρόνον εἰς ἡλικίαν 24 ἐτῶν καὶ ὑπῆρξεν εἰς ἀπὸ τοὺς διακεκριμένους καὶ ἐνδόξους αὐτοκράτορας. Ὅπως ὁ Βασίλειος ὁ Βουλγαροκτόνος τοιοῦτοτρόπως καὶ Ἀλέξιος ὁ Κομνηνός καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς βασιλείας του ἐπολέμησεν ἐναντίον τῶν διαφόρων ἐχθρῶν τοῦ κράτους, οἱ ὁποῖοι προσέβαλλον αὐτό.

2) *Ἐπιδρομὴ τῶν Νορμανδῶν.* — Οἱ Νορμανδοὶ ἦσαν λαὸς πολεμικὸς καὶ πολὺ φοβερώτερος ἀπὸ τοὺς Σελτζούκους· κατήλθε δὲ ἀπὸ τὰ βορειότερα μέρη τῆς Εὐρώπης καὶ μὲ τὸν πανούργον ἡγεμόνα των *Ροβέρτον Γυϊσκάρδον*, καὶ τὸν υἱὸν ἐκείνου *Ροβέρτον Βοεμουῖνον* κατέλαβον τὸ πλεῖστον μέρος τῆς Ἰλλυρίας καὶ Ἡπείρου, ἀφῆρσαν ἀπὸ τοὺς Βυζαντινοὺς τὴν Καστορίαν, τὰ Ἰωάννινα, τὴν Ἄρταν, τὰ Τρίκαλα καὶ ἐπροχώρησαν μέχρι

της Θεσσαλίας, έπου τὰ αυτοκρατορικά στρατεύματα ένίκησαν και απέδιωξαν αυτούς προς βορράν.

Έπειδή όμως ο Άλέξιος δέν είχε στόλον, ήναγκάσθη νά προσλάβη ως συμμάχους τούς Ένετούς και Γενοαίους, εις τούς όποιους παρεχώρησεν έλόκληρον διαμέρισμα έντός του κράτους, διά νά κατοικήσωσι, και λιμένας, πράγμα τό όποιον όμως έδλαψε πολύ κατόπιν τό κράτος.

3) **Πόλεμοι κατά των Πετσενέγων, Κομάνων και Τούρκων.**—Ο Άλέξιος έξεστράτευσε δύο φορές ο ίδιος κατά των Σκυθικής καταγωγής **Πετσενέγων και Κομάνων**, τούς όποιους κατένικησεν έπολέμησε τούς Τούρκους, οι όποιοι είχαν τότε κυριεύσει την Φώκαιαν, την Μιτυλήνην, τας Κλαζομενάς και την Χίον, και ήνάγκασε τον Άλπ-Άρσλάν νά συνθηκολογήσῃ και νά περιορισθῇ. Ο Άλέξιος απέθανε τό 1118 μ. Χ.

ΕΓ'. Σταυροφορίαί.

(1096—1291).

1) **Τί ήσαν αι Σταυροφορίαί.**—Σταυροφορίαί λέγονται αι εκστρατείαί εκείναι, τας όποιας έκαμαν οι Χριστιανοί Ευρωπαίοι, διά νά λάδωσιν όπισω από τούς Μουσουλμάνους την Ίερουσαλήμ και τούς λοιπούς **Άγίους τόπους**.

Οί πόλεμοι ούτοι των Σταυροφοριών διήρκεσαν 200 περίπου έτη ήρήμισαν δέ και έξησθέν:σαν τό Βυζαντιακόν κράτος και έγιναν αιτία, ώστε νά μη δυνηθῇ νά αναλάβη πλέον αυτό την προηγούμενην αυτού δύναμιν και δόξαν.

Όλοι, όσοι έλαβον μέρος εις τας εκστρατείας αυτας ήσαν **Φράγκοι** ώνομάσθησαν δέ **Σταυροφόροι**, διότι έφερον ως σημεϊον ένα σταυρόν επάνω εις τον ώμον των από κόκκινον ύφασμα προσέτι δέ έλέγοντο και **Δαιτινοι**.

Όλοι οι Σταυροφόροι δέν ήσαν τακτικοί στρατιώται: απεναντίας μάλιστά οι περισσότεροι ήσαν άνθρωποι ευτελείς και έλεεινοι, οι όποιοι, ένθ διήρχοντο διά του Βυζαντιακού κράτους, έλεηλάτουν, έλήστευον και διήρπαζον αυτό.

2) **Αίτια και σκοπός των Σταυροφοριών.**—Αίτια των Σταυροφοριών εινε ή έξης: Έπειδή οι Ευρωπαίοι έδλεπον την μεγάλην δύναμιν και πρόδοον των Μουσουλμάνων, ήρχισαν νά φοβώνται αυτούς και νά σκέπτονται, πώς νά κρατήσωσιν αυτούς μακράν και νά τούς καταβάλωσιν: εκήρυξαν λοιπόν έναντίον των πόλεμον, διά νά αποσπάσωσιν από αυτούς τούς Άγίους τόπους, και τοιουτοτρόπως ήρχισαν αι φοβεραί εκείναι **σταυροφορίαί**. Σκοπός όμως των σταυροφοριών, —έπως απέδειχθη τουλάχιστον κατόπιν, — ήτο νά κυριεύσωσιν οι Φράγκοι την Κων/πολιν και νά υποτάξωσι τούς Όρθοδόξους Έλληνας χριστιανούς της Ανατολής εις την Παπικήν Έκκλησίαν της Ρώμης.

Ήθικόν συμπέρασμα. Με την ευκαιρίαν και την άφορημην των Σταυροφοριών άνεφάνησαν και πάλιν ως σατήρες οι προαιώνιοι της Έκκλησίας και του έθνους ήμων έχθροί Καθολικοί ιερείς και μοναχοί.

Συγκεντρωτικά έρωτήσεις. Πόθεν κατήγχετο Άλέξανδρος Α΄ ο Κομνηνός; Ποιοι επέδραμον επί της βασιλείας του κατά του κράτους; Όποιοι λαός ήσαν ούτοι και ποιοι ήσαν οι αρχηγοί των; Μέχρι τίνος σημείου επροχώρησαν έντός του κράτους; Έπειδή ο Άλέξιος δέν ειχε στόλον, τί ήναγκάσθη νά πράξῃ; Προς ποίους άλλους έπολέμησεν ο Άλέξιος; Τί ήσαν αι Σταυροφορίαί και επί πόσα έτη διήρκεσαν αυται; Τί προξένησαν εις τό Βυζαντιακόν κράτος αυται; Ποιοι και διατί ώνομάσθησαν Σταυροφόροι; Τί ήσαν ούτοι και πώς άλλως έλέγοντο; Όλοι οι Σταυροφόροι ήσαν τακτικοί στρατιώται; Ποία εινε ή αιτία και ποιος ο σκοπός των Σταυροφοριών;

ΜΑΘΗΜΑ 50^{ον}

ΕΔ΄ Πρώτη Σταυροφορία.

1) **Γοδοφρέδος και Βαλδουίνος.**—Σταυροφορίαί έγιναν έξ και διήρκεσαν δύο περίπου αιώνας: εκ τούτων κυριώτεραι και περισσότερο ενδιαφέρουσαι ήμάς εινε ή πρώτη και ή τελευταία Σταυροφορία.

Πρώτη Σταυροφορία έγινεν, οτε αυτοκράτωρ της Κων/πόλεως

ήτο ὁ **Κομνηνὸς Ἀλέξιος ὁ Α΄**. ἀρχηγοὶ δὲ τῆς πρώτης σταυροφορίας ἦσαν ὁ δούξ **Γοδοφρέδος** καὶ ὁ κόμης **Βαλδουῖνος**.

Εἰς τὴν πρώτην αὐτὴν σταυροφορίαν ἔλαβον μέρος 100 χιλιάδες ἵππεις καὶ 600 χιλιάδες πεζοὶ στρατιῶται.

Οἱ σταυροφόροι ἐκλείσαν συμφωνίαν μετὰ τὸν Ἀλέξιον, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐκεῖνοι μὲν ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ ἀποδώσωσιν εἰς τοὺς Βυζαντινοὺς, ὅσας χώρας τοῦ Βυζαντιτικοῦ κράτους θὰ ἀφήρουν ἀπὸ τοὺς Μουσουλμάνους, ὁ δὲ Ἀλέξιος ἀφ' ἐτέρου ὑπεχρεοῦτο νὰ βοηθῆ καὶ νὰ δίδῃ εἰς αὐτοὺς τρόφιμα.

2) **Τὰ ἀποτελέσματα τῆς πρώτης Σταυροφορίας.** — Ἀφοῦ οἱ Σταυροφόροι ἐληλάτησαν τὰς Εὐρωπαϊκὰς χώρας τοῦ κράτους, ἔφθασαν εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἀπὸ ἐκεῖ ἐπέερασαν μετὰ πλοῖα τοῦ Ἀλεξίου εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν. Ἐκεῖ βοηθούμενοι καὶ ὑπὸ τοῦ Ἀλεξίου ἐκυρίευσαν τὴν Νίκαιαν, τὴν ὁποίαν ἔδωκαν εἰς τοὺς Βυζαντινοὺς.

Ἐπειτα ἐπροχώρησαν καὶ ἐκυρίευσαν ἀπὸ τοὺς Μωαμεθανοὺς τὴν Ἱερουσαλήμ, τὴν ὁποίαν κατέλαβον οἱ ἴδιοι, διότι ἤρχισαν νὰ λησμονῶσι τὴν συμφωνίαν, τὴν ὁποίαν ἔκαμαν μετὰ τὸν Ἀλέξιον. Τότε ἱδρυσαν ἰδικόν των Φραγκικὸν βασιλεῖον, βασιλεὺς τοῦ ὁποίου ἐγένετο ὁ δούξ Γοδοφρέδος, ὁ ὁποῖος ὅμως δὲν ἠθέλησε νὰ φορέσῃ στέμμα βασιλικὸν ἐκεῖ, ὅπου ὁ Σωτὴρ τοῦ κόσμου ἐφόρεσεν ἀκάνθινον στέφανον.

Οἱ Σταυροφόροι ἐκυρίευσαν ἐπίσης καὶ τὴν **Λαοδικαίαν** καὶ **Ἀντιόχειαν**, τὰς ὁποίας ὅμως ὁ Ἀλέξιος κατῴρθωσε νὰ ἀφαιρέσῃ κατόπιν ἀπὸ αὐτοῦς.

ΞΕ' Μανουὴλ Α' ὁ Κομνηνός (1143—1180).

1) **Βασιλεία τοῦ Μανουὴλ.** — Τὸν Ἀλέξιον διεδέχθη ὁ υἱὸς του **Ἰωάννης ὁ Καλογιάννης** καὶ τοῦτον ὁ υἱὸς του **Μανουὴλ ὁ Α΄**, ὁ ὁποῖος ἦτο ὁ πλέον ρωμαλεώτερος καὶ γενναιώτερος ἄλλων τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων. Ὁ Μανουὴλ ἠὺχαριστεῖτο πολὺ εἰς τοὺς πολεμικοὺς κινδύνους, δι' αὐτὸ καὶ ἐθριάμβευσεν εἰς τὰ πολεμικά.

2) **Βα Σταυροφορία.** — Ἀμα ἀνέβη εἰς τὸν θρόνον ὁ Μανουὴλ, ἐξεστράτευσε κατὰ τοῦ Σουλτάνου τοῦ Ἰκονίου, μετὰ τὸν ὁποῖον ἐκλείσε συνθήκην· κατόπιν ἐγένετο ἡ δευτέρα σταυροφορία, τὴν ὁποίαν διηύθυναν ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας **Κονράδος ὁ Γ'** καὶ ὁ βασιλεὺς τῆς Γαλλίας **Λουδοβίκος ὁ Ζ΄**. Ἀφορμὴ τῆς δευτέρας ταύτης ἐκστρατείας ἦτο, διότι ὁ ἡγεμὼν τοῦ Χαλεπίου **Νουρεδδῖν** κατέλαβε τὴν χριστιανικὴν πόλιν **Ἐδεσσαν**.

Ὁ Μανουὴλ φοβηθεὶς, μήπως οἱ Φράγκοι λεηλατήσωσι καὶ πάλιν τὸ κράτος, ὤρκισε τοὺς ἀρχηγούς των Σταυροφόρων, οἱ δὲν θὰ ἐβλαπτοῦν τὰς Ἑλληνικὰς χώρας, καὶ κατόπιν ἐπέστρεψεν εἰς αὐτοὺς τὴν διάβασιν. Μεθ' ὅλα ταῦτα ὅμως καὶ πάλιν οἱ Σταυροφόροι ἐβλάψαν πολὺ τὸ Βυζαντιτικὸν κράτος.

3) **Πολεμικὰ ἔργα τοῦ Μανουὴλ.** — Ὁ Μανουὴλ ἐπολέμησε καὶ κατετρόπωσε τοὺς Νορμανδοὺς, οἱ ὅποιοι εἰσέβαλον καὶ πάλιν εἰς τὸ Βυζαντιτικὸν κράτος, ἐταπεινώσε τοὺς Σέρβους καὶ Οὐγγρους, ἐπετέθη κατὰ τῶν Σταυροφόρων Φράγκων τῆς Συρίας καὶ ἀνέκτησε τὴν Ἀντιόχειαν, ἐνίκησε τοὺς Ἀρμενίους, ἐξεστράτευσε κατὰ τοῦ Σουλτάνου τοῦ Ἰκονίου, τὸν ὁποῖον ἠνάγκασε νὰ συνθηκολογήσῃ, ἐπολέμησε κατὰ τῶν Βενετῶν, οἱ ὅποιοι εἶχον δυσσαρεστηθῆ, διότι παρεχώρησεν ἰδιαιτέρα προνόμια εἰς τοὺς Γενουαίους, καὶ τελευταῖον ἐπέδραμε καὶ πάλιν κατὰ τοῦ Ἰκονίου. Εἰς τὴν ἐκστρατείαν ὅμως αὐτὴν ἀπέτυχε καὶ πληγῶθεις ἠναγκάσθη νὰ συνθηκολογήσῃ. Κατόπιν ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὅπου ἀπέθανε τὸ ἔτος 1180 ἐκ τῆς πληγῆς, τὴν ὁποίαν ἔλαβεν εἰς τὸν τελευταῖον πόλεμον.

Οἱ δύο τελευταῖοι Κομνηνοὶ **Ἀλέξιος ὁ Β΄** καὶ **Ἀνδρόνικος ὁ Α΄** ὑπῆρξαν ἀνάξιοι λόγου αὐτοκράτορες.

Ἡθικὸν συμπέρασμα. Μόλις ἤρχισαν αἱ Σταυροφορίαι καὶ ἀμέσως ἀνεφάνησαν οἱ δόλιοι καὶ ἐχθρικοὶ αὐτῶν σκοποὶ.

Συγκεντρωτικαὶ ἐρωτήσεις. Πόσαι Σταυροφορίαι ἐγένον καὶ ποταὶ εἶνε αἱ κυριώτεραι; Ἐπὶ τίνος αὐτοκράτορος τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐγένετο ἡ πρώτη Σταυροφορία καὶ ποταὶ ἦσαν οἱ ἀρχηγοὶ αὐτῆς; Πόσος στρατὸς ἔλαβε μέρος εἰς τὴν πρώτην αὐτὴν Σταυροφορίαν; Ποία συμφωνία ἐγένετο μεταξὺ

αυτοκράτορος και Σταυροφόρων; Ποῦ πρῶτον διητυθύνθησαν οἱ Σταυροφόροι και ἐκείθεν ποῦ και πῶς διεπεραιώθησαν; Ποίαν πόλιν πρῶτον ἐκυρίευσαν και πῶς; Ποῦ κατόπιν ἐπροχώρησαν; Ποίας ἄλλας πόλεις ἐκυρίευσαν; Ἀπέδωκαν και αὐτὰς τὰς πόλεις εἰς τοὺς Βυζαντινοὺς ἢ ὄχι και διατί; Ποῖος εἶνε ὁ διάδοχος Ἀλέξιου τοῦ Δ'; Πότε και ἐπὶ τίνος αυτοκράτορος ἐγένον ἢ Β' Σταυροφορία; Διὰ ποίαν αἰτίαν ἐγένε, αὐτή και ποῖοι ἦσαν οἱ ἄρχηγοὶ αὐτῆς; Τί κατά πρῶτον ἔκαμεν ὁ Μανουὴλ τοὺς Σταυροφόρους και διατί; Πρὸς ποίους ἐπολέμησεν ὁ Μανουὴλ; Πότε, ποῦ και πῶς ἀπέθανεν ὁ Μανουὴλ; Ποῖοι εἶνε οἱ δύο τελευταῖοι Κομνηνοὶ και ὅποιοι ὑπῆρξαν οὗτοι;

ΜΑΘΗΜΑ 51^{ον}

ΞΣΤ' Δυναστεία τῶν Ἀγγέλων.

1) Ἰσαάκιος Β', ὁ Ἀγγελος. — Πρῶτος αυτοκράτωρ τῆς δυναστείας τῶν Ἀγγέλων εἶνε ὁ Ἰσαάκιος Β', ὁ Ἀγγελος, ὁ ὁποῖος ἦτο ἄνθρωπος μετριώτατος και φιλήδονος. Οὗτος ἐπέδαλε βαρεῖς φόρους εἰς τοὺς Βουλγάρους, οἱ ὁποῖοι ἐπανεστάτησαν και ἔδρυσαν τὸ 1186 νέον ἰσχυρὸν Βουλγαρικὸν βασίλειον.

2) Γη Σταυροφορία. — Ἐπὶ Ἰσαακίου τοῦ Β' ἐγένε και ἡ τρίτη Σταυροφορία, διότι οἱ Μωαμεθανοὶ ἐκυρίευσαν τὴν Παλαιστίνην. Ἀρχηγοὶ τῆς Γ' Σταυροφορίας ἦσαν τρεῖς μεγάλοι ἡγεμόνες τῆς Δύσεως.

3) Ἀλέξιος ὁ Γ'. — Τὸν Ἰσαάκιον Β' ἐτύφλωσε και ἐφυλάκισεν ὁ ἀδελφός του Ἀλέξιος ὁ Γ', ὅστις και ἀνέβη εἰς τὸν θρόνον. Ἐπὶ τῆς βασιλείας τούτου ὁ στρατὸς και ὁ στόλος κατήγησεν εἰς μεγάλην παράλυσιν, ἐνῶ οἱ Βούλγαροι μὲ τοὺς Βλάχους ἐλεηλάτουν τὰς Εὐρωπαϊκὰς ἐπαρχίας.

4) Δη Σταυροφορία. — Κατὰ τὸ ἔτος 1203 πολλοὶ Γάλλοι, Ἴταλοὶ και Γερμανοὶ ἀπεφάσισαν νὰ κάμωσι τετάρτην Σταυροφορίαν. Ἀρχηγοὶ αὐτῆς ἦσαν οἱ κόμητες Βονιφάτιος και Βαλδουίνος. Ὅτε δὲ οἱ Σταυροφόροι ἐφθασαν εἰς τὴν Βενετίαν, ἦλθεν εἰς αὐτοὺς ὁ υἱὸς τοῦ τυφλωθέντος αυτοκράτορος Ἰσαακίου Ἀλέ-

ξιος και τοὺς παρεκάλεσε νὰ τὸν βοηθήσωσι νὰ ἐκθρονίσῃ τὸν ἄρπαγα τοῦ θρόνου Ἀλέξιον τὸν Γ', ὑποσχέθη δὲ εἰς αὐτοὺς, ὅτι θὰ τοὺς δώσῃ πολλὰ χρήματα, ὅτι θὰ τοὺς βοηθήσῃ νὰ ἐπανακτήσωσι τὴν Ἱερουσαλήμ και, ὅτι θὰ ὑποτάξῃ τὴν Ἀνατολικὴν Ἑκκλησίαν εἰς τὸν Πάπαν.

5) Ἐκστρατεία τῶν σταυροφόρων κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. — Οἱ σταυροφόροι ἐδέχθησαν μὲ μεγάλην χαρὰν τὰς συμφωνίας αὐτὰς και, ἀφοῦ ἐφθασαν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐπολιόρκησαν αὐτὴν τὸ 1203, χωρὶς ὄμοις και νὰ κατωρθώσωσι νὰ κυριεύσωσι αὐτήν.

Ὁ ἄθλιος ὄμοις και δειλὸς αυτοκράτωρ Ἀλέξιος ὁ Γ', μόλις εἶδε τοὺς ἐχθρούς, ἔφυγε τὴν νύκτα, ἀφήσας τὴν πρωτεύουσαν και τοὺς ὑπηκόους του εἰς τὴν τύχην των.

6) Ἰσαάκιος Β' ὁ Ἀγγελος ἀνέρχεται και πάλιν εἰς τὸν θρόνον. — Ἀμα ἔφυγεν ὁ Ἀλέξιος Γ' ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἀνέβη και πάλιν εἰς τὸν θρόνον ὁ τυφλὸς Ἰσαάκιος Β' μὲ τὸν υἱὸν του Ἀλέξιον τὸν Δ'.

Ἐπειδὴ ὄμοις ὁ Ἀλέξιος Δ', διὰ νὰ πληρώσῃ τοὺς Σταυροφόρους, ἐπώλησε και πολλὰ ἱερὰ σκευὴ τῶν Ἑκκλησιῶν και, ἐπειδὴ ἐπεχείρησε νὰ ὑποτάξῃ διὰ τῆς βίας τὴν Ἀνατολικὴν Ἑκκλησίαν εἰς τὸν Πάπαν, ὁ λαὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐστασίασεν, ἐξεθρόνισεν αὐτὸν και τὸν πατέρα του και ἀνεβίβασεν εἰς τὸν θρόνον τὸν Νικόλαον Καναβόν. Τοῦτον ἐφόρευσε κατόπιν Ἀλέξιος Ε' ὁ Μούρτζουφλος, ὁ ὁποῖος ἐπνίξε και τὸν Ἀλέξιον Δ' και κατέλαβε τὸν θρόνον.

Ὁ τυφλὸς Ἰσαάκιος ἀπέθανε τότε ἀπὸ τὴν λύπην και τὸν φόβον του.

Ἡθικὸν συμπέρασμα. Μὲ τὸν καιρὸν οἱ Σταυροφόροι ἤρχισαν νὰ ἀναμιγνύωνται κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν των εἰς τὰ πολιτικὰ πράγματα τοῦ Βυζαντιακοῦ κράτους και νὰ καταστρέφωσιν αὐτό.

Συγκεντρωτικαὶ ἐρωτήσεις. Ποῖος εἶνε ὁ πρῶτος αυτοκράτωρ τῆς δυναστείας τῶν Ἀγγέλων; Τί ἔκαμαν τότε οἱ Βούλγαροι και διατί; Πότε ἐγένον ἢ Β' Σταυροφορία και διατί; Ποῖος διεδέχθη Ἰσαάκιον Β' και τί ἐπαθεν ὁ Ἰσαάκιος ἀπὸ αὐτόν; Εἰς ποίαν κατάστασιν εὗρισκετο τότε τὸ κράτος;

Πότε έγινεν ἡ Δ' Σταυροφορία καὶ ποιοὶ ἦσαν οἱ ἀρχηγοὶ αὐτῆς; Ποῦ ἐφθάσαν κατὰ πρῶτον ἀπὸ τὴν Εὐρώπην οἱ Σταυροφόροι καὶ ποῖος ἐκ Κωνσταντινουπόλεως διημβύθη πρὸς αὐτούς; Τί τοὺς εἶπε καὶ τί οὗτοι ἀπεφάσισαν καὶ ἐπραξαν; Τί ἔκαμε τότε Ἀλέξιος ὁ Γ'; Ποῖος τότε ἐγινε καὶ πάλιν αὐτοκράτωρ; Τί ἔκαμεν Ἀλέξιος ὁ Δ' διὰ τὴν ἐκπληρῶσιν τὰς ὑποσχέσεις του πρὸς τοὺς Σταυροφόρους; Τί προέκυψεν ἐντεῦθεν κατόπιν; Ποιοὶ διαδέχθησαν Ἀλέξιον τὸν Δ' καὶ τί ἀπέγινεν οὗτος καὶ ὁ πατὴρ του;

ΜΑΘΗΜΑ 52^{ον}

ΕΖ' Ἀλωσις καὶ λεηλασία τῆς Κων/πόλεως

ὑπὸ τῶν Φράγκων.

(1204 μ. Χ.)

1) **Πολιορκία καὶ πτώσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως.**—Ἀμα ἀνέβη εἰς τὸν θρόνον Ἀλέξιος Ε' ὁ Μούρτζουφλος, ἠθέλησε νὰ συνεννοηθῆ καὶ συμβιβασθῆ μὲ τοὺς Σταυροφόρους· αὐτοὶ ὅμως δὲν ἐδέχθησαν καμμίαν συνεννόησιν, ἀλλ' ἀπεφάσισαν νὰ κυριεύσωσιν, ἕπως ἐπεθύμουν, τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ νὰ διαμοιρασθῶσι τὸ Βυζαντιανὸν κράτος. Ἐπολιορκήσαν λοιπὸν τὸ Βυζάντιον στενῶς καὶ εἰς τὴν δευτέραν ἐφοδον, τὴν ὅποιαν ἔκαμον κατ' αὐτοῦ, ἐκυρίευσαν αὐτὸ καὶ εἰσώρμησαν ἀγρίως εἰς τὴν πόλιν τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου (1204 μ. Χ.).

2) **Θεόδωρος ὁ Δάσκαρις.**—Εἰς τὴν πρώτην ἐφοδον ὁ αὐτοκράτωρ Μούρτζουφλος, βλέπων, ὅτι ἦτο ἀδύνατον νὰ ἀντισταθῆ, καὶ δευτερευόντως ἐδραπέτευσε· τότε ὁ λαὸς τὴν ἰδίαν ἡμέραν τῆς ἀλώσεως ἀνηγόρευσε αὐτοκράτορα **Θεόδωρον Α'** τὸν **Δάσκαριν**, γαμβρὸν Ἀλεξίου τοῦ Γ'. Ἀλλὰ καὶ οὗτος ἠναγκάσθη νὰ φύγῃ εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν, ὅπου ἔδρυσεν, ἕπως θὰ ἴδωμεν κατωτέρω, τὸ κράτος τῆς **Νικαίας**.

3) **Παντοειδῆ ἀνοσιουργήματα τῶν Σταυροφόρων Φράγκων.**—Τοιοῦτοτρόπως ἐκυριεύθη ἡ Κωνσταντινούπολις ὑπὸ τῶν Σταυροφόρων Φράγκων, τοὺς ὁποίους οἱ Ἕλληνας ὠνόμαζον **Λατίνους**.

Ἀπερίγραπτα εἶνε τὰ δεινοπαθήματα, τὰ ὁποῖα ἔπαθον οἱ Βυζαντινοὶ ἀπὸ τοὺς Χριστιανούς Λατίνους. Οἱ Φράγκοι αὐτοὶ, μολοντοὶ Χριστιανοί, ἐφέρθησαν ὅχι ὡς ἄνθρωποι, ἀλλ' ὡς θηρία ἀγρία καὶ ἀνήμερα, χωρὶς νὰ σεβασθῶσι τίποτε.

Μόνον τὴν πρώτην ἡμέραν ἔσφαξαν 2 χιλιάδας κατοίκων καὶ πολλοὺς ἄλλους κατόπιν. Ἐκαυσαν τὸ περισσότερον μέρος τῆς πόλεως καὶ ἐλεηλάτησαν αὐτήν· κατεκερμάτισαν τὰς πύλας, τὸν ἄμβωνα, τὸ ἱερὸν βῆμα, τὴν ἁγίαν Τράπεζαν καὶ ἔλα τὰ λοιπὰ ἱερὰ σκευὴ τοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Σοφίας, τὰ ὅποια διεμοιράσθησαν¹ ἔφερον ὄνους καὶ ἡμιόνους μέσα εἰς τὸν ναόν, διὰ νὰ φορτώσωσι τὰ λάφυρά των· εἰσῆρχοντο εἰς τοὺς ναοὺς, ἔχυνον κατὰ γῆς τὸ αἷμα καὶ τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ ἀπὸ τὰ ἱερὰ ποτήρια, τὰ ὅποια μετεχειρίζοντο ὡς κοινὰ ποτήρια, διὰ νὰ πίνωσιν οἶνον καὶ ὕδωρ· ἔκαυσαν τὰς βιβλιοθήκας, αἱ ὁποῖαι περιεῖχον πολλὰ πολύτιμα βιβλία καὶ χειρόγραφα· διήρπασαν τοὺς τάφους τῶν αὐτοκρατόρων καὶ πολλοὺς ἄλλους ἀρχαίους θησαυροὺς· κατέστρεψαν ὡς Βάνδαλοι, πολλὰ καλλιτεχνήματα καὶ ἀριστουργήματα τῆς ἀρχαίας τέχνης καὶ ἐν γένει ἐπραξαν πολλὰς ἀσχημίας καὶ φοβερὰ κακουργήματα. Τοὺς περισσοτέρους καὶ πολυτιμότερους θησαυροὺς καθὼς καὶ τὰ ὠραιότερα καλλιτεχνήματα ἔφερον οἱ Λατῖνοι εἰς τὴν Βενετιάν, ὅπου ἐπλούτισαν καὶ ἐστόλισαν τὸν ναόν τοῦ Ἁγίου Μάρκου.

ΕΗ' Λατινοκρατία (1204-1261).

1) **Κατάληψις τῶν Ἑλληνικῶν χωρῶν ὑπὸ τῶν Λατίνων.** Ἀφοῦ οἱ Λατῖνοι ἐκυρίευσαν τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἐδίωξαν καὶ τὸν Ἑλληνα Πατριάρχην καὶ ἀνηγόρευσε αὐτοκράτορα μὲν τὸν κόμητα τῆς Φλανδρίας **Βαλδουῖνον**, Πατριάρχην δὲ τὸν Λατῖνον **Μουροζίνην**. Κατόπιν κατέλαβον τὰς Ἑλληνικὰς χώρας τοῦ Βυζαντιανοῦ κράτους καὶ διεμοιράσθησαν αὐτάς.

1. Ἡ Ἁγία Τράπεζα ἦτο μίγμα ἀπὸ πολύτιμα μέταλλα καὶ πετράδια (χρυσόν, ἄργυρον, ἀδάμαντας, ρουβίνια, μαργαριτάρια κ. ἄ.).

2) **Διανομή τοῦ Βυζαντιανοῦ κράτους μεταξὺ τῶν Λατίνων.** — Οἱ Φράγκοι Σταυροφόροι διειρομήθησαν ὡς ἑξῆς τὰς Ἑλληνικὰς χώρας τοῦ Βυζαντιανοῦ κράτους:

α') Ὁ αὐτοκράτωρ **Βαλδουῖνος** ἔλαβε τὴν Θράκην καὶ τὰς χώρας τῆς Μ. Ἀσίας.

β') Ὁ ἄλλος ἀρχηγὸς **Βονιφάτιος** ἔγινε βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας καὶ Θεσσαλίας μὲ πρωτεύουσαν τὴν Θεσσαλονίκην.

γ') Οἱ Ἑνετοὶ κατέλαβον τὸ ἡμισυ μέρος τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τὰ παράλια καὶ τὰς νήσους τοῦ Βυζαντιανοῦ κράτους, ἐπὶ τέλους δὲ καὶ τὴν Εὐβοίαν, Κρήτην, Κύπρον κ. ἄ.

δ') Καὶ εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα ἰδρύθησαν ὑπὸ τῶν Λατίνων διάφορα **Φραγκικὰ πριγκιπᾶτα καὶ δουκάτα** καὶ τοιοῦτοτρόπως ἔγινεν ἡ ἔλη διανομὴ τοῦ μεγάλου καὶ ἰσχυροῦ ἄλλοτε Ἑλληνικοῦ Βυζαντιανοῦ κράτους.

Ἡθικὸν συμπέρασμα. Ἐπὶ τέλους κατέλυσαν τὸ Βυζαντιανὸν κράτος καὶ τοιοῦτοτρόπως ἐπραγματοποίησαν οἱ Σταυροφόροι τοὺς καταθρονίους αὐτῶν σκοποὺς, διὰ τοὺς ὁποίους ἔκαμαν τὰς συχνὰς ἐκείνας Σταυροφορίας· τοῦτο δὲν θὰ τὸ λησμονήσῃ ποτὲ ὁ Ἑλληνισμὸς.

Συγκριτικαὶ ἐρωτήσεις. Τί ἠθέλησε νὰ κάμῃ ὁ Μούρτζουφλος, ἅμα ἀνέβη εἰς τὸν θρόνον; Ἐδέχθησαν τὰς προτάσεις του οἱ Σταυροφόροι; Τί ἔκαμαν τότε οὗτοι; Πότε ἐκυρίευσαν τὴν Κωνσταντινούπολιν οἱ Φράγκοι καὶ ποῖος ἦτο αὐτοκράτωρ αὐτῆς; Τί ἔκαμε τότε ὁ αὐτοκράτωρ; Ποῖοι καὶ ποῦ τὸν ἠκολούθησαν; Ἐξηκολούθησεν ἡ συνέχεια τῆς βασιλείας τοῦ Βυζαντινοῦ καὶ ποῦ; Τί ἔκαμαν οἱ Λατῖνοι, ἅμα εἰσῆλθον εἰς τὴν κυριευθεῖσαν Κωνσταντινούπολιν; Εἰπέ μερικὰς βεβήλους καὶ ἀνοσίους πράξεις αὐτῶν. Τί ἔκαμαν ἰδίως ἐντὸς τῆς Ἁγίας Σοφίας; Ἀπὸ τί ἦτο κατασκευασμένη ἡ Ἁγία Τράπεζα; Ποῦ ἔστειλαν τὰ περισσότερα καὶ ὠραιότερα καλλιτεχνήματα; Μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως τί ἔκαμαν οἱ Φράγκοι; Ποῖος ἔγινε βασιλεὺς καὶ ποῖος Πατριάρχης; Πῶς διειρομήθησαν κατόπιν τὸ Βυζαντιανὸν κράτος;

Ἀνακεφαλαιωτικαὶ ἀσκήσεις. Πότε ἔγινεν ὁ ὀριστικὸς χωρισμὸς τῶν δύο αὐτοκρατοριῶν καὶ πότε κατελύθη διὰ παντὸς τὸ Δυτικὸν Ρωμαϊκὸν κράτος; Πῶς ὠνομάσθη τότε τὸ Ἀνατολικὸν καὶ ποῖας χώρας περιεῖχε τοῦτο; Πόθεν κυρίως ἀρχίζει ἡ καθαρῶς Ἑλληνικὴ Βυζαντιανὴ Ἱστορία; Εἰπέ μοι τινα ἐκ τῶν εἰρηγικῶν καὶ πολεμικῶν ἔργων τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Πρὸς ποῖους

ἐπολέμησεν ἐξωτερικῶς ὁ Ἰουστινιανὸς καὶ ποῖοι ἦσαν οἱ στρατηγοὶ του; Ποῖα εἶνε ἡ καταγωγὴ τῶν Βουλγάρων; Πότε ἔγινεν ἡ πρώτη αὐτῶν εἰσβολὴ καὶ πῶς ἔγινεν ἡ διάβασις τοῦ Δουνάβειος; Πῶς ὠνομάσθη ἀπὸ μερικοῦς ἱστορικοῦς ὁ Μαυρίκιος καὶ διατί; Τί ἦσαν οἱ Ἄδαροι καὶ Σλαῖοι; Τί ἦτο ὁ Ἡράκλειος καὶ πρὸς ποῖους ἐπολέμησεν; Τί εἶνε ὁ Ἀκάθιστος ὕμνος; Πότε ἀνεφάνησαν οἱ Ἄραβες; Πόθεν κατάγονται καὶ ποῖα εἶνε ἡ θρησκεία των; Τί ἦτο ὁ Μωάμεθ; Τί λέγεται, ὅτι ἔκαμαν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν οἱ Ἄραβες; Πότε πρώτην φοράν ἐξεστράτευσαν οἱ Ἄραβες κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ πῶς ἀπεκρούσθησαν; Πότε ἐγκατεστάθησαν οἱ Βούλγαροι εἰς τὴν σημερινὴν αὐτῶν χώραν; Τί ἦτο Λέων ὁ Ἰσαυρος καὶ τί ἐπεχείρησε νὰ κάμῃ; Ἦτο καλὸς ὁ σκοπὸς αὐτοῦ; Ἐπέτυχεν ἡ οὐ τὸ ἔργον καὶ διατί; Ποῖα εἶνε ἡ Κυριακὴ τῆς Ὀρθοδοξίας; Πρὸς ποῖους ἐπολέμησε Νικηφόρος Α' ὁ Λογοθέτης; Τί ἦτο ὁ Κροῦμος; Τί ἔπαθον οἱ Βούλγαροι πλησίον τῆς Μεσημβρίας καὶ ἀπὸ ποῖον; Ποῖον εἶνε τὸ τροπάριον τῆς Κασσιανῆς καὶ ποῖον τὸ ἱστορικὸν αὐτῆς; Πότε ἔγινε τὸ Σχίσμα τῆς Ἀνατολικῆς καὶ Δυτικῆς Ἐκκλησίας; Ἀπὸ ποῖους ἐξεχριστιανίσθησαν οἱ Βούλγαροι; Τί ἔπαθον οἱ Σλαῖοι καὶ Βούλγαροι ἀπὸ Ἰωάννην τὸν Ταμισκῆν; Τί ἦτο Βασίλειος ὁ Βουλγαροκτόνος καὶ τί οὗτος ἐπραξεν; Πότε διεδόθη ὁ Χριστιανισμὸς εἰς τὴν Ρωσίαν; Πότε πρώτην φοράν ἀνεφάνησαν οἱ Σελτζούκοι Τοῦρκοι καὶ ποῖα εἶνε ἡ καταγωγὴ των; Ποῖα ἔδρυσαν τὸ κράτος τοῦ Ἰκονίου; Τί ἦσαν αἱ Σταυροφορίαι καὶ ποῖα τὰ ἀποτελέσματα αὐτῶν; Τί λέγεται Λατινοκρατία;

ΠΕΡΙΟΔΟΣ Β'

ΑΠΟ ΤΗΣ ΑΛΩΣΕΩΣ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ ΥΠΟ ΤΩΝ ΛΑΤΙΝΩΝ
ΜΕΧΡΙ ΤΗΣ ΥΠΟ ΤΩΝ ΤΟΥΡΚΩΝ ΑΛΩΣΕΩΣ ΑΥΤΗΣ

(1204—1453 μ. Χ.)

ΜΑΘΗΜΑ 53^{ον}

ΞΘ' Ἡ μετὰ τὴν ἄλωσιν τύχη τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

1) **Ἑλληνικὰ κράτη.** — Οἱ Φράγκοι δὲν κατῴρθωσαν νὰ κυριεύσωσιν ὅλας τὰς χώρας τοῦ Ἑλληνικοῦ Βυζαντιανοῦ κράτους. Ἐκτὸς λοιπὸν τῶν ἡγεμονιῶν, τὰς ἐποίας ἔδρυσαν οἱ Λατῖνοι,

ἔδρυσαν καὶ οἱ ἀπόγονοι τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων καθὼς καὶ οἱ στρατηγοὶ αὐτῶν διάφορα κράτη ἀνεξάρτητα εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ εἰς τὴν Εὐρώπην.

Ἐξ αὐτῶν κυριώτερα εἶνε τὰ ἑξῆς τρία :

α') **Ἀλέξιος ὁ Κομνηνὸς** ἔγγονος τοῦ ἄλλοτε αὐτοκράτορος Ἀνδρονίκου τοῦ Α' ἔδρυσεν εἰς τὴν βορείαν παραλίαν τῆς Μ. Ἀσίας τὴν αὐτοκρατορίαν τῆς **Τραπεζοῦντος**.

β') **Μιχαὴλ Ἄγγελος ὁ Κομνηνὸς** κατέλαβε τὴν Ἠπειρὸν καὶ ἄλλας πλησιοχώρους ἐκεῖ χώρας καὶ ἔδρυσεν τὴν ἡγεμονίαν τῆς **Ἠπείρου** μὲ πρωτεύουσαν τὴν **Ἄρταν**. Ὁ ἡγεμὼν οὗτος κατ' ἀρχὰς ὠνομάσθη **Δεσπότης** (ἄρχων) καὶ ἡ ἡγεμονία του **Δεσποτᾶτον**, ἔπειτα ὅμως ὠνομάσθη **αὐτοκράτωρ τῆς Ἑλλάδος**.

γ') **Θεόδωρος ὁ Δάσκαρις**, γαμβρὸς Ἀλεξίου τοῦ Γ', ἔδρυσεν εἰς τὴν Ἀσίαν τὸ κράτος τῆς **Νικαίας**, τὸ ὁποῖον ἔγινεν ἰσχυρότερον ὅλων τῶν ἄλλων κρατῶν.

δ') Ἐκτὸς τούτων καὶ πολλοὶ ἄλλοι ἰσχυροὶ Ἕλληνες ἔδρυσαν διάφορα **δεσποτᾶτα**, καθὼς ὁ **Δέων ὁ Σγουρὸς** εἰς τὸ **Ναύπλιον** καὶ τὴν **Κόρινθον**, ὁ **Δέων ὁ Χαμάρατος** εἰς τὴν **Λακωνικὴν** κ. ἄ.

2) **Τὸ κράτος τῆς Νικαίας**.—Τὴν αὐτοκρατορίαν τῆς Νικαίας ἔδρυσεν, ὡς εἶπομεν ἀνωτέρω, ὁ **Θεόδωρος Δάσκαρις**. Οὗτος ὀλίγας ὥρας, πρὶν ἢ οἱ Λατῖνοι κυριεύσωσι τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἀνῆγορεύθη αὐτοκράτωρ ἀντὶ τοῦ δραπετεύσαντος **Μουρτζούφλου**.

Ἦναγκάσθη ὅμως καὶ οὗτος νὰ καταφύγῃ ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν, ὅπου ἔδρυσεν νέον ἰσχυρὸν κράτος μὲ πρωτεύουσαν τὴν **Νικαίαν**. Ἐκεῖ κατέφυγε καὶ ὁ Πατριάρχης καθὼς καὶ πολλοὶ ἄλλοι διακεκριμένοι Ἕλληνες καὶ ἀνώτατοι ὑπάλληλοι τοῦ κράτους.

Ὁ Δάσκαρις ἦτο συνετὸς καὶ ἱκανώτατος αὐτοκράτωρ εἰς ὀλίγον χρόνον ἐκυρίευσεν ἀπὸ τοὺς Λατίνους καὶ τοὺς Σελτζούκους καὶ ἄλλας πόλεις καὶ χώρας καὶ τοιοῦτοτρόπως ἠῤῥξῆσε τὸ κράτος του.

3) **Διάδοχοι τοῦ Θεοδώρου Δασκάρως**.—Ὁ Θεόδωρος

Δάσκαρις ἀπέθανε τὸ 1222, διεδέχθη δὲ αὐτὸν ὁ ἐπ' ἀδελφῇ γαμβρὸς του, **Ἰωάννης Δούκας ὁ Βατάσης**, ὁ ὁποῖος ἐπεξέτεινε περισσότερο τὸ κράτος. Οὗτος ἐκυρίευσεν ἀπὸ τοὺς Λατίνους πολλὰς χώρας καὶ νήσους τοῦ Αἰγαίου Πελάγους, ἐπολιόρκησεν ἀνεπιτυχῶς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἐνίκησε τοὺς Βουλγάρους καὶ ἔλαβε πολλὰς χώρας τῆς Θράκης καὶ τῆς Μακεδονίας καὶ ἠνάγκασε τὸν δεσπότην τῆς Θεσσαλονίκης Ἰωάννην νὰ ἀναγνωρίσῃ τὴν κυριαρχίαν του.

Ὁ Ἰωάννης Δούκας ἠσχολήθη καὶ εἰς τὰ εἰρηνικὰ ἔργα, ἀπέθανε δὲ τὸ 1254 ἀφήσας ὡς διάδοχον τὸν υἱὸν του **Θεόδωρον Β'**, ὅστις οὐδὲν ἄξιον λόγου ἐπραξεν, καθὼς καὶ ὁ υἱὸς καὶ διάδοχος αὐτοῦ **Ἰωάννης ὁ Δ'**.

Ἠθικὸν συμπέρασμα. Παρ' ὅλας τὰς καταχθονίους προσπάθειαις τῶν Σταυροφόρων δὲν κατορθώθη ἡ ὑποταγὴ ὁλοκλήρου τοῦ Ἑλλην. Βυζαντιανοῦ κράτους, διότι δὲν ἦτο γεγραμμένον ἀπὸ τὸν Θεὸν νὰ ὑποταχθῇ ἔξ ὁλοκλήρου εἰς κακοῦργους Χριστιανούς ὁ εὐσεβὴς Ὀρθόδοξος Ἑλληνισμός.

Συγκεντρωτικαὶ ἐρωτήσεις. Πόθεν ἀρχίζει ἡ Β' περίοδος τῆς καθαρῶς Ἑλλην. Βυζαντιανῆς ἱστορίας καὶ ποῦ τελειώνει αὐτή; Κατέλαβον ἅπαν τὴν Βυζαντιανὴν αὐτοκρατορίαν οἱ Λατῖνοι; Ποῖα μικρὰ Ἑλληνικὰ κράτη ἰδρῦθησαν τὴν ἐν αὐτῇ; Ποῖοι εἶνε οἱ ἱδρυταὶ αὐτῶν; Ποῖον διεκρίθη περισσότερο ἀπὸ αὐτὰ; Ποῖος εἶνε ὁ πρῶτος αὐτοῦ βασιλεὺς καὶ τί οὗτος κατώρθωσεν; Ποῖοι εἶνε οἱ διάδοχοι Θεοδώρου τοῦ Δασκάρως;

ΜΑΘΗΜΑ 54^{ον}

Ο' Λατινικὸν κράτος τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

1) **Ἀσθένεια καὶ παρακμὴ τοῦ Λατινικοῦ κράτους**.—Ἐνῶ τὸ Ἑλληνικὸν κράτος τῆς Νικαίας ἠῤῥξανε καὶ ἐγίνετο ἰσχυρόν, τὸ Λατινικὸν κράτος τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέ-

1. Ἐκ τῆς Θεσσαλονίκης εἶχον ἐκδιωχθῆ πλέον οἱ Φράγκοι.

ραν εξησθένει και παρήκμαζεν. Ἄλλὰ καὶ δὲν ἦτο δυνατόν νὰ διατηρηθῆ ἐπὶ πολὺν χρόνον τὸ Λατινικὸν κράτος, διὰ πολλοὺς καὶ διαφόρους λόγους· πρῶτον, διότι ἦτο διηρημένον εἰς διάφορα τμήματα· δεύτερον, διότι μεταξὺ τῶν Λατίνων καὶ τῶν Ἑλλήνων ὑπηκόων ὑπῆρχε μεγάλη θρησκευτικὴ διχόνοια· τρίτον, διότι τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα τῶν Φράγκων δὲν συνεβιάζοντο μὲ τὰς συνηθείας τῶν Ἑλλήνων Ὀρθοδόξων· καὶ τέταρτον, διότι οἱ Λατίνοι δὲν εἶχον ἀρκετὸν στρατόν, ὥστε νὰ προφυλάξωσι καλῶς τὸ κράτος. Δι' ἔλαλοιπὸν αὐτὰ καὶ πολλὰ ἄλλα τὸ κράτος ὁλονὲν παρήκμαζε καὶ κατέρρευεν, ἕως οὗ ἐπὶ τέλους, ἀφοῦ ἀφῆρέθησαν ἔλαί αἱ χῶραί του, περιωρισθῆ μόνον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν.

ΟΑ' Δυναστεία τῶν Παλαιολόγων (1260—1453).

1) **Μιχαὴλ Η' ὁ Παλαιολόγος.** — Εἰς τὰ 1260 αὐτοκράτωρ τῆς Νικαίας ἐγένετο ὁ στρατηγὸς **Μιχαὴλ Η' ὁ Παλαιολόγος**. Οὗτος, ἀφοῦ μὲ τοὺς στρατηγοὺς του ἐνίκησε τὸν Δεσπότην τῆς Ἄρτης καὶ τοὺς Λατίνους, ἀπεφάσισε νὰ ἀνακτήσῃ τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἐπέρασε λοιπὸν προηγουμένως ὁ ἴδιος εἰς τὴν Θράκην καὶ ἐκυρίευσε τὴν Σηλύβριαν καὶ τὰς ἄλλας πέριξ τῆς Κωνσταντινουπόλεως πόλεις· κατόπιν δὲ ἀπέστειλεν εἰς τὴν Θράκην τὸν γενναῖον καὶ ἱκανὸν στρατηγὸν του **Ἀλέξιον τὸν Στρατηγόπουλον**, διὰ νὰ ἐξετάσῃ τὴν δύναμιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τὸ τί συνέβαινε ἐντὸς αὐτῆς.

2) **Ἀνάκτησις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων** (1261 μ. Χ.). — Ὁ Ἀλέξιος Στρατηγόπουλος ἀπὸ τὴν Μ. Ἀσίαν ἀπεβιάσθη μὲ τὸν στρατόν του πρῶτον εἰς τὴν Καλλιόπολιν καὶ ἀπὸ ἐκεῖ ἐπροχώρησεν διὰ ξηρᾶς εἰς τὴν Σηλύβριαν· ἐπειδὴ δὲ ἔμαθεν, ὅτι ἡ Κωνσταντινούπολις ἦτο ἀφύλακτος, ἐπετέθη κατ' αὐτῆς καὶ χωρὶς πολὺν κόπον τὴν ἐκυρίευσεν.

Οἱ Λατίνοι τόσοσ πολὺ ἐφοβήθησαν, ὥστε ἐφυγον ἀμέσως μὲ τὸν βασιλέα των **Βαλδουῖνον τὸν Β'** εἰς τὴν Εὐρώπην.

3) **Θριαμβευτικὴ εἴσοδος Μιχαὴλ Παλαιολόγου εἰς Κων-**

σταντινούπολιν. — Ὁ Στρατηγόπουλος εἰδοποίησε τότε ἀμέσως τὸν Μιχαὴλ Παλαιολόγον νὰ ἔλθῃ, διὰ νὰ καταλάβῃ τὸν θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ὁ Μιχαὴλ τότε μετὰ χαρᾶς ἦλθε μὲ τὴν βασιλίσσαν καὶ ἄλλους τοὺς αὐλικούς καὶ μεγιστάνους του καὶ εἰσῆλθε μὲ μεγάλην πομπὴν καὶ παράταξιν διὰ τῆς **Χρυσῆς πύλης** εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν τὴν 15 Αὐγούστου τοῦ 1261. Τοιοῦτοτρόπως ἐγένετο καὶ πάλιν Ἑλληνικὴ ἡ Κωνσταντινούπολις, ἀφοῦ ἐπὶ 57 ἔτη κατεῖχον αὐτὴν οἱ Λατίνοι, οἱ ὅποιοι ἐξεδιώχθησαν πλέον ἀπὸ αὐτὴν.

4) **Διάδοχοι Μιχαὴλ Η' τοῦ Παλαιολόγου.** — Οἱ διάδοχοι τοῦ Μιχαὴλ **Ἀνδρόνικος ὁ Β'** καὶ **Ἀνδρόνικος ὁ Γ'** δὲν κατώρθωσαν νὰ πράξωσι μέγα τι, διότι εἶχον πολλοὺς ἐσωτερικοὺς περισπασμούς.

Ἐπὶ Ἀνδρόνικου τοῦ Β' οἱ μισθοφόροι αὐτοῦ στρατιῶται **Καταλανοὶ** μὲ τὸν ἀρχηγόν των **Ρογήρον-δὲ-Φλώρον** ἐπαναστατήσαντες κατέλαβον τὴν Καλλιόπολιν καὶ ἔβλαψαν πολὺ τὸ κράτος. Ἐπὶ τῆς βασιλείας δὲ τοῦ Ἀνδρόνικου Γ' ἀνεφάνη ὁ φοβερός καὶ πανοῦργος Ἑλληὴν **Ἰωάννης ὁ Κατακουζηνός**, ὁ ὅποιος διὰ νὰ καταβάλλῃ τὸν υἱὸν καὶ διάδοχον τοῦ Ἀνδρόνικου Γ', ἔδωκε τὴν θυγατέρα του σύζυγον εἰς τὸν Τούρκον Σουλτᾶνον **Ὁρχάν** καὶ συνεμάχησε μὲ αὐτόν.

Τοιοῦτοτρόπως τὸ κράτος εὕρισκετο εἰς μεγάλην ἀνωμαλίαν καὶ δύσκολον θέσιν. Ἐκτὸς τούτων καὶ οἱ Φράγκοι κατεῖχον ἀκόμη ἀρκετὰς Ἑλληνικὰς χώρας, ἐνῶ ἀφ' ἑτέρου οἱ Τούρκοι προώδευον πολὺ καὶ ἐκυρίευον μίαν πρὸς μίαν τὰς χώρας τοῦ Βυζαντιανοῦ κράτους ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ.

Ἠθικὸν συμπέρασμα. Τὸ ἄδικον ποτὲ δὲν ἐτιδοκιμάζεται ἀπὸ τὸν Θεὸν οὔτε εὐλογεῖται ἀπὸ αὐτόν, ἀλλὰ πολεμεῖται καὶ καταδιώκεται πάντοτε· ἐνῶ τὸ δίκαιον ἐπὶ τέλους θριαμβεῖ καὶ βασιλεύει.

Συγκεντρωτικαὶ ἐρωτήσεις. Εἰς ποίαν κατάστασιν ἔφθασε μὲ τὸν καιρὸν τὸ κράτος τῆς Νικαίας καὶ εἰς ποίαν τὸ ἐν Κωνσταντινουπόλει Λατινικὸν τοιοῦτον; Διατί δὲν ἠδύνατο νὰ διατηρηθῆ καὶ προσδεύσῃ τὸ Λατινικόν; Μέχρι τίνος σημείου ἐπὶ τέλους περιωρισθῆ τοῦτο; Πότε ἀρχίζει ἡ δυναστεία τῶν Παλαιολόγων; Ποῖος εἶνε ὁ πρῶτος Παλαιολόγος; Τί ἀπεφάσισε νὰ

κάμη οὗτος; Τί ἐπέτυχε καὶ διὰ τίνας; Ποῖος ἦτο ὁ Στρατηγόπουλος; Ποῦ πρῶτον ἀπὸ τὴν Ἀσίαν ἐπέρασαν οὗτος; Πῶς ἐπατέθη κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως; Ποῖος Φράγκος ἦτο τότε βασιλεὺς αὐτῆς καὶ τί ἔκαμεν οὗτος; Πότε ἐγένετο ἡ ἀνάκτησις τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τί ἔκαμε κατόπιν ὁ Στρατηγόπουλος; Πῶς καὶ πότε ἐισήλθεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ὁ Μιχαὴλ ὁ Η΄ ὁ Παλαιολόγος; Ἐξεδιώχθησαν ὀλοτελῶς ἀπὸ τὸ κράτος οἱ Φράγκοι ἢ κατεῖχον ἀκόμη ἄλλας χώρας; Ποιοὶ εἶνε οἱ διάδοχοι τοῦ Μιχαὴλ Παλαιολόγου; Τί ἦσαν οἱ Καταλανοὶ καὶ τί ἔκαμαν ἐπὶ Ἀνδρονίκου Β΄; Ποῖος ἀνὴρ φοβερός ἀνεφάνη ἐντὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπὶ Ἀνδρονίκου Γ΄ καὶ τί οὗτος ἐπραξεν; Ἀπὸ ποίους ἤρχισε τώρα νὰ προσβάλληται σοβαρὰ τὸ κράτος;

ΜΑΘΗΜΑ 55^{ον}

OB' Οἱ Ὀθωμανοὶ ἢ Ὀσμανλῆδες Τούρκοι.

1) **Καταγωγή τῶν Ὀθωμανῶν Τούρκων.** — Εἶπομεν ἀνωτέρω, ὅτι μετὰ τὸν Μιχαὴλ Η΄ τὸν Παλαιολόγον τὸ Ἑλλ. Βυζαντινὸν κράτος ἤρχισαν νὰ προσβάλλωσιν οἱ Ὀθωμανοὶ Τούρκοι, οἱ ὅποιοι εἶνε τῆς ἰδίας φυλῆς μὲ τοὺς Σελτζούκους Τούρκους.

Οὗτοι ἐλέγοντο εἰς τὴν ἀρχὴν **Ὀγούζοι Τούρκοι** καταδικώμενοι δὲ ὑπὸ τῶν ἀγρίων **Μογγόλων** ἤλθον ἀπὸ τὰ ἐσωτερικὰ τῆς Ἀσίας καὶ ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν Ἀρμενίαν πλησίον εἰς τὰς πηγὰς τοῦ Εὐφράτου ποταμοῦ, ἐδέχθησαν τὸν Ἰσλαμισμόν καὶ προώδευσαν πολὺ.

2) **Ἐρτουγρούλ** (ἄνθρωπος δίκαιος). — Ἀρχηγὸς τῶν Ὀγούζων Τούρκων ἦτο ὁ **Σουλεῦμὰν Σάχ**, διάδοχος δὲ αὐτοῦ, ὁ υἱὸς τοῦ **Ἐρτουγρούλ**. Ὁ Ἐρτουγρούλ οὗτος ἐβοήθησε μίαν φοράν τὸν Σελτζούκον Σουλτᾶνον τοῦ Ἰκονίου **Ἀλλαεδδίν**, ὁ ὅποιος ὡς ἀνταμοιβὴν ἐδώρησεν εἰς αὐτὸν τὴν ἡγεμονίαν τῆς **Ἀγκύρας**. Τιοιουτοτρόπως ἐπὶ Ἐρτουγρούλ ἰδρύθη νέον ἰδιαιτερόν κράτος, τὸ ὅποιον ἀπὸ τὸν υἱὸν καὶ διάδοχον τοῦ Ἐρτουγρούλ **Ὀσμάν**, ὠνομάσθη **Ὀσμανικὸν ἢ Ὀθωμανικὸν κράτος**, οἱ δὲ κάτοικοι αὐτοῦ **Ὀθωμανοὶ ἢ Ὀσμανλῆδες**.

OG' Παρακμὴ τῶν Σελτζούκων καὶ πρόοδος τῶν Ὀθωμανῶν Τούρκων.

1) **Ὀσμάν Α΄** (1284). — Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἐρτουγρούλ διεδέχθη αὐτὸν ὁ υἱὸς τοῦ **Ὀσμάν ὁ Α΄**, ὁ ὅποιος μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Σελτζουκίδου Σουλτᾶνου **Ἀλλαεδδίν** κατώρθωσε νὰ κυριεύσῃ πολλὰς πόλεις καὶ φρούρια τῶν Βυζαντινῶν διὰ τὰ μεγάλα δὲ κατωρθώματά του, ὁ Ἀλλαεδδίν ἔδωκεν εἰς αὐτὸν τὸν τίτλον τοῦ **Σουλτᾶνου**, τὸν ὅποιον εἶχον κατόπιν ὅλοι οἱ διάδοχοί του μέχρι σήμερον ἀκόμη.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Σελτζουκίδου Ἀλλαεδδίν τὸ κράτος τῶν Σελτζουκιδῶν διεμελίσθη εἰς μικρότερα βασιλεία, τὸ δὲ περισσότερο μέρος αὐτοῦ ἔλαβεν ὁ **Σουλτᾶνος Ὀσμάν**. Αὐτοκράτωρ τότε τοῦ Βυζαντίου ἦτο **Ἀνδρόνικος ὁ Β΄**.

Ὁ Ὀσμάν διὰ τοῦ υἱοῦ του ἐκυρίευσεν τὴν **Προῦσαν** τῆς Βιθυνίας, τὴν ὁποίαν ἔκαμεν ἀπὸ τότε πρωτεύουσαν τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους.

2) **Ὀρχάν Α΄** (1326). — Τὸν Ὀσμάν διεδέχθη ὁ υἱὸς αὐτοῦ **Ὀρχάν Α΄**, ὁ ὅποιος ἔθεσε νόμους σοφοῦς, συνέστησε δὲ καὶ τὸ φοβερὸν πεζικὸν τάγμα τῶν **Γενιτσάρων** (νέου στρατοῦ) καὶ τὸ ἵππικὸν τάγμα τῶν **Σπαχῆδων**. Ὁ Ὀρχάν πελεμήσας καὶ νικήσας τοὺς Βυζαντινοὺς ἐκυρίευσεν τὴν Νίκαιαν καὶ τὴν Νικομήδειαν. Αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου ἦτο τότε **Ἀνδρόνικος ὁ Γ΄**.

Ὁ υἱὸς τοῦ **Ὀρχάν Σουλεῦμὰν Πασᾶς** ἐπέρασε διὰ τῆς Προποντίδος καὶ τοῦ Ἑλλησπόντου εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ ἐκυρίευσεν τὴν **Καλλίπολιν** (1357), τὸ **Πλαγιάριον** καὶ ἄλλας περὶ τὴν κόμην, δι' αὐτὸ ἐπωνομάσθη καὶ **Γαζῆς** (νικητῆς). Τότε πρώτην φοράν οἱ Τούρκοι ἐπέρασαν ἀπὸ τὴν Ἀσίαν εἰς τὴν Εὐρώπην.

Ὁ **Γαζῆ Σουλεῦμὰν Πασᾶς** ἀπέθανε καὶ ἐτάφη ἐν Πλαγιάριῳ, ὅπου σώζεται καὶ τὸ μαυσωλεῖον του.

3) **Μουράτ Α΄** (1360). — Τὸν Ὀρχάν διεδέχθη ὁ υἱὸς αὐτοῦ **Μουράτ Α΄**, ὁ ὅποιος ἐκυρίευσεν ἔτι τὴν Μ. Ἀσίαν καὶ ἔτι τὴν Θράκην καὶ ἔκαμε πρωτεύουσαν αὐτοῦ τὴν **Ἀδριανούπολιν**. Οὗτος

ένίκησε τούς **Νοτιοσλαύους** εἰς τὴν πεδιάδα τοῦ **Κοσσυφοπεδίου**, κατέλυσε τὸ Βουλγαρικὸν βασίλειον καὶ κατέλαβε τὰ ἐν Μ. Ἀσίᾳ μικρὰ Σελτζουκικὰ κράτη. Αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου ἦτο τότε **Ἰωάννης Ε'**, τὸν ὅποιον ἠνάγκασεν ὁ **Μουράτ** νὰ πληρώσῃ εἰς αὐτὸν φόρον.¹

4) **Βαγιαζίτ Α' ὁ Γιλδιρίμ** (1389).— Τὸν **Μουράτ Α'** ἐδολοφόνησεν εἰς τὴν μάχην τοῦ Κοσσυφοπεδίου ὁ Σέρβος **Μιλὸς Καμπιλοβιτς**, ὅστις ἦτο κεκρυμμένος μεταξὺ τῶν ἐχθρῶν. Τότε ἀνήλθεν εἰς τὸν θρόνον ὁ υἱὸς τοῦ **Βαγιαζίτ Α'**, ὁ ὅποιος διὰ τὴν μεγάλην ἀνδρείαν του καὶ τὴν ἐρμητικότητά του ἐπωνομάσθη **Γιλδιρίμ** (κεραυνός). Οὗτος ἐπεξέτεινε διὰ διαφόρων πολέμων τὸ Τούρκικόν κράτος. Τότε οἱ Εὐρωπαῖοι φοβούμενοι τὴν πρόδοον τῶν Τούρκων συνεμάχησαν κατ' αὐτῶν· ἀλλ' ὁ **Βαγιαζίτ** ἐνίκησεν αὐτοὺς εἰς τὴν **Νικόπολιν**, ὑπέταξε τὴν Θεσσαλίαν καὶ προὐχώρησε μέχρι τοῦ **Ταινάρου** τῆς Πελοποννήσου.

Ἐπὶ **Βαγιαζίτ** αὐτοκράτωρ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἦτο ὁ **Ἰωάννης Ε'** καὶ μετ' ἐκεῖνον ὁ **Μανουήλ Β'**, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ὁ **Βαγιαζίτ** ἐπολιόρκησεν ἐπὶ 7 ἔτη τὴν Κωνσταντινούπολιν· δὲν ἠδυνήθη ὅμως νὰ κυριεύσῃ αὐτήν, διότι ἀνεφάνησαν ἐξ Ἀνατολῶν τῇ 1400 οἱ **Τάταροι** καὶ οἱ **Μογγόλοι**, οἱ ὅποιοι μὲ τὸν ἀρχηγόν των **Ταμερλάνον**, εἰσέβαλον εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν καὶ προσέβαλον τοὺς Τούρκους.

Ἡθικὸν συμπέρασμα. Τὰ ἀνδρεία καὶ πολεμικὰ ἔθνη πάντοτε προοδεύουσι καὶ ἀκμάζουσιν εἰς τὸν κόσμον.

Συγκεντρωτικαὶ ἐρωτήσεις. Ἐκτὸς τῶν Σελτζούκων Τούρκων ἀνεφάνησαν καὶ ἄλλοι Τούρκοι; Ποιοὶ εἶνε οὗτοι καὶ πῶς εἰς τὴν ἀρχὴν ὀνομάζοντο; Εἶχον καμμίαν συγγένειαν μὲ τοὺς Σελτζούκους; Πῶς καὶ πῶθεν ἦλθον οὗτοι; Ποῖος εἶνε ὁ πρῶτος ἀρχηγὸς αὐτῶν καὶ ποῖος ὁ πρῶτος διάδοχός του; Τί ἔκαμεν ὁ διάδοχος οὗτος εἰς τὸν Σουλτάνον τοῦ Ἰκονίου Ἀλλαεδδίν καὶ τί παρ' αὐτοῦ ἔλαβε; Πῶς ἐλέγετο ὁ διάδοχος τοῦ Ἐρτουγρούλ καὶ πῶς κατόπιν ὀνομάσθησαν οἱ **Ογοῦζοι** Τούρκοι; Τί κατάρθωσε νὰ κάμῃ ὁ Ὀσμάν;

1. Ὁ Σουλτάν **Μουράτ Α'** ἐπωνομάσθη **Χουδαβεντικιάρ** (ἐνδοξος κύριος), ἢ δὲ **Προῦσα**, εἰς τὴν ὅποιαν ἐγεννήθη, ὀνομάσθη **Χουδαβεντικιάρ βιλαετὶ**.

Τί ἔγινε τὸ κράτος τῶν Σελτζουκιδῶν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀλλαεδδίν; Ποίαν πόλιν ἔκαμε πρωτεύουσάν του ὁ Ὀσμάν; Ποῖος διεδέχθη τὸν Ὀσμάν καὶ τί οὗτος ἐπραξεν; Πότε, πῶς καὶ πῶθεν πρώτην φοράν οἱ Τούρκοι ἐπέρασαν εἰς τὴν Εὐρώπην; Πῶς λέγεται ὁ υἱὸς τοῦ Ὀρχάν καὶ ποῦ εὕρισκεται ὁ τάφος του; Ποῖος εἶνε ὁ διάδοχος τοῦ Ὀρχάν, τί ἐπραξεν οὗτος καὶ πῶς ὀνομάσθη; Ποία πόλις φέρει τὴν ἐπωνυμίαν αὐτήν; Ποῦ καὶ πῶς ἀπέθανεν ὁ **Μουράτ** καὶ ποῖος τὸν διεδέχθη; Τί ἔκαμαν οἱ Εὐρωπαῖοι κατὰ τοῦ **Βαγιαζίτ**; Ἐπὶ πόσον καιρὸν ἐπολιόρκησεν ὁ **Βαγιαζίτ** τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ διατί ἠναγκάσθη νὰ λύσῃ ἐπὶ τέλους τὴν πολιορκίαν;

ΜΑΘΗΜΑ 56^{ον}

ΟΔ' Οἱ τελευταῖοι αὐτοκράτορες τῆς Κων/πόλεως.

1) **Ἐλεεινὴ κατάστασις τοῦ Βυζαντιακοῦ κράτους.** — Ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τῶν κατηραμένων Σταυροφόρων, τὸ Βυζαντιανὸν κράτος ἤρχισεν ὄλονεν νὰ περιορίζηται καὶ νὰ παρακμάζῃ. Αὐτὰ ἦσαν τὰ ἐπακόλουθα τῶν μεγάλων καὶ καταστρεπτικῶν ἐκείνων Σταυροφοριῶν.

Δι' ἄλλα λοιπὸν αὐτὰ οὔτε ὁ ἀνακτήσας τὴν Κωνσταντινούπολιν **Μιχαήλ Η'** ὁ **Παλαιολόγος**, οὔτε οἱ διάδοχοι αὐτοῦ ἠδυνήθησαν νὰ ἀνακτήσωσιν ὄλον τὸ ἀρχαῖον Ἑλληνικὸν Βυζαντιανὸν κράτος καὶ νὰ φέρωσιν αὐτὸ εἰς τὴν προηγουμένην αὐτοῦ δύναμιν καὶ δόξαν.

2) **Οἱ Ταταρομογγόλοι καὶ ὁ Ταμερλάνος κατὰ τῶν Τούρκων.**— Ὁ **Βαγιαζίτ**, ὅταν ἔμαθε τὴν ἐπιδρομὴν τῶν Ταταρομογγόλων εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν, ἠναγκάσθη νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ νὰ σπεύσῃ κατὰ τὸ 1402 ἐναντίον αὐτῶν. Συνήντησε δὲ αὐτοὺς πλησίον εἰς τὴν **Ἄγκυραν**, ὅπου ἔγινε μάχη πεισματώδης καὶ φονικωτάτη, κατὰ τὴν ὅποιαν ὁ **Βαγιαζίτ** ἐνίκηθη, συνελήφθη αἰχμάλωτος ὑπὸ τοῦ **Ταμερλάνου** καὶ μετ' ὀλίγον ἀπέθανεν ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ.

Μετὰ τὴν νίκην ταύτην ὁ **Ταμερλάνος** ἐληλάτησε καὶ κατέ-

στρεψε τὰς χώρας τῆς Μ. Ἀσίας καὶ κατόπιν ἐπέστρεψε καὶ πάλιν εἰς τὸ κράτος του, ὅπου καὶ ἀπέθανεν.

3) **Πρόδοτος τῶν διαδόχων τοῦ Βαγιαζίτ.**— Ἀφοῦ οἱ Τούρκοι ἀπηλλάγησαν ἀπὸ τὸν τρομερὸν Ταμερλάνον, ἐξηκολούθησαν καὶ πάλιν νὰ προσδεύωσι καὶ νὰ κυριεύωσι τὰς χώρας τοῦ Ἀνατολικοῦ Βυζαντιακοῦ βασιλείου. Διάδοχος τοῦ Βαγιαζίτ ὑπῆρξεν ὁ υἱὸς του **Μεχμέτ ὁ Α΄** καὶ τούτου ὁ υἱὸς του **Μουράτ ὁ Β΄**, ὁ ὁποῖος ἐνίσχυσε καὶ πάλιν μεγάλως καὶ ἠῤῥησε τὸ κράτος. Καὶ ἐπὶ τῶν δύο τούτων Σουλτάνων αὐτοκράτωρ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἦτο ὁ **Μανουὴλ Β΄**.

Ὁ Μουράτ ἐπολιόρησε τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐπὶ 42 ἡμέρας ἀλλ' ἀνεπιτυχῶς. Ἐπὶ **Μανουὴλ Β΄** καὶ **Μουράτ Β΄** ἔγινε πρώτην φοράν χρήσις τῆς πυρίτιδος καὶ τοῦ πυροβόλου.

4) **Γεώργιος Καστριώτης ἢ Σκενδέρβης.**— Ὁ μόνος ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος ἠδυνήθη ν' ἀντιστῆ εἰς τὴν ἀκατανίκητον δύναμιν τῶν Τούρκων, — τοὺς ὁποῖους τότε οὔτε οἱ ἰσχυροὶ στρατοὶ τῆς Εὐρώπης δὲν ἠδυνήθησαν νὰ νικήσωσιν, — εἶνε ὁ Ἕλλην ἡγεμῶν τῆς Ἀλβανίας **Γεώργιος ὁ Καστριώτης ἢ Σκενδέρβης**, υἱὸς τοῦ **Ἰωάννου Καστριώτου**. Οὗτος ἀντέστη κατὰ τοῦ Μουράτ Β΄ καθὼς καὶ κατὰ τοῦ Μεχμέτ Β΄, ὁ ὁποῖος μόνον, ὅταν ἀπέθανεν ὁ Γεώργιος, ἠδυνήθη νὰ κυριεύσῃ τὴν τότε ὀχυρὰν πρωτεύουσαν τῆς Ἀλβανίας **Κροΐαν**.

5) **Ὁ αὐτοκράτωρ Ἰωάννης ὁ Η΄ ζητεῖ τὴν βοήθειαν τοῦ Πάπα.** — Μανουὴλ Β΄ τὸν Παλαιολόγον διεδέχθη ὁ υἱὸς του **Ἰωάννης Η΄ ὁ Παλαιολόγος**, ὁ ὁποῖος εἶνε ὁ προτελευταῖος αὐτοκράτωρ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ὁ Ἰωάννης Η΄ ὁ Παλαιολόγος βλέπων τὸν ἐκ μέρους τῶν Τούρκων κίνδυνον ἠναγκάσθη ὁ δυστυχῆς νὰ ζητήσῃ τὴν βοήθειαν τοῦ Πάπα καὶ νὰ ὑποσχεθῆ, ὅτι θὰ ὑποτάξῃ τὴν Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν εἰς αὐτόν. Ἐπῆρε λοιπὸν μαζί του τὸν Πατριάρχην Ἰωσήφ, πολλοὺς ἄλλους ἀρχιερεῖς καὶ μεγιστάνας καὶ ὑπῆγεν εἰς τὸν Πάπαν **Εὐγένιον** τὸν Δ΄. Παρ' ὅλας ὅμως τὰς μεγάλας ὑποσχέσεις του ὁ Πάπας σχεδὸν διόλου δὲν ἐδοθήθησε τοὺς Βυζαντινοὺς, οἱ ὁποῖοι ἠναγκάσθησαν νὰ ἐπιστρέψωσιν ἄπρακτοι. Εὐτυχῶς, ὅτι ὁ Ἐπίσκοπος Ἐφέσου **Μάρκος**

ὁ **Εὐγενικός** καὶ ὁ λαὸς ἀντέστησαν καὶ τοιοῦτοτρόπως δὲν ἔγινεν ὀριστικῶς ἡ ὑποταγὴ τῆς Ἐκκλησίας εἰς τὸν Πάπαν.

6) **Κωνσταντῖνος ΙΒ΄ ὁ Παλαιολόγος.** — Μετὰ τὸν θάνατον Ἰωάννου Η΄ ἀνέβη εἰς τὸν θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως τῷ 1448 ὁ ἀδελφὸς του **Κωνσταντῖνος ΙΒ΄ ὁ Παλαιολόγος**, ὁ ὁποῖος μὲ τοὺς δύο ἄλλους ἀδελφούς του **Θεόδωρον** καὶ **Θωμᾶν** τοὺς Παλαιολόγους ἐξουσίαζε τὴν Πελοπόννησον. Ὁ Κωνσταντῖνος ΙΒ΄ ὁ Παλαιολόγος εἶνε ὁ τελευταῖος αὐτοκράτωρ τοῦ Ἑλληνικοῦ Βυζαντιακοῦ κράτους. Ὁ Κωνσταντῖνος ἦτο πολὺ φιλόπατρις καὶ ἀνδρεῖος, συνετὸς καὶ γενναῖος αὐτοκράτωρ· ἀλλὰ τὸ κράτος εὐρίσκετο εἰς ἐλεεινὴν πλέον κατάστασιν καὶ εἰς τὰ τελευταῖα του.

7) **Ἡ τελευταία κατάστασις τοῦ κράτους.** — Τὸ ἔθλον Βυζαντιακὸν κράτος περιωρίζετο τότε εἰς τὴν **Κωνσταντινούπολιν**, τὴν **Σηλύβριαν**, τὴν **Ἡράκλειαν**, τὸ **φρούριον** τῶν **Ἐπιβατῶν** καὶ εἰς 3 παραλίους πόλεις τοῦ Εὐξεινίου Πόντου, ἐνῶ ὅλοι σχεδὸν αἱ ἄλλαι χώραι ἦσαν εἰς τὰς χεῖρας τῶν Ὀθωμανῶν· καὶ αὐτὸν ἀκόμη τὸν **Γαλατᾶν** κατεῖχον οἱ Γενουαῖοι. Ὅλος δὲ ὁ πληθυσμὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἦτο τότε 80 χιλιάδες κάτοικοι, ἐνῶ ἄλλοτε εἶχεν αὕτη ὑπὲρ τὰς 500 χιλιάδας.

Ἡθικὸν συμπέρασμα. Ὅταν δυστυχῆ εἰς ἄνθρωπος, δὲν πρέπει νὰ ἐξετάξῃ κανεὶς τοὺς λόγους, διὰ τοὺς ὁποῖους δυστυχεῖ, ἀλλὰ νὰ βοηθῆ μὲ προθυμίαν αὐτόν, χωρὶς νὰ ζητῆ ἀμοιβάς καὶ πληρωμὰς διὰ τὴν καλωσύνην του, ὡσὰν τὸν Πάπαν, ὁ ὁποῖος, ἐνῶ ὄχι εἰς ἄνθρωπος, ἀλλ' ὀλόκληρον ἔθνος ἐκινδύνευεν, ἐξήτει προηγουμένως τὴν ἐκκλησιαστικὴν του ὑποταγὴν διὰ νὰ τὸ βοηθήσῃ κατόπιν. Τοιοῦτοι εἶνε οἱ αὐτοτιτιλοφοροῦμενοι ἀντιπρόσωποι τοῦ Χριστοῦ (;) ἐπὶ τῆς γῆς!

Συγκεντρωτικαὶ ἐρωτήσεις. Εἰς ποίαν κατάστασιν ἔφερον τὸ κράτος αἱ κατηραμέναι Σταυροφορίαι; Διὰ τί δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἀνακτήσωσιν ἔθλον τὸ κράτος ὁ Μιχαὴλ Παλαιολόγος καὶ οἱ διάδοχοί του; Τί ἔκαμαν οἱ Ταταρομογγόλοι καὶ ποῖος ἦτο ὁ ἀρχηγὸς αὐτῶν; Ποῖος Σουλτάνος συνελήφθη αἰχμάλωτος καὶ ποῖος εἶνε οἱ διάδοχοί του; Ποῖος ἠῤῥησε καὶ πάλιν τὴν δύναμιν τοῦ Τουρκικοῦ κράτους; Πότε πρώτην φοράν ἔγινε χρήσις τῆς πυρίτιδος καὶ τοῦ πυροβόλου; Ποῖος ἀντέστη ἀνδρείως εἰς τοὺς Τούρκους, χωρὶς νὰ ὑποταχθῆ εἰς αὐτούς; Τί ἦτο ἡ Κροΐα καὶ πότε ἐπὶ τέλους ἐκυριεύθη αὕτη;

Ποιος εἶνε ὁ διάδοχος Μανουὴλ τοῦ Β' καὶ τί οὗτος ἔπραξεν; Πῶς ἐλέγετο ὁ τότε Πάπας τῆς Ρώμης; Ἐλαβον καμμίαν βοήθειαν ἀπὸ τὸν Πάπαν οἱ Βυζαντινοί; Ἐπετάγη ὀριστικῶς ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία εἰς τὸν Πάπαν ἢ ἔχι καὶ διατί; Ποιος εἶνε ὁ διάδοχος Ἰωάννου Η' τοῦ Παλαιολόγου; Εἶχεν ἀδελφούς καὶ ποίους; Τί ἦσαν οὗτοι; Ὅποιος ἦτο ὁ Κωνσταντῖνος; Τί εἶνε ὁ Κωνσταντῖνος διὰ τὸν Βυζαντιακὸν Ἑλληνισμόν; Ποία ἦτο ἡ τελευταία κατάστασις τοῦ κράτους καὶ εἰς τί περιωρίζετο τοῦτο; Ποιος ἦτο ὁ πληθυσμὸς τῆς πρωτεύουσας καὶ εἰς τίνων χεῖρας ἦτο ὁ Γαλατᾶς;

ΜΑΘΗΜΑ 57^{ον}

ΟΕ' Ὁ Σουλτάνος Μεχμέτ ὁ Β' ὁ Πορθητῆς (Φατῆχ) (1451 μ. Χ.).

1) **Πολεμικαὶ προετοιμασίαι Μεχμέτ Β'.** — Κατὰ τὸ 1451 ἀνέβη εἰς τὸν θρόνον τῶν Σουλτάνων **Μεχμέτ ὁ Β'**. Οὗτος ἦτο συνετός, ἀνδρείος, εὐφυῆς καὶ φιλόδοξος βασιλεύς· ἅμα δὲ ἀνέβη εἰς τὸν θρόνον, ἔλαβε σταθερὰν ἀπόφασιν νὰ κυριεύσῃ τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ νὰ τὴν κάμῃ πρωτεύουσάν του. Ἀφοῦ λοιπὸν ἐκυρίευσεν ἕλα τὰ πέριξ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἤρχισε νὰ προετοιμάζῃται διὰ νὰ πολιορκήσῃ τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Τότε κατεσκεύασε διὰ τοὺς Τούρκους ὁ Οὐγγρος μηχανικὸς **Οὐρβάν** ἐν μέγα τηλεβόλον, τὸ ὁποῖον ἐτοποθετήθη ἀπέναντι τῆς **Πύλης τοῦ Ρωμανοῦ (Τὸπ-καποῦ)**.

2) **Πολιορκία τῆς Κωνσταντινουπόλεως.** — Ἡ πολιορκία τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἤρχισε κατὰ τὰς ἀρχὰς Ἀπριλίου τοῦ 1453 καὶ διήρκεσε 53 ἡμέρας. Οἱ Ὄθωμανοὶ εἶχον 300 χιλιάδας στρατοῦ πεζικοῦ καὶ 400 πλοῖα· ἐνῷ οἱ Βυζαντινοὶ εἶχον 6 ἕως 7 χιλ. στρατιώτας, ἀπὸ τοὺς ὁποίους αἱ 2 χιλιάδες ἦσαν ξένοι, καὶ 20 ἕως 25 πλοῖα.

Ὁ πεζικὸς στρατὸς τῶν Τούρκων ἐπολιόρκησε διὰ ξηρᾶς τὴν πόλιν, ἐνῷ ὁ στόλος εἶχεν ἀγκυροβολήσῃ εἰς τὸ **Διπλοκίονιον (Βεσικ-τάς)**. Εἰς τὸ στόμιον τοῦ **Κερατείου κόλπου** οἱ Βυζαντι-

νοὶ εἶχον μίαν μεγάλην σιδηρὰν ἄλυσιν, ἡ ὁποία ἠμποδίζε τὰ ἐχθρικά πλοῖα νὰ εἰσέλθωσιν ἐντὸς τοῦ κόλπου. Μίαν ἕμωσ νύκτα ὁ Σουλτάνος διέταξε καὶ μετέφεραν διὰ ξηρᾶς ἀπὸ τὸ Διπλοκίονιον μέσα εἰς τὸν Κεράτειον κόλπον ἀρκετὰ πλοῖα, τοιουτοτρόπως δὲ ἤρχισεν ἡ πολιορκία καὶ διὰ θαλάσσης.

ΟΣΤ' Κατάλυσις τῆς Ἑλληνικῆς Βυζαντιακῆς αὐτοκρατορίας (1453 μ. Χ.).

1) **Ἄλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων. — Θάνατος τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου ΙΒ'** (1453, Μαΐου 29). — Οἱ Τούρκοι ἔκαμαν πολλὰς ἐφόδους κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀλλ' ἀνεπιτυχῶς, διότι ἡ πρωτεύουσα τοῦ Κωνσταντίνου ἦτο καλῶς ὠχυρωμένη. Τὸ μεσονύκτιον ἕμωσ τῆς 28 Μαΐου ἤρχισε γενικὴ ἐφοδος τῶν Τούρκων καὶ ἀπὸ τὴν ξηρὰν καὶ ἀπὸ τὴν θάλασσαν.

Ὁ Κωνσταντῖνος, ἀφοῦ ἐζήτησεν ἀπὸ ἔλους συγχώρησιν καὶ μετέλαβε τῶν ἀχράντων μυστηρίων, ἐπεθεώρησε τὰ τεῖχη καὶ ἤρχισε νὰ πολεμῇ καὶ αὐτὸς ὡς ἀπλοῦς στρατιώτης πλησίον εἰς τὴν **Πύλην τοῦ Ρωμανοῦ**. Ἄλλ' οἱ Τούρκοι κατῴρθωσαν νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὴν πόλιν διὰ μιᾶς μικρᾶς πύλης, ἡ ὁποία εἶχε λησμονηθῆ ἀνοικτῆ, καὶ περικύκλωσαν τὸν Κωνσταντῖνον. Εἰς τὴν φοβερὰν ταύτην στιγμὴν ὁ αὐτοκράτωρ ἀπηλίπισθη· ὤρμησε λοιπὸν ἔφιππος μέσα εἰς τὸ πλῆθος καὶ ἔπεσεν ἡρωϊκῶς μαχόμενος.

Τοιουτοτρόπως ἀπέθανεν ἐνδόξως ὁ τελευταῖος Χριστιανὸς καὶ Ἑλλην αὐτοκράτωρ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἡ δὲ Κωνσταντινούπολις ἐκυριεύθη τὴν 29 Μαΐου 1453, ἡμέραν Τρίτην καὶ ἔγινε πρωτεύουσα τοῦ Ὄθωμανικοῦ κράτους.

Μὲ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων ἔχασε τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος τὴν πολιτικὴν αὐτονομίαν καὶ ἀνεξαρτησίαν του, οὐχὶ ἕμωσ καὶ τὴν ἐθνικὴν του ὑπαρξιν καὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν καὶ θρησκευτικὴν του ὑπόστασιν.

2) **Εἵσοδος Μεχμέτ Β' εἰς Κωνσταντινούπολιν.** — Τρεῖς

ἡμέρας μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἰσῆλθεν ὁ πορθητῆς Σουλᾶνος Μεχμέτ ὁ Β' εἰς τὴν πόλιν καὶ διηυθύνθη εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας, διὰ νὰ προσκυνήσῃ· ἀπὸ τότε ὁ ναὸς ἐκεῖνος ἔγινε τζαμίον Τουρκικόν.

Ὁ Πορθητῆς ἔδειξε τὴν εὐνοϊάν του πρὸς τοὺς Χριστιανούς, τοὺς ὁποίους ἀφήκε νὰ πρεσβεύωσι τὴν θρησκείαν των καὶ τὴν πίστιν των· ὅταν δὲ ἔμαθεν, ὅτι ἀπέθανεν ὁ Πατριάρχης τῶν Ἑλλήνων, διώρισε νέον τοιοῦτον, τὸν **Γεννάδιον Σχολάριον**, εἰς τὸν ὅποιον ἐ χάρισε ποιμαντορικὴν ράβδον καὶ ἄλλα δῶρα. Παρεχώρησεν ἐπίσης εἰς αὐτὸν καὶ ἔλα τὰ **προνόμια**, τὰ ὅποια εἶχον οἱ Ἑλληνες Πατριάρχαι πρὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Κων(σταντι)πόλεως, εἰπών: **«Πατριάρχευε ἐν εἰρήνῃ καὶ ἔχε τὴν φιλίαν ἡμῶν, ἀπολαμβάνων πάντα τὰ προνόμια τῶν προκατόχων σου»**: τὰ **Θρησκευτικὰ** ταῦτα **προνόμια** ἀναγνωρίζει καὶ σέβεται μέχρι τῆς σήμερον ἡ Ὄθωμανικὴ Κυβέρνησις καὶ ἐπικυρώνει κάθε νέος Σουλτᾶνος, ὁ ὅποιος ἀνέρχεται εἰς τὸ Ὄθωμανικὸν κράτος.

3) **Τι ἔσωσε τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος.**— Ἀφοῦ κατελύθη τὸ Ἑλληνικὸν Βυζαντικὸν κράτος, ἰδρῦθη ἐπ' αὐτοῦ τὸ Ὄθωμανικόν, οἱ δὲ Χριστιανοὶ Ἑλληνες ἔγιναν **ραγιάδες** (ὑπόδουλοι) τῶν Τούρκων. Ἐκεῖνο τὸ ὅποιον ἔσωσε τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος εἶνε τὰ **Προνόμια**, τὰ ὅποια παρεχώρησεν ἡ μεγάλη εὐνοία καὶ εὐφροσύνη τοῦ **Πορθητοῦ** Σουλτάνου, ἡ **Μήτηρ** ἡμῶν **Ἐκκλησία**, ἡ ὅποια ἐνεψύχωσε καὶ ἐνεθάρρυνε τοὺς πεφοβισμένους Ἑλληνορθόδοξους, ἡ **Ἑλληνικὴ γλῶσσα** καὶ πρὸ πάντων ἡ **μεγάλῃ ἀφοσίωσις τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους εἰς τὴν θρησκείαν τῶν πατέρων του**.

Ἡθικὰ συμπεράσματα. α') Αἱ Σταυροφορίαι ἤνοιξαν βαθεῖα τὸν τάφον τῆς Ἑλληνικῆς Βυζαντικῆς αυτοκρατορίας καὶ προπαρεσκεύασαν ἐπιμελῶς καὶ ἐπιτηδεῖως τὴν πῶσιν καὶ κατάλυσιν αὐτῆς. β') Ὅταν ἐν κράτος κυριολεκτικῶς καταρρακωθῇ προηγουμένως ἀπὸ ἓνα κακὸν καὶ ἐπίβουλον δῆθεν φίλον, εἶνε ἀδύνατον πλέον νὰ στηρικθῇ καὶ ν' ἀντισταθῇ ἀέναντι ἐνὸς ἄλλου ἰσχυροῦ, ἀνδρείου καὶ πολεμικοῦ λαοῦ. γ') Ὁ καλὸς καὶ ἀνδρεῖο βασιλεὺς δὲν λυπεῖται τὴν ζωὴν του, ὅταν βλέπῃ νὰ κινδυνεύῃ τὸ κράτος του, ἀλλὰ πίπτει ἀνδρείως καὶ ἡρωικῶς μαχόμενος ὑπὲρ αὐτοῦ.

Συγκεντρωτικαὶ ἐρωτήσεις. Ποῖος ἦτο Σουλτᾶνος ἐπὶ Κωνσταντινου IB' τοῦ Παλαιολόγου; Τί ἀπεφάσισε νὰ πράξῃ ὁ Σουλτᾶνος οὗτος; Πότε ἤρχισεν ἡ πολιορκία τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ πόσας ἡμέρας διήρκεσεν αὐτή; Ποῖαι ἦσαν αἱ πολεμικαὶ δυνάμεις τῶν Τούρκων καὶ ποῖαι αἱ τῶν Ἑλλήνων; Ποῦ κατὰ πρῶτον ἐστάθμευσαν ὁ Γουρκικός στόλος καὶ πῶς κατόπιν εἰσῆλθεν εἰς τὸν Κεράτειον κόλπον; Τί ἐστήθη ἀέναντι τῆς Πύλης τοῦ Ρωμανοῦ; Πότε ἔγινεν ἡ τελευταία κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐφοδος τῶν Τούρκων; Τί ἔκαμε πρὸ τῆς ἀλώσεως ὁ Κωνσταντῖνος; Πῶς εἰσῆλθον οἱ Τούρκοι εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν; Ποῦ εὗρισκετο τὴν στιγμὴν ἐκείνην ὁ Κωνσταντῖνος καὶ τί ἐπραξεν οὗτος; Πότε ἔγινεν ἡ ἄλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως; Τί ἐπαθε τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος μετὰ τὴν ἄλωσιν; Πότε εἰσῆλθεν ὁ Πορθητῆς εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ποῦ κατ' ἀρχὰς διηυθύνθη; Πῶς ἐφέρεθῃ ὁ Πορθητῆς πρὸς τοὺς Χριστιανούς καὶ τί παρεχώρησεν εἰς αὐτούς; Ποῖον Πατριάρχην διώρισεν ἀμέσως καὶ τί ἔδωκεν εἰς αὐτόν; Τί ἔσωσε τότε τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος;

Ἀνακεφαλαιωτικαὶ ἀσκήσεις. Μετὰ τὴν **Ἀρχαίαν** Ἑλληνικὴν Ἱστορίαν ποῖα Ἑλληνικὴ Ἱστορία ἔρχεται κατόπιν; Πόθεν ἀρχίζει καὶ ποῦ τελειώνει αὐτή; Τί μεσολαβεῖ μεταξὺ τῶν δύο αὐτῶν ἱστοριῶν; Τί ἦσαν καὶ ποῦ κατόπιν οἱ Ρωμαῖοι; Ποῦ, πότε καὶ ὑπὸ τίνος ἐκτίσθη ἡ Ρώμη; Πῶς ἐκυβερνήθησαν πολιτικῶς οἱ Ρωμαῖοι; Ἀνάφερέ με μερικὸς μεγάλους πολέμους καὶ μεγάλους ἀνδρας τῶν Ρωμαίων; Ποῖοι εἶνε οἱ φοβεροὶ διδάκται τοῦ Χριστιανισμοῦ Ρωμαῖοι αυτοκράτορες; Ποῖος εἶνε ὁ τελευταῖος Ρωμαῖος αυτοκράτωρ; Πῶς καὶ διὰ τίνος ἀνεστήθη καὶ πάλιν τὸ Ἑλληνικὸν κράτος; Ποῖα εἶνε τὰ μεγάλα ἔργα τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου; Τί ἦτο ὁ Μ. Θεοδοσίος; Τί ἔκαμεν ὁ Ἡράκλειος; Πότε ἔγινεν ἡ μετανάστευσις τῶν ἐθνῶν; Εἰπέ μοι μερικὰ τοιαῦτα ἔθνη; Πότε καὶ ὑπὸ τίνων κατελύθη τὸ Δυτικὸν Ρωμαϊκὸν κράτος; Πόθεν ἀρχεται ἡ κυρίως καὶ καθαρῶς Ἑλληνικὴ Βυζαντικὴ ἱστορία; Πόθεν ἦλθον καὶ ποῦ ἐγκατεστάθησαν οἱ Βούλγαροι; Ποῖοι εἶνε οἱ θαμᾶσαντες τοὺς Βουλγάρους αυτοκράτορες; Πότε ἀνεφάνησαν καὶ τί ἦσαν οἱ Ἀραβες; Πότε ἀνεφάνησαν οἱ Σελτζούκοι καὶ τί ἐπὶ τέλους ἀπέγιναν; Πότε ἀνεφάνησαν αἱ σταυροφορίαι καὶ τί προῆξάνην εἰς τὸ Βυζαντικὸν κράτος; Πότε ἐπῆλθεν ἡ Λατινοκρατία καὶ πόσον διήρκεσεν αὐτή; Πότε καὶ πόθεν ἦλθον οἱ Ὄθωμανοὶ Τούρκοι; Ποῖος εἶνε ὁ τελευταῖος αυτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου; Ποῖοι περισσότερον συνετέλεσαν εἰς τὴν παρακμὴν καὶ πτῶσιν τῆς Βυζαντικῆς αυτοκρατορίας; Ποῖος εἶνε ὁ Πορθητῆς τῆς Κωνσταντινουπόλεως; Πότε ἔγινεν ἡ ἄλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ πόσα ἔτη παρεῆλθον ἀπὸ τότε μέχρι σήμερον;

ΜΑΘΗΜΑ 58^{ον}

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

ΟΖ' Περιληπτική ἀνακεφαλαίωσις τῆς ὅλης Βυζαντιακῆς Ἱστορίας.

1) **Βυζαντιακὴ Ἑλληνικὴ Ἱστορία** λέγεται ἡ γνῶσις καὶ διήγησις, δηλ. ἡ περιγραφή ἑλων τῶν ἀξιολόγων γεγονότων, τὰ ὅποια συνέβησαν εἰς τὸν Ἑλληνισμόν, ὅταν οὗτος πρωτεύουσαν εἶχε τὴν Κωνσταντινούπολιν.

2) **Ἡ Βυζαντιακὴ Ἑλληνικὴ Ἱστορία** ἀρχίζει κυρίως ἀπὸ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου καὶ φθάνει μέχρι τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων, ὅποτε κατελύθη τὸ Ἑλληνικὸν Βυζαντιακὸν κράτος.

3) **Ἡ Ἑλληνικὴ Βυζαντιακὴ Ἱστορία** διαιρεῖται εἰς δύο μεγάλα τμήματα δηλ. α') εἰς τὴν ἀπὸ τοῦ **Μεγάλου Κωνσταντίνου** μέχρι τῆς εἰς **Ἀνατολικὸν καὶ Δυτικὸν** ἐριστικῆς διαιρέσεως τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους ἐποχὴν καὶ β') εἰς τὴν ἀπὸ τῆς ἐριστικῆς αὐτῆς διαιρέσεως μέχρι τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐποχὴν. Ἡ δευτέρα αὕτη ἐποχὴ ὑποδιαιρεῖται εἰς δύο ἄλλας περιόδους, δηλ. εἰς τὴν ἀπὸ τῆς ἐριστικῆς διαιρέσεως τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους μέχρι τῆς **Λατινοκρατίας** καὶ εἰς τὴν ἀπὸ τῆς **Λατινοκρατίας** μέχρι τῆς καταλύσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ Βυζαντιακοῦ κράτους ὑπὸ τῶν Τούρκων.

Πρὸ τῶν δύο ἑμῶς μεγάλων τούτων τμημάτων ὑπάρχει καὶ ἡ ἀπὸ τῆς ὑποταγῆς τῆς Ἑλλάδος εἰς τοὺς Ρωμαίους μέχρι τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου ἐποχὴ, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ ἀρχαῖος Ἑλληνισμὸς ἐδούλευεν εἰς τοὺς Ρωμαίους.

4) Καὶ ἡ μὲν ἐπὶ **Ρωμαιοκρατίας** Ἑλληνικὴ Ἱστορία μᾶς διδάσκει τὸ πῶς ἔζησε καὶ τί ὑπέφερεν ὁ Ἑλληνισμὸς ὑπὸ τὸν Ρω-

μαϊκὸν ζυγόν, βίον, τὰς πολεμικὰς πράξεις καὶ τὴν πολιτικὴν κυβέρνησιν τῶν Ρωμαίων, τὴν γέννησιν τοῦ Χριστοῦ καὶ τὴν καταδίωξιν τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ τέλος τὴν ἠθικὴν παράλυσιν καὶ ἐξασθένεισιν τῶν Ρωμαίων.

5) Ἡ δὲ ἀπὸ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου μέχρι τῆς ἐριστικῆς διαιρέσεως τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους ἐποχὴ μᾶς διδάσκει τὴν ἔδρυσιν τοῦ Ἑλληνικοῦ Βυζαντιακοῦ κράτους, τὰ μεγάλα ἔργα τοῦ Μ. Κωνσταντίνου, τοὺς διαδόχους αὐτοῦ, τὸν παραβάτην Ἰουλιανόν, τὴν Μεγάλην τῶν ἐθνῶν μετανάστευσιν (Γότθους, Οὐννοὺς κλπ.) τὸν Μ. Θεοδοσίον, τὸν Ὀνώριον καὶ τὸν Ἀρχάδιον, τὸν Ἀλάριχον καὶ τοὺς Βανδάλους καὶ τέλος τὴν κατάλυσιν τοῦ Δυτικοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους ὑπὸ τῶν Ἐρούλων τὸ ἔτος 476 μ. Χ.

6) Ἡ δὲ πρώτη περίοδος τῆς ἀπὸ τῆς καταλύσεως τοῦ Δυτικοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους ἐποχῆς φθάνει μέχρι τῆς Λατινοκρατίας καὶ μᾶς διδάσκει τὴν ἔδρυσιν τῆς **Ἀνατολικῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας**, τοὺς Μεσαιωνικοὺς χρόνους καὶ τὸν Μεσαιωνικὸν Ἑλληνισμόν, τὸν Ἀρχάδιον καὶ τὸν Ἰωάννην Χρυσόστομον, τὸν Μαρκιανὸν καὶ τὴν Πουλχερίαν, τὸν Μέγαν Ἰουστινιανὸν καὶ τὰ μεγάλα εἰρηνικὰ καὶ πολεμικὰ αὐτοῦ ἔργα (Ἀγίαν Σοφίαν, νομοθεσίαν κλπ.), τὸν Μαυρίκιον καὶ τοὺς Ἀθάρους καὶ Σλαύους, τὸν Μέγαν Ἡράκλειον καὶ τοὺς πολέμους αὐτοῦ κατὰ τῶν Περσῶν, τὴν ἐμφάνισιν τῶν Μωαμεθανῶν Ἀράβων καὶ τὴν Ἰσλαμικὴν αὐτῶν θρησκείαν, τὸν Λέοντα Ἰσαυρον καὶ τὰς θρησκευτικὰς μεταρρυθμίσεις του, τὸν Νικηφόρον Λογοθέτην καὶ τὸν θηριώδη Κροῦμον, τὸν Μιχαὴλ τὸν Γ' καὶ τὸν ἱερὸν Φώτιον μὲ τὸ σχίσμα τῶν Ἐκκλησιῶν, τὸν ἐκχριστιανισμόν τῶν Βουλγάρων καὶ τὸν Κύριλλον καὶ Μεθόδιον, τὸν Βασίλειον Μακεδόνα καὶ Νικηφόρον τὸν Φωκᾶν, τὸν Ἰωάννην Τσιμισκὴν καὶ τοὺς κατὰ τῶν Ρώσων καὶ Βουλγάρων πολέμους του, τὸν Βασίλειον Βουλγαροκτόνον καὶ τὴν ὑπ' αὐτοῦ πανωλεθρίαν τῶν Βουλγάρων, τοὺς διαδόχους τοῦ Βουλγαροκτόνου καὶ τὴν ἐμφάνισιν τῶν Σελτζούκων Τούρκων, τὴν δυναστείαν τῶν Ἀγγέλων καὶ τέλος τὴν ὑποταγὴν τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἰς τοὺς Φράγκους καὶ τὴν Λατινοκρατίαν.

7) Ἡ δὲ ἀπὸ τῆς Λατινοκρατίας μέχρι τῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων

ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως δευτέρα καὶ τελευταία περίοδος τῶν Μεσαιωνικῶν χρόνων μᾶς διδάσκει τὴν τύχην τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐπὶ Λατινοκρατίας, τὸ κράτος τῆς Νικαίας καὶ τὰ λοιπὰ μικρὰ Ἑλληνικὰ κράτη, τὴν τύχην τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Λατινικοῦ βασιλείου καὶ τὴν δυναστείαν τῶν Παλαιολόγων, τὴν ὑπὸ Μιχαὴλ Η΄ τοῦ Παλαιολόγου ἀνάκτησιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τὴν ἐμφάνισιν τῶν Ὀθωμανῶν Τούρκων, τὴν παρακμὴν τοῦ Βυζαντίου καὶ τὴν πρόοδον τῶν Ὀθωμανῶν, τὴν ἐπιδρομὴν τῶν Ταταρομογγόλων καὶ τὸν Ταμερλᾶνον, τοὺς πρὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως Ἑλληνας αὐτοκράτορας καὶ τοὺς Ὀθωμανοὺς Σουλτάνους, τὸν Κωνσταντῖνον ΙΒ΄ τὸν Παλαιολόγον καὶ τὸν Σουλτᾶνον Μεχμέτ Β΄ τὸν Πορθητὴν καὶ τέλος τὴν ὑπὸ τῶν Τούρκων ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τὸν ἥρωϊκὸν θάνατον τοῦ τελευταίου Ἑλληνοῦ αὐτοκράτορος καὶ τὴν ὀριστικὴν κατάλυσιν τοῦ Ἑλληνικοῦ Βυζαντιακοῦ κράτους, ὅποτε ἔχασε μὲν τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος τὴν πολιτικὴν του ὑπαρξιν, ὅχι ἔμως καὶ τὴν Ἐθνικὴν καὶ τὴν Ἐκκλησιαστικὴν του ὑπόστασιν.

ΤΕΛΟΣ

τοῦ Β' τεύχους τῆς Γενικῆς Ἑλληνικῆς Ἱστορίας.

Προσεχῶς τὸ Γ' καὶ τελευταῖον αὐτῆς τεύχος:

ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

Σημ. Λόγω τῆς ἐσπευσμένης ἐκτυπώσεως τοῦ παρόντος Βιβλίου παρεισέφεραν ἐν τῷ κειμένῳ τυπογραφικὰ τινὰ λάθη, τῶν ὁποίων ἡ διόρθωσις ἐπαφίεται εἰς τὴν εἰγενῆ καλωσύνην τῶν ἀγαπητῶν συναδέλφων καὶ τῶν λοιπῶν φιλομούσων κ. κ. ἀναγνωστῶν.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΤΑ ΠΡΟΝΟΜΙΑ (ΜΤΙΑΖΑΤ)

ΤΟΥ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΥ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΤΑ ΠΡΟΝΟΜΙΑ

ΤΟΥ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΥ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΤΑ ΠΡΟΝΟΜΙΑ (ΙΜΤΙΑΖΑΤ)

ΤΟΥ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΥ

I. **Προνόμια** λέγονται τὸ σύνολον τῶν ἰδιαιτέρων διατάξεων καὶ θεσμῶν, — στηριζομένων ἐπὶ αὐτοκρατορικῶν διαταγμάτων κατὰ διαφόρους καιροὺς ἐκδοθέντων, — οἱ ὅποιοι ἐξασφαλίζουν εἰς τοὺς Χριστιανικοὺς λαοὺς τοὺς ὑποκειμένους εἰς τὴν Μουσουλμανικὴν Χαλιφείαν αὐτοδιοίκησιν πνευματικὴν καὶ ἀτελείας τινάς, αἱ ὅποια δὲν ἀπορρέουσιν ἀπὸ τοὺς γενικοὺς νόμους τοῦ κράτους. Ὅλα τὰ προνόμια θεωροῦνται ὡς **Θρησκευτικὰ** (Ἰμτιαζάτ-Μεζ-χεμπιέ), διότι ἔχουσιν ἄμεσον καὶ ἔμμεσον πρὸς τὴν θρησκείαν σχέσιν.

II. Προνόμιά τινα εἶχεν ἡ Ἐκκλησία καὶ ἐπὶ τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων, οἷον ἀσυδοσίαν τοῦ κλήρου, δικαστικὴν ἐξουσίαν τῶν Ἐπισκόπων, δικαιώματα τῶν Ἐκκλησιῶν νὰ δέχωνται κληροδοσίας κλπ. Ἐδόθησαν δὲ εἰς αὐτὴν τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου.

III. Τὰ ἐν τῇ Ὀθωμανικῇ ὅμως αὐτοκρατορίᾳ ἀνεγνωρισμένα εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν Προνόμια ἐδόθησαν εἰς αὐτήν: α') Ὑπὸ τοῦ Προφήτου **Μωάμεθ** εἰς τοὺς Μοναχοὺς τοῦ ὄρους Σινᾶ διὰ τοῦ λεγομένου **ἀχταναμέ**, δηλ. ἐγγράφου, ἐν τῷ ὁποίῳ εἶνε ἀναγεγραμμένα τὰ τότε δοθέντα προνόμια καὶ ἐν τῷ ὁποίῳ ὁ Προφήτης ἀντὶ ὑπογραφῆς ἔθηκε τὸν τύπον τῆς τιμίας αὐτοῦ χειρός). β') Ὑπὸ τοῦ Χαλίφου **Ὀμάρ Χατάπ**,

κατὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Ἱερουσαλήμ ὑπὸ τῶν Ἀράβων τῷ 627 μ. Χ. εἰς τὸν τότε Πατριάρχην τῆς Ἱερουσαλήμ **Σωφρόνιον** δι' ἑτέρον **ἀχταναμέ**, ὑπογεγραμμένον ὑπὸ τοῦ Χαλίφου· καὶ γ' Ὑπὸ τοῦ Πορθητοῦ **Μεχμέτ** τοῦ Β' κατὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἰς τὸν πρῶτον μετὰ τὴν ἄλωσιν Πατριάρχην **Γεννάδιον τὸν Σχολάριον** διὰ **Βερατίου**¹ ἀπολεσθέντος, ἐν τῷ ὁποίῳ ἦσαν ἀναγεγραμμένα ἐν πρὸς ἐν τὰ Προνόμια ταῦτα, τὰ ὁποῖα ἀνεγνώρισαν καὶ ἐσεβάσθησαν ὅλοι οἱ μέχρι τοῦδε εὐκλεεῖς Σουλτᾶνοι τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας.

Τὰ Προνόμια ταῦτα τῆς ἐν Τουρκίᾳ Ὀρθοδόξου Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας εὐρίσκονται σήμερον εἰς τὸ **Πατριαρχικὸν Βεράτιον** καὶ εἰς τοὺς **Ἐθνικοὺς Κανονισμούς**.²

IV. Τὰ Προνόμια τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἐν συνόψει εἶνε τὰ ἑξῆς:

1) Ὁ Πατριάρχης εἶνε ἀνεγνώριστος ὡς ἀνωτάτη θρησκευτικὴ ἀρχὴ τοῦ ἐν Τουρκίᾳ Ὀρθοδόξου Ἑλληνικοῦ Ἔθνους καὶ κυβερνᾷ αὐτὸ διὰ τῶν διαφόρων τάξεων τοῦ κλήρου (δηλ. διὰ τῶν Μητροπολιτῶν, Ἐπισκόπων, Πρεσβυτέρων καὶ διακόνων). Διὰ τῶν Προνομίων τὸ Πατριαρχεῖον εἶνε ἡ ἀνωτάτη Ἐκκλησιαστικὴ καὶ Ἐθνικὴ ἀρχὴ τοῦ ἐν Τουρκίᾳ Ὀρθοδόξου Ἑλληνισμοῦ καὶ ἀποτελεῖ ἐν εἶδος Ὑπουργεῖον **Ἐκκλησιαστικῶν, Δικαιοσύνης, Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως** καὶ **Ἀγρίου Πάγου** διὰ τοὺς Ἑλληνορθοδόξους Χριστιανούς τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας. Διὰ ταῦτα ὁ Πατριάρχης λέγεται καὶ εἶνε **Πρωθιεράρχης** καὶ **Ἐθναρχης**.

1. **Βεράτιον** λέγεται τὸ ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου εἰς τοὺς νεωστὶ ἐκλεγόμενος Πατριάρχης ἢ Μητροπολίτας διδόμενον αὐτοκρατορικὸν ἔγγραφο, ἐν τῷ ὁποίῳ ἀναγράφονται ἐν πρὸς ἐν τὰ Προνόμια τῆς Ἐκκλησίας.

2. Οἱ **Ἐθνικοὶ Κανονισμοὶ** συντάχθησαν ἐν Κωνσταντινουπόλει τὸ ἔτος 1862 ὑπὸ Ἐθνικῆς Συνελεύσεως, (ἡ ὁποία ἀποτελεῖτο ἐκ κληρικῶν καὶ λαϊκῶν ἀντιπροσώπων τοῦ Ἔθνους), ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἱερῶν κανόνων καὶ τῶν ἀρχαιότερων Βερατίων ἐπικυρωθέντες δὲ οἱ Ἐθνικοὶ Κανονισμοὶ καὶ ὑπὸ τῶν Σουλτάνων, θεωροῦνται, ὅτι ἀποτελοῦσι μέρος τῆς ὅλης νομοθεσίας τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους. Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν Ἐθνικῶν τούτων Κανονισμῶν κυβερνᾶνται σήμερον τὰ καθ' ἡμᾶς πράγματα.

2) Ὁ Πατριάρχης καὶ οἱ λοιποὶ τῶν διαφόρων ἱερατικῶν τάξεων κληρικοὶ ἔχουσι τὸ δικαίωμα νὰ ἀναφέρονται ἐξ ὀνόματος τοῦ ποιμνίου τῶν εἰς τὴν Κυβέρνησιν καὶ νὰ διατυπώνωσι παράπονα κατὰ τῶν ὑπαλλήλων ἐκείνων τῆς Κυβερνήσεως, οἱ ὁποῖοι παρανομοῦσιν εἰς βᾶρος τῶν Χριστιανῶν.¹

3) Πᾶσα δίκη ἐναντίον Πατριάρχου, Μητροπολίτου, Ἐπισκόπου καὶ Ἐπιτρόπου αὐτῶν δικάζεται μόνον ἐν τῇ πρωτεύουσῃ (ὑπὸ τῆς Ἱεραῆς Συνόδου τῶν Πατριαρχείων).

4) Ὅταν πρόκηται νὰ κλητευθῇ κατώτερος κληρικὸς (ἱερεὺς ἢ διάκονος), ἡ κλήτευσις γίνεται πάντοτε διὰ μέσου τοῦ Μητροπολίτου· ἐπίσης καὶ ἡ ὀρκωμοσία αὐτῶν γίνεται ἐν τῇ Μητροπόλει, διότι κατὰ τὸν ἱερὸν θρησκευτικὸν νόμον τῶν Χριστιανῶν μόνον κληρικὸς δύναται νὰ ἐπιβάλῃ ὄρκον εἰς κληρικόν.

5) Ἐὰν κληρικὸς ὑποπέσῃ εἰς πταίσμα ἢ πλημμέλημα καὶ καταδικασθῇ ὑπὸ τοῦ ποινικοῦ δικαστηρίου, ὁ ἱερεὺς ἐκεῖνος φυλακίζεται καὶ ὑφίσταται τὴν ποινὴν του οὐχὶ εἰς τὰς κοινὰς φυλακὰς τοῦ κράτους, ἀλλ' εἰς τὸ Πατριαρχεῖον ἢ εἰς τὰς Μητροπόλεις. Ἐὰν ὅμως καταδικασθῇ διὰ κακούργημα, ἀφαιρεῖται τότε ἀπὸ τὸν κακούργον κληρικὸν τὸ ἱερατικὸν ἀξίωμα (καθαίρεται) καὶ κατόπιν ὑφίσταται τὴν ποινὴν του εἰς τὰς κοινὰς φυλακὰς· ἀλλὰ καὶ οἱ τοιοῦτοι κληρικοὶ, μέχρις ὅτου ἀποδειχθῇ ἡ ἐνοχία των καὶ ἐπιβληθῇ ἡ ποινή, δὲν προφυλακίζονται εἰς τὰ μέρη, ἔνθα φυλακί-

1. Κατὰ τὸ 1909, ἐπειδὴ εἰς πολλὰ μέρη οἱ ὑπάλληλοι τῆς Κυβερνήσεως ἔκαμον παρανομίας εἰς βᾶρος τῶν Χριστιανῶν, τὸ Πατριαρχεῖον διὰ **μαζβατᾶ** ἀνεφέρθη εἰς τὴν Ὀθωμανικὴν Κυβέρνησιν καὶ ἀήτηε τὴν κατάτασιν τῶν πιέσεων καὶ παρανομῶν τούτων καθὼς καὶ τὴν τιμωρίαν τῶν παρανομοῦντων ὑπαλλήλων. Ἡ Κυβέρνησις κατ' ἀρχὰς δὲν ἠθέλησε νὰ ἀγνωρίσῃ τοιοῦτον τι δικαίωμα εἰς τὸ Πατριαρχεῖον, κατόπιν ὅμως ἀνεγνώρισεν ἐπίσημως τὸ δικαίωμα τοῦτο διὰ τῶν πρὸς τὸν Πατριάρχην Ἰωακείμ τὸν Γ' δηλώσεων τοῦ τότε Μεγάλου Βεζύρου Χιλμῆ - Πασᾶ καὶ τῶν Ὑπουργῶν Ταλαὰτ-βέη καὶ Νεζμεδδίν-βέη.

Μαζβατᾶς λέγεται τὸ ἐπίσημον ἔγγραφο, τὸ ὁποῖον ὑπογράφόμενον ὑπὸ τῶν δύο Σωμάτων τοῦ Πατριαρχείου ἢ ὑπὸ τῶν Μελῶν ἐπίσημου σωματείου ἀποστέλλεται εἰς τὰς Κυβερνητικὰς ἀρχάς.

ζονται οἱ ἄπλοῖ πολῖται καὶ ἰδιῶται, ἀλλ' εἰς ἰδιαίτερον δωμάτιον τοῦ Διοικητηρίου (μιρ-οὐλ-χάτρ).¹

6) Ἐὰν Πασᾶς ἢ Καδῆς κατηγορήσῃ εἰς τὴν Κυβέρνησιν Μητροπολίτην ἢ Ἐπίσκοπον καὶ ζητήσῃ τὴν παῦσιν ἢ ἔξοριαν αὐτοῦ, ἢ αἰτήσῃ αὐτὴ τοῦ Πασᾶ ἢ Καδῆ δὲν λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν, ἐὰν πρότερον δὲν ἐξακριβωθῇ ἡ ἀλήθεια τῆς κατηγορίας ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου καὶ τῆς Συνόδου.

7) Ἄπαντες οἱ κληρικοὶ δὲν πληρώνουσι προσωπικοὺς φόρους (εἶνε ἀσύδοτοι). Ἐλεύθερα φόρων ἐπίσης εἶνε καὶ ὅσα πράγματα χρησιμεύουσιν εἰς τὸν στολισμὸν τῶν Ἐκκλησιῶν καθὼς καὶ ὅσα εἶνε ἀναγκαῖα εἰς τὴν οἰκοδομὴν καὶ συντήρησιν Μοναστηρίων, Σχολείων, Ἐκκλησιῶν, Νοσοκομείων, Ὀρφανοτροφείων καὶ λοιπῶν ἐθνικῶν κοινωφελῶν καταστημάτων.

8) Ἀναγνωρίζεται εἰς τὰς ἐν Τουρκίᾳ Ἑλλ. Ὀρθοδόξους Κοινοτήτας τὸ δικαίωμα νὰ ἔχωσι καὶ συντηρῶσιν ἴδια σχολεῖα πρὸς ἐκπαίδευσιν τῶν τέκνων τοῦ λαοῦ. Οἱ Πατριάρχαι, οἱ Μητροπολίται καὶ οἱ Ἐπίσκοποι μὲ τὰς Δημογεροντίας καὶ Ἐφορείας διοικοῦσι τὰ Ἐθνικὰ καὶ Πατριαρχικὰ ταῦτα Σχολεῖα. Τὰ προγράμματα τῶν Σχολείων τούτων συντάσσονται καὶ ἐπικυροῦνται ὑπὸ τοῦ Πατριαρχείου καὶ τῶν Μητροπόλεων ἐπίσης καὶ τὰ διπλώματα καὶ ἐνδεικτικὰ τῶν διδασκάλων ἐκδίδονται ὑπὸ τοῦ Πατριαρχείου καὶ τῶν Μητροπόλεων· οἱ δὲ ἐπιθεωροῦνται τῆς Κυβερνήσεως ἔχουσι τὸ δικαίωμα μόνον νὰ ἐπιθεωρῶσι τὰ προγράμματα καὶ τὰ μαθήματα, οὐχὶ ὅμως καὶ νὰ ἐπεμβαίνωσιν.

Ἐὰν οὗτοι παρατηρήσωσι τι ἐπιβλαβὲς ἢ διδασκάλους ἄνευ ἐνδεικτικῶν, ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει αἱ κατὰ τόπους Κυβερνητικαὶ ἀρχαὶ θὰ συνεννοῶνται περὶ τούτου μετὰ τῶν Πατριαρχείων ἢ τῶν Μητροπόλεων διὰ τὰ περαιτέρω.

9) Ἀναγνωρίζεται εἰς τοὺς Ἑλληνορθοδόξους Χριστιανούς Ὀθωμανούς τὸ δικαίωμα νὰ ἔχωσι καὶ συντηρῶσιν δι' ἐκουσίων συνδρομῶν καὶ συνεισφορῶν διάφορα Φιλανθρωπικὰ Καταστή-

1. *Μιρ-οὐλ-χάτρ* λέγεται τὸ ἐν τῷ Διοικητηρίῳ ἰδιαίτερον περιποιημένον δωμάτιον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου προφυλακίζονται τὰ εὐπόληπτα πρόσωπα.

ματα (Νοσοκομεῖα, Πτωχοκομεῖα, Ὀρφανοτροφεῖα κ. λ. π.). Ὁ Πατριάρχης, οἱ Μητροπολίται καὶ οἱ Ἐπίσκοποι μὲ τὰς Δημογεροντίας καὶ Ἐφορείας διοικοῦσιν ἐπίσης καὶ τὰ κοινωφελῆ ταῦτα καθιδρούματα.

10) Πᾶς Χριστιανὸς ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ κάμῃ *διαθήκην*, διὰ τῆς ὁποίας διαθέτει τὴν περιουσίαν του κατὰ τὴν θέλησίν του ἐλευθέρως καὶ συμφώνως πρὸς τὰς διατάξεις τοῦ Ρωμαϊκοῦ καὶ Βυζαντιακοῦ νόμου, ἀρκεῖ μόνον ἡ διαθήκη νὰ συντάσσεται ἐνώπιον ἑπτὰ ἢ πέντε τοῦλάχιστον μαρτύρων καὶ νὰ ἦνε ἐπικεκρωμένη ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου ἢ Μητροπολίτου ἢ Ἐπισκόπου. Ἡ τοιαύτη *διαθήκη* θεωρεῖται ἔγκυρος καὶ ἐκτελεσθῆ ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως. (Δὲν δύναται τις νὰ διαθήσῃ *γαίας*¹ δηλ. χωράφια, καὶ βακουφικὰ κτήματα,² ἀλλὰ μόνον κτήματα καθαρῶς ἰδιοκτησίας, — *μὰλ* ἢ *μούλκ*³ — καὶ διάφορα κινητὰ ἀντικείμενα, οἷον ἐπιπλα, χρήματα κλπ.).

11) Τὰ Πατριαρχεῖα, αἱ Μητροπόλεις καὶ αἱ Ἐπισκοπαὶ ἔχουσιν ἴδια δικαστήρια, εἰς τὰ ὁποῖα δικάζουσι κατὰ τὸν Χριστιανι-

1. *Δημόσαι γαῖαι* (*Ἐραζι-μιριζέ*) εἶνε ὅλα τὰ χωράφια — καὶ αἱ γαῖαι, — τὰ ὁποῖα ἀνήκουσιν εἰς τὸ δημόσιον. Ὁ κατέχων χωράφιόν τι λέγεται ἁπλῶς *κάτοχος* καὶ οὐχὶ καθαρῶς *ἰδιοκτήτης*. Αἱ *δημόσαι γαῖαι* καὶ τὰ *βακουφικὰ* δὲν γράφονται εἰς τὴν *διαθήκην*· καὶ ἂν γραφῶσι, τὸ σχετικὸν ἐδάφιον τῆς *διαθήκης*, τὸ ὁποῖον ἀναφέρει ταῦτα, ἀκυροῦται καὶ συνεπῶς δὲν ἐκτελεῖται, ἐνῶ τὸ λοιπὸν μέρος τῆς *διαθήκης* θεωρεῖται ἔγκυρον καὶ ἐπομένως ἐκτελεῖται.

2. *Βακουφικὰ* ἢ *Βακούφια* λέγονται αἱ γαῖαι, αἱ ὁποῖαι εἶνε ἀφιερωμέναι δι' ἕνα φιλανθρωπικὸν σκοπὸν, ἀγαθοεργὸν καὶ εὐσεβῆ π. γ. εἰς τζαμίον, μονὴν ἢ φιλανθρωπικὸν κατάστημα, οἷον νοσοκομεῖον, πτωχοκομεῖον καὶ σχολεῖον καὶ ἐνίοτε εἰς ἐκκλησίαν· *Βακούφια* προσέτι εἶνε καὶ τὰ κτήματα, τὰ ὁποῖα ἀνήκουσιν εἰς τζαμίον, μονὴν κ.λ.π. Ἄν αἱ γαῖαι εἶνε *Βακούφια* τοῦτο ἀναφέρεται εἰς τὸν τίτλον (σενέτι), τοῦ κατόχου. (Τὰ Βακούφια διαίρουσιν εἰς πολλὰς τάξεις).

4) *Μὰλ* ἢ *Μούλκ* λέγονται συνήθως τὰ κινητὰ ἀντικείμενα, τῶν ὁποίων ἔχει τις τελείαν, ἀπόλυτον καὶ πλήρη κυριότητα· τοιαῦτα εἶνε τὰ ἐνδύματα, ἐπιπλα, χρήματα, κοσμήματα, ζῶα κλπ. *Μούλκια* προσέτι εἶνε καὶ αἱ οἰκοδομαί, δηλ. τὰ κτίρια, οἰκίαι, καταστήματα, ἀποθήκα κλπ. (Καὶ τοῦτο σημειοῦται ἐν τῷ τίτλῳ τῆς ἰδιοκτησίας δηλ. εἰς τὸ σενέτι).

κὸν νόμον τὰς μεταξὺ τῶν Ὁρθοδόξων διαφορὰς, αἱ ὁποῖαι ἔχουσι σχέσιν μὲ τὴν *μνηστειαν, γάμον, διατροφὴν, προῖκα* κλπ. Τὰ δικαστήρια ταῦτα εἶνε δύο εἰδῶν: τὰ *Ἐκκλησιαστικὰ δικαστήρια* καὶ τὰ *Μικτὰ Ἐκκλησιαστικὰ δικαστήρια*. Ἐκ τούτων τὰ *Ἐκκλησιαστικὰ δικαστήρια* ἀποτελοῦνται ἐκ τεσσάρων μελῶν κληρικῶν ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ Μητροπολίτου ἢ Ἐπισκόπου καὶ δικάζουσι τὰς *πνευματικὰς διαφορὰς*, δηλ. περὶ λύσεως καὶ κύρους μνηστειᾶς ἢ γάμου, περὶ παραμονῆς καὶ ἀνατροφῆς τέκνων, περὶ τοπικοῦ χωρισμοῦ κλπ. τὰ δὲ *Μικτὰ Ἐκκλησιαστικὰ Δικαστήρια* ἀποτελοῦνται ἐπίσης ἐκ τεσσάρων μελῶν, —ὄχι ὁμῶς κληρικῶν ἀλλὰ λαϊκῶν,—ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ οἰκείου Μητροπολίτου ἢ Ἐπισκόπου, καὶ δικάζουσι τὰς *ὕλικὰς* διαφορὰς, δηλ. περὶ ἀποζημιώσεως μετὰ τὴν λύσιν τῆς μνηστειᾶς ἢ τοῦ γάμου, περὶ τραχώματος, περὶ διατροφῆς μετὰ τὴν λύσιν τοῦ γάμου καθὼς καὶ πᾶσαν ἐκ διαθήκης ἢ ἐξ υἰοθεσίας προερχομένην διαφορὰν. *Ἀνώτατα δὲ δικαστήρια*, εἰς τὰ ὁποῖα ἐκκαλοῦνται, δηλ. ἀναφέρονται, ὅλαι αἱ ὑποθέσεις τῶν Ἐπαρχιῶν θεωροῦνται: α') ἢ ἐν τοῖς Πατριαρχείοις *Ἱερὰ Σύνοδος*, ἀποτελουμένη ἐκ 12 Μητροπολιτῶν ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ Πατριάρχου, καὶ τὸ *Διαρκὲς ἔθνηκὸν Μικτὸν Συμβούλιον*, ἐπίσης ἐκ 12 Μελῶν ἀποτελούμενον, — ἐκ τῶν ὁποίων 4 μέλη εἶνε κληρικὰ καὶ 8 λαϊκὰ, — ὑπὸ τὴν προεδρείαν ἑνὸς ἐκ τῶν Συνοδικῶν. Αἱ ἀποφάσεις τῶν δύο *ἀνωτάτων* τούτων δικαστηρίων ἐν ἀνάγκῃ παραπέμπονται πρὸς ἐκτέλεσιν εἰς τὰ *Κυβερνητικὰ ἐκτελεστικὰ τμήματα* (ιδζρά-δαΐρεσι) καὶ ἐκτελοῦνται ὑπὸ τῶν ἀρμοδίων ὑπαλλήλων τῆς Κυβερνήσεως. Ἡ Ἱερὰ Σύνοδος καὶ τὸ Μικτὸν Συμβούλιον λέγονται καὶ *δύο ἀνώτατα σώματα* τοῦ Πατριαρχείου.

12) Οὐδεὶς Χριστιανὸς δύναται νὰ βιασθῆ, χωρὶς νὰ θέλῃ, νὰ ἀρνηθῆ τὴν θρησκείαν του καὶ δεχθῆ τὸν Ἰσλαμισμὸν. Ἐὰν δὲ ὑπάρχῃ τις, ὁ ὁποῖος θέλει νὰ ἐξισλαμισθῆ, ὁ τοιοῦτος πρέπει νὰ ἔχῃ ἡλικίαν τοῦλάχιστον 15 ἐτῶν¹.

1. Τὸ Πατριαρχεῖον διὰ *Τακτικῶν* του δηλ., δι' ἐπίσημου Πατριαρχικοῦ ἐγγράφου, τὸ ὁποῖον ἀπεστάλη πρὸς τὴν Ὀθωμανικὴν Κυβέρνησιν τὴν

V. Ταῦτα ἐν συντόμῳ εἶνε τὰ Προνόμια τῆς Ὁρθοδόξου ἐν Τουρκίᾳ Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας, μὲ τὰ ὁποῖα συνδέεται ἀναποσπάστως αὐτὴ ἢ ὑπόστασις καὶ αὐθυπαρξία τοῦ Ὁρθοδόξου ἐν Τουρκίᾳ Ἑλληνισμοῦ καθότι ἄνευ τῶν Προνομίων οὔτε θὰ ὑπῆρχεν ἴσως σήμερον Ἑλληνικὸν ἔθνος ἐν Τουρκίᾳ, οὔτε θὰ ἠδύνατο εἰς τὸ μέλλον νὰ ὑπάρξῃ. Ἴδου πόσον μεγάλη καὶ ὑψηλὴ εἶνε ἡ σημασία τῶν Προνομίων, τὰ ὁποῖα, ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Προφήτου Μωάμεθ τὸ πρῶτον παραχωρηθέντα, ἐνίσχυσαν διὰ αὐτοκρατορικῶν διαταγμάτων εὐκλεεῖς Χαλίφαι καὶ ἐσεβάσθησαν καὶ ἐπέκρυσαν ἐνδοξοὶ ἐκείνων διάδοχοι καὶ Σουλτᾶνοι τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας.

30 Ὀκτωβρίου 1908 ἀπαιτεῖ μεταξὺ ἄλλων καὶ ὡς ὄριον ἡλικίας πρὸς ἐξιslάμισιν τὸ 21 ἔτος, ἀφοῦ καὶ κατὰ τοὺς νόμους τοῦ κράτους καὶ κατὰ τὸν ἱερὸν Μουσουλμανικὸν θρησκευτικὸν νόμον ὁ δεκαπενταετῆς παῖς θεωρεῖται ὡς μὴ ἔχων τόσην κρίσιν, ὥστε νὰ διακρίνῃ τὸ ὀφέλιμον ἢ μὴ ὀφέλιμον μιᾶς ἐμπορικῆς συναλλαγῆς καὶ ἀγοραπωλησίας· διὰ ταῦτα καὶ ἀπαγορεύεται εἰς αὐτὸν πρὸ τοῦ 21 ἔτους νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ νὰ ἐμπορευθῆ ἐπ' ὀνόματι του.